

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця на
правах рукопису

ГОЛЯ ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 377.8.091.2(477.82)"1939/2003"

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ
У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)**

01 – Освіта/Педагогіка
011 – Освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г. М. Голя

Науковий керівник – **Бричок Світлана Борисівна**, кандидат педагогічних наук,
доцент

Рівне – 2025

АНОТАЦІЯ

Голя Г. М. Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. – Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, 2025

Зміст анотації

У дисертації здійснено цілісний аналіз професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003) задля репрезентативного його представлення в сучасному історико-педагогічному дискурсі.

Входження України у європейський і світовий освітній простір потребує реформування системи освіти. У контексті відповідності освіти сучасним викликам і потребам важливого значення набуває підготовка педагогів, які здатні реформувати систему освіти. Адже саме педагоги закладають фундамент для подальшого розвитку особистості, формування її життєвої компетентності, потреби в навчанні протягом життя тощо. Концепція «Нова українська школа» – це передусім педагоги: ті, хто зможе реалізувати нову освітню філософію, зможе здійснити реформу освіти. Тому особлива увага зосереджена на якості процесу підготовки педагогічних кадрів, які б змогли на місцях утілювати в життя реформаторські ідеї НУШ.

Відтак на сьогодні надзвичайно актуальним є питання професійно-педагогічної підготовки учителів, осмислення й врахування позитивного освітнього досвіду, звернення до кращих практик минулого. Збереження досягнень і традицій у питаннях підготовки учителів зумовлює необхідність вивчення вітчизняного досвіду. Об'єктивна оцінка соціокультурних чинників підготовки педагогічних кадрів, аналіз функціонування як системи закладів професійної педагогічної освіти, так й окремих закладів сприятимуть, на нашу

думку, підвищенню якості підготовки учителів.

У контексті зазначеного науковий інтерес становить професійно-педагогічна підготовка учителів в регіональних педагогічних училищах, які є носіями самобутніх традицій підготовки учителів, але їх досвід до цього часу є маловивченим і не висвітленим.

Вважаємо, що нині, в умовах переоцінки національного, власне українського дуже важливо, як стверджує О. Сухомлинська, показати ті напрацювання, той досвід, який існував, зберегти його, піднявши на поверхню, у сьогодення ті явища й факти педагогічної дійсності, які створили спільне загальне багатство України – новаторські заклади, які просували вперед не лише педагогічну думку, а й усе культурницьке поле України, розвивали її гуманітарне тло. До таких мало висвітлених, але надзвичайно потужних закладів професійної педагогічної освіти на Волині відносимо Луцьке педагогічне училище (з липня 2003 року – Луцький педагогічний коледж).

Дослідження діяльності Луцького педагогічного училища набуває вагомого значення для реформування системи освіти й тому, що цей заклад освіти був осередком формування інтелектуального потенціалу Волині. Починаючи з 1939 року і за час його діяльності, в училищі підготували понад 20 тисяч фахівців у галузі освіти, серед яких: відмінники освіти України, заслужені працівники освіти і культури України, заслужені діячі мистецтв, заслужені вчителі України, кандидати й доктори наук, керівники державних установ, які своєю освітньою, науковою, культурною та політичною діяльністю сприяли розвитку України.

Історіографія проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі включає: праці, в яких аналізується освіта досліджуваного періоду в Україні в цілому, в західному регіоні та на Волині зокрема (С. Міщенко, М. Грищенко, А. Корнейко, С. Сворака, В. Омельчук, М. Левківський, Л. Стрільчук, І. Сушик й ін.); праці, присвячені вивченню розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів в історико-педагогічному контексті (М. Лисак, А. Лукашенко,

В. Сизоненко, М. Головка, Л. Грицюк, П. Сауляк, В. Майборода, М. Козій, Л. Хомич, П. Бойчук, Н. Красножон, Т. Сорочинська, В. Стажець й ін.); дослідження, присвячені аналізу діяльності конкретних закладів педагогічної освіти в регіонах України (І. Демуз, І. Мошик, В. Доброчинська, Л. Машкіна, Н. Казакова, В. Белашова, М. Савельєв, Н. Кот й ін.); праці про власне діяльність Луцького педагогічного училища (І. Захар'єв, Є. Кандиба, О. Бережний, В. Гінайло, В. Войтович, Н. Ворон, Н. Філюк, О. Галан, Г. Голя й ін.).

Наукові праці з проблеми розглянуто у межах двох періодів (за О. Сухомлинською): I період (1939–1991) – радянський період становлення «української педагогіки як складової «російсько-радянської» культури», II період (90-ті роки ХХ ст. – до наших днів) – «розвиток педагогіки і школи в Українській державі», створення національної системи освіти.

З'ясовано, що праці *першого – радянського періоду* характеризувалися ідеологізацією та догматизацією; їм притаманна заідеологізованість й тенденційність у висвітленні проблеми підготовки майбутніх педагогів, однак вони містять значний фактичний матеріал, який долучений до дослідження проблеми. Праці *другого періоду – періоду незалежної України* відзначаються новими підходами до вивчення джерел, розширенням проблематики та нових поглядів на досліджувану проблему. Дослідники аналізували як проблеми історії педагогічної школи, так й історію окремих закладів освіти, їх особливості, традиції, аспекти навчально-методичної діяльності.

Джерельну базу вивчення проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у 1939–2003 рр. систематизовано й розподілено на шість основних груп (за О. Петренко): джерела нормативно-правового характеру; документи й матеріали, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, в Державному архіві Волинської області (ДАВО), а саме Фонд Р-407 Луцька педагогічна школа (Луцьке педагогічне училище. Луцьке педагогічне училище імені Я. Галана, Луцький педагогічний коледж), в архіві КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; періодичні видання, у публікаціях яких аналізувалася

професійно-педагогічна підготовка учителів, висвітлювалася діяльність Луцького педагогічного училища; праці вітчизняних педагогів, викладачів училища (автобіографії, спогади, листування, мемуари); інтерпретаційні джерела; довідкова література та підручники й посібники для вищої школи.

Освітня політика на Волині проаналізована у контексті суспільно-політичних змін як діяльність держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи освіти досліджуваного періоду в трьох її сенсах: як соціальний інститут, як система освіти, і як освітня практика.

З 1939 р. реалізація завдань радянської влади з подолання неписьменності та створення розгалуженої мережі закладів освіти потребувала забезпечення освітньої галузі новими педагогічними кадрами та здійснення перепідготовки місцевих учителів, позаяк радянська влада не довіряла місцевим педагогам, що зумовило відкриття низки закладів з підготовки учителів, зокрема й Луцької педагогічної школи (училища).

Після звільнення Волинської області від нацистської окупації у липні 1944 р. розпочалась друга хвиля радянізації західних областей; запроваджувалась уніфікована радянська освітня система, здійснювалося нівелювання національних відмінностей, насамперед, мовних, водночас розширювалася мережа загальноосвітньої, професійно-технічної та вищої школи; забезпечувався доступ до освіти більшості населення, що актуалізувало проблему професійно-педагогічної підготовки учителів.

Аналіз радянської освітньої політики дав змогу стверджувати, що реформування системи підготовки педагогічних кадрів на Волині зумовлювалося ідейно-політичними, соціальними і культурними завданнями радянської влади, проводилося в контексті загальної програми соціальних перетворень в країні з урахуванням регіональної специфіки.

Після проголошення в 1991 р. незалежності України політичні, економічні, соціально-культурні перетворення зумовлювали відповідні особливості й тенденції перебудови системи народної освіти України: відбувалася перебудова освіти на засадах деідеологізації, деполітизації, національного спрямування,

закладались основи безперервної освіти й ін. Суттєві зміни відбулися і в системі освіти на Волині: змінилася мережа закладів освіти, з'явилися заклади нового типу (ліцеї, гімназії), в закладах вищої освіти відкривалися нові спеціальності, розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями тощо.

Освітня політика на Волині, як і в країні в цілому, була спрямована на забезпечення регіональної специфіки розвитку галузі, удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів відповідно до потреб; модернізацію закладів освіти, підготовку компетентних фахівців з урахуванням потреб ринку праці, оновлення системи підготовки педагогів у контексті суспільно-політичних змін.

Виокремлено організаційно-педагогічні особливості діяльності Луцького педагогічного училища, починаючи з грудня 1939 року і завершуючи липнем 2003 року, коли заклад був реорганізований в Луцький педагогічний коледж.

Систематизовано інформацію про стан навчальних приміщень, гуртожитку, бібліотеки, підсобного господарства. Проаналізовано стан забезпечення освітнього процесу необхідними засобами навчання, обладнанням кабінетів, збільшенням кількості літератури в бібліотеці Луцького педагогічного училища.

Схарактеризовано тексти основних статутів училища (1945, 1962, 1998), доведено, що змістове наповнення, загальні положення статутів училища визначали специфіку організації його діяльності відповідно до державної освітньої політики, нормативних документів й освітньо-виховного дискурсу.

Вивчено й проаналізовано кадрове забезпечення підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі. Доведено, що процес формування структурних підрозділів училища пройшов складний шлях еволюції. Аналіз змін, які відбулися за 64 роки, дає можливість для висновку про те, що кількість викладачів, відділень, предметних комісій значною мірою залежали від фінансових можливостей, від потреби в здійсненні професійно-педагогічної підготовки кадрів різних спеціальностей. Це давало змогу виконувати поставлені перед педагогічним колективом училища завдання. Станом на вересень 1944 р. у педагогічному училищі працювали 7 педагогів, два відділення – початкової та

дошкільної освіти. Станом на липень 2003 року в Луцькому педагогічному училищі працювало чотири відділення, понад 160 викладачів.

З'ясовано, що в забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів особливо важливу роль відігравали педагогічна рада, методична служба, діяльність яких схарактеризовано на основі аналізу щорічних звітів Луцького педагогічного училища.

Розкрито специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі (навчальна робота, виховна робота, педагогічна практика).

Навчальну роботу, змістове наповнення навчальних дисциплін схарактеризовано у контексті освітньої політики, яка формувалася відповідно до соціального замовлення держави.

Здійснений аналіз навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи засвідчив, що практично з перших повоєнних років простежувалася політизація навчального процесу, що відображав цикл суспільних дисциплін (Історія СРСР, Конституція СРСР і УРСР, Основи суспільних наук, Основи законодавства і т. п.).

Водночас в навчальних планах чітко дотримувався баланс між професійними і методичними дисциплінами у співвідношенні 2:3, що сприяло одержанню випускниками педагогічного училища якісної методичної підготовки.

З 1986 р. в училищі було введено обов'язкову підготовку майбутніх учителів початкових класів до роботи з учнями шестирічного віку.

З'ясовано, що навчальні плани будувалися за певною структурою, яка включала як окремі предмети, так і цикли навчальних дисциплін; кількість основних навчальних предметів в Луцькому педагогічному училищі, як і в більшості педучилищ, варіювалася відповідно до державних нормативних документів. Упродовж досліджуваного періоду відбулися зміни у доборі навчальних дисциплін й визначенні кількості годин на них.

Порівняльний аналіз змістового наповнення окремих навчальних дисциплін («Українська мова», «Українська література», «російська мова», «російська література», «Математика», «Основи початкового курсу математики і методика навчання», «Історія КП(б)», «Історія «КПРС», «Суспільствознавство», «Радянське право», «Основи наукового атеїзму», «Педагогіка», «Психологія», «Малювання і методика викладання малювання» й ін.), які склали основу навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Луцькому педагогічному училищі, уможливив висновок про те, що вони систематично наповнювалися новими підходами, положеннями і поняттями, висновками, зумовленими ідейно-політичними й соціальними впливами та науковими досягненнями.

Виховна й позакласна робота проаналізовані як цілісна система у визначених хронологічних межах. Виховний процес в училищі був ідеологічно забарвлений і спрямований на формування учителя-громадянина з відповідним світоглядом, мисленням і переконаннями в контексті державної освітньої політики. Задля цього в училищі використовувався широкий спектр форм, методів, засобів впливу на майбутніх учителів (різноманітні виховні заходи, конференції, диспути, тематичні вечори і свята, дискусії і бесіди, виставки, огляди, конкурси, змагання й ін.).

Схарактеризовано діяльність художньої самодіяльності, студентських будівельних загонів, кімнат-музеїв В. І. Леніна та Ярослава Галана, комсомольської й профспілкової організацій.

З'ясовано, що педагогічна практика в училищі була чітко організованою, послідовною, забезпечувала зв'язок між теорією та практикою. У період з 1939 р. по 2003 р. зміст, цілі й завдання педагогічної практики, а також механізми її організації і характер керівництва зумовлювались культурно-історичними особливостями розвитку, освітньою політикою держави, відображали досягнення психолого-педагогічної науки. Аналіз еволюції педагогічної практики й підходів до її організації дає змогу відзначити, що в училищі відбулося суттєве зростання годин на педагогічну практику (у 1990-х рр.

порівняно з 1948 р. вона зросла в 1,7 разів), розширилися види педпрактики, вона мала наскрізний характер, поступово поглиблюючись і наповнюючись новим змістом. Водночас практична підготовка майбутніх учителів початкової школи розглядалася як складова частина освітнього процесу, мала на меті навчити здобувачів творчо застосовувати в практичній педагогічній діяльності теоретичні знання, отримані під час навчання, сприяти розвитку в майбутніх учителів інтересу до професійної діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому *уперше*:

- здійснено цілісний аналіз професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі;
- схарактеризовано історіографію та джерельну базу дослідження;
- проаналізовано освітню політику на Волині досліджуваного періоду;
- виокремлено організаційно-педагогічні особливості діяльності Луцького педагогічного училища;
- схарактеризовано навчально-матеріальну базу, методичне й кадрове забезпечення освітнього процесу Луцького педагогічного училища;
- розкрито специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі (навчальна робота, виховна робота, педагогічна практика).

Подальшого розвитку набули дослідження проблеми змісту навчальних планів, навчальних дисциплін, висвітлення змін в організації різних видів педагогічної практики.

Уточнено динаміку кількісних та якісних змін у складі контингенту студентів та викладачів Луцького педагогічного училища.

До наукового обігу введено невідомі й маловідомі джерела які зберігаються в державних архівах України, Волині, в архіві коледжу, що розширило джерельну базу й уможливило об'єктивне висвітлення особливостей професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у визначених хронологічних межах.

Практичне значення результатів здійсненого дослідження полягає в тому, що ґрунтовний аналіз професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі сприяє збагаченню сучасного історико-педагогічного знання.

Матеріали дослідження можуть бути підґрунтям для подальших історико-педагогічних досліджень, використовуватися під час вивчення майбутніми учителями курсу педагогіки, історії педагогіки, теорії та методики виховання, педагогічного краєзнавства, а також при написанні кваліфікаційних робіт з педагогіки, в процесі підвищення кваліфікації учителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати здійсненого дослідження можуть використовуватися для розширення тематики наукових дослідницьких проєктів у діяльності гуртків, семінарів і студій.

Фактичний матеріал дисертації може бути використаний при укладанні біобібліографічних покажчиків з проблем освіти.

Виконане дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Зважаючи на важливість підготовки учительських кадрів і доцільність вивчення регіональної історії розвитку цієї підготовки, перспективними напрямками наукової роботи є вивчення досвіду організації педагогічних практик в училищі, а також визначення можливості екстраполяції актуальних ідей підготовки майбутніх учителів в Луцькому педагогічному училищі у сучасну педагогічну науку і практику.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка учителів, освіта Волині, Луцьке педагогічне училище, кадрове забезпечення, матеріальне забезпечення, методичне забезпечення підготовки учителів, навчальний процес, виховна й позакласна робота, педагогічна практика.

ABSTRACT

Holya H. M. Professional and Pedagogical Training of Teachers at Lutsk Pedagogical College (1939–2003) – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences, field of knowledge 01 Education/Pedagogy – Rivne State University of Humanities, Rivne, 2025.

Content of the Abstract

The dissertation provides a complex analysis of the professional and pedagogical training of teachers at the Lutsk Pedagogical College (1939-2003) in order to present it in a representative way in the modern historical and pedagogical discourse.

Ukraine's integration into the European and global educational space requires reforming the education system. In the context of education's relevance to modern challenges and needs, it is important to train teachers who are able to reform the education system. After all, it is educators who lay the foundation for the further development of the individual, the formation of their life competencies, the need for lifelong learning, and so on. The concept of the "New Ukrainian School" primarily focuses on educators: those who will be able to implement the new educational philosophy and carry out the education reform. That is why, special attention is focused on the quality of the process of training pedagogical staff who would be able to implement the reform ideas of the New Ukrainian School at the local level.

Therefore, the issue of professional and pedagogical training of teachers is currently extremely relevant, along with the reflection on and consideration of positive educational experiences, as well as the study of the best practices from the past. The preservation of achievements and traditions in teacher training necessitates the study of domestic experience. An objective assessment of the sociocultural factors in the training of pedagogical personnel, as well as an analysis of the functioning of both the system of institutions of professional pedagogical education and individual institutions, will, in our opinion, contribute to improving the quality of teacher training.

In this context, it is of scientific interest to study the professional and pedagogical training of teachers in regional pedagogical colleges, which are the bearers of original traditions of teacher training, but their experience is still poorly studied and not represented.

We believe that, in the current context of re-evaluating the national, specifically Ukrainian identity, it is very important, as O. Sukhomlynska states, «to showcase the achievements, the experience that existed, to preserve it, bringing to the surface the phenomena and facts of pedagogical reality that created the shared cultural wealth of Ukraine – innovative institutions that advanced not only pedagogical thought but also the entire cultural field of Ukraine, developing its humanitarian background». One of the lesser-known but extremely powerful institutions of vocational teacher education in Volyn is the Lutsk Pedagogical School (since July 2003, Lutsk Pedagogical College).

The study of the activities of the Lutsk Pedagogical College is also important for reforming the education system because this educational institution was the center of the formation of the intellectual potential of Volyn.

Since 1939 and during its activity, «more than 20 thousand specialists in the field of education have graduated from its classrooms, including: Distinguished Educators of Ukraine, Honored Workers of Education and Culture of Ukraine, Honored Artists, Honored Teachers of Ukraine, Candidates and Doctors of Sciences, heads of state institutions», who contributed to the development of Ukraine through their educational, scientific, cultural, and political activities.

The historiography of the problem of professional and pedagogical training of teachers in Lutsk Pedagogical College includes: works that analyze the education of the studied period in Ukraine in general, in the western region and in Volyn in particular (S. Mishchenko, M. Hryshchenko, A. Korneiko, S. Svorak, V. Omelchuk, M. Levkivskyi, L. Strilchuk, I. Sushyk, etc.); works devoted to the study of the development of higher pedagogical education, vocational and pedagogical training of teachers in the historical and pedagogical context (M. Lysak, A. Lukashenko, V. Syzonenko, M. Holovko, L. Hrytsiuk, P. Sauliak, V. Maiboroda, M. Kozii, L. Khomych, P. Boichuk, N. Krasnozhon, T. Sorochynska, V. Stazhets, etc. Demuz,

I. Moshyk, V. Dobrochynska, L. Mashkina, N. Kazakova, V. Belashova, M. Saveliev, N. Kot, etc.); works on the actual activities of the Lutsk Pedagogical College (I. Zakhariiev, E. Kandyba, O. Berezhnyi, V. Hynailo, V. Voitovych, N. Voron, N. Filyuk, O. Halan, H. Holia, etc.).

The scientific papers on this issue are divided into two periods (according to O. Sukhomlynska): Period I (1939–1991) – the Soviet period of the formation of «Ukrainian pedagogy as part of the 'Russian-Soviet' culture», and Period II (the 1990s to the present) – the «development of pedagogy and schooling in the Ukrainian state», the creation of the national education system.

It is found that the works of *the first period* – the Soviet period – were characterized by ideologization and dogmatization; they are inherently ideological and biased in covering the problem of training future teachers, but they contain significant factual material that is included in the study of the problem. The works of *the second period* – the period of independent Ukraine – are characterized by new approaches to the study of sources, expanded issues and new views on the problem under study. The researchers analyzed both the problems of the history of the pedagogical school and the history of individual educational institutions, their features, traditions, and aspects of educational and methodological activities.

The source base of the study of the problem of professional and pedagogical training of teachers in Lutsk Pedagogical College in 1939-2003 is systematized and divided into six main groups (according to O. Petrenko): sources of normative and legal nature; documents and materials stored in the Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, in the State Archive of Volyn Region (SAVR), namely, Fond P-407 Lutsk Pedagogical School (Lutsk Pedagogical College. Lutsk Pedagogical School named after Y. Halan, Lutsk Pedagogical College), in the archive of the The Municipal Higher Educational Institution «*Lutsk Pedagogical College*» of the *Volyn Regional Council*; periodicals, which analyzed the professional and pedagogical training of teachers, covered the activities of the Lutsk Pedagogical School; works of national teachers, teachers of the school (autobiographies, diaries,

correspondence, memoirs); interpretive sources; reference books and textbooks and guidebooks for higher education.

Educational policy in Volhynia is analyzed in the context of socio-political changes as the state's activity in ensuring the functioning and development of the education system during the studied period in three of its meanings: as a social institution, as an education system, and as educational practice.

Since 1939, the realization of Soviet authorities' goals of overcoming illiteracy and creating an extensive network of educational institutions required the provision of the education sector with new pedagogical personnel and the retraining of local teachers, as the Soviet government did not trust local educators. This led to the establishment of several teacher training institutions, including Lutsk Pedagogical School (later Lutsk Pedagogical College).

After the liberation of Volyn from the Nazis in March-April 1944, the second wave of Sovietization of western regions began. A unified Soviet educational system was introduced, national differences, primarily linguistic ones, were minimized, and at the same time, the network of general education, vocational-technical, and higher education institutions expanded. Access to education for most of the population was ensured, which made the problem of professional and pedagogical training of teachers more urgent.

The analysis of the Soviet educational policy made it possible to assert that the reform of the system of teacher training in Volyn was determined by the ideological, political, social, and cultural tasks of the Soviet government, and was carried out in the context of the overall program of social transformations in the country, taking into account regional specifics.

After Ukraine's independence in 1991, political, economic, socio-cultural transformations led to the relevant features and trends in the restructuring of the public education system of Ukraine: education was restructured on the basis of de-ideologization, depoliticization, national orientation, the foundations of lifelong learning, etc. Significant changes also took place in the education system in Volyn: the network of educational institutions changed, new types of institutions appeared

(lyceums, gymnasiums), new specialties were opened in higher education institutions, training of specialists by educational qualification levels began, etc.

The educational policy in Volyn, as well as in the country as a whole, was aimed at ensuring the regional specificity of the sector's development, improving the system of teacher training in accordance with the needs; modernizing educational institutions, training competent specialists in line with the needs of the labor market, and updating the teacher training system in the context of socio-political changes.

The organizational and pedagogical features of the Lutsk Pedagogical School from December 1939 to July 2003, when the institution was reorganized into Lutsk Pedagogical College, are highlighted. The information on the condition of classrooms, dormitories, libraries, and auxiliary facilities is systematized. The state of provision of the educational process with the necessary teaching aids, classroom equipment, and an increase in the amount of literature in the library of the Lutsk Pedagogical College is analyzed.

The main statutes of the college (1945, 1962, 1998) are characterized, and it is shown that their content and general provisions defined the specificity of the institution's organization in accordance with state educational policy, normative documents, and the educational discourse of the time.

The staffing of teacher training in Lutsk Pedagogical College is studied and analyzed. It is proved that the process of forming the structural subdivisions of the school has gone through a difficult path of evolution. The analysis of the changes that have taken place over 64 years makes it possible to conclude that the number of teachers, departments, subject commissions largely depended on financial resources, on the need for professional and pedagogical training of personnel in various specialties. This made it possible to fulfill the tasks assigned to the school's teaching staff. As of September 1944, the pedagogical school had 7 teachers and two departments - primary and preschool education. As of July 2003, the Lutsk Pedagogical College had four departments and more than 160 teachers.

It is found that in providing professional and pedagogical training of teachers, a particularly important role was played by the pedagogical council and the

methodological service, whose activities are characterized on the basis of the analysis of the annual reports of the Lutsk Pedagogical College.

The specifics of professional-pedagogical teacher training in Lutsk Pedagogical College (teaching work, educational work, pedagogical practice) are revealed.

Teaching work, the content of educational disciplines, is characterized in the context of the educational policy that formed in accordance with the state's social demands.

The analysis of the curricula for the professional and pedagogical training of primary school teachers showed that almost from the first postwar years, the educational process was politicized, reflecting the cycle of social disciplines (History of the USSR, Constitution of the USSR and the Ukrainian SSR, Fundamentals of Social Sciences, Fundamentals of Legislation, etc.).

At the same time, the curriculum clearly maintained a balance between professional and methodological disciplines in a ratio of 2:3, which contributed to the graduates of the pedagogical school receiving high-quality methodological training.

In 1986, the school introduced compulsory training for future primary school teachers to work with six-year-olds.

It was found that the curricula were built according to a certain structure, which included both individual processes and cycles of academic disciplines; the number of basic academic subjects in Lutsk Pedagogical College, as in most pedagogical schools, varied in accordance with state regulations, during the study period there were changes in the selection of academic disciplines and the number of hours for them.

A comparative analysis of the content of individual disciplines («Ukrainian Language», «Ukrainian Literature», «russian Language», «russian Literature», «Mathematics», «Fundamentals of the Primary Mathematics Course and Teaching Methods», «History of the CP(b)», «History of the CPSU», «Social Studies», «Soviet Law», «Fundamentals of Scientific Atheism», «Pedagogy», «Psychology», «Drawing and Methods of Teaching Drawing», etc.), which formed the basis of the curricula for the professional and pedagogical training of primary school teachers at Lutsk Pedagogical College, led to the conclusion that they were systematically filled with

new approaches, provisions and concepts, conclusions caused by ideological, political and social influences and scientific achievements.

The educational and extracurricular activities were analyzed as an integral system within certain chronological limits. The educational process at the school was ideologically colored and aimed at forming a citizen teacher with an appropriate worldview, thinking and beliefs in the context of state educational policy. For this purpose, the school used a wide range of forms, methods, and means of influencing future teachers (various educational events, conferences, debates, thematic evenings and holidays, discussions and conversations, exhibitions, reviews, contests, competitions, etc.)

The activities of amateur performances, student construction teams, rooms-museums of V. I. Lenin and Yaroslav Halan, Komsomol and trade union organizations are characterized.

It was found that the pedagogical practice at the school was clearly organized, consistent, and provided a link between theory and practice. In the period from 1939 to 2003, the content, goals and objectives of pedagogical practice, as well as the mechanisms of its organization and the nature of management were determined by cultural and historical features of development, educational policy of the state, and reflected the achievements of psychological and pedagogical science. The analysis of the evolution of pedagogical practice and approaches to its organization allows us to note that the school saw a significant increase in hours for pedagogical practice (in 1990, compared to 1948, it increased by 1.7 times), expanded types of pedagogical practice, it was cross-cutting, gradually deepening and filling with new content. At the same time, the practical training of future primary school teachers was seen as an integral part of the educational process, aimed at teaching students to creatively apply theoretical knowledge gained during their studies in practical pedagogical activities, and to promote the development of future teachers' interest in professional activities.

The scientific novelty of the study is that it is for the first time:

- a holistic analysis of the professional and pedagogical training of teachers in Lutsk Pedagogical College was carried out;

- the historiography and source base of the study are characterized;
- the educational policy in Volyn during the studied period is analyzed;
- the organizational and pedagogical features of the activity and the main stages of functioning of the Lutsk Pedagogical College are highlighted;
- the educational and material base, methodological and personnel support of the educational process of the Lutsk Pedagogical College are characterized;
- the specifics of professional and pedagogical training of teachers in Lutsk Pedagogical College (academic work, educational work, pedagogical practice) are revealed.

The research on the content of curricula, academic disciplines, and coverage of changes in the organization of various types of pedagogical practice *was further developed*.

The dynamics of quantitative and qualitative changes in the composition of the contingent of students and teachers of Lutsk Pedagogical College *was clarified*.

Unknown and little-known documents and materials stored in the state archives of Ukraine, Volyn, and the college archive *were introduced into scientific circulation*, which expanded the source base and made it possible to objectively cover the peculiarities of professional and pedagogical training of teachers in Lutsk Pedagogical College within certain chronological limits.

The practical significance of the results of the study is that a thorough analysis of the professional and pedagogical training of teachers at Lutsk Pedagogical College contributes to the enrichment of modern historical and pedagogical knowledge.

The materials of the study can be the basis for further historical and pedagogical research, used by future teachers in the study of pedagogy, history of pedagogy, theory and methods of education, pedagogical local history, as well as in writing qualification papers on pedagogy and in the process of teacher training in the system of postgraduate pedagogical education.

The results of the study can be used to expand the topics of scientific research projects in the activities of clubs, seminars, and studios.

The factual material of the dissertation can be used to compile bibliographic indexes on educational issues.

The research does not exhaust all aspects of the problem under study. Given the importance of teacher training and the expediency of studying the regional history of the development of this training, promising areas of research are the study of the experience of organizing pedagogical practices at the school, as well as determining the possibility of extrapolating current ideas of training future teachers at the Lutsk Pedagogical School into modern pedagogical science and practice.

Key words: professional and pedagogical training of teachers, education in Volyn, Lutsk Pedagogical College, staffing, material support, methodological support of teacher training, educational process, educational and extracurricular work, pedagogical practice.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Бортнюк Т. Ю., Голя Г. М. Фінансова грамотність здобувачів освіти: теоретичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 3 (39). С. 135–142. URL: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/%20pedagogics/article/view/2586>.
2. Голя Г. М. Вітчизняна історіографія проблеми учительських кадрів церковнопарафіяльних шкіл. *Академічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип.4. С. 106–113. Серія «Педагогіка». URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/202>.
3. Галан О. М., Голя Г. М. Історія Луцького педагогічного коледжу як джерело педагогічного краєзнавства. *Академічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 65–74. Серія «Педагогіка». URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/418>.
4. Голя Г. М. Досвід Луцького педагогічного училища у підготовці вчителів Волині (1944-1952). *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2023. №17. С. 341–348. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iuu/article/view/527>.
5. Голя Г. Організація педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі (40-70-ті рр. ХХ ст.) *Педагогічна наука і освіта ХХ століття*. Рівне: РДГУ, 2024. № 3. С. URL: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/37/32>
6. Голя Г., Хомярчук А. Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини. *Молодь і ринок*. №10 (230) жовтень 2024. С. 149–155. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/314260>

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Голя Г. Соціокультурні аспекти підготовки вчителя національної школи: історико-педагогічний контекст. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (присвяченої 30-й річниці Незалежності України)*, (м. Луцьк, 11 листопада 2021р.) Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. С. 381–384. URL: <https://drive.google.com/file/d/1lv3mznI1XShYctO2KtPsExjGGhWLUPYM/view>
8. Голя Г. Актуалізація поглядів Михайла Грушевського на дидактику у підготовці сучасних вчителів освітніх галузей. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Луцьк, 24 листопада 2021р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. С. 22–

27. URL: https://drive.google.com/file/d/1Anz3q0dIAq1Rd7IL_k4FQTgiZfFizpNr/view.
9. **Голя Г.** Актуальність поглядів К. Ушинського на проблему підготовки вчителя народної школи. *Актуальні ідеї Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі: збірник матеріалів педагогічних читань* (м. Луцьк, 26 листопада. 2021 р.). КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, С. Вдович. Луцьк – Львів, 2021. С. 142–145. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ISUMRZy6w9OLOiSTLo9veU8GkBXNKYLd/view>.
10. **Голя Г. М.** Актуальність ідей підготовки вчителя у педагогічній спадщині Г. Сковороди. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Кременчуцький 18 травня 2022 р.) / [редактор-упорядник: Т. В. Кулікова] Кременчук : Методичний кабінет, 2022. С. 180–184. URL: <https://kpk.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%98-%D0%86%D0%86%D0%86-%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80.-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.18.05.2022.pdf>.
11. **Голя Г. М.** Роль біографічного методу у дослідженні діяльності церковнопарафіяльних шкіл. *Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти*, (м. Київ, 20 травня 2022 р.). Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 54-55. URL: [https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Pedagogical biography and biography-2022.pdf](https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Pedagogical%20biography%20and%20biography-2022.pdf).
12. **Голя Г. М., Бричок С. Б.** Соціально-економічні умови підготовки учителів церковнопарафіяльних шкіл Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Наука, освіта, суспільство очима молодих: збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених* (м. Рівне, 17 травня 2022 р.). Рівне: РРГУ, 2022. С. 9–11. URL: https://rshu.edu.ua/images/nauka/nosom_2022.pdf.
13. **Голя Г. М.** Церковнопарафіяльні школи в системі освіти Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Рівне, 28 квітня 2022 р.) Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2022. С. 21–23. URL: <http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/11105/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%8F%20%D0%93.%D0%9C..pdf>.
14. **Голя Г. М.** Особливості використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі початкової освіти. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя: електронний збірник матеріалів XII Міжнародних і XXIX Всеукраїнських педагогічних читань*. (м. Чернігів, 30 вересня 2022 р.). Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка. 2022. С.

131–134.

URL: <https://drive.google.com/file/d/18BwylRnoS8UN6vpIgZyL9m2MKVfx9rSg/view>.

15. **Голя Г.** Роль краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі* : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 29 листопада 2022 р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» – ВІППО. 2022. С. 34–37. URL: <http://vippo.org.ua/files/school/2022-1680087175186409.pdf>.

16. **Голя Г. М.** Джерельна база вивчення біографій викладачів Луцького педагогічного училища *Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання* : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. уч., (м. Київ, 16 травня 2023 р.), НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б., Тарнавська С. В., Серета Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2023. С. 118–121. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Seminar_abstract_collection_16.052023.pdf.

17. **Голя Г. М.** Особливості післявоєнної підготовки вчителів Волині (на прикладі Луцького педагогічного училища). *Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (м. Рівне, 12 травня 2023 р.). Рівне : РДГУ. 2023. С. 84–87. URL: https://drive.google.com/file/d/1t8ho6_QsxK_HXh0QhwzYIjNbeFVN-Yye/view.

18. **Голя Г.** Особливості підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі у 1940-1950-ті рр. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 21 листопада 2023 р.). Київ : Компринт, 2023. С. 49–52. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content>.

19. **Голя Г.** Особливості підготовки учительських кадрів на Волині у 1939-1945 рр. *Восьмі Фльорівські читання: матеріали науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 17 листопада 2023 р.), Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. С. 18–20. URL: https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/2023_flor_chyt_zb_mater_7_maket_-1.pdf.

20. **Голя Г.** Історія та освітні традиції Луцького педагогічного училища (1939-2003рр.) *Сучасні освітні технології Волинського краю: матеріали науково-теоретичної конференції / Упорядники* : Микола Савельєв, Світлана Слюсарук-Літвін, Олександр Юриненко. Володимир (м. Володимир, 04 квітня 2024 р.). Володимир: ВВПК, 2024. С. 61–65. URL: <https://drive.google.com/file/d/1HZ35C51jhM3QlAm2roVoTpk3MD9vflBc/view>.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

21. **Голя Г. М.** Громадянська компетентність майбутніх учителів початкових класів – основа розвитку демократичного суспільства. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей* (м. Дніпро, 25 березня 2021 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 87–91. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85cdf3c0-12b5-46ea-b3f5-7f65fad46d12/content>.

22. **Голя Г.** Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх педагогів. *Перспективи та інновації науки*. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 10(15). С. 103–113. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/2444>.

23. **Голя Г. М., Хомярчук А. П.** Формування лідерських якостей майбутніх педагогів у позанавчальній діяльності. *Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції* (м. Київ, 14–19 лютого 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 288–292. URL: https://iod.gov.ua/content/events/57/vseukrayinska-naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-liderstvo-i-obdarovanist--suchasniy-naukoviy-diskurs-i-osvitnya-praktika_publications.pdf.

ЗМІСТ

ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	34
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження	34
1.2. Освітня політика на Волині досліджуваного періоду у контексті суспільно-політичних змін	49
Висновки до першого розділу	68
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛУЦЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА	74
2.1. Організаційні основи й етапи функціонування Луцького педагогічного училища	74
2.2. Кадрове й матеріальне забезпечення підготовки вчительських кадрів у Луцькому педагогічному училищі	87
2.3. Методичне забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів та профорієнтаційна робота у Луцькому педагогічному училищі	100
Висновки до другого розділу	112
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ	115
3.1. Організація навчального процесу в Луцькому педагогічному училищі	115
3.2. Виховна й позакласна робота в Луцькому педагогічному училищі	150
3.3. Організація педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі	168
Висновки до третього розділу	186
ВИСНОВКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	217

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вхідження України у європейський і світовий освітній простір потребує реформування системи освіти. У контексті відповідності освіти сучасним викликам і потребам важливого значення набуває підготовка педагогів, які здатні реформувати систему освіти. Адже саме педагоги закладають фундамент для подальшого розвитку особистості, формування її життєвої компетентності, потреби в навчанні протягом життя тощо. Концепція «Нова українська школа» – це передусім педагоги: ті, хто зможе реалізувати нову освітню філософію, зможе здійснити реформу освіти. Тому основне питання – якість процесу підготовки педагогічних кадрів, які б змогли на місцях утілювати в життя реформаторські ідеї НУШ.

Відтак на сьогодні надзвичайно актуальним є питання професійно-педагогічної підготовки учителів, осмислення й врахування позитивного освітнього досвіду, звернення до кращих практик минулого. Збереження досягнень і традицій у питаннях підготовки учителів зумовлює необхідність вивчення вітчизняного досвіду. Об'єктивна оцінка соціокультурних чинників підготовки педагогічних кадрів, аналіз функціонування як системи закладів професійної педагогічної освіти, так й окремих закладів сприятимуть, на нашу думку, підвищенню якості підготовки учителів.

У контексті зазначеного науковий інтерес становить професійно-педагогічна підготовка учителів в регіональних педагогічних училищах, які є носіями самобутніх традицій підготовки учителів, але їх досвід до цього часу є маловивченим і не висвітленим.

Вважаємо, що нині, в умовах переоцінки національного, власне українського, дуже важливо, як стверджує О. Сухомлинська, «показати ті напрацювання, той досвід, який існував, зберегти його, піднявши на поверхню, у сьогодення ті явища й факти педагогічної дійсності, які створили спільне загальне багатство України – новаторські заклади, які просували вперед не лише

педагогічну думку, а й усе культурницьке поле України, розвивали її гуманітарне тло» [135].

До таких мало висвітлених, але надзвичайно потужних закладів професійної педагогічної освіти на Волині відносимо Луцьке педагогічне училище (з липня 2003 року – Луцький педагогічний коледж).

Дослідження діяльності Луцького педагогічного училища набуває вагомого значення для реформування системи освіти й тому, що цей заклад освіти був осередком формування інтелектуального потенціалу Волині. Починаючи з 1939 року, «з його стін вийшло понад 20 тисяч фахівців у галузі освіти, серед яких: відмінники освіти України, заслужені працівники освіти і культури України, заслужені діячі мистецтв, заслужені вчителі України, кандидати й доктори наук, керівники державних установ», які своєю освітньою, науковою, культурною та політичною діяльністю сприяли розвитку України» [99].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблемі професійної підготовки учителів приділяється значна увага: питання філософії та педагогічної освіти висвітлено в працях В. Андрущенка, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового та ін.; професійну підготовку в системі вищої освіти досліджували О. Абдулліна [2], А. Алексюк [58], О. Дубасенюк [85], О. Пехота [107], О. Піскунов [116], О. Семенов [77] й ін.

Професійно-педагогічна підготовка учителів у закладах педагогічної освіти була предметом досліджень О. Назаренко [134], Ж. Даяк [67], І. Киричок [95], Т. Сорочинської «Реформування професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічних закладах Рівненщини (1939-1964 рр.)» [179] й ін.

Історію створення й особливості діяльності окремих закладів освіти висвітлено в працях Т. Косінової «Харківський університет наприкінці XIX – на початку XX ст.», Т. Дороніної «Становлення та розвиток Києво-Могилянської академії як вищого навчального закладу європейського рівня», О. Шевчук «Організація і зміст навчально-виховного процесу колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.)», І. Демуз «Організація навчально-виховної роботи у Переяслав-

Хмельницькому педагогічному училищі (1944–1987 роки)», М. Савельєва «Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського. 75 років. Історія, сьогодення, перспективи» й ін. [68; 169].

Діяльність Луцького педагогічного училища була предметом аналізу В. Войтовича, Н. Ворон, Н. Філюк, О. Галан, Г. Голя [25; 29].

Водночас, різновекторність проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі залишається недостатньо схарактеризованою.

Отже, зважаючи на важливість підготовки учительських кадрів і доцільність вивчення регіональної історії розвитку цієї підготовки й недостатність науково-педагогічних праць з проблеми дослідження, тема нашого дисертаційного дослідження – **«Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у межах комплексної науково-дослідної теми «Теоретичні й методичні основи підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ» (реєстраційний номер 0123U100075), яка розробляється на педагогічному факультеті Рівненського державного гуманітарного університету. Тему дисертації затверджено Вченою радою РДГУ (протокол № 11 від 25 листопада 2021 р.).

Мета дослідження – здійснити цілісний ретроспективний аналіз професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі задля репрезентативного його представлення в сучасному історико-педагогічному дискурсі.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Окреслити історіографію проблеми й проаналізувати джерельну базу дослідження.
2. Схарактеризувати освітню політику на Волині досліджуваного періоду.
3. Виокремити організаційно-педагогічні особливості діяльності Луцького педагогічного училища.

4. Розкрити специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі.

Об'єкт дослідження – діяльність Луцького педагогічного училища (1939–2003).

Предмет дослідження – професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі означеного періоду.

Для реалізації мети, вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів наукового дослідження**: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, ретроспективний, хронологічно-проблемний); історичний метод – для розкриття виникнення, стану і розвитку закладу освіти, для всебічного дослідження явищ і подій у хронологічній послідовності; пошуково-бібліографічний метод вивчення джерел, архівних документів, матеріалів періодичних видань з проблеми дослідження; структурний і системний аналіз (суспільно-педагогічних явищ і процесів, змісту діяльності закладів освіти для учителів); контент-аналіз – для вивчення нормативно-правової бази, документальної інформації з проблеми дослідження; інтерпретація й структурно-прогностичний метод – для формулювання висновків та пропозицій; метод теоретичного узагальнення для формулювання висновків за результатами здійсненої науково-пошукової роботи.

Джерельна база дослідження. Основою дослідження стали офіційні документи про педагогічну освіту досліджуваного періоду, збірники документів, статутів, звітів; документи Центрального державного архіву органів влади та державного управління України (Фонд 166 – матеріали якого висвітлюють діяльність Міністерства освіти УРСР (до 1946 р. – Народний Комісаріат освіти УРСР)); Державного архіву Волинської області (Фонди: Р-59 – Управління освіти Волинської обласної державної адміністрації, Р-293 – Тимчасове управління м. Луцька, 1939 р., Р-402 – Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Р-407 – Луцька педагогічна школа (Луцьке педагогічне училище. Луцьке педагогічне училище імені Я. Галана, Луцький педагогічний коледж): 764 справи – 1944–1998 рр., 36 справ – 1999-2001 рр., 34 справи – 2002-2003 рр.), П-1 – Волинський обласний

комітет комуністичної партії України (обком КПУ), м. Луцьк Волинської області); архіву КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Важливу групу джерел становить педагогічна й регіональна періодика досліджуваного періоду: журнали «Радянська школа», «Молодь України», «Український історичний журнал», а також газети: республіканські – «Радянська освіта», «Літературна Україна»; регіональні – «Вільна праця» (пізніше «Радянська Волинь»), «Волинь-нова», «Волинська газета», «Молодий ленінець», «Віче», «Горохівський вісник» й ін.

Особливу групу джерел складають: довідково-бібліографічна література, автореферати дисертацій і дисертаційні дослідження, матеріали міжнародних і всеукраїнських педагогічних конференцій.

У ході дослідження використовувалися матеріали Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, бібліотеки Волинського національного університету імені Лесі Українки, бібліотеки Луцького педагогічного коледжу.

Хронологічні межі дослідження – 1939 р. – 2003 р.

Нижня межа – 1939 рік – встановлена відповідно до наказу від 19 грудня 1939 року про створення Луцької педагогічної школи.

Верхня межа дослідження – 2003 рік, позаяк 24 липня 2003 р. розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації Луцьке педагогічне училище реорганізовано в Луцький педагогічний коледж, що стало початком нового етапу розвитку закладу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому *уперше*:

- здійснено цілісний аналіз професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі;
- схарактеризовано історіографію та джерельну базу дослідження;
- проаналізовано освітню політику на Волині досліджуваного періоду;

- виокремлено організаційно-педагогічні особливості діяльності Луцького педагогічного училища;

- схарактеризовано навчально-матеріальну базу, методичне й кадрове забезпечення освітнього процесу Луцького педагогічного училища;

- розкрито специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі (навчальна робота, виховна робота, педагогічна практика).

Подальшого розвитку набули дослідження проблеми змісту навчальних планів, навчальних дисциплін, висвітлення змін в організації різних видів педагогічної практики.

Уточнено динаміку кількісних та якісних змін у складі контингенту студентів та викладачів Луцького педагогічного училища.

До наукового обігу введено невідомі й маловідомі документи й матеріали, які зберігаються в державних архівах України, Волині, в архіві коледжу, що розширило джерельну базу й уможливило об'єктивне висвітлення особливостей професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у визначених хронологічних межах.

Практичне значення результатів здійсненого дослідження полягає в тому, що ґрунтовний аналіз професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі сприяє збагаченню сучасного історико-педагогічного знання.

Матеріали дослідження можуть бути підґрунтям для подальших історико-педагогічних досліджень, використовуватися під час вивчення майбутніми учителями курсу педагогіки, історії педагогіки, теорії та методики виховання, педагогічного краєзнавства, а також при написанні кваліфікаційних робіт з педагогіки, в процесі підвищення кваліфікації учителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати здійсненого дослідження можуть використовуватися для розширення тематики наукових дослідницьких проєктів у діяльності гуртків, семінарів і студій.

Фактичний матеріал дисертації може бути використаний при укладанні біобібліографічних покажчиків з проблем освіти.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (м. Вінниця) (довідка впровадження № 06/33 від 30.09.2024), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків) (довідка впровадження № 01-12/610 від 30.09.2024), Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне) (довідка впровадження № 01-12/70 від 07.10.2024), Відокремлений структурний підрозділ «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету» (м. Сарни) (довідка впровадження № 01-13/143 від 09.10.2024), відокремленого структурного підрозділу «Дубенський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету» (м. Дубно) (довідка впровадження № 213 від 08.10.2023), комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (м. Луцьк) (довідка впровадження № 383 від 04.10.2024).

Особистий внесок здобувача. У статті «Фінансова грамотність здобувачів освіти: теоретичні аспекти», опублікованій у співавторстві з Т. Бортюк, здобувачкою здійснено теоретичний аналіз методів формування фінансової грамотності здобувачів освіти в умовах нової філософії освіти (62 %) [16], в статті «Історія Луцького педагогічного коледжу як джерело педагогічного краєзнавства» у співавторстві з О. Галан особистим внеском дисертантки є матеріал, що стосується освітнього краєзнавства, яке є водночас і джерелом і засобом формування і розвитку педагогічної культури майбутніх вчителів (75 %) [29]; у статті «Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини» у співавторстві з А. Хомярчук здобувачкою розглянуто особливості реалізації основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання під час вивчення історичних дисциплін в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» (62 %) [57].

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня:

міжнародних – «Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (м. Дніпро, 2021 р.); «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід» (м. Суми, 2021 р.); «Освіта, виховання та навчання: вітчизняний та міжнародний досвід» (м. Київ, 2021 р.); «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (м. Ужгород, 2021р.); «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм» (м. Кременчук, 2022 р.); «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя» (м. Чернігів, 2022 р.); «Право і суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку» (м. Полтава, 2023 р.);

всеукраїнських – «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (м. Луцьк, 2021 р.); «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (м. Суми, 2021 р.); «Нова українська школа: нові виміри професійного розвитку вчителя» (м. Запоріжжя 2021 р.); «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (м. Рівне, 2022 р.); «Актуальні проблеми освіти і виховання в умовах євроінтеграційного поступу України» (м. Рівне, 2022 р.); «Професійний розвиток педагога» (м. Рівне, 2022 р.); «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі» (м. Київ, 2023 р.); «Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи» (м. Рівне, 2023 р.); «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні» (м. Умань, 2023 р.); «Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика» (м. Київ, 2024 р.); «Актуальні питання моделювання у практичній підготовці здобувачів освіти як засобу професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця» (м. Вінниця, 2024 р.);

регіональних – «Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі» (м. Луцьк, 2021, 2022 рр.); «Актуальні ідеї

Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі» (м. Луцьк, 2021 р.); «Актуальні проблеми теорії, методології та практики соціальних комунікацій» (м. Луцьк, 2023 р.); «Сучасні освітні технології Волинського краю» (м. Володимир, 2024 р.); міждисциплінарному колоквіумі PhDздобувачів «Цілі сталого розвитку України» (м. Умань, 2023 р.); звітних наукових конференціях викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне, 2021–2024 рр.), на засіданнях кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне, 2021–2024 рр.).

Публікації. Результати дослідження оприлюднено в 23 публікаціях, із яких 6 відображають основні наукові результати, 14 – апробаційного характеру, 3 – додатково відображають наукові результати.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій двома мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (314 позиції, із них 6 – іноземною мовою). Повний обсяг дисертації становить 260 сторінки, обсяг основного тексту – 173 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

В історико-педагогічних дослідженнях окреслення історіографії певної проблеми є традиційним, позаяк логічно спочатку з'ясувати, що вже вивчено науковцями з конкретного питання, а що залишилось поза межами наукових пошуків й потребує вивчення.

Зважаючи на те, що історія педагогіки тісно пов'язана з двома галузями знань – педагогікою та історією (цей порядок визначається за значущістю межових пріоритетів, з урахуванням того, що історія педагогіки є складовою педагогіки), Н. Коляда стверджує, що в історико-педагогічному дослідженні «за доцільне використовувати напрацювання у сфері історіографії та джерелознавства педагогів та істориків» [98, с.21].

В останні десятиріччя значно зріс інтерес до регіональної історії педагогіки, до вивчення історії конкретних закладів освіти, конкретних персоналій. Академік О. Сухомлинська зазначає, що «специфічно регіональним» у цих дослідженнях є те, що історико-педагогічна думка не зосереджена на українській національній педагогічній думці (освіті), а розкриває культурні своєрідності регіону через педагогічні аспекти. Вона виокремлює насамперед регіональні дослідження педагогічної думки західного регіону: Галичини, Волині, Закарпаття, Буковини. Регіональною, локальною специфікою досліджень Волині «є мовно-релігійні, національні, педагогічні особливості, духовно-ціннісні пріоритети у структурі загального історико-педагогічного процесу» [188, с. 43]. О. Сухомлинська вважає «білою плямою» «стан освіти під час Другої світової війни на українських землях, в окремих регіонах» [там само].

При цьому надзвичайно важливе значення в «регіональному вимірі історико-педагогічного процесу мають джерела дослідження», історіографія, «і той інструментарій, за допомогою якого можна їх вивчати» [188].

З огляду на викладене вище, вважаємо, що історіографія проблеми регіональних закладів професійної педагогічної освіти повинна включати: 1) праці, в яких аналізується освіта досліджуваного періоду в Україні в цілому, в західному регіоні та на Волині зокрема; 2) праці, присвячені вивченню розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів в історико-педагогічному контексті; 3) дослідження, присвячені аналізу діяльності конкретних закладів педагогічної освіти в різних регіонах України; 4) праці про власне діяльність Луцького педагогічного училища.

Водночас аналіз історіографічних праць щодо проблеми дослідження здійснюємо у визначених хронологічних межах. Застосування проблемно-тематичного й хронологічного підходів уможливує організацію матеріалів у певній послідовності задля всебічного представлення стану дослідження окресленої проблеми.

Наукові праці з досліджуваного питання за періодизацією, обґрунтованою О. Сухомлинською (2003), розподілено нами на два періоди відповідно до характерних тенденцій кожного з них: *I період (1939–1991)* – «формування національної шкільної політики», радянський період становлення «української педагогіки як складової «російсько-радянської» культури», *II період (90-ті роки ХХ ст. – до наших днів)* – «розвиток педагогіки і школи в Українській державі», створення національної системи освіти [189, с.58-66].

Відтак, історіографію досліджуваної проблеми схарактеризуємо за проблемно-хронологічним підходом.

До *першої групи* нами віднесено праці, в яких аналізується освіта досліджуваного періоду в Україні в цілому, в західному регіоні та на Волині зокрема.

Одними з перших праць, в яких аналізувалися становлення й розвиток освіти є праці С. Міщенка «Розвиток народної освіти УРСР в роки четвертої п'ятирічки (1946-1950)» (1955) [129], О. Філіппова «Розвиток радянської школи УРСР в період першої післявоєнної п'ятирічки» (1957) [196], Ю. Курносова й

Р. Ростикус «Розвиток та зміцнення вищої школи у західних областях України у післявоєнний період» (1957) [110].

У працях М. Грищенка «Розвиток народної освіти на Україні за роки радянської влади» (1957) [64], «Народна освіта в західних областях Української РСР» (1960) [63] аналіз здійснено в межах 1939-1959 рр. Автор схарактеризував кількісні зміни освітньої галузі в західних областях, однак акцентував увагу на ролі радянської влади в розвитку шкільництва.

До історіографії проблеми включені праці М. Гриценка «Розвиток радянської школи на Україні» (1958), «Нариси з історії школи в Українській РСР (1917 – 1965 рр.)» (1966) [61; 60]. Попри заідеологізованість зазначених монографій, вони цінні для нашого дослідження тим, що в окремих розділах М. Гриценко проаналізував підготовку педагогічних кадрів, мережу педагогічних закладів освіти у післявоєнний час. Автор навів статистичні дані про кількість учителів, їхній освітній ценз, зазначив, що підготовкою учителів різних спеціальностей в Україні в середині 60-х років ХХ ст. займалися 8 університетів, 32 педінститути та 39 педагогічних училища [60, с. 229].

Праця К. Присяжнюка «Новий етап у розвитку радянської школи в Україні» (1966) [151] цінна для нашого дослідження тим, що автор докладно проаналізував стан освіти в Рівненській, Тернопільській та Волинській областях.

До історіографії дослідження долучаємо працю «Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917–1967)» (1967), у якій колективом авторів схарактеризовано реорганізацію системи радянської освіти за 50 років, на конкретних фактах продемонстровано розвиток професійно-технічної та вищої освіти, підготовку педагогічних кадрів. Праця побудована за хронологічним підходом до викладу матеріалу, містить великий фактологічний матеріал про запровадження обов'язкового семирічного й восьмирічного навчання, формування й розширення мережі загальноосвітніх шкіл, акцентується увага на проблемі підготовки вчительських кадрів. Однак монографія перенасичена цитатами комуністичних лідерів і базується на марксистсько-ленінських принципах [137].

Інформативною для нашого дослідження є праця львівського історика О. Зубаня «Боротьба Комуністичної партії України за розвиток народної освіти (1945–1952 рр.)» (1967), у якій, попри те, що увагу акцентовано переважно на боротьбі партії за вплив на освітній процес та його учасників, автором на основі аналізу праць попередників з проблеми узагальнено інформацію про державні заходи на різних щаблях освітньої системи: від загальної школи до вищої [8].

Своєю чергою, в праці «Вища школа Української РСР за 50 років» (1968) авторським колективом на основі твердження про те, що розвиток вищої освіти в УРСР, зокрема й педагогічної, відбувався в найсприятливіших умовах, узагальнено досвід майже тридцятирічного становлення і розвитку системи української вищої освіти, наведено значний документальний матеріал. У другій частині роботи схарактеризовано успіхи і труднощі відбудови мережі ЗВО, а також заходи щодо зміцнення матеріальної бази вищої школи, покращення складу її науково-педагогічних кадрів [23].

До історіографічних праць відносимо збірник документів і матеріалів «Волинь радянська (1939–1965 рр.)» (1971), який водночас розглядаємо і як джерельну базу нашого дослідження, позаяк в збірнику представлені нормативно-правові документи, фактологічні матеріали, статистичні відомості [26].

До цієї групи відносимо багатотомне видання «Історія Української РСР», у восьмому томі якого «Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–1970-ті рр.)» (1979) вміщено матеріали про розширення шкіл, середніх спеціальних та вищих закладів освіти у перші повоєнні роки у західноукраїнському регіоні [91]. І хоч праця підготовлена радянськими істориками з позицій комуністичної ідеології й дискредитації українського націоналістичного руху, все ж статистичні дані, конкретні факти, вміщені у виданні, є важливими для здійснення об'єктивного аналізу.

У колективній монографії «Розквіт народної освіти в західних областях України» (1979) автори Б. Тихоміна, Д. Яремчук, Л. Баїк, В. Санивець та ін.

схарактеризували розвиток середньої загальної (шкільної) освіти, середньої спеціальної, професійно-технічної і вищої освіти в західних областях України, зокрема й Волинської області. Книга написана в дусі марксистсько-ленінської методології, в ній наведено немало завищених статистичних даних, які не збігаються з реальними показникам, які зафіксовані в архівних документах [167].

У більшості схарактеризованих праць цього періоду стверджувалося про переваги радянської системи освіти, про неухильне зростання матеріально-технічної бази закладів освіти, висновки носили заангажований характер.

Починаючи з 1991 р., науковцями незалежної України проблема становлення освіти в країні й регіоні досліджувалась у контексті аналізу соціально-економічних та ідеологічно-культурних процесів у визначених хронологічних межах без ідеологічних нашарувань. Автори публікацій здійснювали аналіз задекларованої проблеми на основі архівних документів, частина з яких вперше вводилася до наукового обігу, а відтак намагалися об'єктивно характеризувати різновекторність складного процесу формування освіти на Волині у визначених хронологічних межах.

Праці А. Корнейко «Розвиток освіти на Волині в перше повоєнне десятиріччя» (1995) [100], О. Алексеєвої «Освіта на Волині у 30–50 роки» (1995) [1], П. Сміяна і К. Сміяна «Освіта на Волині і Рівненщині в період німецької окупації 1941–1944 рр.» (1996) [176], С. Герегової й Т. Марусик «Розвиток вищої освіти в західному регіоні України (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр. ХХ ст.)» (1997) [30] містять цікаві статистичні дані, архівні матеріали; в них проаналізовано особливості відбудови і розвитку освіти і науки у повоєнний період.

Дослідження шкільництва на західноукраїнських землях у повоєнний період у своїх наукових працях («Освіта на західноукраїнських землях у повоєнний період» (1997), «Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.)» (1998)) здійснював С. Сворака. Автор проаналізував державну політику в галузі освіти в західному регіоні УРСР, спираючись на архівні документи; фактами підтвердив розширення мережі

освітніх установ, широке охоплення молоді навчанням, русифікацію освіти, ідеологізацію освітнього процесу [173].

У дисертаційному дослідженні В. Омельчука «Розвиток освіти на Волині (др. пол. XIX – поч. XX ст.)» (2001) здійснено аналіз соціально-економічних, суспільно-політичних та національно-культурних передумов розвитку освіти, а також виявлено суперечності цього складного процесу [139].

До сучасної української історіографії окресленої проблеми включаємо працю «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область» (2009), у якій колективом авторів (Р. Арцишевський, П. Бойчук, Г. Бондаренко, В. Вітюк, О. Губенко) розкрито особливості становлення системи освіти Волині, схарактеризовано державну політику в галузі освіти, особливості підготовки вчителів закладами освіти Волині різних рівнів (коледжі, педагогічний інститут, університет, інститут післядипломної освіти) з урахуванням специфіки регіону [22].

В праці В. Барана й В. Токарського «Україна. Західні землі. 1939-1941» (2009) на великому фактичному матеріалі із розсекречених архівних документів здійснено аналіз політичних, економічних і соціальних процесів, які відбувалися на західних землях, зокрема і в освіті [4]. А в колективній монографії за редакцією М. Левківського «Велика Волинь: історія освіти і культури» (2011) на краєзнавчому матеріалі здійснено аналіз соціокультурних аспектів розвитку закладів освіти регіону [19].

Освітня політика радянської влади на землях Західної України у 1939–1941 рр. стала предметом аналізу в працях Л. Стрільчук (2017, 2022) [186; 185].

Своєю чергою, в монографії І. Сушик «Волинь повоєнна: соціально-економічні та культурні процеси 40–50-х рр. XX ст.» (2019) у контексті аналізу соціально-економічних та культурних процесів на Волині у 1944–1953 рр. проаналізовано розвиток освіти в регіоні. Авторка систематизувала статистичні дані, архівні матеріали стосовно забезпечення області педагогічними кадрами, стосовно підготовки учителів, зокрема й в педагогічних училищах (Луцькому, Володимир-Волинському, Камінь-Каширському) [191].

Вивчення особливостей культурного, освітнього, мистецького життя на території генеральної округи «Волинь-Поділля» в період нацистської окупації здійснено в дисертаційному дослідженні Л. Дударчука (2024) [78]. Автор схарактеризував, зокрема, мережу закладів освіти, після закінчення яких місцева молодь могла здобути фах педагога (інститут народної освіти, чотири учительські семінарії, мережа короткотермінових курсів й ін.).

До другої групи нами віднесено праці, *присвячені розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів в історико-педагогічному контексті.*

Однією з перших таких праць вважаємо дисертаційне дослідження М. Лисака (1954) про особливості підготовки учительських кадрів в Україні в післявоєнний період [168].

До цієї групи історіографічних праць відносимо працю А. Лукашенка «Роль партійної організації України у підготовці вчительських кадрів у період семирічки» (1969), у якій не стільки досліджено процес підготовки учителів, скільки наведено факти для підтвердження визначальної ролі партії у цьому процесі. Водночас наведені факти відображають окремі аспекти підготовки учителів крізь призму радянської ідеології [117].

Становлення і розвиток вищої заочної педагогічної освіти в Українській РСР були предметом дослідження Т. Кобзарєвої (1974) [96]. Авторка на основі комплексного підходу розкрила соціально-економічні, організаційно-педагогічні основи підготовки педагогічних кадрів у системі заочної освіти.

В дисертаційному дослідженні В. Сизоненка (1980) з партійних ідеологічних позицій було схарактеризовано підготовку науково-педагогічних кадрів в Україні у повоєнну п'ятирічку (1946-1950 рр.) [175].

В другій половині 80-х років ХХ ст. під впливом змін, що відбувались у суспільстві, у вітчизняній історіографії з'являються праці, яким притаманна об'єктивність та незалежність від політичної кон'юнктури; дослідники стали широко використовувати архівні джерела, які до цього були заборонені для вивчення та аналізу. До таких праць відносимо наробок (статті, кандидатська

дисертація) М. Головка (1986) [33], присвячені проблемі відновлення та розвитку вищої та середньої педагогічної освіти УРСР (1943–1950 рр.). Автор зібрав значний фактичний матеріал, проаналізував освітню політику радянського уряду в галузі освіти. Значну увагу дослідник приділив участі педагогів, учнів та студентів у відновленні закладів освіти, допомозі фронту.

В праці Л. Грицюк «Розв'язання проблем забезпечення шкіл Волині педагогічними кадрами (жовтень 1939 р. – червень 1941 р.)» (1990) зазначалося, що кількість учителів на Волині у цей період була недостатньою, що зумовило відкриття педагогічних шкіл в Луцьку і Володимирі-Волинському, у вересні 1940 р. – в Любешові, Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації учителів, курсів з підготовки учителів й т. п. [62].

Особливості здійснення підготовки учителів у Луцькому педагогічному інституті та трьох педагогічних училищах області розкриті П. Сауляком в праці «Формування вчительських кадрів у Волинській області в 1939–1976 рр.» (1990) [171].

Починаючи з 1991 року, почали з'являтися праці українських учених, у яких досить об'єктивно, спираючись на нові, невідомі раніше джерельні матеріали, характеризувався процес розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів.

Приміром, у праці В. Майбороди «Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.)» (1992) на основі аналізу суттєвого фактичного й аналітичного матеріалу подано історичну довідку про окремі вчительські інститути, їх діяльність, схарактеризовано зміст навчальних планів [123].

Процес створення мережі педагогічних училищ у контексті суспільних і соціальних потреб схарактеризовано у дослідженні М. Козія «Розвиток середньої педагогічної освіти в Україні (1945–1990 рр.)» (1994) [97]. Автор виокремив принципи, напрями, структурні та змістові основи розвитку середньої педагогічної освіти в Україні в зазначених хронологічних межах.

У дисертаційному дослідженні Л. Хомич (1998), яке присвячене системі психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів, зокрема, аналізується специфіка підготовки педагогічних кадрів в історико-педагогічному контексті [197].

У праці П. Бойчука (1999) автором досліджувалась проблема економічного виховання студентів педагогічних училищ упродовж 1993-1999 років у педагогічних училищах Волинської та Рівненської областей України. У контексті проблеми нашого дослідження ця робота цінна тим, що експериментальною базою були обрані Луцьке та Володимир-Волинське педагогічні училища, ґрунтовно схарактеризовано систему економічного виховання в них [15].

Питання професійно-педагогічної підготовки учителів у післявоєнний період досліджувала Н. Красножон (2001) [106]; М. Вєтрова (2005) [21]; Н. Брехунець (2006) [17].

Педагогічні училища як освітній феномен вивчала рівненська дослідниця В. Доброчинська «Педагогічні училища (1939–1980-і рр.)» (2010) [70].

В працях рівненських науковців О. Прищепи «Вища педагогічна освіта на Рівненщині: віхи історії (1944–60-і рр.)» (2009) [152], Т. Сорочинської «Становлення професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах Рівненщини (1939–1941 рр.)» (2011), «Реформування системи педагогічної освіти Рівненщини в контексті суспільно-політичних змін (1939–1958 рр.)» (2014) [182; 181] досліджувалося становлення і розвиток педагогічної освіти Рівненщини радянського періоду.

Історіографічний аналіз проблеми розвитку вищої педагогічної освіти в Україні початку ХХ ст. здійснила А. Жилінська (2013) [79].

Своєю чергою, в статті М. Фазан «Стан педагогічних кадрів у школах Волинської області в 1944–1953 рр.» (2016) автором на архівних матеріалах проаналізовано кількісний та якісний склад вчительських кадрів області, схарактеризовано процес підготовки та перепідготовки волинських педагогів [195].

У дослідженні І. Березанської здійснено аналіз історіографічних праць з історії розвитку вищих педагогічних навчальних закладів України I–II рівнів акредитації початку XXI ст. [6].

Особливості відновлення діяльності педагогічних училищ Західної України в післявоєнний період схарактеризовано в праці В. Старжця (2021) [184].

Цінність цих праць у тому, що їх автори намагалися об'єктивно та неупереджено підійти до аналізу проблем освіти, й свої дослідження вони будували на цивілізаційному підході до аналізу подій і фактів, використовуючи архівні документи.

В окрему групу нами систематизовано *дослідження, присвячені аналізу діяльності конкретних закладів освіти в різних регіонах України.*

В історії української освіти й педагогіки є досить багато досліджень історії окремих закладів педагогічної освіти, зокрема й педагогічних училищ. Здебільшого такі праці з'являлися у період відзначення ювілейних дат закладів освіти для демонстрації успішного вирішення питань освіти.

Не претендуючи на всебічний аналіз наявних праць, ми обмежуємо наше зацікавлення працями, у яких тією чи іншою мірою повноти досліджується проблема професійно-педагогічної підготовки учителів у тому чи іншому закладі.

Приміром, в праці І. Демуз «Організація навчально-виховної роботи у Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі (1944–1987 роки)» (2010) проаналізована не лише історія діяльності училища, а й особливості освітньої діяльності з майбутніми учителями [68].

До історіографії з проблеми включено кандидатську дисертацію І. Мошик «Роль вищих навчальних закладів Чернігівщини у підготовці української інтелігенції (20-ті – 30-ті роки XX ст.)» (2011), у якій проаналізовано діяльність закладів вищої освіти Чернігівщини в контексті реформаційних процесів освіти України у перші десятиліття радянської влади [132].

Специфіка підготовки вчительських кадрів у педагогічних училищах Рівненщини в 1939-1950-х рр. схарактеризована В. Доброчинською (2009) [72].

Становлення системи освіти на Волині у повоєнний період, діяльність вищих та середніх спеціальних закладів освіти Волині, зокрема й Луцького педагогічного училища з формування вчительських кадрів для шкіл Волині ґрунтовно досліджено І. Сушик (2009, 2011) [192; 193; 190].

Ретроспективний аналіз діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії з організації педагогічної практики в педагогічному училищі здійснили Л. Машкіна й Н. Казакова (2011, 2017) [126; 125].

Історіографію досліджуваної проблеми збагачують, на нашу думку, праці В. Белашова (2014), у якій автором схарактеризована історіографічна традиція вивчення історії закладів педагогічної освіти на прикладі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [9]; М. Савельєва (2014) про історію Володимир-Волинського педагогічного коледжу ім. А. Ю. Кримського [169]; Н. Кот (2015), у якій представлена історія Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти [102].

Основні причини створення педагогічних закладів освіти, особливості їх становлення, специфіку організації освітнього процесу в педагогічних школах Луцька, Любешова, Володимир-Волинська представлено в праці О. Галан «Педагогічна освіта на Волині в 1939–1941 роках: заснування середніх спеціальних навчальних закладів» (2016) [28]. У контексті проблеми нашого дослідження важливим є висновок авторки про те, що в бібліотеках педучилищ Волинської області зберігається низка джерел з історії цих закладів, але вони мають, здебільшого, описовий характер; часто створені в радянський період, носять заполітизований та тенденційний характер [28].

З поміж праць цієї групи виокремлюємо статтю В. Доброчинської «Радянська практика професійної підготовки вчителя в Острозькому педагогічному училищі (1939–1941, 1944–1956 рр.)» (2020), у якій проаналізовано власне професійно-педагогічну підготовку вчителя в Острозькій педагогічній школі/училищі з часу створення і до реорганізації [74].

Загальна характеристика освіти Волинської області як цілісного комплексу здійснена в колективній монографії А. Потапової, Н. Краснопольської й Ю. Барського (2020) [150].

До четвертої групи відносимо праці про *власне діяльність Луцького педагогічного училища*.

Перші згадки про Луцьке педагогічне училище, його діяльність знаходимо в невеликих газетних публікаціях вчителя фізики, керівника заочним відділенням І. Захар'єва «В Луцькому педагогічному училищі» (1944), «Перший випуск вчителів-заочників» (1946) [82].

Узагальнення роботи училища чи не вперше було представлено в редакторській статті «Рік знаменного ювілею» в журналі «Радянська школа» (1970) [166].

До цієї групи праць відносимо невеликі газетні публікації В. Петренко «Луцьке педучилище» (1970) [145] й А. Годун «Перші роки [Луцького] педучилища» (1979) [32], в яких знаходимо узагальнення роботи училища й перші оцінки його ролі в становленні освіти в регіоні й у професійно-педагогічній підготовці вчителів республіки.

В газеті «Радянська Україна» була вміщена публікація Є. Кандиби «З іменем Галана» (1980) про присвоєння імені Ярослава Галана Луцькому педагогічному училищу [93].

Своєю чергою, в публікації О. Бережного «Галанівці» (1989) в газеті «Радянська освіта» окреслено основні напрями роботи Луцького педагогічного училища [5].

В незалежній Україні кількість праць про роботу Луцького педучилища зростає. Передусім, це інтерв'ю директора Луцького педагогічного училища З. Крижанівського, опубліковане В. Гінайло в часописі «Волинь» (1996) [31].

Особливості діяльності молодіжних організацій в Луцькому педагогічному училищі в післявоєнний період схарактеризовано в праці О. Сущук «Діяльність підпільної молодіжної організації українських націоналістів при Луцькому педагогічному училищі у післявоєнний період» (2007) [194].

До цієї групи праць відносимо працю «Історія Луцького педагогічного коледжу» (2009), у якій викладачі коледжу В. Войтович, Н. Ворон, Н. Філюк представили як матеріали про діяльність училища, так і спогади, світлини. Праця цінна великою кількістю залучених архівних джерел, документів, фотографій викладачів і здобувачів коледжу від моменту його створення [25]. Автори висвітлювали історію коледжу, починаючи з 1939 року. Зауважимо, що праця носила пропагандистський характер, аналіз діяльності проводився побіжно, увага зверталася переважно на позитивні аспекти роботи.

До історіографії дослідження відносимо науково-популярний тижневик Луцького педагогічного коледжу «Вісник коледжу», який вважаємо цінним для вивчення особливостей професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у закладі. Приміром, номер 34 за грудень 2014 року присвячений 75-річниці закладу, містить коротку історичну довідку, деякі кількісні та статистичні дані, переліки осіб, які свого часу працювали в освітньому закладі, а також фотоматеріали [24].

Окремої уваги заслуговують праці викладачки Луцького педагогічного коледжу О. Галан, які суттєво розширили історіографію проблеми дослідження. Так, в праці «Освітнянське середовище Луцького педучилища у післявоєнні роки» (2016) авторкою з'ясовано роль Луцького педагогічного училища в історії розвитку повоєнної освіти Волині, схарактеризовано викладацький і студентський склад Луцького педагогічного училища, описано особливості організації освітнього процесу [27]. В праці О. Галан й Г. Голя «Історія Луцького педагогічного коледжу як джерело педагогічного краєзнавства» (2022) здійснено ретроспективний аналіз історії Луцького педагогічного коледжу у контексті педагогічного краєзнавства [29].

Таким чином, здійснений аналіз української історіографії проблеми нашого дослідження свідчить про те, що процес узагальнення набутого досвіду, його переосмислення все ще попереду, що й зумовило вибір теми нашої дисертаційної роботи.

Мета і завдання дисертаційного дослідження зумовлюють здійснення аналізу *джерельної бази* вивчення проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у 1939–2003 рр.

Згідно класифікації джерел в історико-педагогічному дослідженні вітчизняної школи і педагогіки (О. Петренко, 2014) [146] джерельну базу поділяємо на такі основні групи:

Першу групу становлять джерела нормативно-правового характеру (збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР, документів і матеріалів («Народна освіта, наука і культура в Українській РСР : статистичний збірник»; «Волинь Радянська (1939–1965): Збірник документів і матеріалів; накази Міністерства освіти УРСР, Волинського обласного відділу народної освіти та ін.). Збірники містять законодавчо-правове регулювання шкільної освіти, містять дані про кількість учнів, розподіл педагогів за рівнем освіти, стажем педагогічної роботи, динаміку зростання закладів освіти.

До другої групи нами віднесені документи й матеріали, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (Фонд 166 – матеріали якого висвітлюють діяльність Міністерства освіти УРСР (до 1946 р. – Народний Комісаріат освіти УРСР), позаяк саме Міністерству освіти УРСР були підзвітні педагогічні училища; в Державному архіві Волинської області (Далі ДАВО), а саме фонди: Р-59 – Управління освіти Волинської обласної державної адміністрації, Р-293 – Тимчасове управління м. Луцька, 1939 р., Р-402 – Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Р-407 – Луцька педагогічна школа (Луцьке педагогічне училище. Луцьке педагогічне училище імені Я. Галана, Луцький педагогічний коледж): 764 справи – 1944–1998 рр., 36 справ – 1999-2001 рр., 34 справи – 2002-2003 рр.), П-1 – Волинський обласний комітет комуністичної партії України (обком КПУ), м. Луцьк Волинської області; в архіві КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, де вміщені відомості про відділення й факультети, про матеріальну базу закладу; статистичні звіти; штатні розписи, кошториси витрат, річні бухгалтерські звіти;

накази директора Луцького педагогічного училища; Статути Луцького педагогічного училища (1962, 1998); протоколи засідань педагогічних рад, предметних комісій; річні плани роботи, інформації, доповідні записки про роботу училища; текстові звіти про навчально-виховну роботу за навчальні роки; документи про проведення сесій, звіти голів державної кваліфікаційної комісії про результати екзаменів випускників; методичні розробки викладачів училища.

Зазначені матеріали дали змогу здійснити об'єктивне різновекторне вивчення досліджуваного феномену.

До *третьої групи* відносимо періодичні видання, у публікаціях яких аналізувалася професійно-педагогічна підготовка учителів, висвітлювалася діяльність Луцького педагогічного училища, передовсім журнали «Радянська школа», «Молодь України», «Український історичний журнал», а також газети: республіканські – «Радянська освіта», «Літературна Україна»; регіональні – «Вільна праця» (пізніше «Радянська Волинь»), «Волинь-нова», «Волинська газета», «Молодий ленінець», «Віче», «Горохівський вісник» й ін.

Більшість публікацій в зазначених джерелах, хоч і є досить суб'єктивними й ідеологічно забарвленими, все ж містять значний фактологічний матеріал, інформацію, яка доносилася до громадськості, що дає можливість зрозуміти, як та чи інша подія, факт, певне історичне явище висвітлювались в тогочасній пресі.

Використовуючи інформацію, яку містять публікації в газетах й журналах, необхідно зважати, що періодика у 40–90-х рр. ХХ ст. видавалася за умов однопартійної системи існування, а з 1991 р. й на початку ХХІ ст. – у суспільстві, в якому утверджувалася економічна, політична та ідеологічна багатоманітність.

До *четвертої групи* нами віднесено праці вітчизняних педагогів, викладачів училища (автобіографії, спогади, листування, мемуари) й ін., у яких аналізувалися особливості професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у визначених хронологічних межах.

П'яту групу джерел становлять інтерпретаційні джерела: монографії, брошури, статті українських істориків та істориків педагогіки, присвячені досліджуваній темі або дотичні до неї.

Шосту групу джерел представляє довідкова література та сучасні підручники й посібники для вищої школи.

Комплекс джерел, на які ми спираємося в дослідженні, охоплюють усі можливі напрями отримання інформації з проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі, що дає змогу здійснити її системний аналіз та узагальнення й реалізувати поставлені в роботі завдання.

1.2. Освітня політика на Волині досліджуваного періоду в контексті суспільно-політичних змін

В сучасній українській педагогічній науці поняття «освітня політика» інтерпретується як «складова частина політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти» (Л. Засєкіна) [81, с.41]; як діяльність держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи освіти (Т. Лукіна) [119].

Академік В. Кремень, обґрунтовуючи пріоритетну роль держави у формуванні освітньої політики в Україні й значний вплив інституцій громадянського суспільства на освіту, зазначає: «Основним завданням управління у сфері освіти стає з'ясування ролі й місця центральної, регіональної і місцевої влади з метою встановлення інтегрованих інституційних обов'язків для забезпечення якості освіти та її адекватного фінансування. Завданням регіональних і місцевих органів влади стає розробка адекватної до регіональних і місцевих умов стратегії, узгодження фінансування, створення регіональних засобів контролю» [107, с.57].

Відтак, освітня політика визначає соціальне замовлення на формування відповідного суспільства й окремої особистості. Саме соціальні цінності і пріоритети є визначальними в освітній політиці. Зрештою, під них вибудовується

і власне система освіти в трьох її сенсах: як соціальний інститут, як система освіти, і як освітня практика.

Вважаємо, що визначення змісту й основних векторів розвитку державної освітньої політики на Волині досліджуваного періоду дасть змогу прослідкувати непостійність та залежність розвитку освіти від суспільно-політичних чинників й зрозуміти траєкторію розвитку регіональної системи освіти.

Після революції 1917 р. в Росії й повалення самодержавства розпочався період української національно-демократичної революції, за якого Волинь неодноразово переходила з-під контролю однієї влади до іншої (Українська Центральна Рада, радянська влада, німецька влада, Директорія, польська влада, знову радянська влада). З вересня 1920 р. по вересень 1939 р. Волинський край потрапляв під польську окупацію, утворилося Волинське воєводство з центром у Луцьку, у якому заборонялася українська мова в державних установах, школах. Життєвий рівень населення був вкрай низьким.

Після революції 1917 р. в Росії й повалення самодержавства розпочався період української національно-демократичної революції, за якого Волинь неодноразово переходила з-під контролю однієї влади до іншої (Українська Центральна Рада, радянська влада, доба Гетьманату, Директорія, польська влада, знову радянська влада). Після Варшавського 1920 р. та Ризького 1921 р. міжнародних договорів Західна Волинь увійшла до складу відродженої Другої Речі Посполитої, де перебувала до вересня 1939 р. 1 березня 1921 р. було створено Волинське воєводство з центром у Луцьку. Політика національної асиміляції українців спричинила заборону української мови в державних установах і шкільництві.

Освітня спадщина Другої Речі Посполитої, як свідчать дані перепису, проведеного у 1931 р., була вкрай незадовільною: частка неписьменних осіб віком від 10 років у регіоні становила 47,8 % [142, с. 90]. І хоча в 1938/1939 н. р. у Волинському воєводстві відвідували школу 69,3 % дітей [105, с. 73], стан загальної грамотності місцевого населення був незадовільним.

Після початку Другої світової війни, коли було поділено сфери впливу, німецькі війська розпочали окупацію Польщі 1 вересня 1939 року, а вже 18 вересня цього ж року в Луцьк вступили частини Червоної армії, відтак в краї було встановлено радянську владу. 4 грудня 1939 року утворилася Волинська область, в якій почалася «активна радянська діяльність», що здійснювалася за зразком радянської України 1920-30-х рр., як-от: запровадження української мови, розвиток системи освіти, охорони здоров'я, насильницька колективізація, політичний терор й ін.

Як стверджує В. Добровичська, утвердження радянської влади восени 1939 р. в Західній Україні та реалізація програми «соціалістичних перетворень» зумовили докорінні зміни в усіх сферах суспільного життя [74]. Сутнісні зміни освітньої парадигми (з польської моделі на радянську) були спрямовані на її уніфікацію із системою народної освіти УРСР і СРСР, позаяк радянська влада розглядала освіту як засіб політичного та ідеологічного впливу, як засіб формування радянського світогляду. Ліквідувавши польське шкільництво, радянське керівництво реорганізовувало наявні заклади освіти й наповнювало комуністичною ідеологією освітній процес в них.

Відтак зміна освітньої політики, реорганізація освітньої системи в краї була зумовлена зміною політичного статусу Західної України. Освіта реформувалася відповідно до нового соціального замовлення, яке передбачало здійснення ідеологічного впливу правлячої партії на населення, передусім, на підростаюче покоління: освіта визначалася одним з головних важелів впливу на суспільну думку регіону. Перед приходом радянських військ на Волині станом на початок вересня 1939 р. існувала 1051 школа, де навчалося 130 тис. учнів. З них 1003 – польські школи, 28 – німецькі, дев'ять – чеські [114, с. 85]. Польський уряд проводив цілеспрямовану політику нищення української освіти, українською мовою відбувалося навчання лише в 11 школах краю. Радянська влада ж, на відміну від польської, у галузі освіти проводила політику українізації.

У доповідній записці Наркомату освіти УРСР ЦК КП(б)У і Раднаркому УРСР від 30 вересня 1939 р. про систему шкіл у Західній Україні на основі

аналізу статистичних даних про загальну кількість закладів освіти і учнів у новому навчальному році було представлено план реорганізації наявних закладів задля їх уніфікації за радянським зразком. Учительські семінарії, які діяли на базі народних семирічних шкіл та гімназій і готували учителів (вихователів) для дошкільних установ, реорганізували в педагогічні школи [108, с. 55-56].

А вже 14 жовтня 1939 р. завідувач відділу народної освіти написав доповідну записку тимчасовому управлінню м. Луцька про початок навчання в школах міста (Додаток А). Як свідчить аналіз її змісту, всі школи міста розпочали навчання за спеціальними перехідними програмами, було заборонено викладання релігії, історії Польщі. «Всі школи працюють в напрямі вивчення пролетарської культури, а діти виховуються в душі радянського устрою» [225].

Наркомат освіти УРСР у листопаді 1939 р. затвердив інструкцію «Про порядок реорганізації шкіл в західних областях Української РСР», яка регламентувала перебудову освітніх закладів відповідно до діючої системи освіти в СРСР (Додаток Б) [87]. Так, на базі «народних шкіл» I ступеня створювались початкові чотирирічні; неповно-середні (семирічні) на базі «народних шкіл» II і III ступенів; середні школи з десятирічним терміном навчання на основі гімназій та ліцеїв [127, с. 91].

На думку М. Кучерепи, така освітня політика сприяла не лише збільшенню шкільної мережі, але й охопленню більшої кількості «дітей навчанням за радянськими програмами і підручниками, які мали виразне ідеологічне спрямування»; «підготувавши і перепідготувавши вчителів з місцевих жителів, було заплановано отримати, таким чином, масовий загін пропагандистів радянського способу життя» [113, с.85].

Позитивними аспектами реформи освіти вважаємо також безкоштовне навчання й утримання закладів освіти за рахунок місцевого та республіканського бюджетів й українізацію закладів освіти – навчання велося українською мовою, а в школах, де навчалися не українці, обов'язковими до вивчення були українська та російська мови.

Соціалістичні перетворення в освітній галузі сприяли впровадженню безкоштовного навчання й утримання закладів освіти за рахунок місцевого та республіканського бюджетів, а також українізації закладів освіти – навчання велося українською мовою, а в школах, де навчалися не українці, обов'язковими до вивчення були українська та російська мови. Потрібно зазначити, що такі переваги викликали схвалення частини населення, однак у шкільництві утвердився тотальний комуністичний політико-ідеологічний контроль, а згодом розпочалося згортання українізації.

Станом на 15 грудня 1939 р. у Волинській області налічувалося: шкіл I ступеня – 865, II ступеня – 184, III ступеня – 127, гімназій та ліцеїв – 14. В них навчалось 175 045 учнів. Водночас, на Волині 46 тис. дітей віком 8-13 років і 25 тис. підлітків не навчалися [200, с. 140]. Однією з причин такого стану речей стала нестача вчительських кадрів, на початок 1940 року в області не вистачало 1800 педагогів [там само].

На Волині учителі, які займалися релігійним вихованням, були усунені, а на їхнє місце призначені так звані «світські» педагоги [186, с. 70.].

Уже 4 березня 1940 р. Раднарком УРСР прийняв Постанову № 316 «Про реорганізацію початкових і середніх шкіл на території західних областей України», за якою створювалися початкові (чотирирічні), неповні середні (семирічні) та середні (десятирічні) школи. Педагогічні ліцеї і семінарії реорганізували в педагогічні училища з трирічним терміном навчання, а також передбачалося відкриття в західних областях України учительських інститутів з дворічним терміном навчання. У Постанові констатувалося про завершення реорганізації освіти в Західній Україні [114, с. 87].

Волинський історик Б. Ярош стверджував, що паралельно з реорганізацією відбувалася й розбудова системи освіти. Для масштабних перетворень в освітній галузі Наркомат фінансів УРСР і Наркомат освіти виділяли чималі державні кошти. Зокрема в 1940 р. на потреби шкільництва асигнували коштів у 15 разів більше, ніж у 1939 р. – 46 925 тис. крб. [200, с. 140].

Реалізація завдань радянської влади з подолання неписьменності та створення розгалуженої мережі закладів освіти потребувала забезпечення освітньої галузі новими педагогічними кадрами та здійснення перепідготовки місцевих учителів, позаяк радянська влада не довіряла місцевим педагогам. На першій обласній партійній конференції в квітні 1940 р. зазначалося, що місцеві вчителі «заражені буржуазною бацилою», «до 50 % вчителів засмічені, серед них сини попів, офіцерів та ін.» [270, арк. 85.].

Керівництво партії питання забезпечення вчительськими кадрами вирішувало різними способами: через залучення і перепідготовку старих кадрів; направлення в регіон учителів зі східних областей; підготовку педагогів у педагогічних закладах.

Зазначені чинники зумовили відкриття по Західній Україні, й Волині також, низки закладів освіти, які здійснювали підготовку або перепідготовку педагогічних кадрів.

У волинській газеті «Вільна праця» 29 грудня 1939 року повідомлялося, що станом на 17 вересня на все колишнє Волинське воєводство не було жодного закладу освіти для підготовки педагогічних кадрів. Хоча розширення мережі шкіл після встановлення радянської влади спричинило гостру нестачу учителів. «Щоб задовільнити цю потребу, в м. Луцьку відкрито педагогічну школу, яка працює з 19 грудня 1939 року в ній навчається 300 студентів. З 1 січня в м. Луцьку починають роботу 8-місячні вчительські курси для підготовки викладачів дисциплін у 5-7 класах. На цих курсах буде навчатися 150 чоловік» [148].

А вже 1 квітня 1940 р. було відкрито перший в історії області заклад вищої освіти – Луцький учительський інститут.

Враховуючи те, що радянська влада у західноукраїнському регіоні протрималась лише з осені 1939 р. до літа 1941 р., повністю змінити систему освіти у такі короткі терміни не вдалося. Впровадження радянських освітніх стандартів було перервано війною.

В червні 1941 року почалася німецька окупація і для «окупаційного режиму питання освіти та шкільництва не стояло гостро. Будівництво «нової» німецької школи не передбачало надання освіти широкому загалу місцевого населення» [187, с.55]. Шкільне навчання дозволялось окупаційною владою з 1 лютого 1942 р. в початкових чотирикласних народних школах для дітей віком до 11 років. Кількість учителів обмежувалася в кількості (один педагог на 50 учнів). Усі запропоновані органи шкільного контролю й вчителі старших класів середньої школи звільнялися. Для тимчасового заміщення цих посад віддавали перевагу тим особам, які потерпіли від радянського режиму. Учителі, які співпрацювали з комуністичною партією, звільнялися [115].

Мовою навчання була українська, яка поряд із німецькою вважалася державною мовою в рейхскомісаріаті «Україна». Навчання обмежувалося читанням, письмом, рахуванням, фізкультурою, іграми, виробничою й ручною працею. Було заборонено викладання радянських предметів – історії, географії, конституції СРСР, а з інших предметів давалися тільки елементарні знання. «Цього, на думку нових реформаторів, було цілком досить, адже головним завданням шкіл була підготовка робочої сили для німецьких підприємств і фермерів з місцевого населення» [187, с.56].

Наказом від 21 січня 1942 р. всі заклади освіти в рейхскомісаріаті «Україна» закривалися, персонал звільнявся з роботи. Це розпорядження стосувалось як окремих факультетів, робітничих університетів, самостійних інститутів, філій Академії наук, вищих професійних шкіл і всіх подібних установ [115].

Приміром, в 1943-1944 н. р. в м. Луцьку функціонувало лише 4 «народних» школи, в яких працювало 10 вчителів [246, арк. 2].

У рейхскомісаріаті «Україна» було дозволено діяльність двом церквам, одна з яких – Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) – боролася за відродження шкільної освіти на Волині. 17 березня 1942 р. в м. Рівне відбулося засідання церковної ради, яка звернулася до керівництва рейхскомісаріату відкрити чотири вчительські семінарії в Острозі, Крем'янці, Луцьку й Ковелі. Однак це колективне прохання не було підтримане окупаційною владою [114].

Після звільнення Волинської області в березні-квітні 1944 року розпочалась друга хвиля радянзації західних областей; відновлення освіти знову відбувалося за радянським зразком відповідно до програми відбудови системи педагогічної освіти, яка була задекларована Постановою Раднаркому і ЦК ВПК(б) «Про невідкладні заходи по відбудові господарства в районах, визволених від фашистської окупації» (21 серпня 1943 р.) [104]. У Волинській області було відновлено апробовану на початку 1940-х рр. трирівневу систему загальноосвітніх закладів – початкові, неповно-середні (семирічні) та середні школи; було відновлено роботу і Луцької педагогічної школи. Зокрема, 23 квітня 1944 р. в газеті «Радянська Волинь» було надруковане оголошення, в якому запрошувалися на навчання здобувачі, які навчалися ще у довоєнний період, а також ті особи, які закінчили 7 класів неповної середньої школи. Упродовж квітня-травня 1944 року комплектувався педагогічний та студентський колектив школи [50, с. 344].

Відновлення освітньої мережі в західних областях зумовлювалося низкою чинників: «традиції радянської школи були нестійкими (період 1939–1941 рр. хоч і порушив засади полонізації школи, проте за час німецької окупації втратив будь-яке значення); відродження освітньої сфери відбувалося в умовах заподіяних війною збитків та великої нестачі вчительських кадрів. Отже, першочерговим завданням стала відбудова зруйнованих шкіл та будівництво нових» (Т. Сорочинська) [179, с.49].

У березні 1944 р. був прийнятий новий статут педагогічних училищ, яким було узаконено трирічний термін навчання і викладання рідною мовою; дозволено відкривати і закривати училища виключно за рішенням уряду республіки, здійснення контролю за роботою закладів середньої спеціальної освіти обласними та районними відділами народної освіти [197].

Що стосується освітнього процесу, то в 1944-1945 н. р. навчання в школах області велось за перехідними програмами. У школах були відсутні підручники з історії, не вистачало підручників з географії; гостро відчувалась потреба у педагогічних кадрах. Через відсутність учителів окремі школи почали працювати

значно пізніше: в Шацькому районі заняття розпочались у лютому 1945 р. [191, с. 157].

Станом на 5 березня 1944 р. на Волинь було відряджене адміністративно-педагогічний персонал обласного, міських та районних відділів освіти, як-от: 12 працівників апарату обласного відділу, 27 – міських та районних відділів та 1292 вчителів, з яких добиралися працівники відділів освіти та керівники шкіл [191, с.160]. Як зазначає І. Сушик, для повного забезпечення шкіл Волинської області вчителями на 1945-1946 н. р. потрібно було додатково 1536 вчителів [там само].

В березні 1946 р. ЦК КП(б)У і РНК УРСР було прийнято Постанову «Про покращення справи підготовки вчителів», яка спрямовувала увагу на посилення марксистсько-ленінської пропаганди й подолання впливу на інтелігенцію ідеології українського буржуазного націоналізму [130, с. 104]. Влада зробила акцент на ідейно-політичному вихованні й на перевірці вчительських кадрів. Лише у 1949-1950 н. р. на Волині було утворено 248 гуртків з вивчення короткого курсу історії ВКП(б), до яких було залучено 1670 учителів. В гуртках з вивчення біографії Сталіна навчалися 618 вчителів області, а 418 – вивчали теорію марксизму-ленінізму самостійно [191, с. 1].

В травні 1946 р. згідно наказу Міністра освіти УРСР відновив роботу Луцький державний учительський інститут.

Постановою Ради Міністрів з 1 грудня 1946 року педагогічні училища переводилися на чотирирічний термін навчання задля покращення якості підготовки вчителів початкових класів. Збільшення терміну навчання здійснювалося поступово упродовж двох років. Педагогічні училища отримали нові навчальні плани, програми та підручники. Вносились необхідні зміни в статuti педагогічних училищ: студенти (на той час – слухачі), які склали державні екзамени, отримували вже не атестати, а дипломи про закінчення училища з присвоєнням звання вчителя початкової школи.

Педагогічні училища Української РСР з 1947 року готували педагогів двох основних профілів: учителів початкових класів та вихователів дитячих садків. Станом на 1 листопада 1947 р. у Волинській області підготовку педагогів

здійснювали: Луцький учительський інститут – 272 особи; Луцьке педагогічне училище – 294 особи; Володимир-Волинське педагогічне училище – 303 здобувачі; Камінь-Каширське педагогічне училище – 233 особи [26]. За три перших повоєнних роки Луцьке педагогічне училище випустило 105 учителів початкових класів, Володимир-Волинське педучилище – 55 учителів, Камінь-Каширське педучилище – 21 учителя початкових шкіл [там само].

Підвищення кваліфікації вчителів у повоєнний період здійснював Волинський обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів. У 1948-49 н. р. у ньому було запроваджено єдину систему очно-заочного навчання, якою охоплено 400 учителів 1-4-х класів, 211 вчителів 5-7-х класів. [230]. В інституті практикувалися курси перепідготовки на базі педагогічних училищ. Так, з 5 червня по 5 липня 1946 р. в Луцькому, Володимир-Волинському, Камінь-Каширському педагогічних училищах пройшли курси перепідготовки 218 вчителів початкових класів [229].

Післявоєнне відновлення радянської системи освіти у Волинській області супроводжувалось активним прагненням органів державної влади знівелювати національні відмінності, передусім, мовні. В області, як і у всій УРСР, розпочалась русифікація закладів освіти, зменшувалася кількість шкіл із мовою навчання національних меншин, збільшувалася кількість російськомовних закладів освіти.

В області, як і у всій УРСР, розпочалась русифікація закладів освіти, зменшувалася кількість шкіл із українською мовою, натомість збільшувалася кількість російськомовних закладів освіти у містах.

У 1948 р. педагогічні училища перейшли на чотирирічний термін навчання за семестровою системою. На засіданні Колегії Міністерства освіти УРСР (1949) було відзначено, що «перехід педагогічних училищ УРСР на чотирирічний термін навчання та семестрову систему роботи створив умови для більш глибокого опанування слухачами програмного матеріалу з усіх предметів, піднесення загальної і професійної підготовки молодих педагогів» [162, с. 10].

У зв'язку з рішенням XIX з'їзду КПРС про політехнізацію освіти (з упровадженням реформи 1952 р.) професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя у педагогічних училищах зазнала змін. Суттєвим було те, що значна увага у здійсненні освітнього процесу в ці роки акцентувалася на практичній підготовці здобувачів освіти [179].

Водночас в республіці акцентувалася увага на стані та перспективах розвитку заочної педагогічної освіти в цілому та окремих її областей зокрема. Так, на засіданні колегії Міністерства освіти УРСР 9 лютого 1952 р. розглядалося питання «Про організацію сітки заочних відділів педагогічних училищ на 1952–1953 рр.» [214, арк. 121-123].

До кінця 1955 року загальний контингент слухачів при 3% відсіві складав 23,8 тис. чол. У п'ятирічному плані передбачалося поступове скорочення заочних відділів при педагогічних училищах зі зниженням контингентів в них до 6,1 тис. чол. в 1955 році [97, с.14].

Верховна Рада СРСР в 1958 р. ухвалила закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР», за яким у системі освіти запроваджувалися структурні перетворення [158]. В Україні закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти Української РСР» був ухвалений у 1959 р. [158]. Згідно із Законом головним завданням школи визнавалася підготовка учнів до життя, суспільно корисної праці, підготовка всебічно розвиненої особистості, яка добре володіє основами наук; основоположним принципом навчання й виховання в середній школі визначався тісний зв'язок навчання з працею. В країні вводилась обов'язкова восьмирічна неповна середня освіта (замість семирічної) для дітей від 7 до 15-16 років, повна середня одинадцятирічна (замість десятирічної) освіта, з'являлись школи-інтернати, групи подовженого дня, батькам дозволялося обирати мову навчання для своїх дітей у закладах освіти [там само, с. 4].

В ст. 18 Закону наголошувалося на необхідності «перепідготовки вчительських кадрів, підвищення їх ідейно-теоретичного рівня, забезпечення

шкіл кваліфікованими викладачами політехнічних дисциплін, укомплектування їх учителями з необхідною освітою», а також ставилися завдання – поліпшення умов праці й побуту вчителів [там само].

Задля реалізації реформ передбачалися зміни й у професійно-педагогічній підготовці учителів. У доповідній записці до Ради Міністрів УРСР «Про стан підготовки учительських кадрів у педагогічних навчальних закладах республіки» (1959) зазначалось, що навчальний процес у багатьох закладах ще недостатньо пов'язується з життям, випускники ще не мають належної професійної і політехнічної підготовки, недостатньо обізнані з найновішими досягненнями науки й техніки, з роботою промислових підприємств, радгоспів і колгоспів, а ідейно-політичне виховання мало пов'язане з практикою комуністичного будівництва. Підготовка вчителів на заочних відділеннях була визнана незадовільною. Вказувалось на низький рівень теоретичної підготовки заочників, недостатню навчально-матеріальну базу окремих закладів. На виконання цієї постанови Міністерством освіти було розроблено конкретні плани розвитку педагогічних закладів України [208, арк. 105-108].

Практичне втілення реформи у Волинській області розпочалось у 1959 р. і мало завершитися до 1962 р.

З метою надання вчителям політехнічних знань до навчальних планів перепідготовки Міністерством освіти УРСР було внесено нові спеціальні навчальні дисципліни: основи промислового та сільськогосподарського виробництва, машинознавства, електротехніки тощо. Також було скорочено кількість лекційних годин, натомість збільшено кількість практичних занять та введено екскурсії до науково-дослідних інститутів, на заводи, радгоспи та колгоспи. Практичні заняття зазвичай проводилися в лабораторіях та наукових кабінетах. У результаті довготривалих курсів з політехнічної підготовки педагоги набували одну з виробничих спеціальностей. Так, у Волинській області у 1958-1959 н. р. 275 учителів здобули спеціальності водія автомашини, тракториста, кіномеханіка, радиста, слюсаря, столяра, токаря [80, с. 56].

Освітня політика й реформування системи освіти спричинили збільшення потреби в учительських кадрах. Влітку 1961 р. Міністерство освіти УРСР визнало нестачу педагогічних кадрів в республіці, відповідно, 28 листопада 1961 р. спільною постановою ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР № 1649 «Про заходи з забезпечення загальноосвітніх шкіл УРСР учительськими кадрами» збільшувався набір здобувачів на денні відділи педагогічних інститутів на 1962 н. р. до 10 тис. осіб, в педагогічних училищах – до 7,5 тис. осіб. Також з 1 грудня 1961 р. передбачалася організація при педагогічних училищах і загальноосвітніх школах педагогічних класів з однорічним або дворічним навчанням для підготовки вчителів початкових класів. Кількість слухачів складала 1 тис. осіб, а з 1 грудня 1962 р. – 2 тис. осіб. Випускники цих класів прирівнювалися в оплаті праці до випускників педагогічних училищ і мали можливість вступати на перші курси заочних відділів педагогічних інститутів поза конкурсом. Також у постанові надавалося право особам, які мають вищу непедагогічну освіту і бажають перейти на педагогічну роботу, вступати без екзаменів на 4 курс заочних відділів педагогічних інститутів на спеціальності, близькі за профілем до набутих знань [209, арк. 159.].

Так, на початок 1961-1962 н. р. в УРСР функціонувало 38 педагогічних училищ із контингентом 12,1 тис. учнів [143].

На початку 60-х років ХХ ст. став очевидним дефіцит кадрів в системі освіти й держава зосередила увагу на заочній формі здобуття педагогічної освіти. Для покращення навчально-виховної роботи педагогічних училищ в квітні 1963 року в Києві відбувся республіканський семінар завідуючих і методистів заочних відділень педучилищ, на якому розглядалися питання методичної роботи в педагогічних закладах освіти, особливості змісту, методів, форм роботи зі студентами-заочниками та чинники розвитку заочної освіти [210, арк. 61-62].

Загальний процес реформування системи освіти у 1956–1964 рр. відбувався, як і в попередні роки, «за повного контролю партійно-державного керівництва». І хоча у цей період «здійснювався пошук нових методів управління, відкрився простір для творчого пошуку шляхів підвищення ефективності навчальної і

виховної роботи, нових методів і форм навчання», все ж, як стверджує Л. Березівська, «реформа мала суперечливий і половинчастий характер насамперед через запровадження професійної освіти учнів на виробництві без урахування їхніх інтересів» [7, с. 338]. Саме наростання стагнаційних явищ в країні спричинили часткові зміни і в системі освіти у 1964–1984 рр., які не виходили за межі радянської концепції освіти.

Постанова Ради Міністрів СРСР «Про зміну строку навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням» (1964) та створення у 1964 р. Державної комісії з розробки змісту загальної середньої освіти спричинили кардинальні зміни у змісті підготовки вчителів і зумовили новий період в становленні професійної підготовки майбутніх педагогів.

Упродовж 1964–1966 рр. урядами СРСР та УРСР було видано низку постанов, згідно з якими передбачалося перебудувати зміст освіти. Як вважає Л. Пироженко, запровадження нового змісту освіти «збіглося з наростанням у другій половині 60-х рр. у суспільно-політичному та економічному житті країни явищ стагнації» [147, с. 141].

В результаті були оприлюднені Типовий навчальний план і програми 1966 р., у яких був відображений новий зміст освіти: «підвищення ідейно-теоретичного змісту навчальних дисциплін; скорочення довідково-інформаційного матеріалу для вивчення; науково обґрунтоване співвідношення фактів і висновків; орієнтація на зміну запам'ятовування формул, правил, числових показників ...; раціональний розподіл теоретичного матеріалу за ступенями навчання» [7, с. 342].

Починаючи з 1964 р. і на початку 70-х років, трудова школа поступається «школі навчання», що мала давати міцні знання, розвивати пізнавальну активність учнів і готувати їх до вступу у заклади вищої освіти.

Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і про подальший розвиток загальноосвітньої

школи» (червень 1972 р.) і постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР (7 липня 1972) задекларували запровадження загальної середньої освіти.

Документом «Основи законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» (1973) було підтверджено реально діючу радянську систему освіти: дошкільне та позашкільне виховання, загальна середня, професійно-технічна, середня спеціальна й вища освіта і відповідні типи закладів освіти.

На XXVI з'їзді КПРС (1981) було проголошено завершення переходу до обов'язкової середньої освіти і проголошено нові завдання в галузі освіти (підвищення якості навчання, трудового і морального виховання в школі; зміцнення зв'язку навчання з життям; ліквідація формалізму щодо оцінки результатів праці учителів та учнів), що зумовило чергове оновлення змісту освіти, розробку навчальних програм, підручників й ін.

Відтак директивні зміни в системі освіти спричинили її кризу на початку 80-х рр. XX ст., а суспільний розвиток і науково-технічний прогрес потребували змін в освіті. Такі зміни були зініційовані партійним керівництвом і закріплені Постановами ЦК КПРС (10 квітня 1984 р.) і Верховної Ради СРСР «Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи» (12 квітня 1984) [160, с. 9-13]. Було змінено структуру шкільної освіти: початкова школа (1–4 класи), неповна середня школа (5–9 класи, професійна орієнтація та загальнотрудова підготовка), середня загальноосвітня професійна школа (10–11 класи загальноосвітньої школи, середні професійно-технічні училища, середні спеціальні навчальні заклади). Учні 8–11-х класів могли на вибір поглиблено вивчати деякі предмети фізико-математичного, хіміко-біологічного й суспільно-гуманітарного циклів на факультативних заняттях; учні 10–11-х класів на уроках трудового навчання мали можливість оволодіти масовими професіями [140].

Після закінчення загальноосвітньої школи випускники могли вступати на однорічні відділення середніх професійно-технічних училищ, до середніх спеціальних закладів освіти з дво-, трирічним терміном навчання, заклади вищої освіти. Запропонована одинадцятирічна загальноосвітня школа відрізнялася від

попередніх років тим, що загальну середню освіту можна було здобувати не лише в школі, а й у ПТУ, середніх спеціальних закладах освіти.

Позаяк здійснення реформи мали забезпечити педагоги, держава основну увагу зосередила на закладах педагогічної освіти, насамперед, педагогічних училищах, які готували учителів для навчання дітей з шестирічного віку. Освітня політика спрямовувалася на підвищення престижності вчительської професії, збільшення заробітної платні, економічну підтримку закладів. У липні 1984 року була прийнята Постанова ЦК Компартії України і Кабінету Міністрів УРСР «Про заходи по вдосконаленню підготовки, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів системи освіти і професійно-технічної освіти та поліпшенню умов їх праці й побуту» якою передбачалося «розширити підготовку вчителів /викладачів/ і вихователів, маючи на увазі довести до 1990 року прийом до педагогічних інститутів до 35-36 тис. чоловік, у тому числі на денне навчання до 24-25 тис. чоловік, і до педагогічних училищ до 20-21 тис. чоловік, у тому числі на денне навчання до 18-19 тис. чоловік» [156].

У квітні 1985 року радянський уряд на чолі з М. Горбачовим проголосив курс на прискорення соціально-економічного розвитку країни – відбувалися демократичні зміни в суспільно-політичному житті, було проголошено перебудову в СРСР, що, зрештою, спричинило розпад радянської держави. Водночас прискорення соціально-економічного розвитку країни зумовлювало потребу в педагогічних кадрах й, відтак, збільшення прийому абітурієнтів у педагогічні училища та педагогічні інститути. У 1986 р. професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкових класів здійснювали у 44 педагогічних училищах та 23 педагогічних інститутах УРСР [161, с. 28].

Разом з тим друга половина 80-х рр. ХХ ст. характеризується наростанням кризових явищ в суспільстві й освіті. Л. Березівська наводить оцінку поточних результатів реформи, яка міститься у періодичному звіті Міністерства ЦК Компартії України «Про хід здійснення реформи в УРСР» (10 вересня 1987 р.). Позитивні: збільшення будівництва шкіл, кількості робочих місць та шкіл, закріплених за підприємствами; зростання кількості дітей (62 %), охоплених

навчанням з шестирічного віку та ін.; негативні: повільне зростання якості навчання й виховання дітей; лібералізм в оцінці знань; орієнтування не на кардинальну, а тільки на часткову модернізацію змісту освіти; масове залучення учнів до продуктивної праці без створення необхідної матеріальної бази; повільна перебудова учительських колективів; підвищення зарплатні педагогічним працівникам без диференційованого підходу; відсутність ефективних методів управління школою тощо [7].

Лютневий Пленум ЦК КПРС (1988) та XIX Всесоюзна конференція КПРС (червень 1988) поставили за мету «поглибити перебудову школи», «знайти нові підходи» до управління закладами освіти на основі демократизації, гласності, самоуправління й ін. [124, с.133]. Державна політика перебудови, послабивши тиск на особистість, проголосивши пріоритет загальнолюдських цінностей, скасувавши тотальний контроль у духовній сфері, змінила роль традиційних суб'єктів освіти й детермінувала появу нових. Наприкінці 1980-х років розпочалося формування нового освітнього простору, який залежав від діяльності його суб'єктів: держави, школи, суспільства, вчителів, регіональних органів законодавчої й виконавчої влади й місцевого самоврядування, родин учнів. Хоча кризові явища, що відбувалися у державі в ці роки, негативно вплинули й на розвиток освіти.

Після проголошення в 1991 р. незалежності України відбулися суттєві зміни і в системі освіти. Політичні, економічні, соціально-культурні перетворення кінця 90-х – початку 2000 років зумовлювали відповідні особливості й тенденції перебудови системи народної освіти України: відбувалася перебудова освіти на засадах деідеологізації, деполітизації, національного спрямування, закладались основи безперервної освіти й ін. Закон України «Про освіту», прийнятий Верховною Радою УРСР 4 червня 1991 р., прирівнював середню спеціальну освіту до вищої, відтак відповідно до статті 43 педагогічні училища стали вищими закладами педагогічної освіти I-II рівнів акредитації, які здійснювали підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого

спеціаліста і бакалавра на базі базової загальної або повної загальної середньої освіти [159].

В цей період велася активна робота з пошуку аксіологічних основ регіонального освітнього простору. Багато регіонів звернулися до вивчення культурно-історичної спадщини, яка стала важливою умовою розвитку освітнього простору.

Суттєві зміни відбулися і в системі освіти на Волині: змінилася мережа закладів освіти, з'явилися заклади нового типу (ліцеї, гімназії), в закладах вищої освіти відкривалися нові спеціальності, розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями тощо [150].

Так, у Волинській області станом на 1997 рік функціонувала така мережа закладів освіти I-II і III-IV рівнів акредитації (Див. Таблиця 1.1.).

У цих закладах здобували освіту понад десять тисяч здобувачів освіти.

Наприкінці 1990-х років – на початку 2000-х років в Україні у контексті інтеграції нашої освіти до європейського освітнього простору на виконання Закону «Про освіту» (1991), Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) (1993), Постанови Кабінету Міністрів України від 29 травня 1997 р. № 526 «Про вдосконалення мережі вищих та професійно-технічних навчальних закладів, підпорядкованих Міністерству освіти України» й Наказу Міністерства освіти України від 20 червня 1997 р. № 218 «Про реформування мережі вищих навчальних закладів, підпорядкованих Міністерству освіти» відбулася низка перейменувань училищ в коледжі (Рівненська область – в 1997 р. Сарненське училище, в 1998 р. Дубенське училище; Львівська область – у липні 2002 р.). У Волинській області 24 липня 2003 року – Луцьке педагогічне училище реорганізовано в Луцький педагогічний коледж, а 18 жовтня 2005 року Володимир-Волинське педагогічне училище реорганізовано у педагогічний коледж [88; 89].

Таблиця 1.1

Мережа закладів освіти I-II і III-IV рівнів акредитації Волинської області (станом на 1996 р.)

Державні вищі навчальні заклади (III-IV рівня акредитації)
- Волинський державний університет імені Лесі Українки
- Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів
- Луцький державний технічний університет
- Факультет післядипломної освіти Волинського державного університету імені Лесі Українки
Вищі навчальні заклади недержавної форми власності III-IV рівня акредитації
- Волинський інститут економіки та менеджменту
- Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету
- Луцький гуманітарний університет
- Луцький інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
Державні вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації
- Володимир-Волинське педагогічне училище
- Ковельський машинобудівний технікум
- Луцьке педагогічне училище
- Луцький комерційний технікум
- Нововолинський електромеханічний технікум
Вищі навчальні заклади недержавної форми власності I-II рівня акредитації
- Луцький кооперативний технікум

[22, с.27].

Як свідчать статистичні дані, у Волинській області у 2000-2001 н. р. було 305 закладів дошкільної освіти, 832 заклади загальної середньої освіти, 20 закладів професійно-технічної освіти, 15 коледжів, технікумів, училищ, 3 університети [34].

Затвердження в Україні Національної доктрини розвитку освіти (2002); Державної програми «Вчитель» (2002) детермінувало нові вимоги до системи підготовки педагогів, до змісту підготовки педагогічних працівників, до функцій педагога з урахуванням вимог сучасного інформаційно-технологічного суспільства [138]. Відтак освітня політика на Волині, як в країні в цілому, була спрямована на розв'язання не лише проблем оновлення змісту і форм професійної діяльності педагогічних працівників, але й на оновлення системи їхньої підготовки у контексті суспільно-політичних змін в Україні.

У Волинській області пріоритетними напрямками розвитку освіти на початку нового тисячоліття було визначено: забезпечення реалізації обласних програм розвитку галузі; формування духовності і моральних цінностей; формування навичок здорового способу життя та розвиток фізкультури і спорту серед учнівської молоді; збільшення показника охоплення дітей дошкільною освітою; забезпечення функціонування оптимальної мережі закладів освіти; удосконалення системи позашкільної освіти; вирішення проблем корекційної та інклюзивної освіти; здійснення моніторингу якості освітніх послуг; забезпечення підключення до мережі Інтернет усіх освітніх закладів; удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів відповідно до сучасних потреб; модернізація закладів професійно-технічної та вищої освіти; підготовка компетентних фахівців з урахуванням потреб ринку праці й ін.

Висновки до першого розділу

У розділі схарактеризовано історіографію дослідження. За періодизацією, обґрунтованою О. Сухомлинською (2003), наукові праці з проблеми розглянуто у межах двох періодів: *I період (1939–1991)* – радянський період становлення «української педагогіки як складової «російсько-радянської» культури», *II період (90-ті роки ХХ ст. – до наших днів)* – «розвиток педагогіки і школи в Українській державі», створення національної системи освіти.

З'ясовано, що праці *першого – радянського періоду* характеризувалися ідеологізацією та догматизацією. Цим працям притаманна заідеологізованість й тенденційність у висвітленні проблеми підготовки майбутніх педагогів, однак вони містять значний фактичний матеріал, який долучений до дослідження проблеми.

Праці *другого періоду – періоду незалежної України* відзначаються новими підходами до вивчення джерел, розширенням проблематики та нових поглядів на досліджувану проблему. Дослідники аналізували як проблеми історії

педагогічної школи, так й історію окремих закладів освіти, їх особливості, традиції, аспекти навчально-методичної діяльності.

Історіографія проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі включає: 1) праці, в яких аналізується освіта досліджуваного періоду в Україні в цілому, в західному регіоні та на Волині зокрема (С. Міщенко, М. Грищенко, А. Корнейко, С. Сворака, В. Омельчук, М. Левківський, Л. Стрільчук, І. Сушик й ін.); 2) праці, присвячені вивченню розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів в історико-педагогічному контексті (М. Лисак, А. Лукашенко, В. Сизоненко, М. Головка, Л. Грицюк, П. Сауляк, В. Майборода, М. Козій, Л. Хомич, П. Бойчук, Н. Красножон, Т. Сорочинська, В. Стажець й ін.); 3) дослідження, присвячені аналізу діяльності конкретних закладів педагогічної освіти в різних регіонах України (І. Демуз, І. Мошик, В. Добровичинська, Л. Машкіна, Н. Казакова, В. Белашова, М. Савельєв, Н. Кот й ін.); 4) праці про власне діяльність Луцького педагогічного училища (І. Захар'єв, Є. Кандиба, О. Бережний, В. Гінайло, В. Войтович, Н. Ворон, Н. Філюк, О. Галан, Г. Голя й ін.).

Джерельну базу вивчення проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у 1939–2003 рр. систематизовано за двома підходами: проблемно-тематичним і хронологічним й розподілено на шість основних груп (за О. Петренко, 2014): *перша група* – джерела нормативно-правового характеру (збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР, документів і матеріалів й ін.); *друга група* – документи й матеріали, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (Фонд 166 – матеріали якого висвітлюють діяльність Міністерства освіти УРСР (до 1946 р. – Народний Комісаріат освіти УРСР), позаяк саме Міністерству освіти УРСР були підзвітні педагогічні училища; в Державному архіві Волинської області (Далі ДАВО), а саме фонди: Р-59 – Управління освіти Волинської обласної державної адміністрації, Р-293 – Тимчасове управління м. Луцька, 1939 р., Р-402 – Волинський обласний

навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Р-407 – Луцька педагогічна школа (Луцьке педагогічне училище. Луцьке педагогічне училище імені Я. Галана, Луцький педагогічний коледж): 764 справи – 1944–1998 рр., 36 справ – 1999-2001 рр., 34 справи – 2002-2003 рр.), П-1 – Волинський обласний комітет комуністичної партії України (обком КПУ), м. Луцьк Волинської області; в архіві КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; *третьа група* – періодичні видання, в публікаціях яких аналізувалася професійно-педагогічна підготовка учителів, висвітлювалася діяльність Луцького педагогічного училища, передовсім журнали «Радянська школа», «Молодь України», «Український історичний журнал», а також газети: республіканські – «Радянська освіта», «Літературна Україна»; регіональні – «Вільна праця» (пізніше «Радянська Волинь»), «Волинь-нова», «Волинська газета», «Молодий ленінець», «Віче», «Горохівський вісник» й ін.; *четверта група* – праці вітчизняних педагогів, викладачів училища (автобіографії, спогади, листування, мемуари) й ін., у яких аналізувалися особливості професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у визначених хронологічних межах; *п'ята група* – інтерпретаційні джерела: монографії, брошури, статті українських істориків та істориків педагогіки, присвячені досліджуваній темі або дотичні до неї; *шоста група* – довідкова література та сучасні підручники й посібники для вищої школи.

Доведено, що історіографія й джерельна база дослідження вміщують досить великий масив різноманітних матеріалів – архівних джерел, монографій, дисертаційних досліджень, наукових статей, які дають змогу цілісно представити процес професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі; виявити специфіку та особливості змісту цієї підготовки упродовж 1939–2003 років.

Схарактеризовано освітню політику на Волині у контексті суспільно-політичних змін як діяльність держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи освіти досліджуваного періоду в трьох її сенсах: як соціальний інститут, як систему освіти, і як освітню практику.

З 1917 р., після повалення самодержавства, розпочався період української національно-демократичної революції, за якого Волинь неодноразово переходила з-під контролю однієї влади до іншої. З вересня 1920 р. по вересень 1939 р. Волинь перебувала під польською окупацією, стан загальної грамотності місцевого населення був незадовільним.

Після початку Другої світової війни 18 вересня 1939 року в Луцьк вступили частини Червоної армії, в краї було встановлено радянську владу; розпочалася «активна радянізація», що здійснювалася за зразком радянської України 1920–30-х рр.: запровадження української мови, розвиток системи освіти, охорони здоров'я, насильницька колективізація, політичний терор й ін. Сутнісні зміни освітньої парадигми (з польської моделі на радянську) були спрямовані на її уніфікацію із системою народної освіти УРСР і СРСР, позаяк радянська влада розглядала освіту як засіб політичного та ідеологічного впливу, як засіб формування радянського світогляду. Ліквідувавши польське шкільництво, радянське керівництво реорганізовувало наявні заклади освіти й наповнювало комуністичною ідеологією освітній процес в них.

Реалізація завдань радянської влади з подолання неписьменності та створення розгалуженої мережі закладів освіти потребувала забезпечення освітньої галузі новими педагогічними кадрами та здійснення перепідготовки місцевих учителів, позаяк радянська влада не довіряла місцевим педагогам, що зумовило відкриття низки закладів з підготовки учителів.

Після визволення Волинської області в березні-квітні 1944 року розпочалась друга хвиля радянізації західних областей; було відновлено апробовану на початку 1940-х рр. трирівневу систему загальноосвітніх закладів – початкові, неповно-середні (семирічні) та середні школи; здійснювалося нівелювання національних відмінностей, насамперед, мовних.

Наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. в країні вводилась обов'язкова восьмирічна неповна середня освіта, повна середня одинадцятирічна освіта, з'являлись школи-інтернати, групи подовженого дня, батькам дозволялося обирати мову навчання для своїх дітей у закладах освіти.

Документом «Основи законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» (1973) було підтверджено реально діючу радянську систему освіти: дошкільне та позашкільне виховання, загальна середня, професійно-технічна, середня спеціальна й вища освіта і відповідні типи закладів освіти.

У 80-х рр. XX ст. суспільний розвиток і науково-технічний прогрес спричинили системні зміни в освіті, збільшення потреби в учительських кадрах.

Після проголошення в 1991 р. незалежності України відбулися суттєві зміни і в системі освіти. Політичні, економічні, соціально-культурні перетворення кінця 90-х – початку 2000 років зумовлювали відповідні особливості й тенденції перебудови системи народної освіти України: відбувалася перебудова освіти на засадах деідеологізації, деполітизації, національного спрямування, закладались основи безперервної освіти й ін.

Суттєві зміни відбулися і в системі освіти на Волині: змінилася мережа закладів освіти, з'явилися заклади нового типу (ліцеї, гімназії), в закладах вищої освіти відкривалися нові спеціальності, розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями тощо.

Затвердження в Україні Національної доктрини розвитку освіти (2002); Державної програми «Вчитель» (2002) детермінувало нові вимоги до системи підготовки педагогів, до змісту підготовки педагогічних працівників, до функцій педагога з урахуванням вимог сучасного інформаційно-технологічного суспільства.

Відтак освітня політика на Волині, як і в країні в цілому, була спрямована на: забезпечення реалізації обласних програм розвитку галузі; формування духовності і моральних цінностей; формування навичок здорового способу життя та розвиток фізкультури і спорту серед учнівської молоді; збільшення показника охоплення дітей дошкільною освітою; забезпечення функціонування оптимальної мережі закладів освіти; удосконалення системи позашкільної освіти; вирішення проблем корекційної та інклюзивної освіти; здійснення моніторингу якості освітніх послуг; забезпечення підключення до мережі Інтернет усіх освітніх закладів; удосконалення системи підготовки педагогічних

кадрів відповідно до сучасних потреб; модернізація закладів професійно-технічної та вищої освіти; підготовка компетентних фахівців з урахуванням потреб ринку праці; оновлення системи підготовки педагогів у контексті суспільно-політичних змін в Україні.

Матеріали першого розділу дисертації висвітлено в наукових працях здобувачки: [47; 29; 45; 35; 36; 46; 53; 55; 54].

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛУЦЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА

2.1. Організаційні основи й етапи функціонування Луцького педагогічного училища

Як вже було зазначено нами в попередньому розділі, західноукраїнські землі, що впродовж міжвоєнного періоду знаходилися у складі Польщі, у вересні 1939 р. були приєднані до УРСР у складі СРСР. Радянська влада здійснювала реорганізацію освітньої галузі з метою уніфікації освітнього процесу з існуючою системою освіти в СРСР.

Задля підготовки і перепідготовки вчительських кадрів у всіх приєднаних західних областях УРСР відкривали середні педагогічні заклади та вчительські курси. Зокрема на Волині наприкінці 1939 р. розпочали свою роботу педагогічні школи – в Луцьку, Володимир-Волинську, в 1940 р. – в Любешові; а в 1945 р. – в Камінь-Каширському було створене педагогічне училище [128]. Головне завдання, яке покладалося на ці заклади, полягало у формуванні радянського вчителя, вірного ідеям партії і готового нести їх у найширші народні маси, готового брати участь у громадському житті країни.

Луцька педагогічна школа з перших днів своєї діяльності стала провідним закладом освіти регіону. У газеті «Вільна праця» повідомлялося, що 19 грудня 1939 р. 300 студентів почали заняття в педагогічній школі (Додаток В) [148]. На момент відкриття набір здійснювався лише на одне відділення – початкової та дошкільної освіти. Педагогічна школа в 1939–1944 рр. почала роботу у вкрай складних суспільно-політичних умовах, розміщувалася в окремому пристосованому приміщенні з незадовільною навчально-матеріальною базою (Додаток Г. 1).

Початок Другої світової війни перешкодив реалізації планів радянського уряду щодо збільшення видатків, формування матеріально-технічної бази; школа припинила свою роботу, не здійснивши навіть випуску учнів першого набору.

Після звільнення Луцька 17 квітня 1944 р. педагогічна школа відновила свою діяльність, вже 8 травня 1944 р. відбулася перша післявоєнна педагогічна рада. На той час в Луцькій педагогічній школі працювало 7 учителів і навчалося 150 здобувачів. У серпні того ж року відбувся перший набір учнів – 24 особи, а 23 серпня 1944 р. відбулися перші загальні збори колективу педагогічної школи [25, с. 5].

Офіційно роботу Луцької педагогічної школи було відновлено Наказом Наркома освіти П. Тичини і Постановою № 182 виконавчого комітету Волинської обласної Ради депутатів трудящих від 5 вересня 1944 р. Навчальний 1944–1945 рік розпочався у жовтні (Додаток Д). У листопаді 1944 р. відкрилося й заочне відділення, першими його слухачами стало 24 сільських учителів, які мали освіту лише сім класів. Взимку 1945 р. було зараховано ще 8 осіб на 3-й курс, постійно відбувалися додаткові набори.

В архіві коледжу зберігається оголошення про набір до Луцької педагогічної школи: «Луцька педагогічна школа оголошує прийом слухачів на заочний відділ. Приймаються громадяни СРСР без обмеження віку, які мають освіту в обсязі не нижче семирічної школи. Особи з освітою 7 класів зараховуються на перший курс, 8 класів – на другий курс, 9 класів – на третій курс» [22, с.260].

Перевага при зарахуванні на заочний відділ надавалася учителям початкових шкіл та інвалідам Другої світової війни – вони приймалися на навчання без іспитів. Всі інші вступники складали вступні іспити: з української й російської мови (усно і письмово – диктант); з арифметики (усно і письмово). Вступники до педагогічних шкіл складали також усні випробовування з геометрії, географії, співів. Обов'язковим був іспит з Конституції СРСР і УРСР, з історії СРСР. Вчителі та інші особи, «які не мають відповідної освіти, але бажають вступити на III курс, складають іспити з усіх предметів, на IV курс –

складають іспити з усіх предметів I, II, III курсів. Усі вступники подають (особисто або поштою) заяву на ім'я директора педучилища і дві фотокартки. Заяви вчителів повинні бути засвідчені районним відділом освіти» [22, с.260]. Вступні іспити проводилися в обсязі програми семирічної школи з 10 по 16 червня.

У першій половині 1944-1945 н. р. в закладі було 146 учнів денної форми навчання, понад 50 із них вибуло. Станом на 1 січня 1945 р. в школі було також 228 учнів заочної форми навчання [22].

Луцька педагогічна школа відновила свою роботу в іншому приміщенні, де перебувала два роки (Додаток Г. 2). Це було приміщення педагогічного інституту, його південна частина. Будівля була триповерховою, мала підвальне приміщення. Як згадував тодішній викладач історії та методики історії Аврам Дем'янович Перетягий, «парадний вхід був з вулиці Некрасова (зараз – Нестора Бурчака – Г.Г.). Південна стіна приміщення від землі до даху була прикрашена декоративним виноградом. Ззовні будинку і всередині приміщення були видні сліди минулої війни та німецької окупації: обдерті сірі стіни, забиті дошками і фанерою частини вікон і дверей. Взимку приміщення не опалювалось, не вистачало парт, столів, стільців, освітлення було з перервами. Відсутні були навчальні кабінети, не вистачало підручників, зошитів. Викладачі і студенти, а саме так тоді називали учнів педучилища, зимою замерзали в класах, в неопаленому приміщенні всі завжди були одягнуті» [25, с.6].

В приміщенні училища жили директор училища з сім'єю, частина вчителів і техпрацівників. У цьому ж приміщенні розміщувався інститут удосконалення вчителів.

На жахливі умови в навчальному корпусі і квартирах учні й вчителі училища написали скаргу Народному Комісарову освіти УРСР П. Тичині, який доручив своєму заступнику О. Русько відреагувати на скаргу. Останній написав розпорядження завідувачеві Волинським ОБЛВНО Шевченко, з тексту якого зрозуміло, що педучилище «знаходиться і дуже тяжкому становищі: учбові корпуси і гуртожиток за відсутністю палива не опалюються, в учбовому корпусі

виключено світ, викладачі не мають квартир». Від керівництва областю вимагалось вжити відповідних заходів і повідомити у чітко визначений термін (Додаток Е) [310].

До зазначених проблем додавалося погане забезпечення канцелярським приладдям, підручниками, наочністю, меблями, що підтверджують річні звіти педагогічного училища, проаналізовані нами.

Луцька педагогічна школа була перейменована в Луцьке педагогічне училище наказом Народного комісара освіти УРСР П. Г. Тичини від 06.12.1944 р № 4975 а «Про перейменування педагогічних шкіл на педагогічні училища» та постановою Волинського облвиконкому від 15 грудня 1944 р. № 357 з 1 січня 1945 року (Додаток Ж1, Ж2) [25, с.6]. Відповідно, вчителів педшколи почали називати викладачами, а учнів – студентами. Однак у архівах закладу і надалі зустрічаються назви «педшкола», «вчителі», «учні» (наявні фотографії груп учнів на чолі з директором на фоні прапора «Луцька педагогічна школа»).

Основні підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в педагогічному училищі закладені в статутних вимогах до майбутнього учителя, вихователя. 28 вересня 1945 р. Постановою Ради народних комісарів УРСР був затверджений статут педагогічних училищ, у якому конкретизувалася мета роботи цих закладів: «Педагогічне училище має своїм завданням підготувати відданого Радянській Батьківщині, освіченого, культурного вчителя початкової школи, який добре володіє педагогічними уміннями і навичками» [266]. У Статуті чітко визначалося завдання і роль навчальної частини, службових осіб (директора, заступників, керівника педагогічної практики, військового керівника, викладачів, бібліотекаря, завідуючого гуртожитком, лікаря, обслуговуючого персоналу), педагогічної ради, громадських організацій слухачів і т.п. Документ мав ґрунтовну педагогічну спрямованість [211, арк. 203]. Статутом визначався початок і кінець навчального року, тривалість канікул, кількість уроків на кожному курсі [там само]. Наводився перелік предметів, які мали викладатися в педагогічному

училищі; кількість уроків і обсяг знань по кожному з предметів мав визначатися навчальним планом і програмою педагогічного училища [266, с.4].

Згідно п.6 статуту, «при кожному педагогічному училищі повинна бути початкова школа для практичних занять, яка працює на підставі Положення, затвердженого Народним комісаріатом Освіти УРСР» [266, с.3].

У зазначеному статуті прописані вимоги до поведінки слухачів (п.70), які дуже нагадували за змістом «Правила для учнів» загальноосвітньої школи, що з'явилися дещо раніше – в серпні 1943 р. [66]. Також у статуті визначено (п.71) види можливих покарань слухачів і умови їх зняття [266, с.14].

Вже у 1946 р. Луцьке педагогічне училище одержало інші приміщення, (вулиця 17 вересня, зараз – проспект Волі, 36 – Г. Г.). Це було дві невеликі напівзруйновані споруди, у яких до 1939 року знаходився млин, а під час німецької окупації – табір для в'язнів. Колективом училища було самостійно відремонтовано приміщення. Корпуси були теплими, оскільки мали пічне опалення. В одному з будинків розмістилась базова школа початкових класів з трьох груп (класів), в якій слухачі проводили заняття у межах проходження педагогічної практики, навчальні аудиторії. У другому двоповерховому будинку були обладнані квартири директора, вчителів, техперсоналу, а також гуртожиток для слухачів на 20-30 місць. За два роки за рахунок ремонтних робіт площа гуртожитку збільшилась на 160 м² [245].

Як свідчить аналіз звіту про роботу Луцького педучилища за 1947-1948 н. р., училище розміщувалося в триповерховому приміщенні, в якому було десять класних кімнат площею в 497 м² (на одного слухача припадало 2,7 м²), бібліотека, читальня, учительська, бухгалтерія, клуб, фізкультурний зал, комсомольська кімната, кабінет директора, завуча, кімната заочного відділу, фізичний кабінет і літературно-педагогічний кабінет [245].

Класні кімнати мали достатню кількість світла; в кожній класній кімнаті були парти, стіл і стілець для викладача, класна дошка, хоча парти не відповідали зросту слухачів. Усього «в педучилищі було 131 парт й столів, 125 стільців, 126 стулів, 31 шафа, 47 ліжок, 41 лава, 10 класних дошок, 8 тумбочок, етажерок, 3

письмових столи, 96 тапчанів». Лише за перший рік керування училищем А. П. Курченком було «придбано 3 класні дошки, 41 лаву, 37 столів, 1 письмовий стіл, 26 стулів, 47 ліжок, крім цього покращено всі парти і класні дошки». Педучилище працювало в одну зміну [245].

При педучилищі були фізико-хімічний, літературно-педагогічний, історико-географічний кабінети, причому два останні були обладнані в цьому навчальному році. У звіті зазначалося, що в літературному кабінеті було два великі столи, дві шафи для книг, стільці. Кабінет оформлений портретами класиків ХІХ ст., портретами радянських письменників, ілюстративними монтажами й т. п. Кабінет був «забезпечений художньою літературою, педагогічною і методичною, яка взята в тимчасове користування в дитячій бібліотеці», тому, що педучилище не мало достатньої кількості літератури [245].

Історико-географічний кабінет мав історичні та географічні карти і таблиці. Дуже велику кількість історичних таблиць було виготовлено силами слухачів.

Бібліотека училища займала площу 18,7 м², читальня 33,5 м², налічувала 7100 книжок, з них 100 примірників художньої літератури, 966 примірників підручників, 85 примірників політичної літератури, 90 примірників методичної, 93 журнали і 50 брошур. За звітний навчальний рік було придбано 1070 книжок. Читальня обладнана столами і стільцями. На стінах в читальні – історичні та географічні карти і таблиці, якими слухачі користуються, готуючись самостійно до уроків [245].

При педучилищі була столярна майстерня, яка весь час працювала виключно по ремонту приміщення педучилища. В майстерні було три столярні станки, один залізний угольник, один фуганок, два рубанки, дві шаршебки. При такій наявності інструментів проводити в майстерні виробничу практику слухачів було неможливо.

Пізніше, у 1950-х роках було добудовано ще одноповерхове приміщення гуртожитку на дві квартири. У дворі училища були підсобні приміщення, в яких розміщувалися склади, гаражі, конюшні і вози.

Матеріально-технічну базу Луцького педагогічного училища доповнювало також підсобне господарство, яке знаходилось у передмісті м. Луцька – Гнідаві та на території сучасного парку ім. Лесі Українки. У звітах про роботу училища нами віднайдено інформацію про те, що у 1947-1948 н. р. підсобне господарство мало «площі 13,6 га, на яких посіяно: пшениці 1,5 га, жита 2,3 га, ячменю 3,8 га, вівса 2,2 га, під городами викладачів й працівників педучилища 2,87 га на останній землі – гречка, буряки й квасоля. На пришкільному лузі посаджено капусту й помідори». Педучилище мало 4 га сінокосу. З сільськогосподарського реманенту в училищі було «3 вози, 1 культиватор, 1 плуг, 1 снопов'язалка й одна пара борін». Також було дві автомашини й пара коней [245]. На початку 50-х рр. XX ст. підсобне господарство було вже розміром 20 га. Вирощену продукцію в училищі використовували для харчування учнів у їдальні та обмінювали на необхідні речі для зміцнення матеріальної бази.

Якщо в 1945 році педагогічне училище закінчило 7 осіб (Фото випускників представлено у Додатку II), то у 1946 р. училище закінчило вже 136 юнаків і дівчат, з яких 46 – заочне відділення. В газеті «Радянська Волинь» 28 серпня 1946 р. було надруковано повідомлення завідувача заочним відділенням І. Захар'єва про закінчення державних екзаменів на заочному відділі Луцького педагогічного училища й випуск 46 учителів-заочників [83].

На початку 1947-1948 навчального року слухачів було вже 287, а на кінець навчального року – 239: виключені за неуспішність і невідвідування – 12, через хворобу – 5, за сімейними обставинами – 10, перейшли в інші школи – 7, затримані органами МГБ – 10. На I курсі – 105 слухачів, II курсі – 58, III курсі – 76. Дівчат в педучилищі – 173, хлопців – 65. Слухачів із західних областей – 197, зі східних – 42 [245].

Щороку кількість учнів педучилища зростала: у 1949-1950 н. р. у ньому вже навчалось 300 учнів, у 1951-1952 н. р. – 416, у 1956-1957 н. р. – 495 [25, с.12].

До 1948 року навчальний рік в училищі поділявся, як і в загальноосвітній школі, на чверті, а вже у 1948-1949 н. р. училище перейшло на семестрове навчання.

У 1948-1949 н. р. в училищі були обладнані географічний, військово-фізичний кабінети, кабінет математики і кабінет музики. Також переобладнані педагогічний, літературний, природничий, історичний і фізичний кабінети [231]. У цьому навчальному році більшість слухачів училища отримували стипендію.

Гуртожиток педучилища розміщувався в двох приміщеннях загальною площею 398 м², в якому у 1948-1949 н. р. проживало 130 слухачів. На кожного слухача в гуртожитку були окремі ліжка, столи, стільці, одна тумбочка на двох, шафа для одягу і для зберігання їжі в кожній кімнаті. В окремих кімнатах було радіо [231].

При педучилищі функціонувала їдальня з дворазовим харчуванням і буфет, який обслуговував викладачів та слухачів педучилища [231].

На кінець 1949-1950 н. р. в педучилищі було вже 13 класних кімнат площею в 614 м² [232].

На початку 1950-х рр. Луцьке педагогічне училище готувало вчителів 1-4-х класів та вчителів математики, фізики, російської й української мови та літератури для 5–7-х класів.

З 1954 р. на заочний відділ Луцького педучилища почали приймати осіб, які закінчили 10 класів.

У 1954 році у Луцькому педагогічному училищі було відкрито дошкільне відділення, а в 1957 р. – музичне [22, с.261]. Однак за відсутності достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів з дошкільного виховання відділ був закритий у 1955 р., а перші здобувачі, зараховані на цей відділ, закінчували навчання у Львівському педагогічному училищі. Роботу дошкільного відділу в Луцькому педагогічному училищі було відновлено в 1961 р.

На кінець 1953-1954 н. р. в педучилищі пройшла реорганізація й переобладнання, в результаті чого функціонували такі кабінети: педагогічний, фізичний, історичний, літературний, біологічний, математичний, музичний та військово-фізкультурний [236].

В переобладнаному біологічному кабінеті була достатня кількість меблів, хімікати, унаочнення з зоології, біології, ботаніки (чучела птахів, препарати

тварин, колекції комах, гербарій, муляжі й ін.), відповідна методична література. В кабінеті було три мікроскопи, десять луп, три акваріуми і тераріум [236].

Кабінет музики, обладнаний у 1948 р., мав «рояль, два піаніно, 26 скрипок, 37 домр, один комплект духових інструментів, портрети вітчизняних композиторів-класиків, плакати з ілюстраціями з життя і творчості композиторів та музично-методичну літературу». Власними силами слухачів для кабінету було виготовлено 58 таблиць, 18 пюпітрів для нот [236, арк. 6].

У 1955-1956 навчальному році у зв'язку з тим, що в республіці знизилась необхідність підготовки учителів початкових класів через заочну форму навчання, було припинено підготовку спеціалістів без відриву від виробництва у 23 педучилищах УРСР, у тому числі і в Луцькому педагогічному училищі [237].

У 1962 році в Луцькому педагогічному училищі був прийнятий новий статут, в якому чітко регламентувалася робота закладу (Див. Додаток К.1) [276]. На відміну від статуту 1945 р., у цьому більш чітко визначено мету, завдання, структуру закладу. Якщо в статуті 1945 року розділ «Слухачі» є п'ятим, то в статуті 1962 р. розділ «Учні» є другим, що свідчить про те, що тема учнів займала центральне місце в документі. Як об'єкт виховання учні згадувалися й в четвертому розділі про організацію навчальної роботи.

Новим у статуті є чіткий перелік видів навчальних занять в училищі: урок, лекція, практичні і семінарські заняття, практичні роботи в навчальних майстернях, на навчально-дослідних ділянках, в кабінетах і лабораторіях; педагогічна, піонерська і виробнича практика; домашні заняття, індивідуальні заняття; академконцерти [276, с.7].

Новою, порівняно з попереднім статутом, також є частина, у якій виокремлено конкретні заходи з ідейно-політичного, трудового, естетичного, науково-атеїстичного, військово-патріотичного виховання, схарактеризована специфіка культурно-масової, спортивно-масової роботи, визначені заходи на кожному курсі навчання.

В статуті конкретно схарактеризована діяльність Луцького педагогічного училища, визначено заходи з покращення якості підготовки фахівців, уперше вміщено план підвищення кваліфікації викладачів [276].

У період з 1957 до 1970 року в училищі був сформований висококваліфікований колектив викладачів, у результаті діяльності якого Луцьке педагогічне училище у 70-х рр. ХХ ст. увійшло до числа найкращих закладів України [22, с. 263.].

У 1976 році до старого корпусу училища було добудовано нове приміщення, внаслідок цього в закладі з'явилася актова зала на 450 місць, спортивна зала, нове приміщення бібліотеки, додаткові навчальні класи. У новому приміщенні було обладнано й стрілецький тир [25, с.27].

У 1976-1979 роках йшло будівництво семиповерхового приміщення, яке значно збільшило навчальну площу училища (Додаток Г.3).

Відповідно до Постанови Ради Міністрів Української РСР від 15 серпня 1979 р. № 402 «Про присвоєння імені навчальним закладам Української РСР» Луцькому педагогічному училищу було присвоєно ім'я Ярослава Галана [22, с.263].

На кінець 70-х рр. ХХ ст. в училищі функціонувало три відділення: шкільне, дошкільне та музичне, на яких готували вчителів початкових класів загальноосвітніх шкіл, вихователів дошкільних установ, вчителів музики для загальноосвітніх шкіл та музичних керівників дошкільних закладів; працювало 124 викладачі, 22 з яких були випускниками закладу.

В Луцькому педагогічному училищі у 1977 році було створено кімнату-музей В. Леніна, на початку 1980-х років – кімнату-музей Ярослава Галана.

За підсумками роботи 1980 року Луцьке педагогічне училище перемогло у всесоюзному соціалістичному змаганні і було нагороджене перехідним червоним прапором Міністерства освіти СРСР та ЦК профспілки працівників освіти вищої школи та наукових установ [8].

В грудні 1989 року – в 50-річний ювілей закладу було підсумовано результати півстолітньої роботи Луцького педагогічного училища. За цей період заклад підготував 7280 дипломованих спеціалістів [25, с.33].

На початку 1990-х років у Луцькому педагогічному училищі навчалося 1339 учнів, навчально-виховний процес здійснювало 169 педагогів. Заклад мав 36 кабінетів і 40 індивідуальних класів, було запроваджено кабінетну систему навчання. Вартість основних фондів училища становила 1,8 млн карбованців.

Таким чином, училище суттєво зміцнило матеріальну базу, що дало змогу збільшити прийом і створити сприятливі умови для навчання, позааудиторної роботи та відпочинку здобувачів.

У 1993-1994 н. р. в Луцькому педагогічному училищі на трьох відділах навчалося 1164 учні. На шкільний відділ було зараховано 640 учнів (21 група), на дошкільне відділення – 367 учнів (11 груп), на музичне відділення – 157 (5 груп). У навчальному закладі працювало 162 викладачі, 5 вихователів, 22 лаборанти і 48 осіб обслуговуючого персоналу [25, с.35].

У 1995 р. за ініціативи тодішнього директора училища А. Гуловського було утворено комплекс ступеневої підготовки фахівців «Волинський державний університет імені Лесі Українки – Луцьке педагогічне училище».

В умовах економічної кризи 90-х років ХХ ст. в Луцькому педучилищі, як і в багатьох інших закладах освіти, почали здійснювати підготовку здобувачів з різними додатковими спеціалізаціям; впроваджується платна форма навчання. І хоча вартість навчання до грошової реформи 1996 р. становила вісім мільйонів крб., все ж у 1994-1995 н. р. на платну форму навчання було зараховано 60 осіб (20% від загальної кількості зарахованих). У цьому ж навчальному році за замовленням Обласного управління освіти на шкільне відділення училища було зараховано 60 здобувачів для здобуття кваліфікації «вчитель початкових класів та вчитель іноземної мови початкових класів».

У 1996-1997 н. р. було введено нові додаткові кваліфікації: «вчитель іноземної мови початкових класів», «технік-лаборант кабінету ТЗН і електронно-обчислювальної техніки», «керівник гуртка образотворчого мистецтва». Для

занять з додаткової кваліфікації в педагогічному училищі створювалася відповідна матеріальна база і залучалися кваліфіковані педагогічні кадри: в 1994-1995 н. р. в училищі було обладнано комп'ютерний клас, в 1996-1997 н. р. було обладнано кабінет з додаткової кваліфікації «Технік- лаборант» [25, с.36].

Фонд бібліотеки нараховував 4630 книг із яких: 1515 підручників, 59 примірників методичної літератури, 1205 одиниць політичної літератури і 230 книг військової тематики [там само].

У 1998 році в Луцькому педагогічному училищі імені Ярослава Галана був прийнятий новий статут, у якому згідно до нових нормативно-правових документів визначалися основні напрями діяльності закладу, завдання, права та обов'язки училища, учасників навчально-виховного процесу, структура і управління й ін.

В статуті є значний за обсягом розділ «Органи студентського самоврядування» (розділ 5), що свідчить про збільшення ваги самоврядування в організації діяльності педагогічного училища. Для порівняння: в статуті 1945 року про громадські організації слухачів два параграфи (72, 73) на 6 рядках, в статуті 1962 року – інформація про такі організації вміщена в розділ «Керівництво, педагогічна рада і громадські організації» і займає один параграф (34) в три рядки.

До статуту був введений новий розділ – «Міжнародні зв'язки і зовнішньоекономічна діяльність», у якому передбачалась «можливість «залучення іноземних спеціалістів до викладання навчальних дисциплін, навчання іноземних студентів, організація спільної підготовки і стажування студентів, проведення спільних наукових досліджень та створення методичних розробок» [277, арк.12].

У 1999 р. в училищі було відкрито відділення «Фізичне виховання», в закладі створювалася належна матеріальна база для забезпечення спеціальності. Відповідно, спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура» була акредитована за I рівнем відповідно до рішення ДАК від 15 липня 2003 року, протокол № 46 з ліцензованим обсягом в 30 осіб [25, с.6].

На початку 2000-х років процес реформування системи освіти в Україні вступив у нову фазу свого розвитку: була сформована нова концепція державної програми розвитку освіти. Відповідно, розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації № 288 від 24 липня 2003 р. Луцьке педагогічне училище реорганізовано в Луцький педагогічний коледж (Додаток Л) [25, с.40].

Коледж продовжив здійснювати підготовку педагогів, виконуючи державне соціальне замовлення, спрямоване на підготовку особистості, яка зможе жити в умовах ринкової економіки, вмітиме планувати стратегію власного життя, орієнтуватись у системі найрізноманітніших цінностей, самоудосконалювати та самореалізовувати свої здібності.

Починаючи з 2004 р., в коледжі розпочали здійснювати підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр» за ліцензованими спеціальностями «Початкове навчання», «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика», «Дошкільне виховання». У тому ж році за спеціальністю «Початкове навчання» було відкрито заочну форму навчання.

Таким чином, узагальнюючи, основні етапи функціонування Луцького педагогічного коледжу представлено нами в таблиці 2.1.

Нині освітній процес в коледжі забезпечують 145 педагогічних та 81 науково-педагогічний працівник, з яких 3 доктори та 54 кандидати наук, 3 професори та 27 доцентів. Заклад готує вчителів початкової школи, музики, фізичної культури, тренерів з виду спорту, вихователів та музичних керівників закладу дошкільної освіти. Майбутні педагоги мають можливість здобути також додаткові кваліфікації: учитель іноземної мови та інформатики початкової школи; педагог-організатор; керівник дитячого хореографічного колективу; сурдопедагог, асистент вчителя-логопеда та вихователя інклюзивної групи [94].

Таблиця 2.1

Основні етапи функціонування Луцького педагогічного училища

19 грудня 1939 року	Відкриття Луцької педагогічної школи
1944 рік	Відновлення діяльності педагогічної школи після звільнення Волині від німецько-нацистських загарбників
1945 рік	Перетворення Луцької педагогічної школи в педагогічне училище
1954 рік	Відкриття дошкільного відділу
1957 рік	Відкриття музичного відділу
1962 рік	Прийняття Статуту Луцького педагогічного училища
1976-1979 рр.	Будівництво головного корпусу училища
1995 рік	Створено комплекс ступеневої підготовки фахівців «Волинський державний університет імені Лесі Українки – Луцьке педагогічне училище».
1998 рік	Прийняття Статуту Луцького педагогічного училища імені Ярослава Галана
1999 рік	Відкриття відділення «Фізичне виховання»
2003 рік	Реорганізація Луцького педагогічного училища в педагогічний коледж розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації
2020 рік	Реорганізація Луцького педагогічного коледжу у Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради вважається флагманом педагогічної освіти в регіоні, який за роки свого існування підготував понад 20 тисяч фахівців освітянської ниви. Вони працюють у закладах вищої освіти I-IV рівнів акредитації, ЗЗСО, гімназіях, ліцеях, дошкільних і позашкільних закладах освіти не лише Волині, а й за її межами.

2.2. Кадрове й матеріальне забезпечення підготовки вчительських кадрів у Луцькому педагогічному училищі

Після встановлення радянської влади на західноукраїнських землях у 1939 році вирішення завдання держави щодо забезпечення педагогічними кадрами розгалуженої мережі закладів освіти потребувало професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, яку здійснювали заклади середньої педагогічної

освіти. Якість вирішення державного завдання залежала, насамперед, від кадрового забезпечення підготовки учителів та створення якісної матеріальної бази педагогічних училищ.

З грудня 1939 року в Луцькій педагогічній школі професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів забезпечував педагогічний колектив із десяти викладачів під керівництвом першого директора *Романа Григоровича Панича* (1939-1941 рр.) та його наступника *І. В. Степенка* (січень-серпень 1941 р.) [25, с.3].

З квітня-травня 1944 року після звільнення Волині від німецької окупації всі заклади освіти мали велику потребу в педагогічних кадрах, що зумовило відновлення роботи закладів педагогічної освіти, зокрема й Луцької педагогічної школи, про що ми зазначали у п.2.1. Луцька педагогічна школа розпочала роботу з невеликим колективом із семи осіб: директор – *Микола Протасович Романкевич*, який займав цю посаду з квітня по липень 1944 року, і шість педагогів (*К. Д. Ромасенко, Н. Є. Корж, В. Г. Лопутько, А. А. Лавренюк, Г. Н. Остапенко, Є. В. Григіна*).

Фінансові та матеріально-побутові умови усіх освітніх закладів були надзвичайно погані. У звіті про роботу шкіл Волинської області у 1944-1945 н. р. зазначалося, зокрема, про скрутне матеріальне становище в Луцькому педучилищі та, у зв'язку з цим, обґрунтовувалася необхідність залучення до суспільної праці учнів: «слухачі копали картоплю, заготовляли дрова, робили ремонти та ін.» [247, арк. 87-91]. У Звіті про роботу педучилищ було зазначено, що Луцьке педагогічне училище розміщувалося в пристосованому приміщенні, не мало предметних кабінетів, лабораторій, в ньому не вистачало навчальної літератури, тому все навчання відбувалося під диктовку викладачів [248, арк. 2].

На засіданні бюро Волинського обкому КП(б)У зазначалося, що через фінансові проблеми не розпочали підготовку до нового 1945/1946 н. р. всі педагогічні училища області: Камінь-Каширське, Луцьке та Володимир-Волинське [247, арк. 10].

Один з перших викладачів Луцької педагогічної школи Афанасій Лавренюк згадував: «Всі, хто хотів вчитись, приходили до педшколи. Це була сільська молодь. Приходили бідно одягнені, в домотканому одязі, деякі навіть в постолах. У всіх була велика спрага до знань після війни. Одні приходили з документами про освіту, інші – без документів, вірили їм. Підготовка у всіх була дуже слабка. Та це й не дивно. Скільки часу не вчились» [цит. за 27, с.31]. Як згадувала одна з перших випускниць Луцького педучилища Марія Семенівна Микульська (Салюк): «В нетоплених приміщеннях сиділи одягнені. Одягнені були в гуртожитку і в класах. Бувало прокидались ми в гуртожитку від холоду, а постіль – в снігу, що потрапляв крізь діряві вікна. В гуртожитку і в класах партами слугували не тільки столи, а й підвіконня. Попри те навчались і працювали завжди дружньо... Йшли в їдальню, їли разом за великим столом сірий куліш чи суп з металевих мисок. Мусили миритись зі всім, в той час ще йшла війна» [цит. за 27, с.31].

У 1944-1947 рр. очолював училище *Михайло Федорович Большого*, завучем працювала викладачка математики Антоніна Олександрівна Науменко (Голдун), завідувачем заочного відділення – Ілля Омелянович Захар'єв [25, с.7]. М. Ф. Большого раніше працював директором педучилища, мав великий досвід управлінської діяльності. В Луцьку під його керівництвом було відремонтовано і приведено у придатний для навчання стан зруйновані війною приміщення, організовано роботу підсобного господарства училища. Директор, як і більшість учителів, разом із сім'єю проживав при школі.

Що стосується викладацького складу, то його поповнення відбувалося в основному за рахунок демобілізованих з лав радянської армії викладачів. Добором та розподілом кадрів займалися безпосередньо партійні органи. В Луцькому педагогічному училищі працювало багато вчителів-фронтовиків: Катерина Іванівна Липницька, викладач мови та літератури, пізніше відмінник народної освіти УРСР, заслужений учитель СРСР; Юліан Титович Квасневський – викладач математики; Аврам Дем'янович Перетятій – викладач історії; Дмитро Автономович Садовий – викладач хімії; Ілля Омелянович Захар'єв –

викладач фізики, керівник заочного відділення, пізніше перший заслужений учитель УРСР в області; Петро Гордійович Кутовий – викладач педагогіки та психології; Василь Григорович Лопутько – викладач співів, керівник хору. Військову справу викладав офіцер-фронтвик Михайло Карагінов. Викладачем малювання був художник Гаврило Никифорович Остапенко (Додаток М 1) [25, с.8-10.].

В перші повоєнні роки і слухачі, і викладачі мали гостру потребу в усьому, починаючи від шкільного приладдя, підручників, закінчуючи одягом і їжею. Бухгалтерські звіти свідчать про низьку зарплату педагогів Луцького педучилища. Приміром, зарплатня директора у 1945 році становила 1250 карбованців, заступника директора – 1100 крб, викладачів – від 400 до 650 крб, бібліотекаря – 375 крб (Додаток Н) [284].

Перший викладач історії та методики історії Аврам Дем'янович Перетятій згадував, що умови для роботи були нелегкими, але людям, що пережили війну і злидні воєнного часу, цей період був щастям і радістю мирної творчої праці. З великим натхненням працював викладацький колектив, віддаючи всі свої знання, уміння та життєвий досвід [22, с.156].

З метою якісного кадрового забезпечення підготовки вчительських кадрів упродовж 1944-1945 рр. в Луцьке училище Міністерством освіти було призначено молодих викладачів з вищою педагогічною освітою: з 1944 р. в училищі працювала Ольга Прокопівна Страшук (Кутова), перший професійний викладач педагогіки, керівник педпрактики; з 1946 р викладачем української мови була Марія Захарівна Ромасенко, викладачем російської мови та літератури – Тетяна Данилівна Брюховець. Відомо, що у педагогічному училищі також працювали викладачами А. А. Науменко, М. С. Безуглий, І. С. Мельник, В. С. Уманець (хоча в багатьох джерелах подається дещо інша інформація). Зазначена інформація взята з архівних джерел (Розрахунки і обґрунтування бюджетних витрат, штатна відомість) [278].

Педагогів, позиція яких у суспільно-політичному та громадському житті видавалася недостатньо активною чи сумнівною, незважаючи на їхній фаховий

рівень, звільняли з роботи: у березні 1945 року викладача Матвія Степановича Безуглого було відкликано в розпорядження Волинського обласного відділу народної освіти, а викладачем історії призначено Охріменко Ніну Миколаївну [251].

Наприкінці 40-х – початку 50-х років підготовку майбутніх спеціалістів в Луцькому педагогічному училищі здійснювали: І. Н. Храковський – заступник директора з навчальної роботи, викладач історії; Д. А. Садовий – викладач біології та хімії; Є. Г. Жебель – викладач біології; М. П. Гнитій – викладач української мови та літератури; П. Г. Кутовий, Ф. С. Устименко – викладачі педагогіки та психології; В. М. Золотарьова, А. І. Гоша – викладачі української мови та літератури, М. А. Падалко – викладач фізики; І. Я. Зуй – викладач фізичної культури; Є. А. Бикова – викладач російської мови та літератури; В. М. Слюсаренко, М. О. Самохваленко, С. П. Ельберт – викладачі музики та співів й ін. [25, с.261].

Викладачка російської мови і літератури Бикова Євгенія Аркадіївна багато років керувала в училищі літературним гуртком, пізніше захистила дисертацію, стала кандидатом педагогічних наук, а в 1989 р., захистивши докторську дисертацію – доктором педагогічних наук.

Кадрове забезпечення училища залежало від освітньої політики держави. Так, у стенограмі республіканської наради працівників народної освіти 26 грудня 1950 року зазначалось, що «Органам народної освіти слід вжити таких заходів: 1. Поліпшити стан викладання малювання в педагогічних училищах і педінститутах. 2. Звернути увагу на підготовку кадрів викладачів малювання для педагогічних училищ і педагогічних інститутів» [212, арк. 21]. Саме на цьому питанні стали акцентувати увагу в педагогічних училищах: до викладацького складу залучали провідних художників республіки. Слухачі педучилищ одержували знання з образотворчого мистецтва, глибше вивчали теоретичні положення цієї науки. Пізнання прекрасного сприяло формуванню особистості майбутнього учителя, служило методом перенесення досягнень і надбань культурної спадщини народу новим поколінням. У Луцькому педагогічному

училищі викладачем малювання з перших повоєнних років був художник за освітою Остапенко Гаврило Никифорович. Він кожного року дарував училищу по картині. Тогочасні випускники згадували, що педагог мав особливий характер, ні з ким не дружив, був завжди зосереджений на собі, пунктуальний до педантичності. З учнями був суворим, вимогливим, справедливим. Зрідка були моменти, коли жартував і розповідав учням щось смішне [22, с. 36].

Питанням матеріального й кадрового забезпечення педагогічного училища значну увагу свого часу приділяв *директор Анатолій Петрович Курченко*, який очолював заклад у 1947–1954 рр. та 1961–1964 рр. Історик за освітою, яку здобув у Київському педінституті ім. М. Горького, з 1939 року служив в червоній армії, був нагороджений медалями та орденами. Певний час працював віце-консулом в м. Спліт, Югославія.

За його керівництва значно зміцнилася матеріально-технічна база училища. Колеги характеризували його як вимогливого, принципового, людяного керівника з доброзичливим ставленням до колег, який створив здоровий мікроклімат у колективі. За час роботи в педучилищі А. П. Курченко був нагороджений знаком «Відмінник народної освіти УРСР».

Освітній процес в закладі будувався на комуністичній ідеології, адже основним завданням педагогічної школи визначалася професійно-педагогічна підготовка учителів – «спеціалістів, які підуть в школи виховувати дітей в комуністичному дусі, повезуть в глухі села Радянської Волині новий марксистсько-ленінський світогляд, нову радянську культуру, будуть мобілізувати маси селян на виконання рішень партії і уряду, на виконання п'ятирічного плану. Дирекція і викладачі педучилища впевнені в тому, що випускники педучилища виправдають високе й почесне звання Радянського вчителя» [245]. Саме тому велика увага зверталася на викладацький колектив, на педагогічні кадри, на підвищення ідейно-політичного рівня кожного викладача.

Нами віднайдено тогочасний штатний розпис, який містить багато цікавої інформації про кожного викладача, як-от: прізвище, ім'я, по-батькові, рік народження, національність, партійність, освіта (де, коли й що закінчив), стаж

педагогічної роботи (загальний, в педучилищі), який предмет викладає, тижневе навантаження, де та ким працював в окупації, ділова характеристика. Повний зміст документа пропонуємо в Додатку П 1 [279]. У цьому документі в колонці «Ділова характеристика» вміщена інформація про кожного з педагогів. До прикладу: А. О. Голдун – «заступник директора по навчальній частині і викладач математики, знає свій предмет і вміє добре подати матеріал. Як завуч працює сумлінно і цілком відповідає своєму призначенню»; І. О. Захар'єв – «зам. директора по заочній освіті і викладач фізики. Працює сумлінно. Хороший громадський робітник, викладання забезпечує повністю»; К. І. Липницька – «викладач російської мови і російської літератури. Підготовлена теоретично і методично. Викладання забезпечує»; А. Д. Перетягий – «викладач історії. Підготовлений теоретично й методично. До роботи відноситься добросовісно. Педпроцес забезпечує. Приймає участь у громадському житті»; Ю. Т. Квасневський – «викладач математики. Секретар парторганізації. Уроки проводить хорошо. Підготовлений теоретично і методично»; Д. А. Садовий – «викладач біології й хімії. Для роботи в педучилищі підготовлений повністю. Виконує громадське навантаження. Голова профкому. Уроки подає хорошо» [279].

У звіті про роботу Луцького педучилища за 1947-1948 навч. рік в розділі «Педагогічні кадри» вміщені більш розлогі характеристики викладачів, які ми подаємо в Додатку П 2 [245].

У звіті наголошувалося, що «всі викладачі педучилища в 1947-48 році закінчили вивчення історії ВКП/б/, опрацьовуючи одночасно і першоджерела. Вивчення організовано так: кожен викладач вивчав історію ВКП/б/ і першоджерела самостійно, а потім раз на тиждень проводились або товариські бесіди, на ту чи іншу тему, крім цього проводились теоретичні конференції» [245].

Попри заформалізованість і заідеологізованість формулювань, все ж можна скласти уявлення про особливості педагогічних працівників училища й форму оцінювання їхньої діяльності.

У звіті також наголошувалося, «всі викладачі педучилища одержали по три складометри дров. Освітленням викладачі забезпечені» [245].

Директор і заступники директора здійснювали безпосередній ідеологічний контроль за роботою викладачів училища. Записи про кожен відвіданий ними урок фіксувався у спеціальному зошиті, зауваження і поради доносились до відома викладачів, які підписувалися, що ознайомлені й зобов'язані їх виконати чи виправити [245]. Щороку задля здійснення республіканського контролю в педагогічні училища західноукраїнських областей приїздили комісії інспекторів міністерства освіти. До того ж, щороку в заклади спрямовувалися комісії ОблВНО і обкому партії [там само, арк. 25-26].

У 1954-1961 рр. Луцьке педагогічне училище очолював *Юліан Титович Квасневський*, який мав досвід управління робітничим факультетом, педагогічними училищами до війни, з 1945 р. працював викладачем математики в Луцькому педучилищі.

Як зазначено в п.2.1., у 1954 р. в училищі було відкрито дошкільне відділення, роботу якого забезпечували: П. Г. Кутовий – викладач психології та педагогіки; Є. М. Мельничук – викладач малювання; І. Я. Зуй – викладач фізкультури; Н. О. Гордєєва – викладач методики фізкультури; Д. Ф. Шевченко – викладач музичного виховання; С. Ю. Модла – викладач хімії і методики природи; Г. І. Нестерук – викладач методики розвитку мови; М. Г. Черкавський – викладач хору; Т. М. Чепрасова, С. П. Альберт – викладачі гри на музичних інструментах.

З 1964 р. викладачем дошкільного відділення працювала випускниця Київського педагогічного інституту В. С. Федорчук, яка у 1988 р. була призначена завідувачкою відділу дошкільного виховання.

У 1957 р. в Луцькому педагогічному училищі було відкрито музичний відділ, першими викладачами якого були: М. О. Самохваленко, А. С. Ващенко, О. Ф. Бурлаков, В. В. Шахов, Р. І. Стернійчук, С. П. Альберт. З відкриттям музичного відділу в училище були запрошені нові високопрофесійні кадри: Г. А. Мірецький – викладач фортепіано та музично-теоретичних дисциплін,

В. С. Хомич – викладач музичної літератури, Д. Є. Арутюнов і П. Ю. Кнюпфер – викладачі диригування, Є. О. Левкович і Г. Г. Старікова – викладачі вокалу, З. С. Закіна, В. М. Жубр і С. В. Стокаліч – викладачі фортепіано.

З 1958 р. в училищі почали працювати Д. Х. Шевченко, О. Й. Головерса, О. Т. Корольчук, А. Й. Терехух. О. І. Тронза; випускники Львівського музично-педагогічного училища Т. Н. Камінська (Толочко). Р. І. Юзвік (Пилипчук), В. О. Плещенко (Штепан), В. М. Федорова (Сергеєва), Є. Г. Копачова (Додаток М 2) [25, с.21].

З метою покращення кадрового забезпечення музичного відділу керівництвом щорічно запрошувалися найкращі випускники училища. Як свідчить здійснений аналіз архівних документів, це були: М. А. Толочко, М. М. Тесунова, Г. П. Мірецька. І. М. Кравчук, В. Ф. Пенський, А. М. Гончар, О. Й. Головерса (перший випуск 1960 р.), пізніше почали працювати Л. О. Чепрасова, А. О. Берілова, Л. С. Орлова, В. М. Хмілевський. З інших закладів освіти на викладацьку роботу перейшли Д. Х. Шевченко, А. А. Рогозинська, Г. І. Пенська, Г. М. Вітвар, Р. П. Ярош, В. І. Саранчук, М. О. Мотуляк. І. М. Комосій, М. П. Седлярчук [22, с.262].

Таким чином, у період 1957-1970 рр. було сформовано потужний високопрофесійний кадровий склад музичного відділення, яке очолювали досвідчені педагоги – М. О. Самохваленко. Д. Є. Арутюнов, О. Й. Головерса [там само].

У 1964-1970 рр. директором Луцького педагогічного училища була колишня директорка Луцької середньої школи № 10 *Галина Іванівна Трохименко*, яка доклала чимало зусиль для вдосконалення навчального закладу й покращення кадрового забезпечення педагогічного училища (Додаток П 3) [308].

У 1970-1988 рр. Луцьке педагогічне училище очолював *Сергій Микитович Стецюк* – учасник бойових дій Другої світової війни, нагороджений «Орденем Вітчизняної війни», орденом «За мужність», медаллю «За трудову відвагу» і 20 ювілейними медалями. У 1978 р. йому було присвоєно звання «Заслужений

учитель України». Заступником директора з навчально-виховної роботи тривалий час працював Є. Й. Шугнило.

У ці роки в училищі завідувачкою шкільним відділом працювала математик-методист Софія Павлівна Лопутько, яка була провідним математиком Волинської області [59].

Саме за час керівництва С. М. Стецюка училище було визнане провідним освітнім закладом України. У 1976 р. до старого корпусу училища було добудовано приміщення, внаслідок чого навчальний заклад одержав актову залу на 450 місць, спортивну залу, нове приміщення бібліотеки та додаткові навчальні кабінети, лабораторії. У новому приміщенні було обладнано стрілецький тир. У 1976-1979 рр. було збудоване семиповерхове приміщення, яке значно збільшило навчальну площу училища.

Кабінетна система дала змогу підвищити ефективність застосування технічних засобів навчання, покращити розвиток творчості й ініціативності здобувачів у процесі професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи.

З 1979 р. в училищі почав працювати В. Г. Герасимчук – перший професійний композитор Волині, член Національної спілки композиторів, заслужений діяч мистецтв України, лауреат мистецької премії ім. І. Стравінського.

На кінець 1970-х рр. в училищі працювало 124 викладачі, 22 з яких були випускниками закладу. Кращими були П. П. Некрахова, А. М. Осадча, С. Ю. Модла, К. С. Козачук, З. Е. Куликівська, М. О. Шабала, Є. М. Свенцицька, В. С. Федорчук, М. П. Седлярчук, В. Ф. Кучко та багато ін.

На удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів кадрове забезпечення мало суттєвий вплив, що визначалося низкою чинників як організаційно-контролюючого, так і змістового аспектів. Як зазначає М. Козій, «за роки десятої п'ятирічки (1976-1990 рр.) педагогічні училища республіки інспектувалися міністерством 67 разів, в тому числі: комплексно – 6, тематично – 60, повторні перевірки виконання пропозицій та зауважень проводилися 8

разів» [97, с.86]. Показовою є проблематика наказів міністерства: «Про грубі порушення звітної дисципліни директорами педучилищ», «Про стан підвищення кваліфікації викладачів педагогічних училищ», «Про недоліки в стилі роботи керівників педагогічних навчальних закладів», «Про стан добору, розстановки і виховання педагогічних кадрів у педучилищах республіки», «Про недоліки в підготовці учителів праці і креслення в педагогічних училищах республіки» [там само].

У 80-ті рр. ХХ ст. підготовку фахівців на трьох відділеннях: шкільному, дошкільному та музичному забезпечували високопрофесійні педагогічні кадри.

Особливе значення в діяльності закладу мала предметна комісія викладачів суспільних дисциплін, до якої входили М. І. Грачов. М. М. Борисова, М. О. Веселовський, С. М. Стецюк. У військово-патріотичному вихованні студентів значну роботу здійснював викладач військової підготовки М. О. Усков.

Навчання в училищі проходило в одну зміну, в другу зміну відбувалися індивідуальні уроки, позааудиторна і виховна робота.

У 1988-1989 навчальному році на посаді директора працював *Петро Дмитрович Максимов*, який був переведений в Луцьке педагогічне училище з посади завідуючого Будинком політосвіти Обкому Компартії України (Додаток П 4) [309].

У 1989 році, коли заклад святкував 50-річний ювілей, в педагогічному училищі навчалося 1413 учнів, працювало 180 педагогів, серед яких один заслужений учитель УРСР, один член Спілки композиторів СРСР, два викладачі нагороджені медаллю Макаренка, 45 – відмінники народної освіти СРСР і УРСР. В училищі було 34 навчальні кабінети, 40 кімнат індивідуального навчання, їдальня, гуртожиток на 500 місць [3].

На початок 90-х років ХХ ст. у Луцькому педагогічному училищі освітній процес забезпечувало 169 висококваліфікованих педагогів [22, с. 264].

З 1989 по 2007 рік училище очолював колишній завідуючий Луцьким районним відділом народної освіти викладач історії вищої категорії, викладач

методист *Анатолій Іванович Гуловський*, випускник Луцького педучилища, Відмінник народної освіти УРСР. Маючи досвід керівництва школою, відділом освіти, він сформував колектив висококваліфікованих кадрів. А. І. Гуловський системно працював над зміцненням матеріальної бази училища та забезпеченням належних умов праці викладацького і студентського колективів, велику увагу надавав створенню і обладнанню навчальних кабінетів, забезпеченню їх необхідною науково-методичною літературою, технічними засобами навчання.

У закладі у 1993-1994 н. р. працювало 162 викладачі, 5 вихователів, 22 лаборанти і 48 осіб обслуговуючого персоналу [25, с.35].

Як свідчить аналіз архівних документів, зокрема папки «Штатний розпис і кошторис видатків на 1994 рік», штат училища, окрім педагогічних працівників, містив 41 посаду адміністративно-обслуговуючого персоналу, зокрема, була введена посада психолога (Додаток П 5) [280].

У 1994-1995 навчальному році в училищі працювало 166 викладачів, з яких один сумісник; навчалось 725 здобувачів спеціальності «початкове навчання», 238 – спеціальності «дошкільне виховання», 134 – спеціальності «музичне виховання»; бібліотечний фонд становив 38955 книг. На шкільному відділенні було 24 групи [252].

З 1995 р. завдяки зусиллям директора А. І. Гуловського педагогічне училище почало співпрацю з Волинським державним університетом імені Лесі Українки у комплексі ступеневої підготовки фахівців «Волинський державний університет імені Лесі Українки – Луцьке педагогічне училище», що давало можливість втілити програму безперервної педагогічної освіти: педучилище – університет.

У ці роки значний внесок у розвиток навчально-методичної бази здійснила викладачка інформатики Ольга В'ячеславівна Павлюк, за ініціативи якої в училищі було обладнано комп'ютерний клас.

Зміцнення матеріальної бази закладу освіти сприяло реалізації багатьох завдань професійно-педагогічної підготовки учителів початкової школи.

Оскільки в 1999 р. в Луцькому педагогічному училищі було відкрито відділення фізичної культури, дирекція здійснювала кадрове забезпечення відділення. Завідувачем відділення був І. Г. Орлов; викладачами фізичної культури: В. Й. Тарасюк, В. І. Бондаренко, В. П. Констанкевич, Л. В. Гнітецький, О. Є. Курчаба, В. П. Луць, Л. Є. Северіна [25, с.39].

В липні 2003 року розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації № 288 Луцьке педагогічне училище реорганізовано в Луцький педагогічний коледж.

Політика кадрового забезпечення педагогічного коледжу була спрямована на залучення до викладання висококваліфікованих фахівців, науковців, що зумовило нові підходи в кадровій політиці закладу.

З 26 березня 2007 року директором коледжу призначений *Петро Микитович Бойчук*, кандидат педагогічних наук. Відмінник освіти України, Заслужений працівник освіти України. П. М. Бойчук керує закладом дотепер, постійно працюючи над створенням належних умов праці педагогічного колективу та здобувачів освіти, над впровадженням інноваційних технологій в освітній процес.

Нині в закладі функціонує 14 циклових комісій, освітній процес забезпечують 145 педагогічних та 81 науково-педагогічний працівник. Переважна більшість викладачів – спеціалісти вищої категорії, багатьох нагороджено нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський», удостоєно звань «Народний артист України», «Народний вчитель України», «Заслужений працівник освіти України», «Заслужений працівник культури України», «Заслужений працівник фізичної культури і спорту України», «Заслужений артист України», «Заслужений вчитель України». Постійно зростає науковий потенціал педагогічного колективу. Сьогодні у закладі працює 3 доктори та 54 кандидати наук, 3 професори та 27 доцентів [122].

Таким чином, здійснений аналіз засвідчує, що за вісімдесят п'ять років діяльності в Луцькій педагогічній школі – Луцькому педагогічному училищі – Луцькому педагогічному коледжі провадилася ефективна планомірна кадрова

політика, системне поповнення й зміцнення матеріальної бази, удосконалення роботи методичної служби задля якісного забезпечення професійно-педагогічної підготовки фахівців.

2.3. Методичне забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів та профорієнтаційна робота у Луцькому педагогічному училищі

У забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів у Луцькому педагогічному училищі особливо важливу роль відіграла *методична служба* як координатор організаційної і змістової діяльності викладачів, здобувачів, педагогічного колективу училища. Майбутній учитель без оволодіння правилами і методами викладу знань з певної галузі не може ефективно виконувати свою функцію. Тому у педучилищах при професійно-педагогічній підготовці кадрів методичний аспект є визначальним. Основне завдання методичної служби закладу полягало у виконанні суспільних і державних замовлень з якісної підготовки педагогічних кадрів, у забезпеченні ефективного здійснення навчально-виховного процесу. Вся методична служба функціонувала на основі кваліфікаційної спрямованості навчальних планів та суб'єктів, що їх реалізують. Основні напрями методичної служби педагогічного училища: забезпечення функціонування навчального процесу, реалізація навчальних планів, навчальних програм, методичних рекомендацій; наповнення науковим змістом необхідних питань і проблем, що розглядаються на педагогічних радах, засіданнях предметно-циклових комісій викладачів, нарадах і колективних зібраннях учнівського контингенту та викладацького складу; надання методичної допомоги викладачам-предметникам, учням-практикантам, керівникам структурних підрозділів училища; узагальнення і пропаганда творчого прогресивного педагогічного досвіду; пропаганда кращих теоретичних, практичних і дослідницьких ідей; творчий пошук нових форм і методів педагогічної дослідницько-пошукової роботи в кожного учня і викладача [97, с.94-95].

Методична служба педагогічного училища мала завданням створювати умови для самопідготовки викладачів і учнів, дбати про поповнення науково-методичної, методичної, науково-популярної літератури, педагогічної преси,

забезпечувати методичне інструктування колективів гуртків, студій, клубів, творчих об'єднань. Організована методична робота в закладі формує і збагачує знання про дидактичні основи методичної діяльності учителя, вихователя.

Робота методичної служби в училищі здійснювалася з перших днів. В Луцькому педучилищі функціонував методичний кабінет, в якому було сконцентровано методичну та педагогічну літературу, зібрано матеріал проведення педагогічної практики й т. п.

Зміст методичної роботи в Луцькому педагогічному училищі схарактеризуємо на основі аналізу щорічних звітів, в яких міститься інформація про те, як дирекцією училища здійснювався контроль і керівництво педагогічним процесом, затверджувалися плани навчально-виховної роботи, педагогічної ради та методичних об'єднань, організовувалось відвідування уроків викладачів. У кожному річному звіті Луцького педучилища містилися розділи «Методична робота», «Контроль і керівництво навчально-виховною роботою», в яких інформувалося про методичну роботу в закладі, про те, як директор і завуч планово здійснювали контроль і керівництво педагогічним процесом, керували діяльністю педагогічної ради та методичних об'єднань, робота яких проходила в тісному зв'язку з педагогічною радою училища задля надання допомоги викладачам, здобувачам у підвищенні рівня їхньої професійної майстерності.

У кожному щорічному звіті містилася інформація про кількість відвіданих й проаналізованих уроків адміністрацією закладу. Так, з метою вдосконалення методичної підготовленості викладачів упродовж 1947-1948 навчального року адміністрація цього закладу перевірила та проаналізувала 293 уроки (директор – 152 уроки, завуч – 141), а в 1970-1971 навчальному році – директором відвідано 214 уроків, виховних годин та позакласних занять, заступникам директора – 240 уроків [227, с.70]. Кожен відвіданий урок обговорювався з викладачем, який цей урок проводив. «Якщо на уроці було помічено якісь помилки, то давалися методичні поради, які допомагали у вирішенні їх. Через проміжок деякого часу робилась перевірка того, як виконувалися дані вказівки» [245, с. 25].

В училищі з метою обміну досвідом та для покращення якості роботи

викладачів систематично проводилися відкриті уроки й уроки взаємовідвідування. За 1947-1948 н. р. було проведено 17 відкритих уроків і 36 уроків взаємовідвідування.

Щомісяця в закладі проводились методичні наради, заняття методичних секцій [там само]. На загальних методичних нарадах педагогічного училища розглядали питання загально-педагогічного, ідейно-політичного та психолого-педагогічного спрямування.

У роботі методичних об'єднань вагоме місце займали методичні засоби, методичні зразки, розробки викладачів педагогічного училища, які сприяли творчості і ефективній передачі методичного досвіду майбутнім учителям, молодим викладачам. Проаналізувавши інформацію, яка міститься в звітах і планах роботи Луцького педагогічного училища, можемо узагальнити, що адміністрацією закладу організовувалися різні види робіт, які мали індивідуальні, групові та колективні форми організації методичної роботи. Індивідуальні: наставництво, взаємовідвідування, консультації учителів початкових шкіл; групові: предметні методичні семінари, наради, співпраця з учителями-методистами; колективні: засідання педагогічної ради, педагогічні вечори та семінари, спільні зустрічі викладачів загальнопедагогічного характеру з учителями-методистами початкових шкіл тощо.

В Луцькому педагогічному училищі діяли предметно-методичні секції (мовно-літературна, історико-географічна, математична – 1947-1948 н. р.), пізніше – методичні комісії, методичні об'єднання (педагогіки та психології; мови та літератури; математики та фізики; історії та географії; співів і методики співів; класних керівників; диригентів; вокалу; народних інструментів; фортепіано – 1970-1971 н. р.) [227].

Їхню діяльність з професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи схарактеризуємо більш докладно на прикладі 1970-1971 навчального року.

Методичне об'єднання *викладачів мови та літератури* під керівництвом Н. Цвяткової проводило значну методичну роботу серед викладачів української

та російської мови та літератури, іноземної мови. Викладачі взаємовідвідували уроки. Узагальнювали кращий досвід викладачів: Н. Цвяткової і Є. Бикової, яка надрукувала в журналі «Початкова школа» дві статі з досвіду роботи літературного гуртка Луцького педагогічного училища. Методичний кабінет Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти випустив методичну розробку з позакласної роботи Євгенії Аркадіївни Бикової.

Методисти мови проводили семінари для вчителів області, які працювали за новими програмами. На засіданнях слухалися та обговорювалися такі питання:

1. Письмові роботи на уроках мови.
2. Як я готую учнів до написання екзаменаційного твору.
3. Леся Українка і світ.
4. Проблемні завдання на уроках мови.
5. Організацій роботи з підручником на уроках мови.
6. Творчі роботи на уроках мови.
7. Вивчення жанрової специфіки твору на уроках літератури.
8. Моральне й естетичне виховання в процесі вивчення літератури.
9. Особливості вивчення художнього твору в III-му класі початкової школи за новою програмою.
10. Інтернаціоналізм творчості Лесі Українки.
11. Літературні зв'язки Лесі Українки з зарубіжними письменниками та російськими літераторами.
12. Музика в житті Лесі Українки [227, арк. 52-53.].

Методичне об'єднання *викладачів математики і фізики* під керівництвом З. К. Куликівської включало також викладачів хімії, біології й анатомії. Викладачі методики математики систематично надавали допомогу вчителям початкових класів, які працювали за новими програмами, ними було виготовлено декілька комплектів наочних посібників для вчителів Ратнівського району, проведено два відкриті уроки.

Викладачі прослухали й обговорили на своїх засіданнях такі доповіді:

1. Вектори в шкільному курсі геометрії.

2. Методика вивчення природознавства в II-му класі за новими програмами.
3. Методика вивчення теми: Паралельна проекція та її властивості.
4. З досвіду роботи в навчальному кабінеті.
5. Теорія будови речовини за сучасною теорією будови атома.
6. Методика вивчення теми: Геометричний матеріал з програми III класу за новими програмами.
7. Методика вивчення астрономії на уроках фізики,
8. Методика вивчення теми: Основи молекулярної кінетичної теорії будови речовини.
9. Походження і суть релігії.
10. Методика проведення уроку з хімії із застосуванням технічних засобів навчання.
11. Методика розв'язування задач у III класі за новими програмами [227, арк. 53-54.].

Методичне об'єднання *викладачів історії та географії* під керівництвом М. М. Борисової.

Викладачі обговорили такі питання:

1. Методика вивчення матеріалів XXIV з'їзду на уроках історії та суспільствознавства.
2. Вивчення творів В. І. Леніна на уроках історії та суспільствознавства.
3. Зв'язок матеріалів суспільствознавства з матеріалом з біології.
4. Методика опитування на уроках історії та суспільствознавства.
5. Використання технічних засобів навчання на уроках історії та суспільствознавства [227, арк. 54].

До методичного об'єднання *викладачів педагогіки, психології та фізичного виховання* під керівництвом викладачки О. П. Кутової входили також викладачі ручної праці й малювання. Викладачі взаємовідвідували уроки, узагальнювали досвід роботи О. П. Кутової. Голова методоб'єднання О. П. Кутова систематично надавала допомогу в навчально-виховній роботі вчителям, які працювали за новими програмами.

На засіданнях методичного об'єднання розглядалися такі питання:

1. Педагогічний такт.
2. Ленінська теорія пізнання і процес засвоєння знань.
3. Методика проведення семінарських занять.
4. Шляхи удосконалення форм і методів навчання на сучасному етапі розвитку школи.
5. Роль фізкультури і спорту в патріотичному й інтернаціональному вихованні учнів.
6. Проведення позакласної роботи з фізичного виховання в училищі й підготовка учнів до роботи в школі за новими програмами. Особливості виховної роботи в школі за новою програмою.
7. Актуальні проблеми радянської дидактики.
8. Здійснення естетичного виховання дітей дошкільного і шкільного віку.
9. Проблемне навчання на сучасному етапі [227, арк. 51].

Методичне об'єднання *класних керівників* під керівництвом Ф. С. Устименко забезпечувало взаємовідвідування класними керівниками виховні заходи, політгодини, здійснювало узагальнення досвіду роботи кращих класних керівників П. П. Некрахової, Ф. С. Устименко.

На засіданнях об'єднання прочитано та обговорено такі доповіді:

1. Фізичне виховання і режим дня учнів.
2. Виховання в учнів культури поведінки.
3. Виховання любові до педагогічної професії.
4. Виховання в учнів почуття громадського обов'язку, радянського патріотизму.
5. Організація і методика вивчення з учнями матеріалів XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КП України.
6. Виховання в учнів почуття обов'язку і відповідальності за навчання, інтересу до навчання, пізнавальних здібностей [227, арк. 52].

Методичне об'єднання *викладачів співів та методики співів* під керівництвом Т. Н. Камінської забезпечувало постійну допомогу вчителям співів

початкових класів та вихователям дитячих садочків. На своїх засіданнях розглянули такі питання:

1. Як я навчаю учнів різноманітних прийомів використання музичного інструменту на уроках співів, супроводу співу, виконання пісні та окремих її частин на інструменті.

2. Ідейні основи музичного виховання в Радянському Союзі.

3. Вокально-хорова робота з хлопцями під час мутації.

4. Розвиток дитячого голосу.

5. Принципи ладової сольмізації.

6. Розвиток музичних здібностей у дітей дошкільного віку.

7. Організація оркестру народних інструментів у школі [227, арк. 55].

Здійснений аналіз уможливив висновок про те, що удосконалення методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи підпорядковувалося політичним вимогам й державній освітній політиці.

В училищі функціонувала секція класних керівників, на засіданнях якої щомісяця розглядалися питання удосконалення виховної роботи, як-от: роль стінної газети у вихованні учнів; правове виховання учнів; значення особистого прикладу вчителя у вихованні учнів; виховання в учнів любові до своєї професії; виховання учнівської молоді на героїчних і бойових традиціях; роль революцій і традицій в ідейному загартуванні майбутніх педагогів; місце і роль атеїстичного виховання в системі комуністичного виховання учнів; організація пізнавальної діяльності учнів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського [226, арк. 7-8].

У 1982 році на базі Луцького педагогічного училища проводилася триденна республіканська методична нарада-семінар заступників директорів педучилищ з навчальної роботи, за підсумками якої робота училища була визнана зразковою [8].

З 1987 року працівники методичного кабінету Луцького педагогічного училища видавали буклет під назвою «Навчально-виховному процесу – високу ефективність» (з досвіду роботи викладачів Луцького педагогічного училища

імені Ярослава Галана), в якому було узагальнено досвід викладачів з методики навчання та виховної роботи. Серед них були матеріали про Г. І. Кварцяна, А. М. Михальчук, М. О. Мотуляк, С. С. Вариводу, С. І. Малиновську та ін. [25, с. 32].

Працівники кабінету готували методичні матеріали, методичні бюлетені «На допомогу викладачам, які атестуються» [263].

Організована методична робота в закладі формувала і збагачувала знання про дидактичні основи методичної діяльності учителя, вихователя.

Водночас ідейно-політичне наповнення навчально-виховного процесу, відповідність державній політиці не сприяли повноцінному розвитку творчості і новаторства як викладача, так і майбутнього учителя початкової школи. Політична типологізація, виконання заданих заідеологізованих планів, політична активність викладача досить часто відсовувала на другий план творчість в професійній діяльності. Проте перехід на нові навчальні плани, введення нових предметів сприяли розвитку творчої активності у професійно-педагогічній підготовці учителів початкової школи.

Таким чином, методична робота в Луцькому педагогічному училищі була досить різновекторною і спрямовувалась на: підвищення кваліфікації, взаємозбагачення знаннями між колегами; написання та презентацію викладачем власної методичної розробки з певної теми з предмета, який він викладав; підготовку до проведення уроків із застосуванням технічних засобів навчання; проведення відкритих уроків та аналітична спрямованість взаємовідвідування уроків колег-викладачів; якісну методично-технологічну підготовку учня-практиканта до практичної роботи в школі.

Суттєву роль в методичному забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів у Луцькому педагогічному училищі відіграла *бібліотека закладу* як обов'язковий структурний підрозділ, адже саме фонд бібліотеки безпосередньо впливав на якість підготовки майбутніх педагогів. Бібліотека закладу освіти зумовлювала стратегію розвитку як самої бібліотеки, так і закладу, у структурі якої вона функціонувала.

В Луцькому педагогічному училищі пріоритетною метою діяльності бібліотеки була реалізація основної мети училища. Бібліотека була навчальним, виховним та культурно-освітнім підрозділом, який забезпечував літературою та інформаційними матеріалами освітній процес, виховну роботу; була освітнім простором, в якому відбувалися важливі заходи. Бібліотека забезпечувала потреби навчально-виховного процесу в усіх його ланках, надаючи систематичну, цілеспрямовану допомогу здобувачам в опануванні знаннями з предметів, вивчення яких передбачено навчальним планом; виховувала громадянина, читача; допомагала викладачам в забезпеченні навчального і виховного процесу, в удосконаленні педагогічної майстерності; адміністрації училища в організації методичної роботи в закладі й ін.

Від ресурсів бібліотеки суттєво залежали якість і зміст навчання та виховання.

Здійснений нами аналіз щорічних звітів про роботу училища свідчить, що в кожному з них у розділі «Навчально-матеріальна база педучилища» містилася інформація, присвячена роботі бібліотеки і її забезпеченню [226; 227].

Фонди бібліотеки, які необхідні для навчання, викладацької, виховної роботи були доступні для викладачів та здобувачів на безоплатній основі.

Якісному забезпеченню освітнього процесу сприяло постійне поповнення фонду бібліотеки; наявність читальні (читального залу), де слухачі мали змогу працювати самостійно з літературою та готуватися до занять; наявність бібліотеки при кожному кабінеті «з підручною і методичною літературою» з кожного навчального предмету [231, арк. 8]. В бібліотеці завжди була доступною література зі списку рекомендованої літератури для вивчення. У період сесій читальний зал був кімнатою для підготовки до іспитів.

Розвиток бібліотеки Луцького педагогічного училища можемо також простежити за звітами про роботу закладу. Приміром, в 1944 р. бібліотека закладу налічувала лише 1560 примірників книг. Гостро відчувалася потреба в педагогічній літературі, методичній і художній літературі [25].

В 1949-1950 н. р. бібліотека розміщувалась «в кімнаті площею 29 м². В бібліотеці є: чотири стелажі, етажерка, один стіл, тумбочка та вітрина. Читальний зал має 8 столів і 30 стільців. В бібліотеці є 9 861 примірників книжок, з яких: художньої літератури – 2196 примірників, громадсько-політичної – 831 примірник, підручників – 3540, методичної – 219, журналів – 465, брошур – 1655, іншої літератури – 1573. Цього навчального року в бібліотеку придбано – 1748 примірників книжок на суму 8422 крб. та журналів на суму 2452 крб. ... Читачів у бібліотеці 428 чоловік» [232, арк. 11].

У 1976 році було добудовано приміщення бібліотеки з читальною залом, бібліотека поповнилась художньою, науковою і методичною літературою, що «задовольняла вимоги викладачів і учнів» [25, с.27.].

Станом на 2003 р. бібліотека розміщувалася в спеціальному приміщенні, мала читальну залу на 60 місць, книгосховище [312].

Інформація зі щорічних звітів Луцького педагогічного училища щодо наповнення бібліотечного фонду закладу у визначених хронологічних межах для кращої візуалізації представлена нами у вигляді таблиці 2.2.

В педучилищі у перші повоєнні роки було утворено бібліотечну комісію, яка складала план роботи бібліотеки, укладала списки рекомендованої художньої літератури, влаштовувала виставки до пам'ятних дат, виставки літературних новинок, організовувала диспути по книгах й ін. [Звіти]. Показовим є той факт, що комісія визначала як ідеологічне, так і змістове наповнення фонду бібліотеки. У контексті державної політики з бібліотеки закладу розпочалося вилучення «шкідливої літератури». Так, у звіті 1948-1949 н. р. міститься інформація про те, що в училищі «була створена комісія викладачів педучилищ, яка вилучила зі вжитку з бібліотеки педучилища всю літературу авторів-космополітів, також було вилучено з підручників все шкідливе-космополітичне» [231, арк. 26].

В 50-х рр. ХХ ст. бібліотека училища одночасно була й бібліотекою базової школи, й піонерською кімнатою [235; 236]. З цих років в бібліотеці активно працював студентський актив, охоплення слухачів і викладачів було повне.

Центральні газети в бібліотеці розміщувалися у вітринах, систематично підшивалися.

Таблиця 2.2

Наповнення фонду бібліотеки Луцького педагогічного училища

Рік	Кількість примірників літератури в бібліотеці
1947-1948 н. р.	7 тис. 100 книжок, з них 100 примірників художньої літератури, 966 примірників підручників, 85 примірників політичної літератури, 90 примірників методичної, 93 журнали і 50 брошур. За навч. рік придбано 1070 книжок
1949-1950 н. р.	9861 примірників книжок, з яких: художньої літератури – 2196 примірників, громадсько-політичної – 831 примірників, підручників – 3540, методичної – 219, журналів – 465, брошур – 1055, іншої літератури – 1573. Цього навчального року в бібліотеку придбано – 1748 примірників книжок на суму 8422 крб. та журналів на суму 2452 крб.
1953-1954 н. р.	2264 екземплярів, з них політичної літератури – 280 екз., педагогічної – 287, решта – художня література і підручники. Журналів придбано 466 екз., з них педагогічних – 148. Всього придбано літератури на суму 13340,90 крб.
1959-1960 н. р.	25350 примірників художньої літератури, методичної і політичної. В 1959-1960 навч. році бібліотека придбала певну кількість екземплярів на певну суму. Але інформація була вписана олівцем, запис вигорів і не може бути відтворений.
1962-1963 н. р.	Було придбано літератури на суму 730 крб. Бібліотека виписувала літературні, педагогічні та музичні журнали й газети.
1964-1965 н. р.	Бібліотечний фонд становить 25 300 примірників. В бібліотеці нараховується 8500 примірників підручників. Шкільний відділ училища майже повністю забезпечений підручниками. Але для дошкільного відділу літератури в бібліотеці мало. За звітний рік бібліотека поповнилася 5300 примірниками книг.
1994-1996 н. р.	Бібліотечний фонд – 38 955 тис. книг
1998-1999 н. р.	Придбано необхідну літературу для бібліотеки на суму 5000 грн.
2001-2002 н. р.	Бібліотечний фонд – 39 134 тис. книг

[Джерело: укладено авторкою].

Бібліотека проводила тісну співпрацю з кафедрами та комісіями училища з метою поповнення фондів актуальною літературою, як-от: «укомплектовувалася літературою з предметів за поданням керівників секцій, всією іншою літературою – за поданням бібліотекаря. Книги поступали з бібліоколектора, магазинів, а також з інших міст шляхом виписки «Книга-поштою». На всі одержані книги заповнювалися каталожні картки, а також вони записувались в

інвентаризаційний журнал. В 1962-63 н. р повністю закінчилась робота по каталогу. Велися щоденник роботи, книга сумарного обліку» [272, арк. 28].

Активною та плідною була виховна робота, зокрема огляди літератури та періодичних видань, усні журнали, тематичні вечори, бібліотечні уроки, зустрічі з письменниками й ін.

Дирекцією і педагогічним колективом Луцького педагогічного училища проводилася системна *профорієнтаційна робота*.

Профорієнтаційна робота в училищі передбачала узагальнення і повідомлення учням шкіл знань про особливості професії педагога, професійні консультації, формування мотивації й інтересу до вибору професії педагога, ознайомлення школярів з роботою Луцького педагогічного училища.

У закладі в середині 1950-х років були подолані труднощі із забезпеченням якості набору, які мали місце в перші повоєнні роки. Як свідчить аналіз звітів про роботу училища, для майбутніх абітурієнтів проводилися дні відкритих дверей, зустрічі викладачів зі школярами, лекційна профорієнтаційна робота, агітаційна робота тощо. Все це принесло відповідні результати. Так, у 1953–1954 н. р. контингент вступників був значно краще підготовлений, ніж у попередні роки завдяки тому, що «педагогічний колектив, дирекція провели ряд заходів а метою якісного набору слухачів на перший курс». Так, були зараховані вступники, які успішно склали вступні екзамени або мали атестати відмінників» [236, арк. 21-22].

Щороку збільшувався контингент першокурсників, збільшувалася загальна кількість здобувачів; з числа зарахованих все більшу частку складали відмінники [232; 233; 234; 235; 236; 237].

В статуті Луцького педагогічного училища 1962 року були окремо виділені заходи, які мали сприяти покращенню профорієнтаційної роботи, як-от: організувати консультаційні пункти при школах м. Нововолинська; організувати місячні безплатні курси для учнів, які будуть вступати в педучилище; провести зустріч викладачів педучилища з учнями, які закінчують восьмирічну школу; два рази на рік проводити відкриті двері в педучилищі для учнів, які закінчують восьмирічну школу; в школах області силами викладачів педучилища провести

профорієнтаційну роботу серед учнів; в газеті «Радянська Волинь» вмістити оголошення про умови прийому учнів у педучилище; викладачам педагогіки підготувати виступи про професію педагога по обласному радіо; в усі школи області вислати оголошення про умови вступу в педучилище; створити групу учнів зі старших курсів для проведення агітаційної роботи в школах, в яких вони навчалися; скласти листівки, в яких показати історію педучилища і вислати в школи області; тримати постійний зв'язок в районними відділами народної освіти з метою виявлення сільської молоді з педагогічними нахилами і залучити їх на навчання в педучилище; визначити постійну кімнату для проведення бесід із вступниками [276, арк.8-10].

У 1973-1974 н. р. з метою покращення профорієнтаційної роботи було активізовано роботу консультаційних пунктів при закладах освіти Луцька, Нововолинська, Ковеля, традиційно проводилися заходи, зазначені вище [226, арк. 12.]

В плані роботи на 1995-1996 р. заплановані заходи з профорієнтації, зокрема організація виїздів викладачів училища в школи області з метою профорієнтації для вступу в училище [255, арк.11].

Як засвідчив здійснений аналіз, профорієнтаційна робота в училищі здійснювалася постійно, була системною, передбачала різноманітні заходи. До цієї роботи залучалася більшість викладачів, слухачі старших курсів.

Висновки до другого розділу

В розділі здійснено аналіз організаційно-педагогічних особливостей діяльності Луцького педагогічного училища у визначених хронологічних межах.

Схарактеризовано організаційні основи функціонування Луцького педагогічного училища, починаючи з грудня 1939 року і завершуючи липнем 2003 року, коли заклад був реорганізований в Луцький педагогічний коледж.

Систематизовано інформацію про стан навчальних приміщень, гуртожитку, бібліотеки, підсобного господарства.

Проаналізовано стан забезпечення освітнього процесу необхідними засобами навчання, обладнанням кабінетів, збільшенням кількості літератури в бібліотеці Луцького педагогічного училища.

З'ясовано, що в закладі постійно відбувалося поетапне зростання контингенту студентів. За час діяльності педагогічного училища контингент студентів збільшився від 300 до 4728 осіб, тобто майже в 13 разів.

Схарактеризовано тексти основних статутів (1945, 1962, 1998), за якими функціонувало Луцьке педагогічне училище. Доведено, що змістове наповнення, загальні положення статутів училища визначали специфіку організації діяльності Луцького педагогічного училища відповідно до державної освітньої політики, нормативних документів й освітньо-виховного дискурсу.

У розділі вивчено й проаналізовано кадрове забезпечення підготовки вчительських кадрів у Луцькому педагогічному училищі.

З'ясовано, що у 1939 р. першому колективу Луцького педагогічного училища починати роботу доводилось за дуже складних умов, за яких основним було укомплектувати заклад викладачами, здобувачами, пристосувати приміщення для навчання, забезпечити їх меблями і наочними приладдями. У роки післявоєнної відбудови в училищі вирішували проблему із відновленням матеріально-технічної бази й здійсненням якісного кадрового забезпечення. При цьому створювались умови для підвищення ідейного рівня педагогічних кадрів: створювались мережі університетів марксизму-ленінізму, консультаційні пункти, здійснювалося індивідуальне вивчення історії ВКП/б/ з подальшими співбесідами, опрацювання першоджерел, теоретичні конференції та ін.

Доведено, що процес формування структурних підрозділів Луцького педагогічного училища пройшов складний шлях еволюції. Аналіз змін, які відбулися за 64 роки, дає можливість для висновку про те, що кількість викладачів, відділень, предметних комісій значною мірою залежали від фінансових можливостей, від потреби в здійсненні професійно-педагогічної підготовки кадрів різних спеціальностей. Це давало змогу виконувати поставлені перед педагогічним колективом училища завдання. Станом на вересень 1944 р. у

педагогічному училищі працювали 7 педагогів, два відділення – початкової та дошкільної освіти. Станом на липень 2003 року в Луцькому педагогічному училищі працювало чотири відділення, понад 160 викладачів.

З'ясовано, що кадровий склад Луцького педагогічного училища за рівнем фахової кваліфікації був неоднорідним й підвищувався з роками. Аналіз основних показників викладацьких кадрів дає підстави для висновку, що більшість викладачів мали вищу освіту, частина – середню педагогічну освіту. У повоєнні роки лише двоє викладачів не мали відповідної освіти.

У досліджуваній період суттєво збільшився кількісний склад викладачів, значно покращився якісний його стан.

Аналіз методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів та профорієнтаційної роботи в училищі дав змогу зробити висновок, що в забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів особливо важливу роль відігравала методична служба. У розділі зміст методичної роботи, діяльність предметно-методичних секцій (мовно-літературна, історико-географічна, математична – 1947-1948 н. р.), пізніше – методичних комісій, методичних об'єднань (педагогіки та психології; мови та літератури; математики та фізики; історії та географії; співів і методики співів; класних керівників; диригентів; вокалу; народних інструментів; фортепіано – 1970-1971 н. р.) в Луцькому педагогічному училищі схарактеризовано на основі аналізу щорічних звітів.

Проаналізовано роль бібліотеки в забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів, а також складові профорієнтаційної роботи у Луцькому педагогічному училищі у визначених хронологічних межах.

Зроблено висновок, що Луцьке педагогічне училище в період 1939–2003 рр. пройшло складний шлях розвитку, який полягав у відбудові та поновленні роботи закладу, налагодженні матеріально-технічної та бази та якісного кадрового забезпечення.

Основні положення другого розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [37;44; 49; 52; 41; 42].

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ

3.1. Організація навчального процесу в Луцькому педагогічному училищі

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів є складним системним ступеневим освітнім явищем, яке вміщує організаційну, змістову і практичну основу. Освітній (навчальний і виховний) процес в педагогічному училищі і становлення майбутнього педагога знаходиться у прямій залежності від матеріально-технічного й кадрового забезпечення училища, профорієнтаційної роботи, змістового наповнення навчальної, виховної роботи, організації педагогічної практики.

Специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Луцькому педагогічному училищі розкриємо через аналіз навчального процесу, виховної роботи, педагогічної практики.

Метою середньої педагогічної освіти, яку надавало педагогічне училище, була професійно-педагогічна підготовка кваліфікованих кадрів, які здатні працювати і здійснювати навчально-виховний процес у початкових класах, забезпечувати загальний розвиток дітей.

Навчальний процес в Луцькій педагогічній школі розпочався 19 грудня 1939 року для 300 майбутніх учителів, а вже з січня 1940 р. вибудовувався відповідно до «Інструкції про порядок реорганізації шкіл в західних областях Української РСР»: півріччя було продовжено до 14 тижнів, заняття закінчилися в останніх днях червня; у першому і другому класах обов'язкові заняття тривали 36 годин, а в 3 класі – 42 години на тиждень; з середини січня було запроваджено нові плани і програми навчання [87].

Найбільше уваги приділялося вивченню української і російської мов та літератур. Ліквідувалося викладання релігії, історії та географії Польщі,

натомість запроваджувалися традиційні «радянські» предмети: історія СРСР та УРСР, конституція СРСР та УРСР тощо. Збільшувалася вага педагогічної практики і праці в гуртках [87, с.5-6, с.8-9].

Зміст навчального матеріалу, особливо гуманітарних предметів, характеризувався надмірною ідеологізацією, упровадженням комуністичних постулатів класиків марксизму-ленінізму. Методика навчання в педагогічних школах переводилася на апробовані ідеологічні засади і передбачала «боротьбу» за успішність та відвідування учнів.

У післявоєнні роки розвиток середньої педагогічної освіти повністю визначався об'єктивними закономірностями розвитку й суспільними потребами: визначальними були організаційні аспекти, хоча і змістові поступово набували нового оформлення. У зв'язку з тим, що в країні зростала потреба в кадрах з середньою педагогічною освітою, державними органами були поставлені завдання вести прискорену підготовку учительських кадрів. У педагогічних училищах розпочинається прискорена підготовка фахівців народної освіти на базі середньої школи. Зокрема Народним комісаріатом освіти УРСР у серпні-вересні 1944 р. були розроблені навчальні плани для педагогічних училищ як професійних закладів освіти відповідно для набору з випускників неповної середньої школи й середньої школи [136]. Метою навчальних планів (затверджених заступником Наркома УРСР О. Руськом), нових програм та підручників визначалося посилення професійної підготовки майбутніх спеціалістів та підвищення їхнього ідейно-політичного та загальнокультурного рівня.

Таблиця 3.1

Навчальний план педагогічного училища 1944-1945 навчальний рік

Назва предмету	I курс				II курс				III курс				Всього на предмет
	I півріччя		II півріччя		I півріччя		II півріччя		I півріччя		II півріччя		
	Тижневе	Всього	Тижневе	Всього	Тижневе	Всього	Тижневе	Всього	Тижневе	Всього	Тижневе	Всього	
1. Українська мова													
а) Українська мова	3	51	3	57	4	68	2	38	2	32	2	34	280
б) Методика укр. мови	-	-	-	-	-	-	2	38	1	16	1	17	71
2. Російська мова													
а) Російська мова	3	51	3	57	3	51	3	57	1	16	1	17	249
б) Методика рос. мови	-	-	-	-	-	-	-	-	1	19	1	17	33
3. Українська література	2	34	2	38	2	34	2	38	2	32	2	34	210
4. Російська література	2	34	2	38	2	34	2	38	2	32	2	34	210
5. Математика													
а) Арифметика	2	34	2	38	2	34	1	19	2	32	2	34	191
б) Алгебра	2	34	2	38	1	17	-	-	-	-	-	-	89
в) Геометрія	1	17	1	19	2	34	2	38	-	-	-	-	108
г) Методика арифметики	-	-	-	-	-	-	2	38	1	16	1	17	71
6. Історія													
а) Нова історія	3	51	3	59	-	-	-	-	-	-	-	-	108
б) Історія СРСР	-	-	-	-	3	51	3	57	3	48	3	51	207
в) Методика історії	-	-	-	-	-	-	-	-	2	32	-	-	32
7. Конституція СРСР і УРСР	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	34	34
8. Географія													
а) Загальне землезнавство	2	34	2	38	1	17	-	-	-	-	-	-	89
б) Географія СРСР	-	-	-	-	1	17	1	19	1	16	-	10	62
в) Географія кап. країн	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	24	24

Протовження таблиці 3.1

г) Методика географії	-	-	-	-	-	-	1	19	1	16	-	-	35
9. Природознавство													
а) Нежива природа	3	51	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51
б) Біологія рослин	-	-	3	57	3	9	-	-	-	-	-	-	66
в) Біологія тварин	-	-	-	-	-	42	1	19	-	-	-	-	61
г) Анатомія і фізіологія з елементами гігієни	-	-	-	-	-	-	-	-	2	32	2	34	66
д) Методика природознавства													38
10. Фізика	2	34	2	38	1	17	1	19	-	-	-	-	108
11. Педагогіка	2	34	2	38	2	34	2	38	2	32	2	34	210
12. Психологія	1	17	1	19	-	-	-	-	-	-	-	-	36
13. Малювання з методикою	1	17	1	19	1	17	1	19	2	32	2	34	138
14. Каліграфія з методикою	1	17	1	19	1	17	1	19	-	-	-	-	72
15. Співи з методикою	2	34	2	38	1	17	1	19	1	16	1	17	141
16. Військова фіз. підготовка з методикою	4	68	4	76	4	68	4	76	4	64	4	68	420
17. Педпрактика													
а) спостереження і пробні уроки	-	-	-	-	2	34	2	38	6	96	6	102	270
б) Безперервна практика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	-	74	111
18. Практичні роботи в майстернях і по с/г господарству	1	17	1	19	1	17	1	19	1	16	1	17	105
Всього	37	629	37	703	37	629	37	703	37	629	37	703	3996

[255].

Таблиця 3.2

**Навчальний план педагогічної школи для набору випускників
середньої школи на 1944-45 навчальний рік**

Кафедра предметів	навчання	Всього годин	I півріччя		II півріччя		
			I чв.	II чв.	III чв.		IV чв.
			9	8	11	2	6
			тижнів	тижнів	тижнів	тижнів	тижнів
1.	Педагогіка	170	5	5	5	-	5
2.	Психологія	34	2	2	-	-	-
3.	Українська мова	68	2	2	2	-	2
4.	Російська мова	68	2	2	2	-	2
5.	Література:						
	а) рос. література	20	-	-	1		3
	б) укр. література	20	-	-	1		3
6.	Арифметика	68	2	2	2	-	2
7.	Анатомія і фізіологія людини з елементами гігієни	28	-	-	2	-	
8.	Методика укр. мови	74	3	3	1	-	2
9.	Методика рос. мови	34	-	-	2	-	2
10.	Методика арифметики	68	3	3	1	-	1
11.	Методика природознавства	43	2	1	1	-	1
12.	Методика географії	34	2	2	-	-	-
13.	Методика історії	34	-	-	2	-	2
14.	Каліграфія з методикою	45	2	2	1	-	-
15.	Співи з методикою	51	2	2	1	-	1
16.	Малювання з методикою	51	2	2	1	-	1
17.	Військова фіз. підготовка з методикою	68	2	2	2	-	2
18.	Практична робота в майстерні і по с/г	51	1	1	2	-	2
19.	Конституція СРСР і УРСР	34	-	-	2	-	2
20.	Педпрактика						
	а) спостереження і пробні уроки	195	5	6	6	-	6
	б) безперервна педагогічна практика	74	-	-	-	74	-
	Всього:	1332	37	37	37	-	37

Примітка: З програми «Анатомія і фізіологія людини. З елементами гігієни» читається тільки те, що зв'язано з елементами гігієни і не проводилось в курсі «Анатомія і фізіологія людини».

«1. В педшколах з російською мовою викладання на методиці російської мови і літератури читається стільки годин, скільки в українських педшколах відводиться на методику української мови та літератури, відповідно в українських педшколах на методику російської мови.

2. 20 годин на російську літературу і 20 годин на українську літературу відводяться на вивчення творів дитячої літератури відповідно з програмами 1944 року.

Кер. відділу Педагогічних шкіл НКО УРСР /Смоляров/»

[256].

Фотографії оригіналів навчальних планів вміщені в Додатку Р (Фото навчальних планів 1944-1945 н. р.) [256].

Як свідчить аналіз представлених планів, зміст освіти відповідав радянській партійній ідеології. Навчальний план був наповнений ідеологічними дисциплінами (Конституція СРСР і УРСР, Історія СРСР, Географія СРСР), які склали суттєву його частку.

Наприкінці 1944 року відповідно до наказу Наркома освіти УРСР № 3548 від 28 вересня 1944 р. в Луцькому педагогічному училищі було розпочато підготовку радисток, телефоністок, телеграфісток (Додаток С 1) [262]. А вже у 1944-1945 н. р. відповідно до наказу завідувача облвно Волинської області № 272 від 28 серпня 1945 року в Луцькому педагогічному училищі передбачалася підготовка лише радисток і телеграфісток, заняття включалися в загальний розклад. Директор закладу, який ніс персональну відповідальність за якість цієї підготовки, повинен був зв'язуватися з районними вузлами зв'язку і домогтися від них кваліфікованого викладання й матеріально-технічного забезпечення (Додаток С2) [257].

Задля унормування й покращення педагогічної освіти вже в серпні 1945 р. було ухвалено Постанову РНК СРСР «Про поліпшення справи підготовки вчителів» (№ 2088), у вересні таку ж постанову ухвалила РНК УРСР, а в жовтні/грудні було затверджено навчальні плани для учительських та педагогічних інститутів й училищ [137]. Велика увага приділялась ідейно-політичній спрямованості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Зауважимо, що в статуті педагогічних училищ 1945 р. визначався перелік предметів, які мали викладатися в педагогічному училищі (українська мова й

методика української мови, російська мова й методика російської мови, українська й російська література, математика й методика арифметики, історія й методика історії, конституція СРСР і УРСР, географія й методика географії, природознавство й методика природознавства, фізика, педагогіка, психологія, малювання з методикою, каліграфія з методикою, співи з методикою, військово-фізична підготовка з методикою, практичні роботи в майстернях і з сільського господарства. Кількість уроків і обсяг знань по кожному з перелічених предметів дозволялося визначати навчальним планом і програмою конкретного педагогічного училища [266, с.4].

Важливу роль в організації і здійсненні навчального процесу в Луцькому педагогічному училищі відігравала педагогічна рада, засідання якої відбувалися щомісяця, а якщо виникали питання, то й частіше. Приміром, в 1947-1948 н. р. «педрада засідала 17 разів», розглядаючи питання про «перевід слухачів які мали осінні іспити на старші курси; підготовку до нового 1947-48 навчального року; розподіл навантажень між викладачами; відчит класних керівників та викладачів педучилища про успішність, відвідування та виконання планів роботи; підсумки навчально-виховної роботи за I чверть 1947-48 навчального року та завдання на II чверть; успішність та відвідування слухачів; підсумки навчально-виховної роботи за перше півріччя 1947-48 навчального року та завдання на друге півріччя; відчит керівника педучилища т. Страшук О. П. про організацію педпрактики; проробка наказу заступника Міністра освіти УРСР т. Філіпова О. М.; відчити слухачів, які не встигають; ознайомлення з постановою Міністерства освіти про підвищення зарплати вчителям і про нагородження вчителів; підсумки обстеження педучилища комісією ОблВНО та накреслення мироприємств для покращення роботи; складання іспитових карток для педучилищ Волинської області; відчити керівників курсів про підготовку до перевідних іспитів та випускних екзаменів; підсумки перевідних іспитів та державних екзаменів за 8 днів; перевід слухачів I курсу на II курс; перевід слухачів II курсу на III курс; підсумки державних екзаменів та випуск слухачів III курсів з педучилища» [245].

З 1948-1949 навчального року Луцьке педагогічне училище, як і всі педагогічні училища країни, перейшло з трирічного навчання на чотирирічний термін та семестровий поділ, відбувся перегляд змісту навчальних планів і програм з метою зменшення обсягу навчального матеріалу. Цей навчальний план представлено нами в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Навчальний план педагогічного училища з підготовки учителів
початкових класів, 1948 р.**

Найменування предметів	Кількість годин
1. Рідна мова і методика викладання	411
а) рідна мова	357
б) методика викладання рідної мови	54
2. Російська мова і методика викладання	407
а) російська мова	353
б) методика викладання російської мови	54
3. Література (російська і рідна)	461
а) література	397
б) дитяча література	64
4. Математика і методика викладання арифметики	647
а) арифметика	248
б) алгебра	144
в) геометрія	182
г) методика викладання арифметики	73
5. Фізика	254
6. Хімія і мінералогія	110
7. Природознавство і методика викладання природознавства	274
а) анатомія та фізіологія людини	68
б) ботаніка	72
в) зоологія	57
г) основи дарвінізму	42
д) методика викладання природознавства	35
3. Географія і методика викладання географії	289
а) загальне землезнавство	110
б) географія зарубіжних країн	72
в) географія СРСР	72
г) методика викладання географії	35
9. Історія і методика викладання історії	399
а) історія СРСР	264

Продовження таблиці 3.3

б) нова історія	110
в) методика викладання історії	35
10. Історія ВКП(б)	92
11. Конституція СРСР	51
12. Психологія	57
13. Педагогіка	190
14. Історія педагогіки	64
15. Логіка	54
16. Шкільна гігієна	36
17. Каліграфія і методика викладання каліграфії	108
18. Малювання і методика викладання малювання	208
19. Співи і методика викладання співів	172
20. Фізичне виховання і методика викладання фізвиховання	280
21. Практична робота в майстернях і в сільському господарстві	152
22. Спостереження уроків і пробні уроки	212
Всього	4928

[213].

У 1949-1950 н. р. навчання в педагогічних училищах розпочалося за програмами, розробленими Міністерством освіти УРСР, аналіз яких дає змогу зробити певні узагальнення: у навчальному плані близько 39% часу відводилося на гуманітарний цикл (з яких 11% становили психолого-педагогічні дисципліни), 38% – на природничо-математичний цикл, 8% – на суспільні науки, по 6% – на мистецтво та фізичне виховання і 3% – на працю (для практичної роботи майбутніх учителів). З цього навчального плану передбачалося вивчення на 2-му курсі МППО (місцева протиповітряна оборона – 34 год.) [179, с.54].

Таблиця 3.4

Навчальний план Луцького педагогічного училища на 1950-1951 н. р

№ п/п	Навчальна дисципліна	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс
		кількість годин за навчальним планом			
1.	Українська мова	438	216	216	192
2.	Методика викладання української мови	-	-	165	55
3.	Українська література	216	216	168	192
4.	Дитяча література	-	-	-	192
5.	Російська мова	324	251	216	192
6.	Методика викладання російської мови	-	-	108	54
7.	Російська література	216	216	216	234

Продовження таблиці 3.4

8.	Арифметика	216	216	216	96
9.	Методика арифметики	-	-	165	54
10.	Геометрія	216	216	114	-
11.	Алгебра	216	216	-	-
12.	Фізика	324	273	114	-
13.	Хімія і мінерали	330	-	-	-
14.	Анатомія і фізіологія людини	204	-	-	-
15.	Ботаніка	-	216	-	-
16.	Зоологія	-	-	151	-
17.	Основи дарвінізму	-	-	-	180
18.	Методика природознавства	-	-	100	-
19.	Загальне землезнавство	273	-	-	-
20.	Географія зарубіжних країн	-	216	-	-
21.	Географія СРСР	-	-	210	-
22.	Методика географії	-	-	108	-
23.	Історія СРСР	330	216	216	-
24.	Історія УРСР	-	-	-	234
25.	Нова Історія	-	216	114	-
26.	Історія НКП (б)	-	-	-	376
27.	Методика історії	-	-	108	-
28.	Психологія	-	171	-	-
29.	Педагогіка	-	267	216	96
30.	Історія педагогіки	-	-	-	198
31.	Логіка	-	-	-	186
32.	Шкільна гігієна	-	-	-	108
33.	Каліграфія і методика	108	108	107	-
34.	Методика малювання	108	108	108	106
35.	Співи і методика	106	108	108	136
36.	Фізичне виховання	216	216	216	192
37.	Сільськогосподарські роботи	204	324	267	277
Всього годин на рік		4045	3986	3727	3350
Виконання факультативних годин					
1.	Музика	360	360	360	360
2.	Хоровий спів	108	108	108	96
3.	Сольний спів	105	105	105	105
4.	Спортивне удосконалення	120	120	180	160
5.	Іноземна мова	-	-	-	-
Всього факультативних годин за навчальний рік		693	693	753	721
ВСЬОГО		4738	4679	4480	4071

[233, с. 46].

Як свідчить аналіз наведеного вище плану, відбулося введення факультативних годин (музика, спів, спортивне вдосконалення, іноземна мова). Обов'язковим в педучилищі було включення у професійно-педагогічну підготовку вчителів сільськогосподарських робіт. Зокрема навчальним планом Луцького педучилища у 1950-1951 н. р. сільськогосподарські роботи були передбачені на усіх чотирьох курсах (204 год. – на першому курсі, 324 год. – на другому курсі, 267 год. – на третьому і 277 год. на четвертому курсі навчання) [233].

У зміст навчальних програм зміст включалися досягнення виробництва, матеріали п'ятирічного плану (1946-1950 рр.), які використовувалися на уроках математики та географії – економічні показники слугували для складання різноманітних вправ і задач [74, с.40].

У зв'язку з тим, що у 1952-1953 навчальному році в початкових школах Української РСР були запроваджені нові навчальні плани, впродовж навчального року усі педучилища республіки отримали нові навчальні програми з української мови, фізики, математики, біології, нової історії, дитячої літератури, історії КПРС (1952 р. видання). Також училища отримали розпорядження щодо виділення додаткових годин для вивчення матеріалів XIX з'їзду КПРС (загалом 60 год.), праці Й. Сталіна «Економічні проблеми соціалізму в СРСР» та збільшення обсягу годин на формування практичних умінь майбутніх учителів [282 арк. 7, 8].

З одержанням нових програм, як свідчать архівні матеріали, календарні плани Луцького педагогічного училища було перероблено і перезатверджено на педагогічній раді. Робота засідань секцій викладачів певних предметів спрямовувалася на організацію заходів щодо здійснення завдань політехнізації освіти (поєднання вивчення основ наук, політехнічного навчання і трудового виховання; практична робота в майстернях) і професійно-практичної підготовки майбутніх учителів.

Характерними формами навчання у ці роки були: лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття, індивідуальні та групові консультації, практикуми, виробнича і педагогічна практика.

Задля вдосконалення практичної підготовки майбутніх учителів у 1950-х роках в педагогічних училищах організовувалася підготовка піонервожатих, спеціалістів різних галузей виробництва. Приміром, в лютому 1954 р., коли в школах України почали вводити виробниче навчання, в Луцькому педагогічному училищі згідно з наказом директора № 62 а розпочали підготовку групи мотоциклістів (Додаток С3) [286, арк. 22]. Ця підготовка була розрахована на два місяці – з 1 березня по 1 травня і завершувалася іспитом на право водіння мотоцикла.

Як свідчить аналіз звіту Луцького педагогічного училища за 1953-1954 н. р., у 1954 р. з початком експерименту з виробничого навчання в училищі широко практикувалися екскурсії на промислові підприємства, заводи, фабрики, машинно-тракторні станції, в радгоспи, колгоспи району тощо [236].

Відповідно до навчальних планів 1955-1956 н. р. в Луцькому педагогічному училищі було збільшено кількість годин на вивчення фізики, хімії, біології, математики, географії.

З метою покращення навчального процесу, задля обміну досвідом та для покращення якості роботи викладачів в педучилищі проводилися відкриті уроки й взаємовідвідування уроків. Раз на місяць проводились методичні наради, заняття методичних секцій: мовно-літературної, історико-географічної і математичної [236].

Позаяк у 1950-х рр. в початкових класах як самостійний предмет вводилася ручна праця, виникла необхідність забезпечити готовність майбутніх учителів до її викладання. Згідно з розпорядженням Міністерства освіти УРСР від 7 грудня 1956 р. № 08-602 з другого півріччя на другому та четвертому курсах педучилищ було передбачено проведення уроків ручної праці [25].

З проголошенням освітньої реформи (1956 р.) демократичні зміни відбувалися й у професійно-педагогічній підготовці вчителів початкових шкіл.

На відміну від попередніх років, педагоги одержали можливість розробляти власні навчальні плани та програми, для чого було створено відповідні комісії при Міністерстві освіти УРСР [7, с. 306]. Підтвердженням цього є доповідна записка заступника міністра освіти УРСР О. Руська від 17 січня 1956 р. до директорів педагогічних училищ з проханням висловити думку педколективів щодо якості навчальних планів і програм, за якими працювали групи набору студентів на базі середньої освіти [215]. Як результат, в навчальні плани та програми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних училищах УРСР були внесені зміни. Згідно з архівними даними, з переліку дисциплін навчального плану Луцького педагогічного училища за 1956-1957 н. р. було вилучено логіку та каліграфію [239]. Крім того, аналіз навчального плану засвідчив, що у ці роки досить показовою була ситуація з вивченням курсу «Історія України» як у школах, так і в педучилищах: якщо в попередні роки в плані на четвертому курсі була дисципліна «Історія УРСР» (234 год.), то в планах 1956-1957 н. р. педагогічних училищ цю дисципліну було вилучено, натомість було збільшено обсяг годин на вивчення історії партії (376 год.) [239]. В республіці на державному рівні здійснювалось вихолощення українського із заміною на радянське, партійне, ідеологічне забарвлене.

Зауважимо, що значний відсоток годин навчального навантаження у ці роки відводився на факультативні заняття, де передбачалося вивчення іноземних мов (французької та німецької), музики, хорового і сольного співу [239]. Що стосується вивчення іноземних мов, то у попередні роки (як свідчить аналіз звітів) вивчалася лише одна іноземна мова – французька, а в 1956-1957 н. р. факультативні години було розподілено на дві мови: німецьку і французьку. Аналіз навчального плану 1956-1957 н. р. Луцького педагогічного училища свідчить про виділення більшого обсягу часу, ніж у попередні роки, на гуманітарний цикл дисциплін [239].

З 1958 року відбувалося зближення навчального процесу з суспільно корисною працею. Важливе значення для змісту професійно-педагогічної підготовки вчителів мала постанова Ради Міністрів Української РСР «Про стан

підготовки вчительських кадрів у педагогічних інститутах і педагогічних училищах Міністерства освіти УРСР» (квітень 1959 р.), у якій зазначалось, що навчальний процес у багатьох закладах педагогічної освіти ще недостатньо пов'язується з життям, а саме випускники не мають належної професійно-педагогічної підготовки, недостатньо обізнані з найновішими досягненнями науки й техніки, з роботою промислових підприємств, радгоспів і колгоспів [118].

У постанові було обумовлено підвищення вимог до рівня науково теоретичної та практичної підготовки вчительських кадрів, передбачалися заходи з усунення наявних недоліків у підготовці вчительських кадрів й заходи щодо сприяння підвищення їхньої професійно-педагогічної і політехнічної майстерності [131, с. 120].

У цей період в УРСР продовжувався процес русифікації навчання у закладах освіти, позаяк Наказом Міністерства освіти УРСР (1959) російська мова проголошувалась обов'язковою і єдиною мовою для вивчення та викладання у закладах освіти України. Проте, як свідчать архівні матеріали, в Луцькому педагогічному училищі українська мова зберегла свій статус: викладання в училищі весь час здійснювалося українською мовою. Вивчення української й російської мов у педагогічному училищі передбачало набуття навичок правильного письма, практичних мовних та мовленнєвих навичок й умінь. Основними видами роботи з вивчення мов слухачами педагогічних училищ були: диктанти (навчальні і контрольні); творчі роботи (твір, творчі диктанти, складання речень з певними граматичними завданнями); письмові відповіді на питання (групові та індивідуальні); граматичний розбір за навчальними картками; запис плану відповідей слухача на певну тему з детальним висвітленням одного з питань тощо [241].

Задля реалізації реформи Міністерство освіти УРСР вживало низку відповідних заходів щодо підготовки педагогів й введення політехнічного навчання: 28 листопада 1961 р. ЦК КПУ і Радою Міністрів УРСР було прийнято постанову «Про заходи з забезпечення загальноосвітніх шкіл учительськими

кадрами», в якій зазначалося, що підготовка потрібної кількості освічених вчителів стане запорукою розвитку народної освіти [137, с. 227]; 9 травня 1963 р. ЦК КПРС та Радою Міністрів СРСР прийнято постанову «Про заходи з подальшого розвитку вищої і середньої спеціальної освіти, поліпшення підготовки і використання спеціалістів», що орієнтувала заклади педагогічної освіти на вдосконалення і прискорення підготовки вчителів [23]; у серпні 1965 р. ЦК КПУ та Верховною Радою УРСР прийнято постанову «Про дальше поліпшення роботи шкіл, професійно-технічних училищ, середніх спеціальних навчальних закладів, дошкільних та позашкільних установ Української РСР» [154, с. 5]; 3 вересня 1966 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про заходи щодо покращення підготовки спеціалістів і удосконалення керівництва вищою і середньою спеціальною освітою в країні» [23], в якій зосереджено увагу на підвищенні якості підготовки кваліфікованих кадрів. Зміни, внесені згідно з цими документами до програм педагогічних інститутів і педагогічних училищ, сприяли наближенню навчання до життя, до виробництва. Були переглянуті навчальні плани педагогічних училищ у бік збільшення кількості годин на викладання педагогічних, психологічних і методичних дисциплін, на педагогічну практику.

З урахуванням переходу початкової освіти на трирічний термін навчання, що відбувався упродовж 1968-1969 – 1970-1971 навчальних років, з 1968-1969 н. р. в перших класах усіх базових шкіл педагогічних училищ здійснювалося експериментування нових програм і підручників, у 1969-1970 н. р. експеримент продовжувався в других класах, а в 1970-1971 н. р. – в третіх класах [174, с. 8, 12].

З метою наближення навчання до життя, до виробництва в Луцькому педагогічному училищі почали здійснювати підготовку піонервожатих. У закладі викладався курс «Теорія і практика піонерської роботи в школі», проводився тритижневий табірний збір, піонерські лінійки, огляд новинок літератури, газет, журналів; кожний здобувач освіти придбав «Книгу вожатого». Як свідчить «Інформація про стан підготовки старших піонервожатих в

Луцькому педагогічному училищі», підготовлена директоркою Г. Трохименко для Міністерства освіти УРСР, у 1969 році училище випустило 27 піонервожатих, у 1970 році – 58, у 1971 році – 30 піонервожатих (Додаток С4.) [254].

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів в Луцькому педагогічному училищі у 1960-1970-х рр. здійснювалася на високому рівні, про що свідчать як кількісні, так і якісні показники [25, с. 27]. Училище у 1970-х роках було базовим і забезпечувало науково-методичну роботу середніх спеціальних закладів освіти області. Працівники педучилища узагальнювали і поширювали передовий педагогічний досвід.

Відповідно до Постанови ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР № 656 від 22.08.1974 р. «Про заходи по дальшому удосконаленню керівництва середніми спеціальними навчальними закладами і про поліпшення якості підготовки спеціалістів з середньою спеціальною освітою» головною метою педагогічного колективу Луцького педучилища визначалася підготовка кадрів у відповідності із завданнями і потребами науково-технічного прогресу в країні [97, с.34].

У ці роки основними методами навчання в Луцькому педагогічному училищі були: лекція, уроки-бесіди, уроки-диспути, уроки-роздуми, дискусії, тематичне опитування, читання рефератів тощо. Зокрема у звіті за 1970-1971 рік зазначалося, що на уроках української літератури пропонували здобувачам такі завдання; скласти поширений план лекції, записати висновки, скласти тези, записати стислий зміст лекції, записати стислий конспект. Вивчення тем, присвячених життю і творчості письменника, викладачі починали з ознайомлення учнів з біографією та літературною діяльністю письменника. Намагались висвітлити такі факти з життя і творчості, які б допомогли краще зрозуміти умови формування світогляду та суспільного ідеалу письменника, глибше усвідомити багатство і особливості його таланту [227].

У 1970-х рр. задля розвитку пізнавальної діяльності та історико-логічного мислення у майбутніх учителів педагогами Луцького педагогічного училища активно використовувався метод екскурсій: це були поїздки до музеїв, екскурсії

в Львів, Москву, Ленінград. Після цих поїздок учні оформляли альбоми, рукописні журнали [там само].

Зміст навчального процесу в педагогічному училищі був зорієнтований на політику комуністичної партії і радянського уряду. Так, в 1983 р. після червневого Пленуму Центрального Комітету КПРС в Луцькому педагогічному училищі були прийняті «Заходи по виконанню рішень червневого (1983) Пленуму ЦК КПРС», якими, зокрема, передбачалося «викладачам гуманітарних, природничо-математичних дисциплін, предметів естетичного циклу, трудового навчання, початкової військової підготовки при проходженні програмового матеріалу, що викладається, враховуючи зміст, ознайомити учнів з положеннями і висновками промови тов. Ю. В. Андропова, постановою «Актуальні питання ідеологічної, масово-політичної роботи партії», іншими матеріалами Пленуму ЦК КПРС»; «вести питання вивчення матеріалів Пленуму у плани роботи предметних комісій, класних керівників, керівників гуртків і дотримуватись строго їх виконання»; «провести політінформації, виховні години, на яких глибоко вивчити матеріали Пленуму, формувати в учнів комуністичну ідейність і переконаність, роз'яснювати необхідність якісного володіння знаннями, готувати до практичної діяльності»; «провести місячник розповсюдження суспільно-політичної літератури»; «провести тиждень російської мови» тощо [97].

Аналіз архівних документів дає підстави для висновку про те, що практично на будь-яку політичну подію в Луцькому педагогічному училищі планувалася низка заходів, які коригували зміст навчального процесу, як-от: «Заходи по виконанню рішень червневого (1983) Пленуму ЦК КПРС», «Заходи по реалізації завдань, що випливають із доповіді Генерального секретаря ЦК КПРС тов. Ю. В. Андропова «Шістдесят років СРСР», «Заходи Луцького педагогічного училища ім. Я. Галана по виконанню постанови політбюро ЦК Компартії України «Про роботу Міністерства освіти УРСР по дальшому вдосконаленню навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці відповідно з рішеннями XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України»,

«Комплексні заходи Луцького педагогічного училища ім. Я. Галана по реалізації Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи» й ін. [97].

У 1980-ті рр. викладачі училища прагнули зробити навчання цікавим, продуктивним, розвивальним. Для цього застосовувались різноманітні методи: науково-дослідницький метод, пошуковий метод, педагогічні задачі, елементи програмованої перевірки знань, тематичне опитування, диференційоване навчання, семінарські заняття, обговорення рефератів, виготовлення альбомів та ілюстрацій до певних тем тощо. Одним із важливих нововведень стало запровадження нових технічних засобів навчання, аудіо-, відео- техніки, що сприяло покращенню навчального процесу; робились спроби безмашинного програмованого опитування; використовувались схеми, графіки, діаграми; використовувались кінофільми, діафільми.

Учні долучалися до виготовлення навчальних посібників, приладів, модулів, столярних інструментів і пристроїв, табуреток, стендів. Навчання в майстернях педучилища проводилося за операційно-речовою системою, згідно з якою окремі операції вивчалися під час виготовлення деталей, потрібних для виготовлення виробів [228].

Здійснений лонгітюдний аналіз навчальних планів засвідчив, що практично з перших повоєнних років чітко простежувалася політизація навчального процесу, що відображав цикл суспільних дисциплін. Радянський вчитель мав бути політично грамотним, глибоко засвоїти комуністичну ідеологію. В усі роки цей цикл включав такі дисципліни: Історія СРСР, Конституція СРСР і УРСР, Основи суспільних наук, Основи законодавства і т. п.

Водночас в навчальних планах чітко дотримувався баланс між професійними і методичними дисциплінами у співвідношенні 2:3. Це сприяло одержанню випускниками педагогічного училища якісної методичної підготовки. Наприклад, при професійно-педагогічній підготовці учителів початкових класів вивчалися такі методики: викладання української мови, викладання російської мови, викладання арифметики (потім математики), викладання природознавства, викладання географії та історії (до 60-х років),

викладання каліграфії, викладання малювання (образотворчого мистецтва), викладання співів, викладання фізвиховання. Майбутні учителі початкової школи одержували практичні навички при роботі у майстернях і на с/г ділянках.

У зв'язку з тим, що з 1986 р. до школи почали приймати дітей шестирічного віку, які навчалися в чотирирічних початкових школах, особлива увага приділялася підготовці майбутніх учителів, які мали працювати з цією віковою категорією учнів. У Луцькому педагогічному училищі було введено обов'язкову підготовку майбутніх учителів початкових класів до роботи з учнями шестирічного віку [97, с. 82].

Друга половина 1980-х років характеризувалась розбудовою української державності, активізацією ідей особистісно-зорієнтованої педагогіки, посиленням уваги до професійно-педагогічної підготовки учителів на основі не лише культурно-історичних традицій, а й останніх досягнень педагогічної науки. У ці роки професійно-педагогічна підготовка учителів у педагогічних училищах тривала 3 роки і 10 місяців. Стандартний навчальний план містив у собі три цикли дисциплін: суспільно-політичний цикл, загальноосвітній цикл і спеціальний цикл (Таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

**Навчальний план педагогічного училища з підготовки учителів
початкових класів 1989 року**

Найменування предметів	Кількість годин
Суспільно-політичний цикл	
1. Історія, історія України	156
2. Основи суспільних наук	198
3. Основи законодавства	33
4. Народознавство	39
Загальноосвітній цикл	
5. Українська література	155
6. Російська література	154
7. Основи світової художньої культури	76
8. Математика	194
9. Фізика з астрономією	97
10. Хімія з розділом біології	156

Продовження таблиці 3.5

11.Основи інформатики і обчислювальної техніки	78
12.Іноземна мова	78
13.Початкова військова підготовка	76
Спеціальний цикл	
14. Педагогіка	218
15. Психологія	112
16.Анатомія. Фізіологія. Гігієна школяра	78
17.Основи педагогічної майстерності	20
18.Російська мова з методикою навчання	296
19.Українська мова з методикою навчання	395
20.Каліграфія	19
21. Дитяча література з основами духовної культури і техніки мови	200
22.Основи початкового курсу математики з методикою навчання	234
23.Основи природознавства з методикою навчання і екологічного виховання	142
24.Зображувальне мистецтво з методикою навчання	142
25.Музика з методикою музичного виховання	157
26.Ритміка і хореографія	15
27.Теорія і методика фізичного виховання	49
28.Технічні засоби навчання з методикою їх використання	38
29.Практикум трудового навчання з методикою	161
30.Охорона праці	28
31.Педагогічна практика (без відриву від навчальних занять)	367
32.Предмети спеціалізації і дисципліни, визначеної навчальним закладом	218
33.Фізична культура	552
ВСЬОГО	4968

[216].

З 1989-1990 н. р. в педагогічних училищах УРСР упроваджено нові навчальні плани з кількома додатковими кваліфікаціями. Наприклад, спеціальність 0307 «Викладання в початкових класах» передбачала можливість вибору здобувачем додаткової кваліфікації за вибором: старшого піонервожатого, вихователя групи подовженого дня, вихователя школи-інтернату, дитячого будинку, організатора спортивних секцій і клубів, керівника

гуртка зображувального мистецтва, організатора технічної творчості, керівника дитячого художнього колективу.

Професійно-педагогічна підготовка на здобуття додаткових кваліфікацій передбачала вивчення відповідних курсів, як-от: старшого піонервожатого – «Теорія і методика роботи з жовтенятами», «Теорія і методика роботи з піонерами», «Теорія і методика роботи з комсомольцями», «Теорія і методика роботи з різновіковими загонами», «Історія ВЛКСМ і ВПО ім. В. І. Леніна», «Міжнародного молодіжного і дитячого руху», «Методики організації гурткової і клубної роботи», «Краєзнавчої і туристичної роботи»); вихователя групи продовженого дня – «Зміст і методика виховної роботи в групі продовженого дня», «Організація самопідготовки в групах продовженого дня», «Зміст і методика фізкультурно-оздоровчої роботи в групах продовженого дня», «Методика організації гурткової і клубної роботи», «Методика роботи з «соціально запущеними» дітьми», «Краєзнавча і туристична робота»; вихователя школи-інтернату, дитячого будинку – «Зміст і методика виховної роботи в школі-інтернаті і дитячому будинку», «Організація самопідготовки в школі-інтернаті, дитячому будинку», «Зміст і методика фізкультурно-оздоровчої роботи в школі-інтернаті і дитячому будинку», «Методика організації гурткової і клубної роботи в школі-інтернаті, дитячому будинку», «Методика роботи з «соціально запущеними» дітьми», «Краєзнавча і туристична робота»; організатора спортивних секцій і клубів – з «Рухливі ігри з методикою навчання», «Теорія і методика навчання гімнастиці», «Теорія і методика навчання легкої атлетики», «Теорія і методика навчання плаванню», «Теорія і методика навчання лижній підготовці», «Теорія і методика навчання спортивним іграм»; керівника гуртка зображувального мистецтва – «Рисунок і живопис», «Скульптура і пластична анатомія», «Історія хореографічного мистецтва», «Методика роботи з дитячим хореографічним колективом», «Грим», «Історія костюму і оформлення танцю»; організатора дитячої технічної творчості – «Технологія обробки паперу і картону», «Технологія обробки тканини, різних конструкційних і природних матеріалів», «Початкова технічна творчість»,

«Методика трудового навчання, гурткової і позакласної роботи», «Основи виробництва»; керівника дитячого художнього колективу – «Основи диригування», «Вокал», «Хор», «Сольфеджіо», «Елементарна теорія і основи гармонії», «Музична література», «Робота з ансамблем дитячих музичних інструментів». Окрім цього, випускники педагогічних училищ факультативно вивчали такі дисципліни, як: «Робота з батьками», «Етика і психологія сімейного життя», «Національна культура», «Основи науково-технічної творчості» й ін. [97, с.36-37].

В Луцькому педагогічному училищі було запроваджено такі спеціальності: «Викладання в початкових класах», «Викладання в початкових класах, вчитель іноземної мови в початкових класах», «Викладання в початкових класах, керівник гуртка образотворчого мистецтва», «Викладання в початкових класах, керівник хореографічного колективу», «Викладання в початкових класах, організатор учнівських об'єднань» [217].

Пошук нових підходів до підготовки кваліфікованих кадрів у галузі народної освіти породжував потребу в плануванні контингенту педагогічних закладів освіти, в розподілі педагогічних кадрів за регіонами. Аналіз архівних документів свідчить, що випускники шкільного відділу Луцького педагогічного училища направлялися на роботу практично у всі області УРСР, але найбільше у Волинську область. Приміром, у 1987 р. розподіл мав такий вигляд – вчителем початкових класів, вихователем, старшим піонервожатим було направлено випускників: Вінницька область – 3 чол.; Волинська область – 165 чол.; Житомирська область – 2 чол.; Івано-Франківська область – 2 чол.; Закарпатська область – 1 чол.; Крим – 2 чол.; Львівська область – 3 чол.; Миколаївська область – 1 чол.; Полтавська область – 1 чол.; Ровенська область – 24 чол.; Тернопільська область – 5 чол.; Херсонська область – 2 чол.; Хмельницька область – 45 чол.; Чернівецька область – 1 чол. [224].

Відповідно до Закону України «Про освіту» (1991 р.) відбулися позитивні зміни й у змісті професійно-педагогічної підготовки учителів у педагогічних училищах України, а саме: новий зміст програм, навчальних планів, підручників

та посібників; гуманізація навчального процесу; самостійність та творчість як педагога, так і здобувача; загальний і професійний розвиток особистості та її професійної культури; виховний і розвивальний характер навчального процесу й ін.

У 90-х рр. ХХ століття розпочалася комп'ютеризація навчального процесу, в результаті якої в училищі у 1994-1995 навчальному році було обладнано спочатку один комп'ютерний клас, пізніше ще два. Завдяки викладачу інформатики Ользі В'ячеславівні Павлюк вивчалися нові інформаційні технології [25, с. 36]. Згідно замовлення обласного управління в цьому навчальному році на шкільне відділення було набрано групу хлопців, які після закінчення училища отримали кваліфікацію «технік-лаборант по обслуговуванню ТЗН та електронно-обчислювальної техніки» [255, арк.2].

Перші роки незалежності в історії Луцького педагогічного училища відзначені пошуками нових форм і нового змісту навчально-виховної роботи. Почала використовуватися практика проведення педагогічних рад окремо по відділеннях. Приміром, на шкільному відділі обговорювалися такі теми: «Мовний світ учня педагогічного училища в процесі підготовки до роботи в національній школі» (1993-1994 н. р.); «Роль суспільних дисциплін у формуванні наукового світогляду учнів у підготовці їх до роботи в національній школі, дошкільних закладах» (1994-1995 н. р.); «Самостійна робота студента педучилища та її роль в підготовці спеціаліста для роботи в національній школі» (1996-1997 н. р.) [25, с. 37].

Щорічно проводилися тижні предметних комісій і предметні олімпіади: «1. Психолого-педагогічних дисциплін 2. Української мови та літератури 3. Дитячої літератури 4. Математики і фізики 5. Природничих дисциплін 6. Практикуму в навчальних майстернях 7. Образотворчого мистецтва 8. Суспільних дисциплін 9. Музики і співів 10. Дошкільної педагогіки 11. Народних інструментів 12. Фортепіано 13. Музично-теоретичних дисциплін 14. Диригування 15. Вокалу» [255, арк.2].

На початку 2000-х років у практику діяльності педагогічного училища увійшли нові типи уроків (уроки передачі знань, урок-ділова гра, урок-змагання, урок КВН, урок творчості, урок-консультація, урок-аукціон, комп'ютерний урок, урок-прес-конференція, урок-діалог, урок-турнір, урок-диспут, урок закріплення і корекції знань, урок-заочна екскурсія, урок-мозкова атака, урок-конкурс, диференційований урок, урок-панорама, урок-аналіз конкретної ситуації, урок-аналіз інциденту, урок-пам'ять, урок-ринг й ін.), активно упроваджувалися нетрадиційні форми навчання, ділові ігри, що сприяло інтенсифікації навчального процесу.

Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів в Луцькому педагогічному училищі здійснювалася через зміни навчальних планів згідно яких передбачалося забезпечення загальноосвітньої, професійно-методичної і практичної підготовки майбутніх учителів. Навчальні плани будувалися за певною структурою, яка включала як окремі процеси, так і цикли навчальних дисциплін, Аналіз навчальних планів різних років засвідчує, що кількість основних навчальних предметів в Луцькому педагогічному училищі, як і в більшості педучилищ, варіювалася відповідно до державних нормативних документів, упродовж досліджуваного періоду відбулися великі зміни у доборі навчальних дисциплін, визначенні кількості годин на окремі предмети, суттєвими стали структурні елементи навчальних планів та їх змістове наповнення.

Аналіз навчальних планів засвідчив, що поступово з них були зовсім вилучені такі предмети, як: Логіка, Географія і методика викладання, Історія і методика викладання, Історія ВКП(б) (КПРС), Конституція СРСР. Окремі навчальні дисципліни у навчальний план вводилися у зміненому вигляді, як-от: Хімія з розділом біології, Фізика з астрономією, Дитяча література з основами духовної культури і техніки мови. В навчальні плани вводилися нові предмети, такі, як: Історія України, Основи суспільних наук, Основи законодавства, Народознавство, Основи світової художньої культури, Основи педагогічної

майстерності, Основи інформатики і обчислювальної техніки, Технічні засоби навчання з методикою їх використання й ін.

Нами здійснено порівняльний аналіз змістового наповнення окремих навчальних дисциплін, які складала основу навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Луцькому педагогічному училищі.

Вивчення мови і літератури. Аналіз навчальних планів і програм педагогічних училищ свідчить, що в них важливе місце відводилося українській мові, російській мові, літературі. У програмах «Українська мова», «Українська література», «Російська мова», «Російська література» чітко розмежовувались різні види завдань: для читання в класі, для заучування напам'ять, для самостійного читання, підкреслювалось: «вивчення мови і літератури в педагогічному училищі повинне забезпечити учням досить високі загальноосвітні знання з цих предметів, озброїти їх матеріалом, необхідним для практичної роботи в початковій школі, а також відповідними методичними вміннями й навиками» [218; 219; 221; 222]. Вступна частина програмового матеріалу в усіх проаналізованих програмах носила політизований характер, акцентувалася увага на марксистсько-ленінському вченні про мову – основу побудови курсу як української, так і російської мови. В програмах розкривався зв'язок вивчення курсів української і російської мови. Передбачалася низка матеріалів, які повинні сприяти вихованню у слухачів «почуття патріотизму й інтернаціоналізму, гордості за міцну дружню сім'ю народів-братів соціалістичної держави» [218].

Здійснений нами порівняльний аналіз змісту програми з української мови, прийнятої Наркомосом УРСР 1944 р. (для наступних років) і програми Міністерства освіти УРСР 1985 ро. для підготовки учителів початкових класів у педагогічних училищах, дає підстави для певних узагальнень.

В програмі 1944 р. наголошувалось на великій соціальній значимості мови, визначалась практична сторона мови у формуванні умінь і навичок майбутнього учителя. У програмі передбачалися завдання для самостійного опрацювання

матеріалу [218]. В Програмі 1985 р. предмет і завдання курсу визначалися у контексті вимог «Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи» [78, с.7-8.]. Програми педагогічних училищ зосереджували головну увагу на підготовці грамотного учителя початкової ніколи. Зміст програми давав змогу поглибити й поширити знання з граматики, набуті слухачами в неповній середній школі; закріпити навички орфографічно правильного письма; набуті вміння ясно, точно й правильно висловлювати свої думки й на письмі; опанувати навичками виразного читання і вести художню розповідь. Для глибшого з'ясування фактів сучасної мови, детального розкриття не тільки мовних норм, але й відхилень від них, в програмі подавалися відомості з історії української мови. Опрацювання програми давало знання про зміст питань, які вивчаються в початковій школі, наприклад, просте речення і розділові знаки в ньому, головні частини мови та їх правопис, склад слова тощо.

Програма української мови 1944 року була подібна до методичного посібника. В ній визначалися основні методи викладання української мови: а) живе слово учителя, його викладом нових тем з ілюстрацією та аналізом відповідних граматичних категорій на текстовому матеріалі викладач чітко формулює граматичні визначення, орфографічні правила, історичний матеріал; б) метод запитань – відповідей: на запитання викладача слухачі дають визначення граматичного правила, відповідають дібраними або самостійно складеними прикладами, з'ясовують граматичні форми слів наведеного тексту; в) граматичний розбір, усний чи письмовий, в усіх його видах і формах: фонетичний, морфологічний, синтаксичний з використанням спеціальних схем, таблиць і без них; г) самостійно, без запитань викладача, виклад слухачами випаданням потрібного визначення певної граматичної категорії з аналізом дібраного тексту; д) різні письмові роботи: списування тексту художньої літератури, нарисів з журналів та газет; різні види диктантів: контрольні, самоконтрольні, вільні; переписування текстів і віршів напам'ять тощо; е) читання та стилістично-мовний аналіз зразків народної творчості, а іноді також

читання і розробка текстів літературних пам'яток; складання словників: орфографічного, тематичного тощо [218].

Основною особливістю змісту програми з української мови було те, що українська мова розглядалась «як засіб соціальних зносин». Другою особливістю було те, що вказувалось, чію мову творів брати за провідну. Так називалась: мова творів І. П. Котляревського, Т. Г. Шевченка, М. Вовчок, Л. І. Глібова, П. Мирного, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського. Підкреслювалась висока майстерність в опрацюванні народної мови. Третьою особливістю змісту програми з української мови є те, що в ній подано окремих розділ «Розвиток мови та робота з книгою і газетою» (І курс – 17 год., ІІ курс – 16 год., ІІІ курс – 3 год.). В програмі підкреслювалось, що «майбутній учитель повинен добре опанувати техніку читання та усної мови: правильним диханням, чіткою вимовою слів, умінням робити логічні й граматичні паузи, логічні наголоси, а також чіткою дикцією». У програмі 1944 року низка практичних завдань вирішувалися через активну взаємодію викладача й слухача: таким чином майбутній педагог мав можливість одержати широкі відомості про мову, навчитися грамотно писати і вести навчально-виховну роботу, цілеспрямовано в школі збагачувати словниковий запас й удосконалювати педагогічну майстерність [218].

Своєю чергою, в програмі 1985 р. враховувався новий словотвір, акцентувалася увага на спорідненості російської, української та білоруської мов, а також їх відмінностей. В змісті програми вказувалося на роль Т. Г. Шевченка у становленні сучасної української літературної мови. Досить помітне ідеологічне забарвлення – в програмі розкривався зв'язок, взаємодія і взаємовплив мов багатонаціональної радянської держави. Порівняно з програмою 1944 року недостатньо виділялося часу на розгляд діалектів української мови, питань про самостійність і самобутність розвитку української мови [76].

Вивчення методики викладання мов. На уроках методик викладання мов (української, російської) викладачі часто практикували складання різноманітних планів-конспектів з наступним їх обговоренням, вчили користуватися наочністю

в початковій школі під час вивчення мови. Методика викладання мови тісно пов'язувалась з практичною роботою майбутніх учителів у початкових класах. Учні поряд з вивченням теоретичного матеріалу практично планували роботу. Учні набували практичних навичок у проведенні словникової роботи та в роботі з образними словами й виразами, з діловими паперами. Вони ознайомлювалися з сучасними методами і прийомами викладання в початкових класах за вимогами діючих програм. На уроках методики викладачі часто використовували технічні засоби навчання. Учні розробляли плани уроків за діафільмами, прослуховували окремі твори у виконанні майстрів слова, а також опрацьовували окремі казки та оповідання, використовуючи діафільми. Вивчення курсу методики було спрямоване на те, щоб дати випускникам ґрунтовну професійно-педагогічну підготовку, щоб вони свідомо й вільно могли користувались ефективними методами, прийомами й засобами викладання мови. З цією метою на уроках вивчалися зміст програм і підручників з мови та читання, систематично опрацьовували тексти з журналу «Початкова школа», які висвітлювали досвід роботи кращих учителів початкових класів. На заняттях в учнів вироблялися уміння і навички ведення уроків добукварного і букварного періодів, вміння повідомляти відомості з фонетики, граматики і правопису, оволодівали прийомами розвитку фонетичного слуху учнів, прийомами використання розрізної азбуки, карток і дидактичного матеріалу під час вивчення звуків і букв. Учні на уроках ознайомлювалися з різними способами читання, які застосовувалися в початкових класах, з методикою роботи з розвитку мови, з навчання дітей аналізувати, співставляти, порівнювати і самим робити висновки та узагальнення. Характеризуючи особливості читання художніх творів різних жанрів, викладачі звертали увагу учнів на єдність форми і змісту під час роботи над текстом, на конкретних прикладах творів з читанок показували, як практично здійснювати цю єдність. Під час вивчення певного розділу методики учні знайомились з новими досягненнями, з експериментальними дослідженнями. Наприклад, вивчаючи розділ «Навчання грамоти», учні одержували знання про те, що є нового в звуковому аналітико-синтетичному методі навчання грамоти.

Особлива увага зверталась на такі методи навчання, як програмоване, проблемне навчання, викладачі навчали учнів формувати в дітей граматичні поняття і граматичні визначення, створювати проблемні ситуації і розв'язувати проблемні завдання, Таким чином, викладачі мови та літератури педучилища забезпечували ефективне вивчення методик мов.

Вивчення математичних дисциплін. Здійснене дослідження змістового наповнення навчального процесу свідчить, що в перші повоєнні роки в училищі вивчався окремий курс з арифметики і її методики, що на той час сприяло формуванню світогляду майбутніх педагогів, допомагало вірно розв'язувати соціальні завдання. Закладені в змісті програми, підручників і посібників матеріали сприяли формуванню в майбутніх учителів методичних прийомів і підходів для подальшої роботи.

Програмою з математики 1945 р. передбачалось забезпечити майбутніх учителів: а) оволодіння методами і прийомами викладання системного курсу арифметики в обсязі програми початкової школи; б) вміння педагогічно правильно використовувати навчальне устаткування школи, наочне приладдя і дидактичний матеріал; в) навички організації й проведення позакласної виховної роботи з арифметики; г) навички самостійного використання методичної літератури [218]. Весь курс математики педагогічного училища мав на меті підготувати таких учителів початкової школи, які змогли б забезпечити якісне викладання арифметики. Учні початкової школи мали дістати міцні знання правил арифметики, свідомо, швидко, впевнено і найбільш раціонально робити обчислення, застосовувати одержані знання для розв'язання задач, виконувати найпростіші розрахунки практичного характеру – арифметичні й геометричні (вимірювання місцевості), випускники педагогічних училищ мали сприяти розвиткові логічного мислення і просторової уяви учнів, навчити їх встановлювати в найпростіших випадках залежність між величинами і виявляти під час розв'язування задач винахідливість та кмітливість [там само].

Програми 1990-х рр. з курсу математики і методики її викладання були розраховані на більш теоретичні висновки, зміст навчальних курсів

«Математика» та «Основи початкового курсу математики і методика навчання» наповнений теоретичними висновками, в ньому мало соціально-практичних завдань, що має недостатнє методичне спрямування. А в програмах 1945 року з математики (яка включала: на арифметику – 191 год., алгебру – 89 год., геометрію – 108 год., методику арифметики – 71 год.) увага зосереджувалась на поєднанні теоретичних висновків з практичним використанням математичних завдань. Зміст програми забезпечував математичну наступність і розкривав історичні традиції застосування математичних знань у соціальному житті народу. В програмі 1947 р. зазначалось: «Характерним при вивченні математики і підготовки слухачів до практичної роботи було те, що завжди панував принцип історизму. Зокрема, програмою передбачався «Короткий історичний нарис розвитку методики викладання арифметики в школі» (2 год.). При цьому розглядалися питання «Математика в закордонній школі і дореволюційній Росії (Євтушевський, Гольденберг, Шохор-Троцький, Арженіков та ін.), «Викладання математики в радянській школі» [219; 220].

У 50-60-ті рр. навчальні програми орієнтували на розвиток інтересу, кмітливості і самостійності, практичні завдання були близькими до соціальних умов перебування здобувача педагогічної освіти, носили професійну орієнтацію за логікою розв'язку. Зміст задач, приклади розкривали перспективи будівництва промислового і сільськогосподарського виробництва, досягнення науки і техніки, матеріали підручників і посібників за своїм змістом були доступні розумінню. Однак поступово принцип «самостійності» був підмінений принципом «колективності». Більшість завдань розв'язували на уроках в аудиторіях, а для самостійного опрацювання матеріалу майбутнім вчителем залишалось мало часу. Випускники педучилища орієнтувалися насамперед на колективну роботу у вирішенні практичних завдань.

Реалізація нових ідей навчання математики залежить від учителя, який під час навчання в педучилищі має бути підготовлений до якісного викладання. Для цього викладачі багато уваги приділяли вивченню основних понять і операцій теорії множин, математичної логіки, про число, геометричних фігур і операцій

над ними, тобто тим питанням, які знайшли відображення в курсі математики початкових класів. Поряд з цим учні одержували достатнє уявлення про розвиток математики, розуміли зростаюче значення математичних методів в різних галузях людської діяльності.

В процесі навчання в центрі уваги постійно було питання роботи над задачами: уміння коротко записати умови, зробити аналіз, вибрати найбільш раціональний спосіб розв'язання, відповідно оформити запис розв'язування та зробити перевірку розв'язку.

Таким чином, викладачі курсу математики забезпечували майбутніх вчителів початкових класів необхідними знаннями.

Вивчення історичних дисциплін («Історія КП(б)», «Історія «КПРС», «Суспільствознавство», «Радянське право», «Основи наукового атеїзму» та ін.) повністю зумовлювалося партійною ідеологією і передбачало опрацювання актуальних партійних і державних документів. Викладачі актуалізували увагу на вивченні «питань комуністичного будівництва, розкриття ролі комуністичної партії як провідної, керівної і спрямовуючої сили радянського суспільства», використовували на заняттях «твори класиків марксизму-ленінізму як джерело історичних знань» [226, арк. 14]. Ними використовувались такі форми організації навчального процесу як лекції, бесіди, семінарські заняття, екскурсії, зустрічі на уроках з керівниками державних установ, планових відділів, органів суду і прокуратури, кращими виробничниками промислових підприємств і будівельних організацій міста й області [там само].

Вивчення педагогіки. Аналіз звітів Луцького педагогічного училища й програми курсу «Педагогіка» свідчить, що його зміст базувався на досягненнях науки, систематично оновлювалися завдання щодо професійної підготовки майбутніх учителів. Так згідно навчальний планів на вивчення курсу відводилась майже однакова досить велика кількість годин – 190, 218 і т. п. Така кількість годин з курсу педагогіки у педучилищах дозволяла ефективно підготувати компетентного фахівця, давала змогу забезпечити уміннями і навичками

пізнання соціального життя суспільства і враховувати знання з педагогіки при практичній діяльності майбутніх педагогів.

У проаналізованих нами програмах виділені традиційні розділи: «Загальні основи педагогіки», «Теорія освіти і навчання», «Теорія виховання», «Школознавство». В курсі «Педагогіка» значне місце займало вивчення державних і партійних документів, теоретичних положень державної освітньої політики, освітніх завдань; визначалось місце і роль учителя. У розділі про виховання акцент робився на меті і завданнях виховання, особлива увага зосереджувалась на розумовому, моральному, фізичному, естетичному вихованні в початковій школі. В розділі про освіту розкривався зміст освіти і навчання в початковій школі, основи дидактики, інформація про урок як основну форму організації навчальної роботи, про методи навчальної роботи на уроці (аналіз, синтез, оповідна і описова розповідь учителя, евристичний метод, пояснювальне читання і привчання учнів до самостійного читання нового матеріалу, демонстрування вчителем дослідів, предметів, їх зображення, дій ілюстрацій, записи і графічні роботи учнів, спостереження, екскурсії, вправи, заучування, повторення, систематизація), про перевірку і оцінку знань; про домашню роботу учнів, про підготовку вчителя до уроків.

Водночас, аналіз програм засвідчив, що упродовж досліджуваного періоду відбулися зміни у змісті програм, вносились доповнення і нові положення відповідно до вимог часу, державної освітньої політики. Оскільки розвивалась і змінювалась сама педагогічна наука і в програмний зміст вносились нові проблеми, порушувались окремі питання соціальної значимості професійної підготовки педагогічних кадрів. Приміром, у програмі з педагогіки за 1948 рік предмет педагогіки розглядався з класових позицій і був знаряддям зміцнення радянської держави та побудови безкласового комуністичного суспільства, у змісті програми 1985 року чітко простежуються нові підходи. При вивченні теми «Предмет і методи педагогіки» планувалося практичне заняття «Методи науково-педагогічних досліджень». Замість питання «Зв'язок виховання з

політикою. Партійність педагогіки», внесено питання «Розвиток, виховання і формування особистості».

Водночас програми відрізнялися змістовим наповненням. Так, у програмі 1948 року в розділі «Моральне виховання» мова йшла про початки виховання наукового світогляду у дітей, виховання радянського патріотизму, виховання соціалістичного гуманізму, виховання колективізму, виховання свідомої дисципліни. В програмі 1963 року в основу вивчення розділу «Моральне виховання» покладений моральний кодекс будівника комунізму та програма виховання комуністичної моралі учнів 1-4-х класів. У програмі 70-х років внесені доповнення про роботу учителя з батьківськими комітетами, громадськістю населеного пункту. Згідно програми 1985 року в курс педагогіки внесені нові положення про організацію і вивчення передового педагогічного досвіду, спадщини А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, педагогів-новаторів, питання підготовки дитини до школи, особливості дітей молодшого шкільного віку, особливості організації навчального заняття з 6-річними дітьми й ін.

В Луцькому педагогічному училищі глибоко вивчалася педагогічна теорія і практика В. О. Сухомлинського. В програмі 1985 року передбачено практичне заняття «В. О. Сухомлинський про молодшого школяра в книзі «Серце віддаю дітям».

Викладачі педагогіки на заняттях забезпечували ідейну спрямованість, науковість змісту й емоційність викладу навчального матеріалу, намагались, щоб кожне заняття розвивало в учнів інтерес до педагогічної науки. На уроках педагогіки в майбутніх учителів формували такі якості особистості, як ідейна переконаність, суспільна активність, високі моральні якості, організованість і спостережливість, вимоги до себе і повага до дітей, самокритичність і відповідальність.

Найбільш затребуваною формою роботи викладачів педагогіки були семінарські та практичні заняття. Семінар був перевіреним засобом повторення і систематизації знань з педагогіки, зокрема на старших курсах, де учні після проходження педпрактики по іншому сприймали значення педагогічних

дисциплін для своєї професійно-педагогічної підготовки. Активізація семінарських занять допомагала учням краще засвоїти теоретичні основи педагогіки, переходити від теорії до практики, формувати необхідні вміння.

В процесі вивчення курсу викладачі намагалися, щоб учні зрозуміли що навчання і виховання – це єдиний процес, який зумовлюється віковими особливостями, навколишніми обставинами. Вчили учнів бачити дітей, розуміти особливості їх поведінки.

Викладачі педагогіки постійно удосконалювали систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в початковій школі. Вони вчили майбутніх учителів організовувати дитячий колектив, проводити різноманітну роботу з батьками і громадськістю, встановлювати правильні, педагогічні взаємини з учнями, колегами, батьками, представниками громадськості. Викладачі формували в учнів педагогічні погляди, уміння творчо застосовувати знання в педагогічній діяльності. На конкретних прикладах навчали, як треба планувати виховну роботу, як підбирати виховний матеріал.

Вивчення психології. Здійснивши аналіз звітів Луцького педагогічного училища й програми курсу «Психологія», можемо стверджувати, що на курс поступово збільшували кількість годин: у 1948 р. виділялось 57 год., у 1989 р. – 112 год., практично більше у два рази. На уроках психології викладачі формували в учнів знання про психологічні основи навчання й виховання в початкових класах. Учні засвоювали поняття про особистість, її психічні процеси, психічні властивості, уявлення про розвиток психіки, психічні стани. На уроках психології викладачі практикували обговорення рефератів, використовували багатий ілюстративний матеріал, виготовлення альбомів до курсу [226, арк. 19.]. Під час вивчення психології в учнів формувалася психологічна готовність до виконання обов'язків учителя, вироблялася адекватна оцінка своїх можливостей, розвивалася здатність до контактування з учнями, формувалося уміння складати психолого-педагогічну характеристику учня. При вивченні курсу організовувалася робота в школі для кращого розуміння психологічних особливостей дітей. У зміст курсу вводилися нові теми,

які відповідали нормативним змінам: в програмі 1989 року виділялась тема «Психологічні особливості шестиліток» [97, с. 95].

Вивчення малювання і методики малювання. Під час вивчення цих предметів викладачі формували в учнів правильні уявлення і судження про навколишні предмети і явища, уміння і навички зображувати предмети, малювати з натури, по пам'яті, за уявою, розвивали в них образне мислення і творчі здібності, виховували художній смак, вчили бачити прекрасне в житті.

Крім того, учні знайомились в кращими зразками образотворчого мистецтва народів світу, з визначними творами живопису, графіки, скульптури, народно-декоративного мистецтва, архітектури, розвивали поняття про мистецтво і його роль в розвитку людського суспільства, в педагогічній діяльності учителя. На уроках методики малювання розглядалися основні питання, пов'язані зі змістом уроків малювання, їх організацію і методи проведення.

У новому статуті Луцького педагогічного училища (1998) основним нормативним документом, що визначав організацію навчального процесу, декларувався навчальний план. У статуті зазначалося, що «нормативні навчальні дисципліни встановлюються державним стандартом освіти. Дотримання їх назв та обсягів є обов'язковими для училища. Вибіркові навчальні дисципліни визначаються закладом, їх перелік затверджується училищем» [277, с.11].

На початку ХХІ століття навчальний процес в училищі був спрямований на підготовку висококваліфікованих кадрів для національної школи. Як свідчить здійснений аналіз плану роботи Луцького педагогічного училища на 2001-2002 н. р. на відділенні початкового навчання були заплановані такі педради: «Мовна культура – важливий компонент педагогічної майстерності майбутнього спеціаліста», «Роль дисциплін природничо-математичного циклу у формуванні світоглядних позицій молодого педагога», «Про роботу в училищі з молодими педагогами в удосконаленні педагогічної майстерності», «Про оволодіння студентами додатковою кваліфікацією «Керівник гуртка образотворчого мистецтва та керівник гуртка художньої праці» [264, арк.6]. Увага викладачів

зосереджувалася на «відпрацюванні робочих програм, адаптації їх до вимог сучасності» [там само].

Зусилля колективу Луцького педагогічного училища спрямовувалися на забезпечення єдності інтелектуального, духовного, морального та фізичного розвитку і саморозвитку здобувачів, на виховання громадян-патріотів, на створення фундаменту для формування демократичного суспільства.

У липні 2003 року, як вже зазначалося нами вище, училище було реорганізоване в Луцький педагогічний коледж, розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», внаслідок цього відбулось ускладнення навчальних планів та програм з професійно-педагогічної підготовки учителів, удосконалення змісту, методів та форм організації освітнього процесу, у 2004 р. ліцензовано спеціальність «Початкове навчання», що свідчить про якісно новий період функціонування закладу, який потребує окремого дослідження.

3.2. Виховна й позакласна робота в Луцькому педагогічному училищі

Ретроспективний аналіз професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003) потребує характеристики виховної й позакласної роботи як цілісної системи у визначених хронологічних межах.

Вже з 1939 р., коли Луцьке педагогічне училище прийняло перших учнів, у ньому велика увага приділялася виховній роботі. Радянська влада цілеспрямовано наповнювала заклади освіти комуністичною ідеологією, позаяк саме «освіта слугувала важливим інструментом навчання й виховання «нової людини» в умовах сталінського тоталітарного режиму [74, с.37].

Оскільки влада прагнула дуже швидко провести процес «радянзації» в західних областях, саме на майбутнього учителя покладалася роль адепта марксистсько-ленінської ідеології в суспільстві. Вже в перші ж тижні діяльності училища в ньому було утворено комсомольську організацію, яка на початку 1940

року налічувала 17 комсомольців, хоча у західних областях України до лав комсомолу місцева молодь вступала неохоче [28].

У Луцькому педагогічному училищі випускалась стінгазета «Вперед», номери якої були приурочені до «червоних дат». Учні брали активну участь в політичному й громадському житті, посилено займалися військовою справою. В архіві Луцького педагогічного коледжу нами віднайдена інформація про те, що у вересні 1940 року в Луцькій педагогічній школі був організований хор [28, с.15].

У повоєнні роки, починаючи з 1944 року, в училищі відновила діяльність комсомольська організація. Першим комсоргом став Микола Волох, який потім був призначений директором Луцької взуттєвої фабрики (Додаток Т).

Однак, не дивлячись на потужну радянську ідеологію та пропаганду, в Луцькому педагогічному училищі діяла підпільна організація українських націоналістів. У післявоєнні роки в стінах училища двічі були здійснені «диверсії»: вперше під час святкування Нового, 1945 року; і вдруге в Шевченківські дні, в березні 1945 року, коли на вечері в училищі «тричі звучала «Розрита могила», заборонена й вилучена радянськими ідеологами з «Кобзаря»» [63]. Вже 13 березня 1945 р. сімнадцять організаторів Шевченківського вечора в Луцькому педагогічному училищі було заарештовано, після обшуку на горищі навчального корпусу було знайдено «типографію», друкарське устаткування та листівки антирадянського змісту. П'ятьох з організаторів – 15-річних Євгена Хринюка й Олександра Рудницького, 16-річних Юрія Патуту, Олександра Сосіцького, 19-річну Ангеліну Петрошук в НКВС допитували, били і звинуватили в антирадянській націоналістичній діяльності. 28 квітня військовий трибунал судив п'ятірку за «участь в національно-визвольній революційній організації». Олександр Сосіцькому й Ангеліні Петрошук присудили по 15 років, Євгену Хринюку, Олександр Рудницькому, Юрії Патуті – по 10 років ув'язнення. Рік до повноліття Євген Хринюк і Олександр Рудницький відбували в Одеській колонії, а далі були відправлені до ГУЛАГу, а їхні родини виселені в Кемеровську область [65]. Повернувшись в Україну, колишній студент Луцького

педучилища Євген Хринюк став талановитим сценаристом і режисером [198]. Однак через своє минуле, Євген Хринюк не отримав жодних державних відзнак за свої фільми [65].

У 1946 році у Волинській області після спецперевірок були виявлені педагоги, які «не відповідають високому званню учителя», «мають невідповідні політичні та релігійні погляди»: їх звинувачували в зв'язках з націоналістами. Серед них були й випускники Луцького педагогічного училища [281]. Це спричинило перевірку закладу. Як свідчать документи Волинського обласного комітету КПУ, в Луцькому педучилищі фіксувалися «нездорові прояви» – зв'язок окремих учнів з націоналістичним підпіллям. Тому в закладі в 1947 році провели повну персональну перевірку студентів працівниками НКДБ з метою виявити всіх, хто хоч якось був пов'язаний з ОУН. За «сприянням органів НКДБ», як тільки з'являлася інформація про подібні зв'язки, студентів негайно виключали з училища [248, арк. 4]. У звіті міністерської перевірки Луцького педагогічного училища у 1947 р. вказувалися такі недоліки виховної роботи: «окремі учні відвідували церкву, не зреклися своїх релігійних переконань, керівники груп не планували антирелігійних занять, недостатньо вивчали постанови партії з питань посилення ідеологічної роботи серед студентів» [274, арк. 28]. Керівництво й викладачі училища критикувалися за слабку ідеологічно-виховну роботу зі студентами, було зазначено, що «у педучилищі не створений актив студентів, на який дирекція і парторганізація могла б покластися при вирішенні завдань виховного характеру» [274, арк. 29].

В «П'ятирічному плані відбудови і розвитку народного господарства на 1946–1950 рр. та завдання шкіл» підкреслювалось, що «учитель є першим носієм і сіячем нашої ідеології серед найширших мас трудящих. Учитель є пропагандистом і агітатором наших ідей» [283, арк. 25-26]. Відтак в Луцькому педагогічному училищі значна увага приділялась організації виховної роботи, систематичному вивченню слухачами основ марксизму-ленінізму, постанов комуністичної партії та радянського уряду, позаяк вважалось, що майбутні вчителі «без знання марксистсько-ленінської науки не зможуть правильно

підійти до вирішення освітніх і виховних завдань» [229, арк. 2].

Цілком очевидно, що виховний процес був повністю ідеологічно забарвлений і спрямований на формування радянської людини з відповідним світоглядом, мисленням і комуністичними переконаннями. Вся виховна й позакласна робота педагогічного колективу училища зосереджувалася на професійно-педагогічній підготовці «політично-грамотного, ідейно-озброєного вчителя» [245, арк. 1]. Організацію виховного процесу в училищі здійснювала дирекція закладу, реалізацію – викладачі, курсові керівники, завданням яких було забезпечення ідейно-політичної складової роботи зі студентами. В училищі щотижня за півгодини до початку занять проводилися політінформації на основі аналізу газет, журналів. Здійснювалася атеїзація учнів, проводилися бесіди, вечори на антирелігійну тематику. Зокрема, у 1947-1948 навчальному році в Луцькому педучилищі було «прочитано шість доповідей лекторами партії і лекторами центрального лекторського бюро». Силами викладачів училища «на політичні теми прочитано 17 доповідей, 4 доповіді про міжнародне становище, 3 доповіді на антирелігійні теми, 1 на педагогічну і 8 на літературні теми. Проведено з слухачами 2 теоретичні конференції: одна присвячена 800-річчю Москви і одна по питанню роботи Генеральної Асамблеї і Ради Міністрів» [245, арк. 15]. В клубі педучилища для слухачів продемонстровано 31 радянський фільм й організовано обов'язкове обговорення переглянутих фільмів. Зі «слухачами педучилища відмічені дні: день більшовіцької преси, день радіо. Проведено мітинги, присвячені грошовій реформі і скасуванню карткової системи, випуску займу державної позики 3 року відбудови народного господарства, протесту знуцання над демократами грецьких монархо-фашистів» [245, арк.16]. Всі викладачі педучилища і слухачі «підписали вітального листа т. Сталіну в день 30 роковин Жовтня» [там само].

Для підвищення ідейно-політичного рівня слухачів на кожному курсі педучилища один раз на тиждень класними керівниками проводились оргодини (організаційні години) і політгодини (політичні години), на яких розглядалися питання поведінки, успішності; вивчалась біографія Й. Сталіна та газетний

матеріал.

Виховання студентської молоді, яка через кілька років має «виправдати високе й почесне звання радянського вчителя», потребувало значних зусиль. У звітах про роботу Луцького педагогічного училища зазначалося про те, що в умовах західних областей України, де є націоналістичні пережитки, комуністичне виховання здійснювали різноманітними засобами, серед яких особливе місце займали ідеологічні плакати, стінгазета «Молодий учитель», яка виходила регулярно. «Газета була цікава, ідейно-витримана, містила критику і самокритику, була завжди якісно художньо оформлена. Відповідальними за випуск стіної газети були викладачі К. І. Линицька і Д. Д. Жураківський». Також випускалися курсові газети під назвами «Першокурсники», «Другокурсник» і «Випускник» [245, арк.18]. Починаючи з квітня 1948 року, в педучилищі здійснювався випуск «критичної листівки «Крокодил», завданням якої було підвищення успішності, мобілізація слухачів на зміцнення трудової дисципліни» [там само].

В училищі проводилися виробничі наради класних керівників з проблем виховання, на яких обговорювалися такі питання: військово-патріотичне виховання в училищі; стан навчально-виховної роботи на випускних курсах; роль позакласної роботи в розвитку суспільної активності учнів й ін. [226, арк. 11.].

У звіті Луцького педагогічного училища за 1948-1949 н. р., 1949-1950 н. р. нами віднайдено інформацію про те, що в закладі «було організовано роботу по підвищенню ідейно-політичного рівня викладачів педучилища. Всі викладачі педучилища охоплені гуртком по вивченню історії ВКП/б/ підвищеного типу», яким керував директор педучилища А. П. Курченко [231, арк. 18.]. Гурток працював систематично один раз в тиждень. На заняттях гуртка розглядався газетний матеріал, вивчався короткий курс історії ВКП/б/ та першоджерела» [231, арк. 18]. Члени гуртка за 1948-1949 н. р. вивчили сім розділів короткого курсу історії ВКП/б/ та опрацювали твори Леніна й Сталіна. «9-10 травня 1949 року були проведені іспити по пройденому матеріалу. Всі слухачі гуртка здали

іспити на «4» і «5»» [там само]. А вже в наступному 1949-1950 н. р. членами гуртка було опрацьовано короткий курс історії ВКП/б/ від сьомого розділу й до кінця, опрацьовали низку творів Леніна й Сталіна, матеріали 18 з'їзду КПРС [232, арк. 25.].

У професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів важливу роль відігравала *позакласна гурткова робота*. В Луцькому педагогічному училищі у різні роки діяли різноманітні гуртки: літературний, хоровий (співочий), драматичний, математичний, танцювальний, фізкультурний, природничий, історичний, педагогічний, фотографічний й ін. [22, с.260]. Щороку в «Звіті» училища подавалася цифра охопленості слухачів гуртковою роботою. Аналіз звітів роботи училища свідчить, що кількість гуртків і таких показників зростали з року в рік, що повністю відповідало не лише радянській ідеології, а й державній освітній політиці. Приміром, у 1947-1948 н. р. гуртками було охоплено 159 слухачів, у 1948-1949 н. р. – вже 361 слухач тощо. В 1973-1974 н. р. практично всі учні були членами гуртків, яких в училищі було понад 40 [226].

Заняття в гуртках, які проводилися за планом двічі на місяць, давали можливість учням поглибити свої теоретичні знання та сформувати практичні уміння й навички.

В педагогічному гуртку брали участь слухачі других і третіх курсів. Робота педагогічного гуртка передбачала проведення конференцій, бесід, підготовку і обговорення доповідей, новинок педагогічної преси [272, арк.30]. У 1948-1949 н. р. членами гуртка було опрацьовано теми: «Ленін про комуністичне виховання», «Життя і педагогічна діяльність Шацького», «Педагогічні погляди Белінського», «Дитяча впертість та боротьба з нею», «Дитячі капризи і боротьба з ними», «Макаренко про виховання дисципліни» та «Макаренко про виховання колективу» [231, арк. 27-28].

Педагогічним гуртком організовувалися зустрічі слухачів проводилися вечори, присвячені відомим педагогам.

Цікавою формою роботи педагогічного гуртка було бюро зв'язку з випускниками педучилища, яке здійснювало листування з учителями-

випускниками, зустрічі з колишніми випускниками училища – успішними учителями. У 1953-1954 н. р. таким чином було відвідано «Горохівську школу, Гушанську, Боратинську і Ківерцівську школи» [236, арк. 4].

Літературний гурток працював за щорічним планом роботи училища, тісно пов'язуючи свою роботу з усією громадською роботою педучилища. Члени літературного гуртка брали активну участь в проведенні літературних вечорів, декламували вірші, виступали з літературними монтажами, доповідями, випускали літературну газету училища. Членів літературного гуртка долучали до підготовки виборів, виступали на виборчих дільницях [232, арк. 33].

Драматичний гурток об'єднував студентів у підготовці вистав, спектаклів: лише упродовж 1947-1948 н. р. члени гуртка підготували п'ять вистав [245]; упродовж 1962-1963 н. р. під керівництвом А. Ф. Суйка «поставили такі п'єси: «Шумлять верби» Е. Кравченка, «Бувальщина» А. Вельсовського, «Вечорниці» П. Ніщинського» [272, арк. 31].

Учасники хорового (співочого) гуртка вивчали революційні, народні пісні, виступали як в училищі, так і в місті на масових заходах, на виборчих дільницях, в підшефному селі, брали участь у художніх олімпіадах, концертах. Приміром, «з березня 1949 року і до кінця навчального року хор вивчив 12 хорових пісень та приготував 29 номерів соло, тріо, дуетів» [231, арк. 26].

Учасники танцювального гуртка вивчали народні танці, виступали на вечорах художньої самодіяльності в педучилищі, на виборчих дільницях на міських заходах (нарадах, концертах й ін.).

Учасники природничого й географічного гуртків поглиблено вивчали питання «природничого» й «географічного» характеру [245]. В планах роботи визначалася мета цих гуртків, яка полягала у «формуванні в учнів діалектико-матеріалістичного світогляду, ознайомлення з партійними документами, поглиблення знань з біології і географії» [272].

Члени природничого гуртка готували бесіди про історію квітів, фруктів, овочів своєї місцевості, виготовляли альбоми квітів з повним їх описом, оформляли гербарії, вчилися закладати акваріум, доглядати за рибками,

рослинами, виготовлювали парники, робили календарі пір року (зима, весна, літо, осінь).

Членами географічного гуртка виготовлялися географічні схеми, встановлювалася і обслуговувався метеорологічний пункт, велися спостереження за погодою, температурою, силою і напрямом вітру і т. п.

Учасники історичного гуртка вивчали історію міста Луцька, регулярно відвідували краєзнавчий музей, готували доповіді на історичні теми, готували й проводили екскурсії історичними місцями Луцька, виготовляли схеми конституції і історії СРСР та плани до карт [231, арк. 27.].

В Луцькому педагогічному училищі з січня 1949 року організовано фотографічний гурток, мета якого полягала у вивченні процесу фотографування, історії його розвитку, будови фотоапаратів. Члени гуртка повністю засвоювали процес фотографування, проявлення та закріплення негативів та друк фотознімків. Вони самостійно робили фотографії на дошку пошани училища та для стінгазет [231, арк. 29]

На основі літературного, драматичного гуртків і гуртка художнього слова з 1965 року в училищі запрацювало літературне товариство «Світанок», яке об'єднало роботу окремих гуртків, редколегії стінгазети «Світанок» і «Літопису», і мало за мету «поглиблення літературних знань, одержаних на уроках, вивчення біографій і творчості письменників, які вчать вірності Батьківщині; знайомство з творчістю письменників, яких немає в програмі; вивчення новинок дитячої літератури; знайомство з новими творами радянської і зарубіжної літератури; навчання методам і формам ведення позакласної виховної роботи з літератури в школі» [10, с. 87]. Формами роботи товариства були такі: позакласне читання, літературні середи, студії художнього слова, читацькі конференції, аналіз творів поетів-початківців, огляди літературних журналів, інсценізації художніх творів, драматична гра, бюро екскурсій, доповіді на літературні теми, літературні диспути, літературні вечори, літературні ранки, лекції-концерти й ін.

Керівник товариства Є. А. Бикова представила досвід роботи літературного гуртка в публікаціях журналу «Радянська школа» (1970). Її досвід роботи був також узагальнений і представлений у вигляді методичної розробки методичним кабінетом Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти [10].

Цінним в роботі товариства була його методична спрямованість: учні – члени «Світанку» займалися з учнями базової школи, готували з ними різноманітні заходи літературного змісту (розучували вірші, складали казки, готували ранки, тематичні свята, літературно-музичні композиції, конкурси).

«Літопис», який вели члени товариства, фактично відображав найважливіші події життя педагогічного училища [10].

З 1972 р. в Луцькому педагогічному училищі на основі існуючих гуртків було створено університет «У світі знань», який сконцентрував усю позакласну роботу предметних гуртків. Університет мав реалізувати такі завдання: упорядкувати час проведення, розклад гуртків; спрямувати в одне загальне русло зміст всієї гурткової роботи; залучити до позакласної роботи зі свого предмету своїх учнів – щоб кожний викладач вів відповідний гурток; зробити гурткову роботу більш масовою – тобто домогтися такого становища, щоб не окремі учні, а всі брали активну участь в роботі гуртків; розширити межі самоуправління, зробити самих учнів пропагандистами цікавої гурткової роботи, розвивати в них самостійність, вчити їх самих вести в майбутньому в школі певні гуртки [226, арк. 42-43].

В університеті «У світі знань» функціонувало сім факультетів, а саме: факультет педагогічних знань, який мав дев'ять відділів, серед яких шкільної і дошкільної педагогіки, ляльковий театр, «Умілі руки», шкільної і дошкільної психології, педагогічно-літературний (дитячої літератури); факультет філологічних знань (український і російський відділи), який мав такі гуртки: «Пролісок» (української літератури), цікавої граматики, постів початківців, літературне товариство «Світанок» зі студіями художнього слова, любителів слова, драматична студія, «Малий Світанок» в базовій школі та інші; факультет фізико-математичних і природничих знань зі своїми відділами фізики,

технічного моделювання, математики, біології, хімії, любителів природи; факультет музичних знань; факультет художнього слова; факультет фізичного виховання; факультет суспільно-політичних знань. В цілому університет «У світі знань» в 1973-1974 н. р. «нараховував 48 гуртків, студій і відділів. В ньому навчалися практично усі 630 учнів педучилища і працювало 60 викладачів» [226, арк. 43].

Заняття кожного факультету університету «У світі знань» проходили два рази на місяць згідно планів роботи. Між викладачами, які керували діяльністю всіх гуртків, і ректором, деканатами були чітко розподілені обов'язки. Кожен факультет і деякі відділи мали свою стінну газету, де систематично висвітлювалася робота гуртків. Цінним є досвід організації філій університету в базовій школі. Учні педучилища – майбутні педагоги керували гуртками учнів початкових класів «Малий світанок», позакласного читання, «Кмітливі» (гурток юних математиків), гуртком юннатів, гуртком фізичного виховання. До 100 учнів практично здійснювали співкерівництво гуртками університету «У світі знань», таким чином практично засвоювали необхідні вміння і навички для майбутньої педагогічної роботи [226, арк. 45].

Вважаємо, що університет «У світі знань» був ефективною формою професійно-педагогічної підготовки учнів, формування їхньої педагогічної майстерності, творчості, самостійності. Така різноманітна за змістом і формами позакласна робота університету «У світі знань» сприяла формуванню майбутнього вчителя з широким діапазоном знань, формуванню в нього бажання розвиватися, не зупинятися на досягнутому, шукати і знаходити все більш удосконалені форми роботи з майбутніми вихованцями.

В усі роки діяльності значна увага в училищі приділялася *військово-патріотичному вихованню*. Традиційними для життя училища були зустрічі з ветеранами війни і праці, які організовував викладач військової підготовки М. О. Усков.

З 1972 року усі групи училища брали участь у всесоюзній комсомольській військово-спортивній грі «Орлятко» – ефективній формі військово-

патріотичного виховання. Метою гри було посилення роботи з питання «радянського патріотизму», перевірка якості знань і навичок під час вивчення початкової військової підготовки у період здачі нормативів Всесоюзного фізкультурного комплексу «Готовий до праці та оборони». До гри входив комплекс змагань, конкурсів, вікторин, естафет, походів, військово-спортивні ігри на місцевості, огляд виконання пісні, єдиної форми. Під час гри в педучилищі проводилися політбої, воєнізовані змагання разом з воїнами Луцького гарнізону.

В училищі традиційним стало проведення місячника оборонно-масової роботи, під час якого більшість академічних груп відвідували музей бойової слави військової частини Луцького гарнізону, виставку техніки і озброєння, взяли участь в конкурсах на кращий твір, малюнок, фотографію на військово-патріотичну тематику. Традиційними були читацькі конференції по книгах про війни, революційну боротьбу, зустрічі з ветеранами війни і т. п.

Також традиційними в закладі були екскурсії і походи учнів місцями революційної, бойової і трудової слави, під час яких майбутні вчителі вивчали бойові і революційні традиції народу, збройних сил. Учні відвідували міста-герої, музеї, фортеці й ін.

Однією з форм військово-патріотичного виховання було встановлення шефських зв'язків із прикордонною заставою м. Любомля.

У квітні 1978 р. центральним комітетом ВЛКСМ України було здійснено перевірку стану військово-патріотичного виховання в училищі, за якою військово-патріотичне виховання було оцінено позитивно [273, арк. 4].

У 1979 р. в училищі було проведено теоретичну конференцію «Чуття єдиної родини» з книжковою виставкою, бібліографічним оглядом і тематичними читаннями, про яку була публікація в республіканській «Літературній газеті». Повідомлялося, що в роботі конференції взяв участь Петро Мах – автор роману «Вруна» – про історичні події на західноукраїнських землях в 1925-1935 роки [20].

В училищі значну увагу приділяли розвитку *художньої самодіяльності*. Хор педучилища брав участь в усіх вечорах, організованих в педучилищі, виступав на виборчих дільницях, в підшефному селі та на урочистих зборах і вечорах в обласному драмтеатрі. Хор брав участь в міській і обласній художній олімпіаді, був визнаний зразковим хором області. Керівник хору і особовий склад хору неодноразово нагороджувалися грамотами обласного комітету культури й мистецтва. За участь в республіканській музичній олімпіаді педучилищ в 1949 році, де став лауреатом, особовий склад хору і керівник хору нагороджені грамотами Міністерства освіти УРСР [32].

У 1977 р. відбувся святковий концерт колективів художньої самодіяльності, приурочений до 60-річчя СРСР, про який віднаходимо публікацію в республіканській газеті «Радянська освіта» [8].

Фізкультурно-масова і спортивна робота здійснювалася через фізкультурний гурток і спортивні секції (волейбольна, баскетбольна, легкої атлетики, гімнастична, кульової стрільби, шахматна, тенісна, лижна й ін.).

В училищі систематично випускались спортивні газети, проводилися спартакіади педучилища.

З членів фізкультурного гуртка в училищі було організовано партерну групу, члени якої брали участь у всіх вечорах художньої самодіяльності, виступали на міських парадах, на виборчих дільницях і на фізкультурних змаганнях [231, арк. 28]. Викладачі й студенти брали активну участь в усіх спортивно-масових заходах міста й області (змагання, спартакіади, спортивні паради на жовтневі та першотравневі свята, спортивні вечори й ін.) [231; 226; 252].

3 грудня 1976 р. в училищі проводився волейбольний турнір, який став традиційним і проводиться дотепер.

Таким чином, фізичне виховання та фізична підготовка учнів були вагомою складовою системи виховної роботи Луцького педагогічного училища.

Важливою складовою професійно-педагогічної підготовки вчителів була така форма позакласної роботи як *студентські будівельні загони*. Мета

створення цих загонів – адаптація майбутніх педагогів до життя. Студенти Луцького педагогічного училища будували хлібозавод, стадіон, спортивну школу, електростанцію, працювали на залізниці, озеленювали місто, виконували різноманітні роботи сільськогосподарського призначення. Допомагаючи колгоспам в напружений літній період сільськогосподарських робіт, студенти педучилища вели активну культмасову роботу. Зароблені кошти перераховувались на суспільно корисні справи [22].

Ще однією ефективною формою виховної роботи в училищі були *кімнати-музеї* – В. І. Леніна та Ярослава Галана. Діяльність таких кімнат була досить поширеною і важливою формою удосконалення процесу комплексного виховання здобувачів, розширення їх світогляду, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. В радянській педагогіці кімнати-музеї розглядалися як можливість розвивати творчу та громадську активність учнів. Кімнати-музеї в закладах освіти країни, республіки, області були центрами навчально-виховної роботи загалом, і патріотичного виховання зокрема; вони використовувалися у щоденній роботі з учнями, педагогами, випускниками, гостями, батьками, представниками місцевої громади тощо.

В Луцькому педагогічному училищі кімната-музей В. І. Леніна була створена напередодні 50-річчя жовтневої революції у 1977 р. (як традиційно це відбувалося в СРСР – до певних ювілейних дат). Кімната була своєрідним центром з ідейно-політичного виховання учнів, з вивчення і пропаганди ленінської теоретичної спадщини. В ній проводили ленінські заліки, ленінські уроки, на яких майбутнім педагогам викладачі наголошували на тому, що в особі вчителя «партія вбачає надійного помічника в реалізації своїх планів, у навчанні й комуністичному вихованні підростаючого покоління», тому завдання Луцького педагогічного училища полягало у підготовці такого педагога [120]. В кімнаті-музеї проводили також політзаняття, політінформації, зустрічі з відомими людьми й ін.

З 1979 року в училищі працював клуб Ярослава Галана, а з 1980 року – кімната-музей Ярослава Галана. Перед її відкриттям «група викладачів у складі

Ж. М. Седлецької, С. Г. Седлярук, Є. І. Полежаєва виїжджала до Львова для більш детального, предметного ознайомлення з історичними місцями, пов'язаними з життям, творчістю і діяльністю письменника-публіциста. Педагоги побували на його квартирі і могилі, відвідали школи, де вже були створені кімнати-музеї Ярослава Галана. Все це дало змогу укласти експозицію відповідної кімнати-музею у педучилищі» [120]. В кімнаті-музеї проходили виховні заходи, зустрічі з письменниками, ветеранами, іноземними гостями. Здобувачі освіти здійснювали постановку уривків з п'єс письменника, організовували дні пам'яті Я. Галана в кінці жовтня [18]. Традиційно в кімнаті-музеї проводилися бесіди «Я. Галан – учень, студент», «Я. Галан – педагог», «Я. Галан – письменник, публіцист» й ін. Приміром, бесіда «Я. Галан – педагог» проходила за таким планом: 1. Учитель Луцької гімназії. 2. Педагогічні погляди Я. Галана. 3. Боротьба Я. Галана за демократичні школи. 4. Проблеми народної освіти і творчість письменника [18, с.76].

В кімнаті-музеї Ярослава Галана популярними були вечори-диспути за книгами серії «Пост імені Ярослава Галана» [18, с.134].

Аналіз експозицій, планів виховної роботи, книги відгуків відвідувачів кімнати-музею, проведена рівненським ученим Б. Бричком, свідчить, що в Луцькому педагогічному училищі кімната-музей стала «справжнім центром комуністичного виховання молоді», «виховання в душі радянського патріотизму, пролетарського інтернаціоналізму» за активної підтримки «адміністрації, партійної організації училища» [18, с.141].

Однією з ефективних форм роботи кімнати-музею Ярослава Галана були агітбригади, які проводили виховні заходи в школах міста і близьких сіл [18, с. 143].

Цікавою формою роботи кімнат-музеїв в училищі був випуск стінних газет, які інформували педагогів, здобувачів училища про цікаві події в своїй діяльності, пропонували тематичні підбірки матеріалів. Під час випуску стінних газет слухачі училища навчалися вибору змістового наповнення номеру, тем для заміток, редагуванню [18, с 144].

Педагоги училища, класні керівники використовували матеріали кімнат-музеїв на уроках історії, української, російської літератури при вивченні окремих тем, при проведенні виховних годин.

В училищі здійснювалася підготовка екскурсодів для кімнат-музеїв, які були важливим чинником формування суспільної активності здобувачів: підготовка й проведення екскурсій давала їм можливість брати активну участь в процесі творення кімнати-музею, що робило останні могутнім засобом переконання.

Як свідчить аналіз звітів про щорічну роботу Луцького педагогічного училища, кімнати-музеї розглядалися в закладі насамперед як ідеологічне знаряддя. Кімнати-музеї стали важливим в училищі центром із залучення здобувачів до вивчення життя попередніх поколінь, розширювали і поглиблювали знання здобувачів, формували вміння організовувати дослідницьку діяльність згідно з тематикою кімнати-музею, проводити освітньо-виховну роботу серед учнівської молоді і населення, використовуючи простір і матеріали кімнат-музеїв. У кімнатах-музеях часто проводилися уроки, екскурсії, свята і розваги, виставки, конкурси, засідання методичних об'єднань, зустрічі з письменниками, ветеранами тощо.

У виховній роботі училища традиційними були зустрічі з ветеранами війни і праці, екскурсії історичними місцями Волині (с. Колодяжне, с. Кортеліси, с. Лопатень), інших областей республіки, країни (Київ, Ленінград, Брест, Хатинь).

Цікаво в училищі проходили тематичні вечори «Світ очима радянських людей», на яких викладачі, краєзнавці ділилися з учнями враженнями від поїздок за кордон: приміром, у 1982 р. М. Толочко – про Нову Зеландію, США, І. Орлов і З. Куликівська про Єгипет, Індію, голова колгоспу села Березовичі тов. Герасимчук розповів учням про свої враження від усіх континентів світу, які він відвідав [8].

З 1986 року за ініціативи викладача М. А. Толочка в училищі проводився день самоврядування [101].

Комсомольська й профспілкова організація.

В Луцькому педагогічному училищі згідно статуту утворювалися громадські організації (профспілкова організація, організація ЛКСМУ тощо).

Профспілкова організація училища, яку в різні часи очолювали: В. П. Копелева, Г. С. Шафета, А. О. Васкевич, С. Смаль, здійснювала велику роботу зі згуртування учнівського колективу, проводила культпоходи місцями, пов'язаними з розвитком культури рідного краю, організовувала конкурс на кращу класну кімнату [25, с.27]. Особливо багато ініціатив проявляла профспілкова організація училища в питаннях самообслуговування, проведення суботників/недільників й т. п. [272, арк. 61].

Профспілкова організації педучилища займалася насамперед питаннями покращення побутових умов слухачів, проводила значну роботу з оздоровлення учнів, надавала їм за необхідності матеріальну допомогу, фінансувала різноманітні поїздки. Лише упродовж 1977-1978 навчального року «350 учнів побували в різних оздоровчих закладах, як-то: будинках відпочинку, спортивно-оздоровчих таборах, піонерських таборах, профілакторіях. Число охоплених учнів різними формами оздоровлення становить 39% до загальної кількості» [273, арк. 37].

Як зазначалося нами вище, в училищі з перших днів була створена *комсомольська організація*, яка брала активну участь у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів. Комсомольська організація в педучилищі відігравала провідну роль в ідейно-політичному вихованні слухачів, в організації суспільно корисної роботи. Систематично «комсомольська організація боролася за зміцнення трудової дисципліни і за високу успішність», здійснювала «політмасову роботу» [231, арк. 31]. На засіданнях комітету та на комсомольських зборах ставились звіти окремих комсомольців з питань успішності й виконання навантажень. Комсомольцям, які відставали в навчанні, організовувалась взаємодопомога й це давало значні результати.

У повоєнні роки комсомольська організація проводила роботу із «заготівлі палива для педучилища та ремонту учбового приміщення й гуртожитків, а також

по устаткуванню гуртожитків та художньому оформленні учбового приміщення й гуртожитків» [231].

Комсомольці були самими активними в проведенні і підготовці свят, вечорів художньої самодіяльності фізкультурно-масової роботи.

Комсомольська організація проводила велику культурно-масову роботу в підшефному селі, організовувала роботу комсомольців під час збиральної й посівної кампанії [Звіти].

У звіті Луцького педагогічного училища за 1970-71 н. р. відзначено, що «тематичні комсомольські збори і диспути стали традиційними в роботі. Їх цілеспрямованість, тематика особливо корисні. Як наслідок учні-комсомольці випускних курсів добре розбиваються в політичних питаннях, опановують новий матеріал, володіють організаторськими здібностями, проявляють почуття обов'язку, честі, критичного ставлення до себе й товаришів» [227, арк. 63]. На тематичні комсомольські збори комсомольці запрошували ветеранів війни і праці: готуючись зустріти 30-річчя від дня визволення міста Луцька, комітет комсомолу запросив учасників визволення міста Луцька [226, арк. 47]. Комітетом комсомолу до 56-річниці радянської армії було проведено місячник по військово-патріотичному вихованню [там само].

Комсомольська організація готувала агітаторів, випускала комсомольський прожектор, залучала учнів до забезпечення громадського правопорядку під час масових заходів.

У середині 70-х років у педучилищі комсомольська організація діяла на правах райкому. В різні роки її очолювали: Л. І. Кулініч, В. М. Ворон, П. Я. Скопюк, В. І. Мишко, Н. І. Матвійчук, О. М. Дацюк, В. І. Кабанов [25, с.26].

У 1982 році комсомольській організації училища було «вручено вимпел ЦК ВЛКСМ за перемогу в огляді-конкурсі комсомольських організацій за успішне втілення в життя накреслень ХХVI з'їзду КПРС» [8].

Виховна робота в гуртожитку була важливою складовою цілісного виховного процесу в Луцькому педагогічному училищі й включала виховну

роботу вихователів в гуртожитку, виховну роботу педагогічного колективу серед мешканців гуртожитку. Виховна робота в гуртожитку передбачала проведення виховних годин, лекцій, бесід, тематичних свят, вечорів, виставок, зустрічей з цікавими людьми, конкурсу на кращу кімнату в гуртожитку тощо.

Вихователі залучали учнів, які мешкали в гуртожитку, до перегляду щоденних підсумкових вечірніх новин, щотижневих програм «В світі тварин», «Людина і закон», «Міжнародна панорама»; щопонеділка проводили політінформації [273, арк. 27].

В гуртожитку щороку складалися графіки самостійної роботи учнів, яку контролювали вихователі гуртожитку, класні керівники, чергові викладачі [273, арк. 6].

На засіданнях ради гуртожитку систематично заслуховували звіти про роботу старост поверхів, кімнат, розглядалися питання про дисципліну мешканців гуртожитку, про чистоту в кімнатах, на кухнях, про роботу редколегії стінної газети «Їжак». Щотижня проводились рейди з перевірки стану чистоти в кімнатах мешканців гуртожитку, результати яких заносили в «дзеркало чистоти» [226, арк. 53].

У 1980-х рр. в училищі постійно відбувалося удосконалення виховної й позакласної роботи, внаслідок чого поряд з традиційними формами (масові (урочисті заходи, лінійки, вечори), групові (відвідування відповідних кіносеансів, організація політичних та атеїстичних читань, виготовлення шкільних газет, альбомів), індивідуальні (бесіди, діалоги) й ін.), використовувались нові форми (школа педагогічної майстерності, проблемні та творчі групи, дискусійні клуби, клуби політичної освіти, ленінські заліки й ін.) й запроваджувалися нові традиції (день самоврядування, святкування дня народження училища, дня народження групи, посвята в першокурсники, фольклорний фестиваль й ін.).

З 1991 року в Луцькому педагогічному училищі виховна й позакласна робота була спрямована на утвердження української державності, формування національної самосвідомості майбутнього учителя. В училищі популярними

стали вечори відпочинку, дискотеки, екскурсії, відзначення ювілейних дат, літературні вечори, конкурс педагогічної майстерності, зустрічі з цікавими людьми, творчі майстерні, виховні години-знайомства першокурсників «Розкажи нам про себе» й ін.

Таким чином, здійснений аналіз виховної роботи в Луцькому педагогічному училищі впродовж визначених хронологічних меж (1939-2003) свідчить про те, що в училищі реалізовувалося завдання забезпечення всебічного, гармонійного розвитку учнів. Викладачі постійно удосконалювали форми і методи виховної роботи в училищі, формували у своїх вихованців методичні знання щодо здійснення виховної роботи, прищеплювали їм прагнення до вдосконалення, професійно та ідейно загартовували їх, готували до активної громадської роботи, до ефективної професійно-педагогічної діяльності на посаді вчителя.

3.3. Організація педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі

У цілісному процесі професійно-педагогічної підготовки учителя першочергове значення має співвідношення часу, виділеного на оволодіння теоретичними знаннями і практичними вміннями їх реалізації у середовищі, близькому до реального, коли майбутній учитель розпочне свою трудову діяльність. Тому педагогічна практика була і є чи не найважливішою складовою формування майбутнього учителя в умовах педагогічного училища. В Луцькому педагогічному училищі від самого початку роботи закладу поєднання теоретичних знань з практичними навиками було визнано важливою складовою підготовки вчителя початкових класів, яка регламентувалася положенням про організацію й зміст педагогічної практики студентів 1939 року, інструкцією щодо проведення педагогічної практики 1940 року [97]. Педпрактика учнів педагогічних училищ починалася з 2 курсу і продовжувалася протягом трьох років навчання. Положення, інструкції і програми визначали організаційні і

нормативно-правові засади педагогічної практики як виду навчального процесу (види практики, керівництво практикою, питання фінансування) [133].

Відповідно до навчального плану педагогічного училища на 1944-1945 н. р., на педагогічну практику виділялась досить значна кількість годин [256]. У перший повоєнний навчальний рік практика була двох видів: спостереження і пробні уроки та безперервна практика. Спостереження і пробні уроки розпочиналися на другому курсі і продовжувалися протягом усього третього курсу. На другому курсі на практичну підготовку виділялося 2 год. щотижнево, а на третьому курсі кількість годин практичної підготовки на тиждень зростала до 6 год. В цілому на спостереження та пробні уроки було виділено 270 год. Безперервна практика тривала упродовж двох тижнів у другому півріччі третього курсу. Щотижнево на безперервну практику виділялося 37 год. в першому півріччі, 74 год. у другому півріччі, відповідно, загалом в рік – 111 год.

Безперервна практика була організована у кілька етапів: перші п'ять днів знайомство з школою та класом; наступні сім днів проведення уроків під контролем учителя та дирекції; останні три дні спостереження за результатами практичної підготовки. Після закінчення безперервної практики результати діяльності слухачів обговорювалися на педагогічній раді школи, яка давала характеристику практикантам. На підсумковій конференції обговорювалися результати безперервної практичної підготовки та висловлювалися відповідні рекомендації щодо покращення організації і проведення практики [40].

За «Статутом педагогічного училища», прийнятого в 1945 році, для кожного слухача педагогічного училища було «обов'язковим проходження педагогічної практики за програмою та графіком, затвердженими Наркоматом Освіти УРСР». Проходження педагогічної практики передбачалося у базовій школі, які, як вже зазначалося нами вище, були «при кожному педагогічному училищі» (п.12) [266, с.3]. У такій школі майбутні учителі мали змогу проходити практику та удосконалювати свою педагогічну майстерність. При цьому встановлювалися такі види педагогічної і практики: «спостереження уроків і позакласних занять у

початковій школі; пробні уроки слухачів; одноденна педагогічна практика; двотижнева практика в початкових школах і I-IV класах семирічних та середніх шкіл» [266, с.4].

Успішність з педагогічної практики оцінювалася за п'ятибальною системою. Оцінка за кожен пробний урок чи позакласне заняття виставлялася тим викладачем, який керував підготовкою слухача до уроку чи заняття (п. 26 Постанови). У п. 44 статуту зазначалося, що «керівник педагогічної практики призначається директором училища переважно з викладачів педагогіки та є її організатором. Керівник педагогічної практики на основі інструкції Наркомату Освіти УРСР складає й подає на затвердження директорові графік педагогічної практики, пристосований до свого училища, несе відповідальність за його виконання, затверджує конспекти пробних уроків слухачів, відвідує показові та пробні уроки, ... контролює проходження слухачами одноденної та безперервної педагогічної практики, веде облік успішності слухачів» [266, с.9-10].

Аналіз навчальних програм педагогічних училищ, розроблених та затверджених Міністерством освіти УРСР на 1946 рік, засвідчує, що програмою було чітко визначено зміст, завдання педагогічної практики, схарактеризовано її види на кожному курсі, подано перелік практичних завдань [222].

Базова початкова школа при Луцькому педагогічному училищі працювала в приміщенні закладу в другу зміну у відведених для її роботи чотирьох класних кімнатах. Як зазначено в звітах училища за 1947-1948 н. р., 1948-1949 н. р., всі вчителі базової школи мали відповідну освіту й педагогічний стаж. Навчально-виховна робота базової школи була чітко спланована, уроки вчителі базової школи проводили на належному ідейно-політичному рівні. «Шкільною меблею й підручниками учні базової школи забезпечені. Наочних приладів базова школа мала недостатню кількість» [231, арк. 39].

На основі даних зі щорічних звітів за 1947-1962 рр. у Луцькому педагогічному училищі чисельність дітей, які навчалися у базовій школі, змінювалася відповідно до політичних, економічних та соціокультурних умов того часу [40].

Таблиця 3.6

**Контингент учнів базової початкової школи
Луцького педагогічного училища**

Навчальний рік	Кількість учнів
1947-1948	152
1948-1949	145
1949-1950	104
1950-1951	101
1952-1953	126
1953-1954	127
1955-1956	125
1956-1957	128
1958-1959	84
1959-1960	84
1960-1961	85
1961-1962	80

[Укладено авторкою на основі звітів про роботу Луцького педагогічного училища 1947-1962 років].

У 1947-1948 н. р. практика ознайомлення з першими кроками дитини в школі розпочалася 1 вересня й проходила вісім днів в школах міста. Практика носила спостережливий характер. В кінці було проведено підсумкову конференцію й зібрано матеріал практики.

З 10 вересня по 15 жовтня проходила пасивна практика, яку слухачі проходили в базовій школі. На цю практику було відведено по 6 тижневих годин, з яких 4 години йшло на спостереження і 2 години на розбір уроків. Уроки розбиралися в присутності слухачів, вчителів базової школи та методистів.

З 15 жовтня 1947 року по 1 березня 1948 року проводилися практичні пробні уроки. Цей вид практики слухачі також проходили в базовій школі. У звіті про роботу Луцького педагогічного училища за 1947-1948 н. р. зазначалося, що цей вид практики «проходив важко із-за перевантаження класу слухачами і учнями». Класи базової школи мали від 27 до 43 учнів, і на кожному практичному уроці було 17 чоловік присутніх слухачів училища [245, арк. 23].

Крім цього проводилася практика з позашкільної та піонерської роботи.

З 1 по 27 лютого 1948 року проводилася одноденна практика в базовій школі та в школах № 1 і № 7 міста Луцька. Відразу з 1 березня 1948 року розпочиналася безперервна практика, яку 23 слухачі проходили в місті Луцьку, а 53 слухачів в селах і районах Волинської області. Цей вид практики було організовано таким чином: перші п'ять днів слухачі ознайомлювалися з класом і школою, наступних сім днів слухачі працювали під контролем вчителя і дирекції школи і останні три дні слухачі спостерігали наслідки своєї роботи. В кожній школі, де слухачі відбували практику, по її закінченні проводилася педрада, на якій обговорювали роботу практикантів, давали оцінку їхньої роботи і затверджували характеристики [245, арк. 24].

У 1948-1949 н. р слухачі усіх курсів в базовій школі проводили пробні уроки, позакласну роботу, чергували по школі впродовж усього навчального року: в першому півріччі по 2 години на тиждень і в другому по 4 години на тиждень. Слухачами кожної групи було дано 16 пробних уроків і 23 уроки з позакласної роботи в першому півріччі та 14 показових уроків і 53 пробних в другому півріччі [231, арк. 40]. Позакласна робота проводилась за такими видами: позакласне читання, робота з фізкультурним гуртком, робота зі співочим гуртком, робота з драматичним гуртком, робота з танцювальним гуртком, відвідування кіно, театру, музею, демонстрування діапозитивів на історичні й географічні теми, робота з вишивальним гуртком, гра в шашки, військові й фізкультурні гри, відгадування загадок, дитячі ранки, випуск стінних газет [231, арк. 40].

Слухачі другого курсу проводили педагогічну практику за таким планом: загальне ознайомлення зі школою, вивчення особливостей дитини 7-11 років, фізичне виховання, вивчення навчальних планів початкової школи, програм і підручників, вивчення застосування учителем на практиці принципів дидактики, вивчення досягнення виховних цілей на уроці, складання розкладу. Кожен слухач педучилища був прикріплений до 1-2 учнів базової школи і вів спостереження за цими учнями під час уроку, поза уроками і в домашній обстановці. Після проведення спостереження слухачі писали на учнів

характеристики. Під час проходження практики слухачі вивчали добовий режим дня школяра, режим дня в школі, ранкову гімнастику, правильність посадки учнів за партою, спостерігали за проведенням уроків фізкультури. Слухачі аналізували складання розкладу і самі складали розклади для класів початкової школи [231, арк. 40].

Слухачі-практиканти до кожного уроку готували для унаочнення схему проведення уроку, виготовляли зразковий розклад уроків для роботи вчителя з двома класами тощо. Кожен практикант складав конспект, який обговорювався з керівником практики, проводив пробні уроки, за проведенням яких спостерігали методисти, викладач педагогіки, вчителі базової школи, керівник практики й інші слухачі.

Після закінчення педпрактики традиційно відбувалася підсумкова конференція. Приміром, в березні 1949 року в училищі було проведено підсумкову конференцію, на якій обговорювали ступінь підготовленості випускників Луцького педучилища до роботи в початковій школі. В обговоренні доповіді практиканти «обмінялись досвідом і звернули увагу на те, які труднощі зустрічалися в їх роботі. На конференції розглянули також питання про особливості роботи вчителя зі сполученими класами (2-4 і 1-3) й планування роботи» [231, арк. 40]. Таку ж інформацію нами віднайдено в «Звіті про роботу Луцького педучилища за 1949-1950 рік навчання» [232, арк. 46].

На допомогу слухачам-практикантам спрямовувалася діяльність «педагогічного кабінету училища, в якому концентрувалися зразки конспектів, звіти, протоколи обговорень, зразки щоденників, альбомів тощо» [232, арк. 8].

Позаяк вся педагогічна практика була суттєвим продовженням і одночасним доповненням професійних знань з предметів, які вивчали слухачі педучилища, питання організації і проведення педагогічної практики були постійно в плані роботи педагогічної ради.

У 1950-1951 н. р. в базовій початковій школі виділили окреме приміщення, яке складалося з чотирьох класних кімнат, учительської та піонерської кімнати. Наявність окремого приміщення школи позитивно позначилася на організації та

проведенні педагогічної практики. Про це свідчить кількість проведених позакласних заходів, відсутність негативних оцінок у слухачів [40].

У 1950-1960 роках на шкільному відділі Луцького педагогічного училища планувалися: практика-спостереження з педагогіки, психології, методики мови, арифметики, практика показових і пробних уроків та позакласних занять з різних предметів, безвідривна практика на місці помічників учителя, вихователя, літня практика у піонерських таборах, а також практика з теми: «Перші дні дитини в школі» та шеститижнева безперервна практика на робочому місці вчителя [233; 234; 235; 236; 239; 240; 241].

У цей період характерним було те, що питанням практичної підготовки освітянських кадрів значну увагу приділяв уряд країни: виділялися суттєві кошти, забезпечувалися умови для зміцнення і розвитку відповідної матеріальної бази. В окремих випадках уряд республіки виділяв додаткові кошти для поліпшення підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. Зокрема, у 1950-х роках в країні значно розширилася кількість піонерських таборів і для забезпечення їх діяльності, особливо у літній період, були потрібні піонервожаті. З метою удосконалення та поліпшення практичної діяльності цієї категорії освітянських кадрів організовувалися спеціальні збори і навчання. Наприклад, постановою № 1615 від 2 липня 1951 року Ради Міністрів Української РСР «Про проведення двадцятиденних практичних таборів для учнів других курсів піонерських відділів педагогічних училищ» передбачалось зібрати 336 осіб, майбутніх піонервожатих і дати їм практичні навички організаторської і діяльної праці, для цього заходу виділялися спеціальні асигнування в сумі 76270 крб [223].

У червні-липні для слухачів училища проводилася *піонерська практика* у літніх таборах різного типу (табори обкомів профспілок, міжколгоспні табори, майданчики міста) [272, арк. 35]. Слухачі знайомились з різними видами і формами роботи з піонерами в таборі, вчилися творчо застосовувати педагогічні знання на практиці. В таборах практиканти проводили «змагання, конкурси на кращого художника, шахіста, співака, фізкультурника. В загонах проводилися

такі заходи, як свято пісні, свято чистоти і здоров'я, конкурс на кращого оповідача казки, декламатора. Проводилася робота в зірочках, жовтеньських групах, в ланках, в піонерських загонах, з активом жовтень і піонерів» [253, арк. 8].

Як свідчить здійснений аналіз щорічних звітів про роботу Луцького педагогічного училища, в закладі практикувалася *сільськогосподарська* практика. Її, як правило, проводили в останній тиждень серпня – перші тижні вересня в колгоспах області або на дослідних ділянках [там само].

У 1955-1956 н. р., 1956-1957 н. р. практика проводилася на третьому і четвертому курсах: на третьому курсі проводилися такі види: тижневі показові і пробні уроки, практика з позакласної роботи та піонерської роботи; на четвертому курсі були проведені такі види практики: двотижнева, одноденна та показові й пробні уроки [238, арк. 22].

У 1958-1959 н. р., 1959-1960 н. р. студенти першого та другого курсів шкільного відділу проходили практику в базовій школі; слухачі третього курсу «практику відбували по середніх школах м. Луцька та по школах області» [241, арк. 25].

Відповідно до Статуту Луцького педагогічного училища 1962 року практика поділялася на педагогічну, виробничу та піонерську й організовувалася відповідно до Положень про практику [276]. Метою практики було одержання й удосконалення практичних навичок, необхідних майбутньому учителю. Учні вчилися проводити уроки у всіх початкових класах, оволодівали різними видами роботи з піонерами, жовтеньцями, проводили позакласну роботу з дітьми відповідно до вимог теорії педагогіки і психології й окремих методик, здобували навички проведення роботи в батьками. На практиці майбутні учителі навчались спостерігати і аналізувати навчально-виховну роботу з учнями, вчилися любити свою майбутню професію.

Статут, розроблені положення, інструкції і програми з педпрактики сприяли систематизації послідовності видів педагогічної практики в училищі.

Вивчення нормативних документів (статутів, положень, інструкцій), історичної, цільової, структурно-змістової сторін педпрактики у різні етапи функціонування Луцького педагогічного училища доводить, що всі зміни, які відбувалися в суспільстві, в освіті, формували нові вимоги до педагогічних кадрів, професійно-педагогічна підготовка яких змінювала статус, види й зміст педпрактики.

Схарактеризуємо організацію практик в Луцькому педагогічному училищі більш докладно на основі здійсненого аналізу щорічних звітів про роботу закладу [245; 226; 231; 233; 241; 243; 245].

Починаючи вже з першого семестру першого курсу, слухачі училища закріплювалися за класоводами базової школи і працювали як помічники вчителів. Вони виготовляли наочність, чергували в класі, перевіряли щоденники учнів, займалися з невстигаючими учнями, відвідували і вивчали їхні домашні умови, керували самообслуговуванням, проводили бесіди, екскурсії, культпоходи, обговорювали книги, розучували вірші, пісні, танці [253, арк. 7]. «З цією метою до кожного класу було прикріплено по 7-8 слухачів на цілий навчальний рік. Кожна академгрупа виконала практики як помічника вчителя по 40 годин» [272, арк. 32].

В «другому семестрі на першому курсі проводилася практика – показові і пробні уроки, показові і пробні позакласні заняття, практика роботи з піонерами та жовтентами та продовжувався вид практики – помічники вчителів базової школи». На все друге півріччя навчального року був складений сталий розклад педпрактики, за яким працювали слухачі, графік консультацій для методистів і вчителів базової школи. «Кожний слухач знав наперед на 2-3 місяці, який урок він буде проводити, і це полегшувало роботу» [272, арк. 33]. Кожна академгрупа студентів проводила різні уроки. Група розділялася на три підгрупи по 10 чоловік для пробних уроків і на дві підгрупи по 15 чоловік для показових уроків. Графік по можливості складався так, щоб один слухач міг дати по 5-6 уроків як з різних предметів, так і в різних класах. Цінним було те, що в слухача на уроках завжди була присутня та підгрупа, в яку він сам входив [там само].

На другому курсі в третьому семестрі «проводилася практика тижнева, показові і пробні уроки, показові і пробні позакласні заняття, показові і пробні піонерські/жовтеньські заняття, практика як помічників вчителів. Для проведення тижневої практики академгрупи були поділені на 4 підгрупи по 15 чоловік, які були прикріплені до чотирьох перших класів міських шкіл [272, арк. 33-34].

Під час тижневої практики з 1 по 7 вересня слухачі вели щоденники практики, в які записували спостереження за уроками. В кінці робочого дня уроки аналізувалися під керівництвом методиста з участю учнів класу.

Слухачі спостерігали й половину навчання в добукварному періоді: виявлення знань учнів, повідомлення нових знань на основі досвіду, особливості ведення зошитів, користування олівцями і чорнилом, ознайомлення з правилами для учнів. Слухачі брали участь у виготовленні наочності для першого класу та писали твори. Оцінки за практику заносилися в журнал.

Для проходження практики укладалися плани показових і пробних уроків, показових і пробних позакласних занять, показових і пробних піонерських занять [272, арк. 34]. Перед проведенням уроків, позакласних занять слухачі готували конспект, отримували консультацію в учителя, методиста, готували наочність, підбирали кінофільми й ін.

На другому курсі в четвертому семестрі проводилася шеститижнева практика – помічник вчителя. Вона проходила в школах міста і в сільських школах, розташованих близько до м. Луцька. За всіма слухачами за наказом були закріплені методисти для керівництва і контролю за практикою. В кінці традиційно проводилася підсумкова конференція.

На третьому курсі упродовж 5-6 семестрів кожен учень шкільного відділу проводив не менше десяти пробних уроків, 3-4 позакласних занять у різних класах школи: читання, граматику, арифметику, природознавство, малювання, співи, фізвиховання, ручну працю, заняття з піонерами, жовтеньками. Учні курсу впродовж усього навчального року вели гуртки з учнями початкових класів.

Учні училища проходили педагогічну практику і в групах подовженого дня. Викладачі шкільного відділу готували учнів до цієї практики: читали теоретичний матеріал на другому курсі; на старших курсах практикували проведення учнями різних видів робіт в групах подовженого дня [273, арк. 31].

Велика увага у ці роки приділялася практичній роботі майбутніх учителів на пришкільних ділянках.

22 серпня 1974 року було прийнято постанову ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР «Про заходи по дальшому удосконаленню керівництва середніми спеціальними навчальними закладами та про поліпшення якості підготовки спеціалістів з середньою спеціальною освітою», відповідно до якої визначалися нові підходи і вимоги у справі підготовки педагогічних кадрів й в Україні. Підготовка спеціалістів в педагогічних училищах повинна була максимально відповідати тогочасним вимогам розвитку науки і техніки, інтенсифікації виробництва (а для закладів освіти це означало підготувати дітей до суспільного життя). Передбачалось удосконалення навчальних планів і програм, у тому числі й з педагогічної практики, позаяк в постанові підкреслювалось, що «в сучасних умовах педагог повинен не тільки передавати знання учням, але і навчити їх самостійно працювати, творчо мислити, розвивати у них інтерес і потребу до самоосвіти» [157]. Змістові вимоги програм практики спрямовувалися на підготовку майбутнього учителя до самостійної роботи, педпрактика носила більш індивідуалізований характер. Це виражалось у творчій діяльності учнів педучилищ щодо виготовлення дидактичних матеріалів на пробні уроки і заняття, участі у гуртковій роботі школи тощо. Для кожного учня педагогічного училища педагогічна практика була засобом поглиблення знань, умінь і навичок, вона ставала розвивальним явищем, впливала на формування особистості майбутнього педагога. Різні види практики забезпечували широке поле діяльності для учнів, коли вони багато питань вирішували самостійно, зустрічали й долали перші труднощі, до яких виявлялися не зовсім добре підготовлені. Учні після проходження педагогічної практики ставали більш впевненими, здобували

практичні навички, відчували специфіку професії педагога [226; 227; 231; 235; 242].

В архіві міститься довідка директора Луцького педагогічного училища С. Стецюка начальника відділу педагогічних училищ Л. Тумановій про стан проведення педагогічної практики на музичному відділі училища, датована 18 листопада 1974 року, в якій докладно проаналізована організація педпрактики в закладі в цілому [269]. В документі відзначалося, що в училищі існував «зв'язок педагогічної практики з викладанням спеціальних і загальноосвітніх дисциплін». В закладі була «встановлена обов'язковість відвідування викладачами поточних і контрольних занять і уроків своїх учнів, надання їм допомоги на практиці. Хід і підсумки практики потім обговорюються на педагогічних радах. У нашому училищі склалася гарна традиція: «Жодного учителя байдужого до педагогічної практики». Тут перевіряються підсумки роботи кожного вчителя зі своєї дисципліни, тут наочно видні результати зусиль педагогічного колективу, тут виявляються здобутки й недоліки ... наших учнів, майбутніх педагогів... Саме тому педагогічна практика в училищі стає тим центром, який визначає напрям нашої роботи на новий навчальний рік» [269, арк. 17].

З 70-х рр. ХХ ст. в училищі запроваджувалася нова форма планування практик (комплексна на весь період навчання учня) [273]. Хід педагогічної практики відображався в такій документації: річний план проведення педагогічної практики, розклад практики, графік консультацій; журнал обліку педагогічної практики (окремий на кожен навчальну групу на весь період навчання). Кожен учень вів особистий щоденник.

В комплексній програмі педпрактики училища містився не лише перелік заходів, але й перераховувалися практичні вміння й навички, вироблення яких вважалися особливо актуальними для діяльності педагога. Формування практичних умінь і навичок розподілялося за курсами з урахуванням можливостей оволодіння ними здобувачами на різних видах педпрактики.

Міністерство освіти УРСР в 1976 році видало методичний лист «Про організацію громадсько-політичної практики учнів педучилищ» [178, с.92-96]. В

методичних рекомендаціях, що були надіслані в усі педагогічні училища республіки, пропонувалися нові підходи до справи виховання учнівської молоді, було розроблено систему громадсько-політичної практики у навчальній групі. Для роботи рекомендувалося понад двадцять видів постійних громадських доручень з чітким визначенням функціональних обов'язків активістів. Одним з компонентів цієї системи був такий спосіб розподілу доручень між учнями, щоб кожен міг стати активним учасником загальної справи, щоб виконання доручення вимагало від вихованців педучилищ самостійності, творчої активності й забезпечувало набування досвіду громадсько-політичної роботи. В кожній групі виділялося чотири основні напрями громадсько-політичної роботи: виробничий, ідеологічний, культурно-масовий і санітарно-побутовий [178].

У звіті про роботу Луцького педагогічного училища за 1977-1978 н. р. віднаходимо перші узагальнення про організацію і проведення цього виду практики: «В училищі проводилась певна суспільно-педагогічна робота. Учні прослухали факультативний курс з основ громадсько-політичної роботи. Вони ознайомилися з формами і методами громадсько-політичної роботи, одержали практичні навички організаторської і політичної роботи. Учні навчилися готувати і проводити збори в навчальних групах, виступати з політінформаціями, бесідами, лекціями і доповідями на суспільно-політичні теми, проводити тематичні вечори [273, арк. 9].

Відповідно до реформи загальноосвітньої і професійної школи (1984) змінилися й пріоритети в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів, зокрема й щодо організації педагогічної практики. В закладах педагогічної освіти запроваджувалася неперервна педагогічна практика (комбінація програми педпрактики з суспільно корисною роботою), яка передбачала оволодіння здобувачами молодших курсів уміннями й навичками суспільно корисної роботи й залучення старшокурсників до участі в реальному навчально-виховному процесі школи.

Відповідно до Положення про виробничу практику учнів педагогічних училищ № 1/1-31-542 від 25.09.1986 року основною метою педагогічної

практики було оволодіння учнями методами, формами, способами професійної педагогічної діяльності; формування професійних умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення педагогічних завдань в умовах реального навчально-виховного процесу в початковій школі; виховання потреби систематичного професійного самовдосконалення майбутнього педагога [97]. Значна увага приділялась питанням планування, організації та проведення педагогічної практики. До видів педагогічної практики належали: спостереження; виховна практика; показові уроки; літня педагогічна практика, пробні уроки та заняття у початковій школі; практика «Перші дні дитини в школі», безперервна (переддипломна) практика. Окрім названих видів практики здобувачі училища проводили спостереження за окремими видами навчально-виховної роботи в школах у зв'язку з вивченням курсів психології, педагогіки і окремих методик.

Спостереження як основний вид педагогічної практики проводилося впродовж всього терміну навчання, однак змінювався його характер та завдання. За окремими уроками спостереження проводилось всім курсом або двома підгрупами разом з викладачем. Матеріали спостережень записувались в окремий зошит та аналізувались на заняттях при підбитті підсумків педагогічної практики. Учні педагогічного училища відвідували уроки, організовували різні рухливі ігри, оформляли куточки-порадники для батьків, складали альбоми з рослинами рідного краю, спостерігали за поведінкою дітей та фіксували результати.

Як правило, показові уроки і заняття проводили викладачі педучилищ, або найбільш кваліфіковані вчителі шкіл. Кожен учень педучилища мав провести певну кількість пробних уроків і занять. Зокрема, майбутній учитель початкових класів – 12 уроків і 2 позакласні заходи. Всі проведені уроки, заняття і спостереження обговорювались.

Практична підготовка майбутніх учителів початкових класів в Луцькому педучилищі з кожним роком удосконалювалася і урізноманітнювалася, змінювались підходи і види практики. Зокрема, згідно навчального плану з

спеціальності 0307 «Викладання в початкових класах на базі неповної середньої школи» за 1989 р. на педагогічну практику відводилося 367 год., тоді як в 1948 р. виділялося лише 212 год. При цьому зауважимо, що кількість річних навчальних годин згідно даних навчальних планів, практично не змінилась: в 1948 р. – 4928 год., а в 1989 р. – 4968 годин. Тобто збільшення відбулося лише на 40 річних навчальних годин. Таким чином, на педагогічну практику в 1989 р. виділялося вже на 155 годин більше.

Змістове порівняння за видами педагогічної практики свідчить, що в 1948 р. були такі види практик: перші дні дитини в школі; одноденна педпрактика; двотижнева педагогічна практика; а в 1989 р. педагогічна практика мала такі види: навчальна практика, що включала практику з основ природознавства і краєзнавства та підготовку до роботи з дітьми в літніх піонерських таборах; педагогічна практика: позакласна і позашкільна виховна робота; літня в піонерських таборах; пробні уроки і заняття; перші дні дитини в школі; переддипломна, яка проходить протягом восьми тижнів.

З проголошенням незалежності України і прийняттям Закону «Про освіту» (1991) з метою удосконалення практичної підготовки та впровадження ступеневої освіти було визначено нові тенденції щодо побудови змісту педагогічної практики: педагогічна практика як компонент загального змісту освіти, була орієнтована на сучасні вимоги до педагогічної професії; основною ланкою в педагогічній практиці визначався процес апробації знань, умінь, можливостей під час виконання педагогічної діяльності; педагогічна практика повинна була готувати майбутніх педагогів до входження в систему новітньої освіти, до швидкої адаптації і переключення з одного виду діяльності на інший; неперервний характер практики в закладах педагогічної освіти, наступність у змісті, формах і методах її організації; удосконалення форм і методів роботи зі здобувачами на педагогічній практиці; організація методичної роботи з учителями шкіл, встановлення нового рівня взаємин з базами практики.

В педагогічних училищах відбувалася модернізація системи педпрактики, здійснювався пошук нових форм і напрямів її організації.

У квітні 1993 р. Міністерство освіти України затвердило «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», в якому розглядалися загальні питання організації, проведення та підведення підсумків усіх видів практики здобувачів різних спеціальностей. У документі зазначалося, що «метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності» [155].

В грудні 1994 р. Міністерством освіти України були внесені зміни в зазначене Положення стосовно оплати праці безпосередніх керівників практики від бази практики [153].

Відповідно, практика здобувачів передбачала безперервність та послідовність її проведення при одержанні потрібного, достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до різних освітніх та кваліфікаційних рівнів. Зміст і послідовність практики визначалася програмою, яка розроблялася предметною (цикловою) комісією згідно з навчальним планом. Усі вимоги об'єднувалися в наскрізній програмі – основному навчально-методичному документі практики. Зміст наскрізної програми відповідав зазначеному Положенню, наказам і рішенням колегії Міністерства освіти України щодо практики здобувачів, навчальному плану спеціальності і кваліфікаційній характеристиці спеціалістів. На основі цієї програми розроблялися робочі програми відповідних видів практики [155].

В училищі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. була створена налагоджена чітка система організації всіх видів практики, яка сприяла ефективній професійно-педагогічній підготовці здобувачів вищої освіти до професійної діяльності.

Виховна практика давала змогу майбутнім учителям початкових класів отримати перший досвід педагогічної комунікації, навчитись організовувати освітнє середовище, здійснювати наскрізне виховання учнів на уроках.

Пробна педагогічна практика спрямовувалася на апробацію професійних умінь й навичок: моделювання навчальних занять в умовах закладів загальної середньої освіти, використання методичного інструментарію у роботі з учнями, організація освітнього процесу, аналіз результативності освітньої діяльності.

Під час літньої практики здобувачі виконували функції вихователів, педагогів-організаторів, вожатих, керівників гуртків і секцій у закладах оздоровлення і відпочинку різного типу. Здобувачі засвоювали особливості роботи з дітьми в піонерському таборі, логіку розвитку зміни, методіку підготовки й проведення піонерських зборів, лінійок, оглядів художньої самодіяльності і т. п.

В процесі проходження практики «Перші дні дитини у школі» майбутні вчителі початкових класів ознайомлювалися з особливостями адаптації учнів шестирічного віку до шкільного життя, спостерігали за специфікою проведення уроків з першокласниками й ін.

Під час останньої переддипломної практики відбувався своєрідний моніторинг професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Здобувачі здійснювали психолого-педагогічну діагностику учнів; вчилися плануванню; проводили уроки, позакласні заняття; здійснювали роботу з батьками.

У 1993-1994 н. р. в Луцькому педагогічному училищі на спеціальності 0307 «Викладання в початкових класах», як свідчить інформація про підсумки практики студентів, подана директором А. І. Гуловським в Міністерство освіти України, схарактеризовані види практики були в досить великому обсязі, який представлено нами в табл.3.7.

Дані, представлені в таблиці 3.7, свідчать, що проходження здобувачами педагогічного училища різних видів практик здійснювалося впродовж всього періоду навчання, починаючи з другого курсу. Для забезпечення необхідного та

достатнього обсягу практичних знань і умінь в закладі відводилася значна кількість годин: 2560 год. (другий курс, 4 види практики), 4145 (третій курс, три види практики), 3060 (четвертий курс, 4 види практики). Усього за період навчання – 9765 год.

Таблиця 3.7

**Відомість про підсумки практики студентів
в 1993/94 навчальному році Луцького педагогічного училища**

№	Спеціальність		Обсяг практики		
	Шифр	Спеціальність	Курс навчання	За навчальним планом	Фактично виконано
1.	0307	Викладання в початкових класах	2	380	380
			2	380	380
			2	380	380
			2	1800	1800
Всього				2560	2560
	0307	Викладання в початкових класах	3	925	925
			3	900	900
			3	160	160
			3	1080	1800
			3	1080	1800
Всього				4145	4145
	0307	Викладання в початкових класах	4	540	540
			4	1080	1080
			4	1440	1440
Всього				3060	3060

[252].

Таким чином, здійснений ретроспективний аналіз організації педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі показав, що в період з 1939 по 2003 рік зміст, цілі й завдання педагогічної практики, а також механізми її організації і характер керівництва зумовлювались культурно-історичними особливостями розвитку, освітньою політикою держави, відображали досягнення психолого-педагогічної науки. Еволюція уявлень про сутність педагогічної практики й підходів до її організації дає змогу відзначити, що відбулося суттєве зростання годин на педагогічну практику – одну з найважливіших складових професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; розширилися види педпрактики, вона мала наскрізний характер, поступово поглиблюючись і наповнюючись новим змістом.

Педагогічна практика була і залишається сьогодні способом поглиблення знань, умінь та навичок здобувачів освіти, впливає на формування творчості та професійності майбутнього педагога; забезпечує зв'язок між теорією та практикою. З 2003 р. педагогічна практика в Луцькому педагогічному училищі базується на компетентнісному підході, який виражається в особистісно орієнтованій і багатoproфільній спрямованості педпрактики, позаяк входження України в Болонський процес і перехід до якісної освіти на рівні ЄС передбачає модернізацію професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів в закладах професійної освіти.

Висновки до третього розділу

Встановлено, що за тривалий період існування Луцького педагогічного училища професійно-педагогічна підготовка учителів розвивалася й удосконалювалася, що підтверджує здійснений аналіз навчального процесу, виховної роботи, організації педагогічної практики в закладі.

У перші роки роботи педагогічної школи – училища особлива увага зверталася на посилення професійної підготовки майбутніх спеціалістів та підвищення їхнього ідейно-політичного та загальнокультурного рівня, на перехід на нові навчальні плани та програми, на формування методики проведення теоретичних і практичних занять, організацію самостійної роботи здобувачів, вироблення цілісної системи навчальної діяльності та здійснення внутрішнього контролю.

У 50-х рр. ХХ ст. відбулося введення факультативних годин (музика, спів, спортивне вдосконалення, іноземна мова); обов'язковими були сільськогосподарські роботи; в 1960-х рр. здійснювалася підготовка за додатковими кваліфікаціями, зокрема готували піонервожатих.

З другої половини 1960-х років й до початку 1990-х років увага зосереджувалася на формуванні системи організації навчальної діяльності, на удосконаленні й використанні нових підходів до навчально-виховної роботи. В

навчальних планах чітко дотримувався баланс між професійними і методичними дисциплінами у співвідношенні 2:3, що сприяло одержанню випускниками педагогічного училища якісної методичної підготовки.

З 1991 р. й до реорганізації училища в коледж у 2003 р. у період становлення української державності відбувалося формування нормативно-правової бази організації освітнього процесу у закладі, удосконалення освітнього процесу. Здійснювалася активна комп'ютеризація навчального процесу, упроваджувалися нові форми навчальної роботи, нові типи уроків, проводилися тижні предметних комісій і предметні олімпіади.

У розділі здійснено аналіз навчальних планів, порівняльний аналіз змістового наповнення окремих навчальних дисциплін, які склали основу навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Луцькому педагогічному училищі.

У розділі проаналізована виховна й позакласна робота як цілісна система у визначених хронологічних межах. Виховний процес у 1940-1960-х рр. був повністю ідеологічно забарвлений і спрямований на формування радянської людини з відповідним світоглядом, мисленням і комуністичними переконаннями. В училищі використовувався широкий спектр засобів впливу на майбутніх учителів: учні залучалися до участі у виборах, мітингах, процесах колективізації, читанні лекцій у колгоспах і на підприємствах.

Зазначено, що з 1972 р. в Луцькому педагогічному училищі на основі існуючих гуртків було створено університет «У світі знань», який сконцентрував усю позакласну роботу предметних гуртків.

Схарактеризовано основні напрями виховання, діяльність художньої самодіяльності, студентські будівельні загони, діяльність кімнат-музеїв В. І. Леніна та Ярослава Галана, комсомольської й профспілкової організацій.

Схарактеризовано організацію педагогічної практики – однієї з важливих складових формування майбутнього учителя в умовах Луцького педагогічного училища у визначених хронологічних межах. За час діяльності училища запроваджувалися різні види педагогічної практики: спостереження і пробні

уроки та безперервна практика (1944); спостереження уроків і позакласних занять у початковій школі; пробні уроки слухачів; одноденна педагогічна практика; двотижнева практика в початкових школах і I-IV класах семирічних та середніх шкіл (1945); практика ознайомлення з першими кроками дитини в школі (1947-1948); одноденна, тижнева практика, двотижнева, показові і пробні уроки, практика з позакласної роботи та піонерської роботи, практика як помічника вчителя (1962-1963); громадсько-політична практика (1976); виховна практика, літня педагогічна практика, практика «Перші дні дитини в школі», безперервна (переддипломна) практика (1986); безперервна наскрізна практика (1994).

Здійснений ретроспективний аналіз організації педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі показав, що в період з 1939 по 2003 рік зміст, цілі й завдання педагогічної практики, а також механізми її організації і характер керівництва зумовлювались культурно-історичними особливостями розвитку, освітньою політикою держави, відображали досягнення психолого-педагогічної науки. Педагогічна практика була чітко організованою, послідовною, забезпечувала зв'язок між теорією та практикою. Аналіз еволюції педагогічної практики й підходів до її організації дає змогу відзначити, що в училищі відбулося суттєве зростання годин на педагогічну практику (у 1990 роках порівняно з 1948 р. вона зросла в 1,7 разів), розширилися види педпрактики, вона мала наскрізний характер, поступово поглиблюючись і наповнюючись новим змістом. Водночас практична підготовка майбутніх учителів початкової школи розглядалася як складова частина освітнього процесу, мала на меті навчити здобувачів творчо застосовувати в практичній педагогічній діяльності теоретичні знання, отримані під час навчання, сприяти розвитку в майбутніх учителів інтересу до професійної діяльності.

Основні положення третього розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [16; 40; 57; 51; 38].

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003) засвідчили досягнення мети, розв’язання поставлених завдань і стали підставою для наступних висновків:

1. Окреслено історіографію проблеми й проаналізовано джерельну базу дослідження.

Наукові праці з проблеми розглянуто у межах двох періодів (за О. Сухомлинською): *I період (1939–1991)* – радянський період становлення «української педагогіки як складової «російсько-радянської» культури», *II період (90-ті роки ХХ ст. – до наших днів)* – «розвиток педагогіки і школи в Українській державі», створення національної системи освіти.

Історіографія проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі включає: 1) праці, в яких аналізується освіта досліджуваного періоду в Україні в цілому, в західному регіоні та на Волині зокрема (С. Міщенко, М. Грищенко, А. Корнейко, С. Сворака, В. Омельчук, М. Левківський, Л. Стрільчук, І. Сушик й ін.); 2) праці, присвячені вивченню розвитку вищої педагогічної освіти, професійно-педагогічній підготовці учителів в історико-педагогічному контексті (М. Лисак, А. Лукашенко, В. Сизоненко, М. Головка, Л. Грицюк, П. Сауляк, В. Майборода, М. Козій, Л. Хомич, П. Бойчук, Н. Красножон, Т. Сорочинська, В. Старжець й ін.); 3) дослідження, присвячені аналізу діяльності конкретних закладів педагогічної освіти в різних регіонах України (І. Демуз, І. Мошик, В. Добровичська, Л. Машкіна, Н. Казакова, В. Белашова, М. Савельєв, Н. Кот й ін.); 4) праці про власне діяльність Луцького педагогічного училища (І. Захар’єв, Є. Кандиба, О. Бережний, В. Гінайло, В. Войтович, Н. Ворон, Н. Філюк, О. Галан, Г. Голя й ін.).

З’ясовано, що праці *першого – радянського періоду* характеризувалися ідеологізацією та догматизацією; їм притаманна заідеологізованість й

тенденційність у висвітленні проблеми підготовки майбутніх педагогів, однак вони містять значний фактичний матеріал, який долучений до дослідження проблеми.

Праці *другого періоду – періоду незалежної України* відзначаються новими підходами до вивчення джерел, розширенням проблематики та нових поглядів на досліджувану проблему. Учені аналізували як проблеми історії педагогічної школи, так й історію окремих закладів освіти, їх особливості, традиції, аспекти навчально-методичної діяльності.

Джерельну базу вивчення проблеми професійно-педагогічної підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі у 1939–2003 рр. систематизовано й розподілено на шість основних груп (за О. Петренко): джерела нормативно-правового характеру; документи й матеріали, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, в Державному архіві Волинської області (ДАВО), а саме Фонд Р-407 Луцька педагогічна школа (Луцьке педагогічне училище. Луцьке педагогічне училище імені Я. Галана, Луцький педагогічний коледж), в архіві КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; періодичні видання, у публікаціях яких аналізувалася професійно-педагогічна підготовка учителів, висвітлювалася діяльність Луцького педагогічного училища; праці вітчизняних педагогів, викладачів училища (автобіографії, спогади, листування, мемуари); інтерпретаційні джерела; довідкова література та сучасні підручники й посібники для вищої школи.

2. Схарактеризовано освітню політику на Волині досліджуваного періоду.

Освітня політика на Волині проаналізована у контексті суспільно-політичних змін як діяльність держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи освіти досліджуваного періоду в трьох її сенсах: як соціальний інститут, як система освіти, і як освітня практика.

З 1939 р. реалізація завдань радянської влади з подолання неписьменності та створення розгалуженої мережі закладів освіти потребувала забезпечення

освітньої галузі новими педагогічними кадрами та здійснення перепідготовки місцевих учителів, позаяк радянська влада не довіряла місцевим педагогам, що спричинило відкриття низки закладів з підготовки учителів, зокрема й Луцької педагогічної школи (училища).

Після визволення Волинської області в березні-квітні 1944 р. розпочалась друга хвиля радянзації західних областей; запроваджувалась уніфікована радянська освітня система, здійснювалося нівелювання національних відмінностей, насамперед, мовних, водночас розширювалася мережа загальноосвітньої, професійно-технічної та вищої школи; забезпечувався доступ до освіти більшості населення, що актуалізувало проблему професійно-педагогічної підготовки учителів.

На основі здійсненого аналізу радянської освітньої політики з'ясовано, що реформування системи підготовки педагогічних кадрів на Волині зумовлювалося ідейно-політичними, соціальними і культурними завданнями радянської влади, проводилося в контексті загальної програми соціальних перетворень в країні з урахуванням регіональної специфіки.

Після проголошення в 1991 р. незалежності України політичні, економічні, соціально-культурні перетворення зумовлювали відповідні особливості й тенденції перебудови системи народної освіти України: відбувалася перебудова освіти на засадах деідеологізації, деполітизації, національного спрямування, закладались основи безперервної освіти й ін. Суттєві зміни відбулися і в системі освіти на Волині: змінилася мережа закладів освіти, з'явилися заклади нового типу (ліцеї, гімназії), в закладах вищої освіти відкривалися нові спеціальності, розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями тощо.

Доведено, що освітня політика на Волині, як і в країні в цілому, була спрямована на забезпечення регіональної специфіки розвитку галузі, удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів відповідно до потреб; модернізацію закладів освіти, підготовку компетентних фахівців з урахуванням потреб ринку праці, оновлення системи підготовки педагогів у контексті суспільно-політичних змін в Україні.

3. Виокремлено організаційно-педагогічні особливості діяльності Луцького педагогічного училища, починаючи з грудня 1939 року і завершуючи липнем 2003 року, коли заклад був реорганізований в Луцький педагогічний коледж.

Систематизовано інформацію про стан навчальних приміщень, гуртожитку, бібліотеки, підсобного господарства. Проаналізовано стан забезпечення освітнього процесу необхідними засобами навчання, обладнанням кабінетів, збільшенням кількості літератури в бібліотеці Луцького педагогічного училища.

Схарактеризовано тексти основних статутів училища (1945, 1962, 1998), доведено, що змістове наповнення, загальні положення статутів училища визначали специфіку організації його діяльності відповідно до державної освітньої політики, нормативних документів й освітньо-виховного дискурсу.

Вивчено й проаналізовано кадрове забезпечення підготовки учителів у Луцькому педагогічному училищі. Доведено, що процес формування структурних підрозділів училища пройшов складний шлях еволюції. Аналіз змін, які відбулися за 64 роки, дає можливість для висновку про те, що кількість викладачів, відділень, предметних комісій значною мірою залежали від фінансових можливостей, від потреби в здійсненні професійно-педагогічної підготовки кадрів різних спеціальностей. Це давало змогу виконувати поставлені перед педагогічним колективом училища завдання. Станом на вересень 1944 р. у педагогічному училищі працювали 7 педагогів, два відділення – початкової та дошкільної освіти, а станом на липень 2003 року в Луцькому педагогічному училищі працювало чотири відділення й понад 160 викладачів. За досліджуваний період в закладі підготували понад 20 тисяч педагогів.

З'ясовано, що в забезпеченні професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів особливо важливу роль відігравали педагогічна рада, методична служба, діяльність яких схарактеризовано на основі аналізу щорічних звітів Луцького педагогічного училища.

4. Розкрито специфіку професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі (навчальна робота, виховна робота, педагогічна практика).

Навчальна робота, змістове наповнення навчальних дисциплін схарактеризовані у контексті освітньої політики, яка формувалася відповідно до соціального замовлення держави.

Здійснений аналіз навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи засвідчив, що практично з перших повоєнних років простежувалася політизація навчального процесу, що відображав цикл суспільних дисциплін (Історія СРСР, Конституція СРСР і УРСР, Основи суспільних наук, Основи законодавства і т. п.).

Водночас в навчальних планах чітко дотримувався баланс між професійними і методичними дисциплінами у співвідношенні 2:3, що сприяло одержанню випускниками педагогічного училища якісної методичної підготовки.

З 1986 р. в училищі було введено обов'язкову підготовку майбутніх учителів початкових класів до роботи з учнями шестирічного віку.

Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що навчальні плани будувалися за певною структурою, яка включала як окремі процеси, так і цикли навчальних дисциплін; кількість основних навчальних предметів в Луцькому педагогічному училищі, як і в більшості педучилищ, варіювалася відповідно до державних нормативних документів, упродовж досліджуваного періоду відбулися зміни у доборі навчальних дисциплін, визначенні кількості годин на окремі предмети, їх змістовому наповненні.

Порівняльний аналіз змістового наповнення окремих навчальних дисциплін («Українська мова», «Українська література», «Російська мова», «Російська література», «Математика», «Основи початкового курсу математики і методика навчання», «Історія КП(б)», «Історія «КПРС», «Суспільствознавство», «Радянське право», «Основи наукового атеїзму», «Педагогіка», «Психологія», «Малювання і методика викладання малювання» й ін.), які склали основу

навчальних планів професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Луцькому педагогічному училищі, уможливив висновок про те, що вони систематично наповнювалися новими підходами, положеннями і поняттями, висновками, зумовленими ідейно-політичними й соціальними впливами та науковими досягненнями.

Виховна й позакласна робота проаналізовані як цілісна система у визначених хронологічних межах. Виховний процес в училищі був ідеологічно забарвлений і спрямований на формування учителя-громадянина з відповідним світоглядом, мисленням і переконаннями в контексті державної освітньої політики. Задля цього в училищі використовувався широкий спектр форм, методів, засобів впливу на майбутніх учителів (різноманітні виховні заходи, конференції, диспути, тематичні вечори і свята, дискусії і бесіди, виставки, огляди, конкурси, змагання й ін.).

Схарактеризовано діяльність художньої самодіяльності, студентських будівельних загонів, кімнат-музеїв В.І. Леніна та Ярослава Галана, комсомольської й профспілкової організацій.

З'ясовано, що педагогічна практика в училищі була чітко організованою, послідовною, забезпечувала зв'язок між теорією та практикою. У період з 1939 по 2003 рік зміст, цілі й завдання педагогічної практики, а також механізми її організації і характер керівництва зумовлювались культурно-історичними особливостями розвитку, освітньою політикою держави, відображали досягнення психолого-педагогічної науки. Аналіз еволюції педагогічної практики й підходів до її організації дає змогу відзначити, що в училищі відбулося суттєве зростання годин на педагогічну практику (у 1990 роках порівняно з 1948 р. вона зросла в 1,7 разів), розширилися види педпрактики, вона мала наскрізний характер, поступово поглиблюючись і наповнюючись новим змістом. Водночас практична підготовка майбутніх учителів початкової школи розглядалася як складова частина освітнього процесу, мала на меті навчити здобувачів творчо застосовувати в практичній педагогічній діяльності

теоретичні знання, отримані під час навчання, сприяти розвитку в майбутніх учителів інтересу до професійної діяльності.

Виконане дослідження, однак, не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Зважаючи на важливість підготовки учительських кадрів і доцільність вивчення регіональної історії розвитку цієї підготовки, перспективними напрямками наукової роботи є вивчення досвіду організації педагогічних практик в училищі, а також визначення можливості екстраполяції актуальних ідей підготовки майбутніх учителів в Луцькому педагогічному училищі у сучасну педагогічну науку і практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева О. Освіта на Волині у 30–50 роки. *Волинь в Другій світовій війні та перші повоєнні роки : матеріали наук. іст.-краєзн. конф.* Луцьк, 1995. С. 78-79.
2. Андрущенко В. П. Українська освіта: пошук нових стратегій мислення. *Міжнародні синергетичні читання. Програма Міжнародних синергетичних читань*, 12–13 груд. 2003 р.: присвяч. пам'яті Іллі Пригожина. Київ: Т-во «Знання» України, 2003. 64 с.
3. Балик Н. Дорогі й незабутні. Радянська Волинь. 1989. 20 грудня. С. 4.
4. Баран В. К., Токарський В. В. Україна. Західні землі. 1939-1941. Львів: [Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України], 2009. 446 с.
5. Бережний О. Галанівці. *Радянська освіта*. 1989. 11 квітня.
6. Березанська І. М. Розвиток вищої педагогічної освіти України в 2002–2014 рр. (на матеріалах вузів I-II рівнів акредитації): історіографія: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2018. 21 с.
7. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2009. 505 с.
8. Березовський Ю. Народжено свободою. *Радянська освіта*. 1982. 22 червня. С. 2.
9. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874 – 2014 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 39-51.
10. Бикова Є. А. Позакласна робота в педучилищі. *Радянська школа*. 1970. № 1. С. 86-91.
11. Біда О. А., Гуттерер Є. В., Гребя І. З. Тенденції сучасної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Випуск 4. С. 12–18.
12. Біда О. А., Шовш К. С., Радик І. Л., Шімон Д. І., Кучай Т. П. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи під час реформування педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Вип. 67. С. 65–74.
13. Білавич Г. В., Вінтоняк О. В. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у контексті діяльності Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (1939–2024). *Перспективи та інновації науки 2024*. № 9(43). С. 62–72.
14. Білавич Г., Вінтоняк О., Довбенко С., Озарко В. Професійна підготовка вчителів початкової школи у вчительських семінаріях Українського

- педагогічного товариства «Рідна школа». *Молодь і ринок*. 2024. № 4. С. 26–32.
15. Бойчук П. М. Економічне виховання студентів педагогічних училищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1999. 19 с.
 16. Бортнюк Т. Ю., Голя Г. М. Фінансова грамотність здобувачів освіти: теоретичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 3 (39). С. 135–142.
 17. Брехунець Н. С. Навчальні заклади освіти України 50–80-х років ХХ ст.: історіографія : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.06. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 19 с.
 18. Бричок Б. П. Педагогічні ідеї Я. О. Галана: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський педагогічний інститут імені Горького. Київ, 1986. 195 с.
 19. Велика Волинь: історія освіти і культури: монографія / за ред. Левківського М. В. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 8-36.
 20. Веліщинський Л. Теоретична конференція. *Літературна газета*. 1979. 23 січня. С. 1.
 21. Ветрова М. Л. Підготовка науково-педагогічних кадрів навчальних закладах Західної України у 50–60-х роках ХХ століття : статист. і політ. Аспекти. *Зб. навч.-метод. матеріалів і наук. ст. іст. ф-ту* / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2005. Вип. 10. С 87-91.
 22. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область : монографія / Р. А. Арцишевський, П. М. Бойчук, Г. В. Бондаренко, В. В. Вітюк, О. Є. Губенко; АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів Європи, Ін-т вищ. освіти. Київ : Знання України, 2009. 415 с.
 23. Вища школа Української РСР за 50 років: у двох частинах (1917 – 1967 рр.). Ч. 2: (1945 – 1967 рр.) / відп. ред. вид. В. Пітов. Київ: Видавництво Київського університету, 1968. 540 с.
 24. Вісник коледжу. Науково-популярний тижневик Луцького педагогічного коледжу. №34. 10 грудня 2014 р. 8 с.
 25. Войтович В. Ф., Ворон Н. Б., Філюк Н. В. Історія Луцького педагогічного коледжу. Луцьк, 2009. 60 с.
 26. Волинь Радянська (1939-1964 рр.). Збірник документів і матеріалів. Ч.3. Львів: Каменяр, 1971. 347 с.
 27. Галан О. Освітнянське середовище Луцького педучилища у післявоєнні роки. Літопис Волині. *Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 16. 2016. С. 30-33.
 28. Галан О. Педагогічна освіта на Волині в 1939–1941 роках: заснування середніх спеціальних навчальних закладів». *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць*. № 1 (41), червень 2016. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 14-17.
 29. Галан О. М., Голя Г. М. Історія Луцького педагогічного коледжу як джерело педагогічного краєзнавства. *Академічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 65–74. *Серія «Педагогіка»*.

30. Герегова С. В., Марусик Т. В. Розвиток вищої освіти в західному регіоні України (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр. ХХ ст.). *Український історичний журнал*. 1997. №3. С. 101-109.
31. Гінайло В. Базове – значить найкраще: інтерв'ю з директором Луцького педагогічного училища З. Крижанівським. *Волинь*. 1996. 31 жовтня. С. 12.
32. Голдун А. Перші роки [Луцького] педучилища. *Радянська Волинь*. 1979. 15 квітня. С. 2.
33. Головка М. Л. З історії відбудови та розвитку вищої і середньої педагогічної школи УРСР (1943– 1950 рр.). *Український історичний журнал*. 1986. №5. С. 63-71.
34. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/osvita.html> (дата звернення 13.02.2023).
35. Голя Г. Актуалізація поглядів Михайла Грушевського на дидактику у підготовці сучасних вчителів освітніх галузей. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Луцьк, 24 листопада 2021р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. С. 22–27.
36. Голя Г. Актуальність поглядів К. Ушинського на проблему підготовки вчителя народної школи. *Актуальні ідеї Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі: збірник матеріалів педагогічних читань* (м. Луцьк, 26 листопада. 2021 р.). КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, С. Вдович. Луцьк – Львів, 2021. С. 142–145.
37. Голя Г. Досвід Луцького педагогічного училища у підготовці вчителів Волині (1944-1952). *Інноватика у вихованні*. 2023. № 17. С. 341-348.
38. Голя Г. Історія та освітні традиції Луцького педагогічного училища (1939-2003рр.) *Сучасні освітні технології Волинського краю: матеріали науково-теоретичної конференції / Упорядники : Микола Савельєв, Світлана Слюсарук-Літвін, Олександр Юринець. Володимир* (м. Володимир, 04 квітня 2024 р.). Володимир: ВВПК, 2024. С. 61–65.
39. Голя Г. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх педагогів. *Перспективи та інновації науки*. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 10(15). С. 103–113. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).
40. Голя Г. Організація педагогічної практики в луцькому педагогічному училищі (40-70-ті рр. ХХ ст.). *Педагогічна наука і освіта ХХІ століття*. 2024. №3. С. 246-255. URL: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/37/32>. (дата звернення 24.11.2024).
41. Голя Г. Особливості підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі у 1940-1950-ті рр. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Умань, 21 листопада 2023 р.). Київ : Компринт, 2023. С. 49–52.

42. Голя Г. Особливості підготовки учительських кадрів на Волині у 1939-1945 рр. *Восьмі Фльорівські читання: матеріали науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 17 листопада 2023 р.), Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. С. 18–20.
43. Голя Г. Особливості післявоєнної підготовки вчителів Волині (на прикладі Луцького педагогічного училища). *Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Рівне, 12 травня 2023 р.* Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет. 2023. С. 84-87.
44. Голя Г. Роль краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі* : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 29 листопада 2022 р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» – ВППО. 2022. С. 34–37.
45. Голя Г. Соціокультурні аспекти підготовки вчителя національної школи: історико-педагогічний контекст. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (присвяченої 30-й річниці Незалежності України),* (м. Луцьк, 11 листопада 2021р.) Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. С. 381–384.
46. Голя Г. М. Актуальність ідей підготовки вчителя у педагогічній спадщині Г. Сковороди. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції,* (м. Кременчуцький 18 травня 2022 р.) / [редактор-упорядник: Т. В. Кулікова] Кременчук : Методичний кабінет, 2022. С. 180–184.
47. Голя Г. М. Вітчизняна історіографія проблеми учительських кадрів церковнопарафіяльних шкіл. *Академічні студії.* Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип.4. С. 106–113. *Серія «Педагогіка».*
48. Голя Г. М. Громадянська компетентність майбутніх учителів початкових класів – основа розвитку демократичного суспільства. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей* (м. Дніпро, 25 березня 2021 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 87–91.
49. Голя Г. М. Джерельна база вивчення біографій викладачів Луцького педагогічного училища *Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання* : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. уч., (м. Київ. 16 травня 2023 р.), НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ;

- редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антонєць Н. Б., Тарнавська С. В., Серєда Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2023. С. 118–121.
50. Голя Г. М. Досвід Луцького педагогічного училища у підготовці вчителів Волині (1944-1952). *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2023. №17. С. 341–348.
 51. Голя Г. М. Особливості використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі початкової освіти. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя: електронний збірник матеріалів XII Міжнародних і XXIX Всеукраїнських педагогічних читань*. (м. Чернігів, 30 вересня 2022 р.). Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка. 2022. С. 131–134.
 52. Голя Г. М. Особливості післявоєнної підготовки вчителів Волині (на прикладі Луцького педагогічного училища). *Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (м. Рівне, 12 травня 2023 р.). Рівне : РДГУ. 2023. С. 84–87.
 53. Голя Г. М. Роль біографічного методу у дослідженні діяльності церковнопарафіяльних шкіл. *Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти*, (м. Київ, 20 травня 2022 р.). Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 54-55.
 54. Голя Г. М. Церковнопарафіяльні школи в системі освіти Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Рівне, 28 квітня 2022 р.) Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2022. С. 21–23.
 55. Голя Г. М., Бричок С. Б. Соціально-економічні умови підготовки учителів церковнопарафіяльних шкіл Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Наука, освіта, суспільство очима молодих: збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених* (м. Рівне, 17 травня 2022 р.). Рівне: РРГУ, 2022. С. 9–11.
 56. Голя Г. М., Хомярчук А. П. Формування лідерських якостей майбутніх педагогів у позанавчальній діяльності. *Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції* (м. Київ, 14–19 лютого 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 288–292.
 57. Голя Г., Хомярчук А. Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини. *Молодь і ринок*. №10 (230) жовтень 2024. С. 149–155
 58. Гончаренко С. Мальований Ю. Гуманізація і гуманітаризації освіти. *Шлях освіти*. 2001. № 2. С. 2-7.

59. Грачов М. В ім'я прекрасного. *Радянська освіта*. 1975. 15 жовтня. С. 5.
60. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917 – 1965 рр.). Київ: Радянська школа, 1966. 260 с.
61. Гриценко М. С. Розвиток радянської школи на Україні. Київ: Радянська школа, 1958. 72 с.
62. Грицюк Л. К. Розв'язання проблем забезпечення шкіл Волині педагогічними кадрами (жовтень 1939 р. – червень 1941 р.). *Минуле і сучасне Волині: Освіта. Наука. Культура : тези доп. та повідомл. IV Волин. іст.-краєзн. конф., 13–14 квіт. 1990 р.* Луцьк, 1990. Ч. 2. С. 87-89.
63. Грищенко М. М. Народна освіта в західних областях Української РСР. Київ: Радянська школа, 1960. 143 с.
64. Грищенко М. М. Розвиток народної освіти на Україні за роки радянської влади. Київ: Тов-во для поширення політ. та наук. знань в Українській РСР, 1957. 132 с.
65. Гуменюк Н. У політв'язня з Луцька знімались Аліса Фрейдліх, Василь Лановий. *Волинь нова*. 2015. № 26. С. 13.
66. Гурвич Ф. Х. Виховна робота школи і «Правила для учнів». *Радянська школа*. 1945. № 3. С. 12-19.
67. Даюк Ж. «Культурно-просвітницька діяльність викладачів та випускників Кременецького ліцею в Україні (XIX – поч. XX ст.)»: дис... канд. наук: 13.00.01. / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2011. 252 с.
68. Демуз І. Організація навчально-виховної роботи у Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі (1944–1987 роки). *Рідна школа*. 2010. № 12. С. 66-69.
69. Державна програма «Вчитель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.03.2023).
70. Добровичська В. Педагогічні училища (1939–1980-і рр.). *Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Рівненська область*. Київ, 2010. С. 181-198.
71. Добровичська В. Періодичні видання Волинської та Ровенської областей (1939–1941) як джерело до вивчення трансформації освіти. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича*. Чернівці, 2020. № 1. С. 97-103.
72. Добровичська В. Підготовка вчительських кадрів у педагогічних училищах Рівненщини (1939-1950-ті рр.). *Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 2. 2009. С. 28-34.
73. Добровичська В. Радянська освіта в освітньому просторі Рівненщини (1939–1941 рр.). *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича*. Чернівці : Чернівецький університет, 2021. № 2. С. 96-105.
74. Добровичська В. Радянська практика професійної підготовки вчителя в Острозькому педагогічному училищі (1939–1941, 1944–1956 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2020. Вип. 30. С. 36-41.

75. Добровичинська В., Ленартович О. The ukrainian-language educational literature in educational sphere of volhynia voivodeship (1921 – 1939) (Українська навчальна література в освітньому просторі Волинського воєводства (1921 – 1939)). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2024. № 30. С.94-105.
76. Дорошенко С. І. Українська мова : програма пед. училищ з спец. 2001 «Викладання в почат. кл. загальноосвіт. шк.». Київ : РНМК, 1985. 28 с.
77. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
78. Дударчук Л. Культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.): дис. ... докт. філос. з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2023. 279 с.
79. Жилінська А. М. Розвиток вищої педагогічної освіти в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): історіографія питання. *Гуманітарний інститут*. 2013. №. 1. С. 14-17.
80. Завадська О. А. Школи України в період перебудови системи народної освіти. Київ: Радянська школа, 1964. 164 с.
81. Засекіна Л. В. Психологічні засади розвитку вищої освіти в Україні. *Психологічні перспективи*. 2010. Випуск 16. С. 40-50.
82. Захар'єв І. В Луцькому педагогічному училищі. [Заочний відділ училища, організований у 1944 році, його діяльність по підготовці педагогічних кадрів для Волині]. *Радянська Волинь*. 1944. 10 липня. С. 3.
83. Захар'єв І. В. Перший випуск вчителів-заочників. [Луцького педучилища]. *Радянська Волинь*. 1946. 28 серпня. С. 2.
84. Зубань О. К. Боротьба комуністичної партії України за розвиток народної освіти та підготовку кадрів для народного господарства (1945–1952). Львів: Видавництво Львівського університету, 1967. 232 с.
85. Зязюн І. А. Концептуальні засади освіти в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 1. С. 3-12.
86. Інструкція про порядок реорганізації шкіл в Західних областях України. Київ: НКО УРСР, Упр. шкіл, 1939. 19 с.
87. Інструкція про порядок реорганізації шкіл в західних областях Української РСР. Київ: Управління шкіл НКО УРСР, 1940. 20 с.
88. Інформаційний збірник для освітян : офіц. інформ. МОН України. Київ. 1997. № 5. 96 с.
89. Інформаційний збірник для освітян : офіц. інформ. МОН України. Київ. 1997. № 6. 102 с.
90. Історія коледжу. Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської міської ради. URL: <https://ipc.in.ua/pro-nas/istoriia/>
91. Історія Української РСР: у 8 т., 10 кн. Т.: 8: Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-і

- роки). Кн. 1. Українська РСР в період зміцнення соціалізму (1945–50-ті роки) / гол. ред. Ю. Ю. Кондуфор. Київ: Наукова думка, 1979. 390 с.
92. Кагальна М. В. Повсякденне життя вчителів УРСР у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр.: дис. ... канд. істор. наук / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 248 с.
 93. Кандиба Є. З іменем Галана. *Радянська Україна*. 1980. 31 грудня. С. 4.
 94. КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Сьогодення. URL: <https://lpc.org.ua/%d1%81%d1%8c%d0%be%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f/> (дата звернення 1.06.2024).
 95. Киричок І. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Ніжинському історико-філологічному інституті (1875–1917 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Київ, 2007. 361 с.
 96. Кобзарєва Т. І. Педагогічна спрямованість навчального процесу в системі заочного навчання. *Радянська школа*. 1974. № 9. С. 85-89.
 97. Козій М. К. Розвиток середньої педагогічної освіти в Україні: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1993. 191 с.
 98. Коляда Н. Педагогічна історіографія та джерелознавство як важливі складові історико-педагогічного дослідження. *Історико-педагогічний альманах*. 2018. Вип. 2. С. 21-30.
 99. Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. URL: <https://lpc.org.ua/istoriya/> (дата звернення 15.05.2023).
 100. Корнейко А. О. Розвиток освіти на Волині в перше повоєнне десятиріччя. *Волинь в Другій світовій війні та перші повоєнні роки : матеріали наук. іст.-краєзн. конф.* Луцьк, 1995. С. 79-80.
 101. Костюк М. Уроки перших уроків. *Молодий ленінець*. 1986. 5 квітня. С. 8-7.
 102. Кот Н. М. Сторінки історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1960-ті – початок 70-х років). *Педагогічний пошук*. 2015. № 2. С. 17-22.
 103. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 1898 – 1971 [Текст]. Т. 7 : 1955 – 1959 / за ред. П. М. Федосєєва, К. У. Черненко. – пер. з 8-го рос. вид. Київ : Політвидав України, 1981. 534 с.
 104. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 1898 – 1971 [Текст]. Т. 6 : 1941 – 1954 / за ред. П. М. Федосєєва, К. У. Черненко. – пер. з 8-го рос. вид. Київ : Політвидав України, 1980. 524 с.
 105. Крамар Ю. В. Шкільна освіта на Волині у міжвоєнний період (1921– 1939 рр.). *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. 2011. № 10. С. 72-78.
 106. Красножон Н. До питань відновлення вчительських кадрів загальноосвітньої школи України (1944–1953). *Наукові записки з Української історії : збірник наукових статей*. Переяслав-Хмельницький, 2001. № 12. С. 214-222.
 107. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційний аспект. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.

108. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Т. 1 (1939–1953). Київ: Наукова думка, 1995. 749 с.
109. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті. Луганськ: ЛДПУ, 2000. 460 с.
110. Курносів Ю., Ростикус Р. Розвиток і зміцнення вищої школи в західних областях України в післявоєнний період. Чернівці, 1957. 218 с.
111. Кучай О., Біда О., Кучай Т. Організація професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 2(11) С. 235–239.
112. Кучерепа М. В. Історія Волині міжвоєнного періоду в документах Державного архіву Волинської області. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2009. Т. 17. С. 142-147.
113. Кучерепа М. М. Історія Волині: 1939-1941 рр. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. обл. друк., 2006. 456 с.
114. Кучерепа М. М., Вісин В. В. Волинь: 1939–1941 рр.: навч. посіб. Луцьк: Волин. обл. друк., 2005. 486 с.
115. Ленартович О. Ю. Політика окупаційної влади на Волині в роки Другої світової війни та засоби її реалізації. *Загальні питання історії*. 2009. № 22. С. 279–287.
116. Луговий В. І. Управління освітою: Навчальний посібник Київ: Видавництво УАДУ, 1977. 302 с.
117. Лукашенко А. Роль партійної організації України у підготовці вчительських кадрів у період семирічки. *Наукові праці з історії КПРС*. 1969. Вип. 9. С. 95-109.
118. Лукашенко А. А. Керівна роль Комуністичної партії України в розвитку педагогічних вузів (1959–1965 рр.). *Вища і середня педагогічна освіта [Республіканський науково-методичний збірник. Випуск 2]*. Київ : Радянська школа, 1968. С. 23-34.
119. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: [монографія]. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 292 с.
120. Луцьке педагогічне училище ім. Я. Галана. Буклет. 1989. 4 с.
121. Луцьке педагогічне училище ім. Я. Галана: інформаційний бюлетень. 1989. 6 с.
122. Луцький педагогічний коледж. Сьогодні. URL: <https://lpc.org.ua/%d1%81%d1%8c%d0%be%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f/> (дата звернення 26.04.2024).
123. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). Київ: Либідь, 1992. 196 с.
124. Матеріали ХІХ Всесоюзної конференції Комуністичної партії Радянського Союзу. Київ, 1988. 180 с.
125. Машкіна Л. А., Казакова Н. В. Організація педагогічної практики студентів у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії: історія та сучасність. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 90-95.

126. Машкіна Л. А., Казакова Н. В. Педагогічна практика Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: історія та сучасність. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2011. 77 с.
127. Мащенко Н. Шкільна освіта на Ровенщині в перші повоєнні роки. *Історичні студії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 11-12. С. 91-96.
128. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любешівщина в історії України і Волині. Наук. зб. Вип. 68. Матер. Всеукр. наук. історико-краєзнавчої конф. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. 432 с.
129. Міщенко С. О. Розвиток народної освіти УРСР в роки четвертої п'ятирічки (1946-1950): дис... кан. іст. наук. Київ, 1955. 156 с.
130. Мойсеєнко В. Д. Керівництво КПРС розвитком народної освіти. (На матеріалах УРСР. 1945-1958 рр.) Київ, 1975. 136 с.
131. Моторнюк М. М. Школа і виховання нової людини. З досвіду діяльності партійних організацій України по перебудові роботи шкіл в напрямку зміцнення їх зв'язку з життям. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1963. 164 с.
132. Мошик І. В. Роль вищих навчальних закладів Чернігівщини у підготовці української інтелігенції (20- ті – 30-ті роки ХХ ст.): автор. дис. ... кан. істор. наук: 090012 / Національний науково-дослідний інститут українознавства. Київ, 2011. 20 с.
133. Навчальні плани педагогічної школи. Київ: НКО УРСР, 1940. 19 с.
134. Назаренко О. Науково-педагогічна спадщина вчених Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (20–50-ті роки ХХ ст.): автор. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 26 с.
135. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (ХХ століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курило, Н. П. Дічек. Л. Д. Березівська, Н. С. Побірченко, Н. Б. Антонець, Л. С. Бондар, Т. В. Філімонова, М. Я. Антонець, Т. І. Куліш, О. М. Шевчук. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 444 с.
136. Народна освіта в Українській РСР. Республіканська виставка, присвячена з'їздові вчителів Української РСР. 1969. 125 с.
137. Народна освіта і педагогічна думка в Українській РСР (1917–1967) / за ред. А. Т. Бондар. Київ : Рад. школа, 1967. 483 с.
138. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення 15.03.2023).
139. Омельчук В. В. Розвиток освіти на Волині (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 201 с.
140. Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи. *Рад. шк.* 1984. № 6. С. 3-26.
141. Павлович О. Реорганізація та розвиток освіти у Волинській області в 1939–1941 рр. *Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє* : м-

- ли I Міжнар. наук.-практ.конф. асп. і студ. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2008. Т. 1. С. 197-199.
142. Павлович О. В. Перебудова шкільної освіти в західних областях України: 1939–1940 рр. *Науковий вісник Волинського університету імені Лесі Українки*. 2010. № 1. С. 89-94.
 143. Педагогічні училища. *УРЕ* / Гол. ред. М. П. Бажан, Т.11. Київ, 1963. С. 20.
 144. Перший корпус Луцької педагогічної школи (1939-1940 рр.). URL: <https://ipc.in.ua/pro-nas/istoriia/> (дата звернення 1.08.2024).
 145. Петренко В. О. Луцьке педучилище. *Село на шляхах піднесення*. Київ: Наукова думка, 1970. С. 228.
 146. Петренко О. Б. До проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження. *Пед. дискурс : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки нац. акад. пед. наук України, Хмельн. гуманіт.-пед. акад. Хмельницький : ПП Балюк І. Б., 2013. Вип. 15. С. 536-542.*
 147. Пироженко Л. В. Реформування змісту загальної середньої освіти у вітчизняній педагогіці 1964-1984 рр. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ , 2014. 488 с.
 148. Повідомлення про підготовку педагогічних кадрів в області. *Волинь радянська (1939-1965рр.)*. Збірник документів і матеріалів. Частина III. Львів: Видавництво «Каменярь», 1971. С. 22.
 149. Постанова Верховної ради СРСР. *Про реформу загальноосвітньої школи: зб. док. і матеріалів / пер. з рос.* Київ: Політвидав України, 1984. С. 9-13.
 150. Потапова А. Г., Краснопольська Н. В., Барський Ю. М. Модернізація освітнього комплексу Волинської області: монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 118 с.
 151. Присяжнюк К. Ф. Новий етап у розвитку радянської школи в Україні. Київ : Рад. шк., 1966. 121 с.
 152. Прищепа О. Вища педагогічна освіта на Рівненщині: віхи історії (1944–60-і рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія»: Історичні науки*. Острог: Національний ун-тет «Острозька Академія», 2009. Вип. 14. С. 143-156.
 153. Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти України № 351 від 20.12.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0351281-94#Text> (дата звернення 16.02.2024).
 154. Про дальше поліпшення роботи шкіл, професійно-технічних училищ, середніх спеціальних навчальних закладів, дошкільних та позашкільних установ Української РСР: Постанова Верховної Ради Української РСР. *Рад. шк.* 1965. №8. С. 1-8.
 155. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти України №93 від 08.04.93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> (дата звернення 14.03.2024).
 156. Про заходи по вдосконаленню підготовки, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів системи освіти і професійно-технічної освіти та

- поліпшенню умов їх праці й побуту: Постанова Центрального комітету компартії України і рада міністрів української РСР від 10 липня 1984 р. №283. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp840283?an=2&ed=1984_07_10 (дата звернення 24.04.2024).
157. Про заходи по дальшому удосконаленню керівництва середніми спеціальними навчальними закладами і про поліпшення якості підготовки спеціалістів з середньою спеціальною освітою: Постанова ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР Від 12.11.1974 № 532. *Збірник постанов і розпоряджень Уряду УРСР*, 1974. № 11. С. 69.
 158. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР : Закон УРСР. Київ : Радянська школа, 1959. №5. С. 3-19.
 159. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ (зі змінами 1992-2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення 15.03.2024).
 160. Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи: Постанова Пленуму ЦК КПРС 10 квітня 1984 р. *Рад. шк.* 1984. № 6. С. 3-26.
 161. Про стан і заходи щодо поліпшення підготовки вчителів початкових класів у світлі завдань здійснення реформи загальноосвітньої і професійної школи : рішення колегії М-ва освіти УРСР від 29.01.1986 р. № 1/3. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*. 1986. № 11. С. 28-31.
 162. Про стан роботи педагогічних училищ УРСР. *Збірник наказів та розпоряджень МО УРСР. Радянська школа*, 1949. № 3. С. 10.
 163. Пустовіт Г. П. Науково-педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в професійній підготовці майбутніх учителів у педагогічних коледжах. *Молодь і ринок*. 2024. № 6. С.12-17.
 164. Пустовіт Г., Петренко І., Баліка Л. Теоретичні конструкти професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі як закладі фахової передвищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2024. Том 2. № 19. С. 37–48.
 165. Пустовіт Г., Петренко О., Поліщук І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до соціально орієнтованої позакласної роботи в педагогічних коледжах. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1(12). С. 205–215.
 166. Рік знаменного ювілею. *Радянська школа*. 1970. Січень. №1. С.1.
 167. Розквіт народної освіти в Західних областях України / Д. А. Яремчук, Л. Г. Баїк, В. К. Санивець та інші; Упорядкування і заг. редагування Б. І. Тихоміна. Київ: Радянська школа, 1979. 192 с.
 168. Романець Л. М., Романюк І. М. Українська історіографія повсякденного життя та соціального статусу вчительства України повоєнного періоду

- (1944 – друга половина 1950-х років). *Література та культура Полісся. Серія : Історичні науки*. 2016. Вип. 85. С. 139-156.
169. Савельєв М. Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського. 75 років. Історія, сьогодення, перспективи: Ювілейне видання. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. 120 с.
 170. Савчук Б., Білавич Г., Прокопів Л. Історіографія розвитку коучингу як інноваційної освітньої технології в підготовці майбутніх учителів початкової школи (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 2(36). С. 441–453.
 171. Сауляк П. К. Формування вчительських кадрів у Волинській області в 1939–1976 рр. *Минуле і сучасне Волині. Освіта. Наука. Культура : тези доп. та повідомл. IV Волин. іст.-краєзн. конф.* Луцьк, 1990. Ч. 2. С. 81-82.
 172. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.). Київ: Правда Ярославичів, 1998. 239 с.
 173. Сворак С. Д. Освіта на західноукраїнських землях у повоєнний період. *Український історичний журнал*. 1997. № 2. С. 28-42.
 174. Сивець О. Г., Чепелев В. І. Школі – досконалі програми і підручники. *Радянська школа*. 1968. № 6. С. 7-14.
 175. Сизоненко В. М. Деятельность Коммунистической партии по подготовке научно-педагогических кадров на Украине (1946-1950 гг.): дис... канд. ист. наук: 07.00.01. / Дніпропетр. наці. у-т. Дніпропетровск, 1980. 220 с.
 176. Сміян П. К., Сміян К. П. Освіта на Волині в 1939–1941 роках. *Минуле і сучасне Волині. Освіта. Наука. Культура : (тези доп. та повідомл. IV Волин. іст.-краєзн. конф.)*. Луцьк, 1990. Ч. 2. С. 96-99.
 177. Сорочинська Т. Ідеал учителя: порівняння освітніх ідей радянського періоду та сучасності. *New pedagogical thought*. 2021. №106(2). С. 12–15.
 178. Сорочинська Т. А. Особливості формування громадянськості майбутнього вчителя педагогічних закладів Рівненщини (1939-1958 рр.). *Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри*. Випуск 3. Рівне: РДГУ, 2014. С. 92-96.
 179. Сорочинська Т. А. Підготовка педагогічних кадрів до оволодіння фаховою майстерністю на Рівненщині (40-50-ті роки ХХ ст.) : дис. ... канд. наук: 13.00.01 / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2015. 256 с.
 180. Сорочинська Т. А. Професійна підготовка вчителя на Рівненщині в контексті освітніх реформ 1939–1964 років : монографія. Рівне : видавець О. Зень, 2021. 234 с.
 181. Сорочинська Т. А. Реформування системи педагогічної освіти Рівненщини в контексті суспільно-політичних змін (1939–1958 рр.). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2014. Вип. 3. С. 176-180.
 182. Сорочинська Т. А. Становлення професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах Рівненщини (1939–1941 рр.). *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : Зб. наук.*

- праць. Вип. 15, книга 2. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2011. С. 504-513.
183. Сорочинська Т. А., Третяк О. М., Синьчук О. М. Зміст професійної підготовки вчителя початкових класів у педагогічних закладах Рівненщини (1939–1957): рефлексія з точки зору сучасності. *Інноватика у вихованні*, 2024. Т.1: Вип. 19. С. 161–167.
 184. Старжець В. Відновлення діяльності педагогічних училищ Західної України в післявоєнний період. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2021. Вип. 32. С. 11-16.
 185. Стрільчук Л. Луцьк у міжвоєнний період: особливості українського освітнього процесу та освітні заклади. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. Чернівці: Чернівець.нац.ун-т ім. Ю.Федьковича, 2022. № 1. С. 51-59.
 186. Стрільчук Л. Освітня політика радянської влади на землях Західної України (1939–1941 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія Історичні науки*. 2017. № 5(354). С. 69-73.
 187. Стрільчук Л., Сосницька Л. Відновлення та розвиток радянської системи.... *Літопис Волині*. Вип. 26. 2022. С. 54-59.
 188. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні : регіональний вимір. *Шлях освіти*. 2007. № 2 (44). Квіт.–черв.–трав. С. 42-49.
 189. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.
 190. Сушик І. Діяльність вищих та середніх спеціальних навчальних закладів Волині у повоєнний період. *Інтелігенція і влада*. 2011. Вип. 23. С. 116-125.
 191. Сушик І. В. Волинь повоєнна: соціально-економічні та культурні процеси 40–50-х рр. ХХ ст. : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 276 с.
 192. Сушик І. В. Становлення системи освіти на Волині у 40–50-ті роки ХХ ст. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Рівне, 2009. Вип. 17. С. 92-96.
 193. Сушик І. В. Формування вчительських кадрів загальноосвітніх шкіл Волині у 40-50-х рр. ХХ ст. *Інтелігенція і влада*. 2009. Вип. 15. С. 171-180.
 194. Суцук О. Діяльність підпільної молодіжної організації українських націоналістів при Луцькому педагогічному училищі у післявоєнний період. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Луцька міська громада: історія, традиції, люди : наук. зб. : матеріали ХХVI Волин. обл. наук. іст.-краєзн. конф.* Луцьк, 2007. Вип. 26. С. 112-114.
 195. Фазан М. І. Стан педагогічних кадрів у школах Волинської області в 1944 – 1953 рр. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, № IV(14), І.: 89, 2016. С. 59-63.
 196. Філіппов О. М. Розвиток радянської школи УРСР в період першої післявоєнної п'ятирічки. Київ : Рад. шк., 1957. 15 с.

197. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 1998. 443 с.
198. Хринюк Євген Минович. URL: <http://surl.li/ujkips> (дата звернення 14.03.2023).
199. Яремчук В. Д. Становлення та розвиток радянської освітньої політики на західноукраїнських землях 1939–1940 рр. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2010. № 3. С. 3-12.
200. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях у 30-50-ті роки ХХ століття. (Історико-політологічний аспект). Луцьк: Надстир'я, 1995. 171 с.
201. Havrylenko T. L. Differentiation of education in primary school in Ukraine during the period of democratic change in educational industry (mid 80's – early 90's of XX century). *Actual aspects of pedagogy and psychology of elementary education : materials of the international scientific conference on April 18–19, 2016*. Prague, 2016. P. 8-13.
202. Havrylenko T. L. Tendencies in the development of the content of primary education in Ukraine in the first half of 1990s. *3rd International Conference «Role of nonmaterial factors in ensuring the social and psychological condition of a society» : Conference Proceedings, October 29, 2015 / Scope Academic House*. Sheffield, UK, 2015. P. 40-43.
203. Havrylenko T. L. Tendencies of primary education development in Ukraine during the period of emergence of democratic changes in social life (1984–1991). *European Journal of Education and Applied Psychology*. 2015. № 4. P. 33-36.
204. Havrylenko T. L. The Development of Primary Education in Soviet Ukraine in the mid 60's – early 80's of the 20th Century. *Organizational Aspect. Pedagogika Przeszkolna i Wczesnoszkolna*. Krakow. 2016. № 1. P. 179-192.
205. Kelly M. The mythology of schooling: the historiography of American and European education in comparative perspective. *Paedagogica Historica*. 2014. Vol. 50, Iss. 6. P. 756-773.
206. Primary education. *Wikipedia* : The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Primary_education#cite_note-1 (Last access: 06.03.2024)

Архівні джерела

Центральний державний архів вищих органів

207. Матеріали (протоколи, стенограми та рішення) засідань колегій Міністерства освіти УРСР, том 1. *ЦДАВО* Ф. 166. Оп. 15. Т.1. Спр. 1072. 364 арк.
208. Доповідні записки управління до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України з питань роботи педагогічних кадрів. *ЦДАВО*. Ф. 166. Оп. 15. Т. 2. Спр. 2521. 140 арк.

209. Постанови Ради Міністрів УРСР та документи до них. Оригінали. № 1648-1659. ЦДАВО. Ф. Р-2. Оп. 9. Т. 7. Спр. 8365. 346 арк.
210. Директивні вказівки управління підвідомчим установам з питань методичної роботи педагогічних вузів (копії). ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 15. Т. 3. Спр. 3760. 133 арк.
211. Постанови Ради Народних Комісарів УРСР з питань народної освіти в УРСР. ЦДАВОВ. Ф. 166. Оп.15. Спр. 54. 234 арк.
212. Стенограма республіканської наради працівників народної освіти (26.XII. 1950). ЦДАВОВ. Ф. 166. Оп. 15. Т.1. Спр. 785. 93 арк.
213. Навчальні програми для педагогічних училищ розроблені та затверджені МО УРСР за 1947 рік. ЦДАВОВ. Ф. 166. Оп. 15. Т 1. Спр. 305. 626 арк.
214. Стенографічний протокол засідання колегії Міністерства освіти УРСР від 9 лютого 1952 р. ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 1072. 178 арк.
215. Стенографічний протокол наради заступників зав.облвно про виконання наказу Міністерства освіти УРСР «Про підсумки роботи шкіл УРСР за 1955 – 1956 н. р.», 1 грудня 1956 р. ЦДАВОВ. Ф. 166. Оп. 15. Т 2. Спр. 1817. 21 арк.
216. Зведені звіти Міністерства народної освіти по педінститутах, педагогічних училищах на початок 1989-90 навчального року по формі 2-НКЗ-НК за 1989 рік. ЦДАВОВ. Ф.166. Оп.17. Спр.52. 55 арк.
217. Зведені звіти Міністерства народної освіти по педагогічних інститутах, педучилищах, профтехучилищах, школах на початок 1990/91 навчального року (фф. № № 2–НК, 3–НК). ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 17. Спр. 90. 45 арк.
218. Навчальні програми педагогічних училищ, розроблені та затверджені МО УРСР на 1945 р. ЦДАВОВ. Ф.166. Оп.15. Т. 1. Спр. 87. 29 арк.
219. Навчальні програми для педагогічних училищ розроблені та затвердженні МО УРСР на 1947 р. ЦДАВОВ. Ф.166. ОП.15. Т.1. Спр.305. 626 арк.
220. Навчальні плани педагогічних вузів на 1948 р. ЦДАВОВ. Ф.166. ОП.15. Т.1. Спр.436. 263 арк.
221. Навчальні програми, розроблені та затверджені Мо УРСР на 1948 рік для педагогічних вузів. ЦДАВОВ. Ф.166. ОП.15. Т.1. Спр.438. 121 арк.
222. Навчальні програми для педагогічних училищ розроблені та затверджені МО УРСР на 1946 р. ЦДАВОВ. Ф.166. ОП.15. Т. 1. Спр. 175. 14 арк.
223. Постанова № 1615 від 2 липня 1951 р. Ради Міністрів УРСР «Про проведення двадцятиденних практичних таборів для учнів других курсів піонерських відділів педагогічних училищ». Постанови Ради Міністрів УРСР з питань народної освіти, 1951 р. ЦДАВОВ. Ф.166. Оп.15. Т.1. Спр. 896. 154 арк.

Державний архів Волинської області

224. Документи персонального розподілу випускників (план, протокол, список) за 1987 р. ДАВО. Ф. Р-407. Оп.3. Спр. 454. 21 арк.

225. Доповідна записка відділу народної освіти тимчасовому управлінню м. Луцька про початок навчання в школах. 14 жовтня 1939. *ДАВО*. Ф. Р-293. Оп. 1. Спр. 49. 1 арк.
226. Звіт про навчально-виховну роботу Луцького педагогічного училища за 1973-1974 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.181. 58 арк.
227. Звіт про навчально-виховну роботу Луцького педагогічного училища за 1970-1971 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.109. 74 арк.
228. Звіт про навчально-виховну роботу Луцького педагогічного училища за 1983-1984 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.388. 94 арк.
229. Звіт про роботу Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів за 1946–1947 н. р. *ДАВО*. Ф. Р-402. Оп. 1. Спр. 9. 425 арк.
230. Звіт про роботу Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів за 1948–1949 н. р. *ДАВО*. Ф. Р-402. Оп. 2. Спр. 11. 424 арк.
231. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1948-1949 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 89. 44 арк.
232. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1949-1950 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 121. 54 арк.
233. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1950-1951 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 140. 54 арк.
234. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1951-1952 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 164. 74 арк.
235. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1952-1953 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 195. 72 арк.
236. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1953-1954 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 24. 46 арк.
237. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1954-1955 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 28. 33 арк.
238. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1955-1956 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 33.
239. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1956-1957 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 36.
240. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1958-1959 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 43. 25 арк.
241. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1959-1960 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 46. 55 арк.
242. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1960-1961 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 51. 53 арк.
243. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1961-1962 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 56. 66 арк.

244. Звіт про роботу Луцького педагогічного училища за 1964-1965 рр. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 61. 64 арк.
245. Звіт про роботу Луцького педучилища за 1947-1948 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп.1. Спр. 49. 24 арк.
246. Звіт про роботу шкіл Волинської області за 1943-1944 навчальний рік (рос. мовою). *ДАВО*. Ф. Р-59. Оп. 3. Спр. 1. 16 арк.
247. Звіт про роботу шкіл Волинської області за 1944–1945 н. р. *ДАВОВ*. Ф. Р-59. Оп. 3. 1944–1945 рр. Спр. 5. 93 арк.
248. Звіти про роботу педучилищ. Наказ № 2 управління по справам вищої школи при РНК УРСР. *ДАВО*. Ф. П-1. Оп. 3. 1940–1954 рр. Спр. 706. 25 арк.
249. Інформації Міністерства освіти УРСР, Волинському облоно про роботу училища в 1974 році. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 170. 32 арк.
250. Інформації Міністерства освіти УРСР, Волинському облоно про роботу училища в 1975 році. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 173. 46 арк.
251. Інформації про роботу шкіл та навчальних закладів області в 1945–1946 рр. *ДАВО*. Ф. П-1. Оп. 2. Спр. 46. 47 арк.
252. Інформаційні і зведені дані про навчально-виховну роботу училища за 1994-1996 роки. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.614. 15 арк.
253. Інформація про роботу училища за 1966 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 88. 29 арк.
254. Інформація про стан підготовки старших піонервожатих в Луцькому педагогічному училищі. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 103.
255. Луцьке педагогічне училище ім. Я. Галана. План роботи на 1995-1996 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 589. 17 арк.
256. Навчальний план педагогічного училища на 1944-1945 навчальний рік *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 2. Спр. 2. 19 арк.
257. Наказ № 272 «Про підготовку телеграфісток у Луцькому педагогічному училищі 1945-1946 н.р.». *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр. 5.
258. Накази і розпорядження Міністерства освіти УРСР та Волинського обласного відділу народної освіти за 1945 рік. *ДАВО*. Ф. Р.-407. Оп. 4. Спр. 15. 21 арк.
259. Накази Міністерства вищої та середньої освіти УРСР за 1978 рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 254. 3барк.
260. Накази Міністерства освіти УРСР та Волинського обласного відділу народної освіти. *ДАВО*. Ф-407. Оп. 1. Спр. 1. 8 арк.
261. Перспективний план ідейно-виховної роботи Луцького педагогічного училища за 1970-1971 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 115. 15 арк.
262. Підготовка радисток, телеграфісток та телефоністок: Наказ завідувача облвно Волинської області №325 від 25.11.1944 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп.1. Спр.5. 46 арк.

263. План Навчально-виховної роботи училища на 1998-1999 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп.3. Спр. 657. 16 арк.
264. План роботи Луцького педагогічного училища на 2001-2002 н. р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп.3. Спр. 589. 16 арк.
265. План роботи Луцького педучилища ім. Я. Галана на 1994-995 н. р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.567. 19 арк.
266. Про затвердження статуту педагогічних училищ: Постанови Ради Народних Комісарів УРСР №1570 від 28 вересня 1945 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 2. Спр. 2. 15 арк.
267. Протоколи засідань бюро Волинського обкому КП(б)У, 1945 р. *ДАВО*. Ф. П-1. Оп. 1. 1940–1954 рр. Спр. 42. 155 арк.
268. Протоколи засідань педагогічної ради за 1973-1974 н.р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 169. 40 арк.
269. Протоколи засідань педагогічної ради за 1974-1976 н.р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 168. 81 арк.
270. Протоколи та стенограми конференцій, пленумів, засідань бюро, секретаріату, зборів обласного і Луцького міського партактиву та матеріалів до них. *ДАВО*. Ф. П-1. Оп. 1. Спр. 1-а. 171 арк.
271. Річний бухгалтерський звіт за 1945 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 2. 9 арк.
272. Річний звіт про навчально-виховну роботу училища за 1962-1963 рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 61. 69 арк.
273. Річний план політико-виховної роботи у Луцькому педагогічному училищі на 1977-1978 навчальний рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр.256. 127 арк.
274. Свідчення і звіти про роботу учительського інституту за 1947 р. *ДАВО*. Ф. П-1. Оп. 3. Спр.1132. 147 арк.
275. Статут Луцького коледжу 2003. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 1. Спр.740. 40 арк.
276. Статут Луцького педагогічного училища Волинської області 1962 рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 59. 34 арк.
277. Статут Луцького педагогічного училища ім. Я. Галана 28 грудня 1998 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 655. 15 арк.
278. Штатний розпис і кошторис видатків в Луцькому педагогічному училищі на 1946 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 3. 17 арк.
279. Штатний розпис і кошторис видатків в Луцькому педагогічному училищі на 1947 р. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 5. 20 арк.
280. Штатний розпис і кошторис видатків на 1994 рік. *ДАВО*. Ф. Р-407. Оп. 3. Спр. 584. 3 арк.

Центральний державний архів громадських об'єднань України

281. Спецповідомлення, доповідні записки про боротьбу з українськими націоналістами, 1946 р. *ЦДАГОУ*. Центральний комітет Комуністичної

партії України. Особливий сектор ЦК КПУ (таємна частина). 1941–1949 рр. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2979. 88 арк.

Державний архів Рівненської області

282. Річні звіти педагогічних училищ за 1952–1953 н. р. *Державний архів Рівненської області*. Ф. Р. 2. Оп.2. Спр.397. 140 арк.
283. Накази Міністерства освіти, п'ятирічний розвитку народного господарства і завдання шкіл на 1946–1947 н. р. *Державний архів Рівненської області*. Ф. Р-2. Оп. 4. 1944–1949 рр. Спр. 92. 243 арк.

Архів Луцького коледжу

284. Відомість нарахування зарплати робітникам і службовцям за 1945 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.1. 87 арк.
285. Книга внутрішніх наказів за 1953 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр. 9. 86 арк.
286. Книга внутрішніх наказів за 1954 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.11. 72 арк.
287. Книга внутрішніх наказів за 1955 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.13. 73 арк.
288. Книга внутрішніх наказів за 1956 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.15. 55 арк.
289. Книга внутрішніх наказів за 1957 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.17. 93 арк.
290. Книга внутрішніх наказів за 1958 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.19. 56 арк.
291. Книга внутрішніх наказів за 1959 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.21. 74 арк.
292. Книга внутрішніх наказів за 1960 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.23. 75 арк.
293. Книга внутрішніх наказів за 1961 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1945-1961). Спр.25. 100 арк.
294. Книга наказів директора по луцькому педучилищу (1962-1963 н.р.). *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1962-1966). Спр.1. 74 арк.
295. Книга наказів директора по луцькому педучилищу (1963-1964 н.р.). *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1962-1966). Спр.10. 76 арк.
296. Книга наказів директора по луцькому педучилищу (1964-1965 н.р.). *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1962-1966). Спр.18. 70 арк.
297. Книга наказів директора по луцькому педучилищу (1965-1966 н.р.). *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1962-1966). Спр.26. 72 арк.
298. Накази директора по особовому складу за 1976 рік. Том 1. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1972-1977). Спр.77. 86 арк.
299. Накази директора по особовому складу за 1976 рік. Том 2. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1972-1977). Спр.78. 84 арк.

300. Накази директора по особовому складу за 1976/1977 рік. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1972-1977). Спр.84. 138 арк.
301. Накази директора по особовому складу за друге півріччя 1991 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.196. 200 арк.
302. Накази директора по особовому складу за друге півріччя 1992 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.204 203 арк.
303. Накази директора по особовому складу за друге півріччя 1993 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.214 216 арк.
304. Накази директора по особовому складу за перше півріччя 1991 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.195. 269 арк.
305. Накази директора по особовому складу за перше півріччя 1992 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.203. 200 арк.
306. Накази директора по особовому складу за перше півріччя 1993 року. *Архів Луцького коледжу*. Оп. 1 (1991-1993). Спр.213. 322 арк.
307. Особові справи учнів за успішністю та переводом з курсу на курс, та особові справи працівників. (1962-1963 н.р.). *Архів Луцького коледжу*. Оп. 2 (1962-1966). Спр.11. 70 арк.
308. Призначення Г. І. Трохименко: Наказ №54 від 1.04.1964 р. завідуючого Волинським обласним відділом народної освіти А. Вербівської. *Архів Луцького коледжу*. 1964. 1 арк.
309. Про призначення П. Д. Максимова директором Луцького педагогічного училища імені Ярослава Галана: Наказ №116 від 11.10.1988 р. *Архів Луцького коледжу*. 1 арк.
310. Скарга Народному Комісарову освіти УРСР П. Тичині «Про неналежні умови». *Архів Луцького коледжу*. 1946. 1 арк.

Архівний відділ Луцької міської ради

311. План роботи бібліотеки на 2000-2001 н.р. та звіт про його виконання. *Архівний відділ Луцької міської ради*. Ф. 44, Оп. 1. Спр. 701. 5 арк.
312. План роботи бібліотеки та звіт його виконання за 2002-2003 навчальний рік. *Архівний відділ Луцької міської ради*. Ф. 44. Оп. 1. Спр. 729. 5 арк.
313. План роботи Луцького педагогічного училища за 2000-2003 н.р. *Архівний відділ Луцької міської ради*. Ф. 44, Оп. 1. Спр. 697. 21 арк.
314. План роботи Луцького педагогічного училища на 2002-2003 н.р. *Архівний відділ Луцької міської ради*. Ф. 44. Оп. 1. Спр. 723. 20 арк.

ДОДАТКИ

Додаток А

Доповідна записка відділу народної освіти тимчасовому управлінню
м. Луцька про початок навчання в школах

№ 8

*Доповідна записка відділу народної освіти тимчасовому
управлінню м. Луцька про початок навчання в школах*

14 жовтня 1939 р.

Доводиться до відома, що, згідно з розпорядженням тимчасового управління м. Луцька, всі школи на терені м. Луцька розпочали науку, причому не тільки бувші державні, але й приватні школи.

В школах введено програми навчання згідно з Радянським устроєм; викладання релігії, історії Польщі і т. п. виключено, вчителів, котрі займалися вихованням релігійним, усунено, а на місце їх при посередництві профспілки вчителів призначено учителів світських. Словом, всі школи працюють в напрямі виучення пролетарської культури, а діти виховуються в дусі Радянського устрою.

Завідуючий відділом народної освіти
(Підпис нерозбірливий).

Волинський облдержархів, ф. р-293, оп. 1, спр. 49, арк. 1. Оригінал.

Додаток Б

Інструкція про порядок реорганізації шкіл в Західних областях України.

[86].

Додаток В

Повідомлення про підготовку педагогічних кадрів в області

№ 17

Повідомлення про підготовку педагогічних кадрів в області

29 грудня 1939 р.**

До знаменної дати — 17 вересня — на все колишнє Волинське воеводство не було ні одного учбового закладу для підготовки педагогічних кадрів. Та в ньому й не було потреби, бо сотні вчителів, що закінчили учбові заклади, не могли знайти собі роботи.

Після встановлення Радянської влади мережа шкіл так розширилась, що в кадрах учителів відчувається гостра потреба. Щоб задовольнити цю потребу, в м. Луцьку відкрито педагогічну школу, яка вже працює з 19 грудня, в ній навчається 300 студентів.

З 1 січня в м. Луцьку починають роботу 8-місячні вчительські курси для підготовки викладачів дисциплін у 5—7-х класах. На цих курсах буде навчатись 150 чоловік.

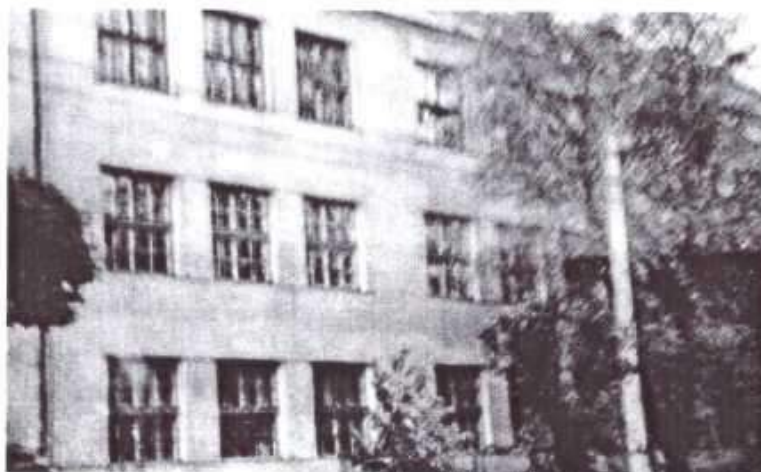
«Вільна праця», 1939, 29 грудня.

* Дата опублікування.

** Дата опублікування.

Додаток Г1**Перший корпус Луцької педагогічної школи (1939-1940 рр.)**

[90].

Додаток Г2**Корпус Луцької педагогічної школи (1944-1946 рр.)**

[25, с.7].

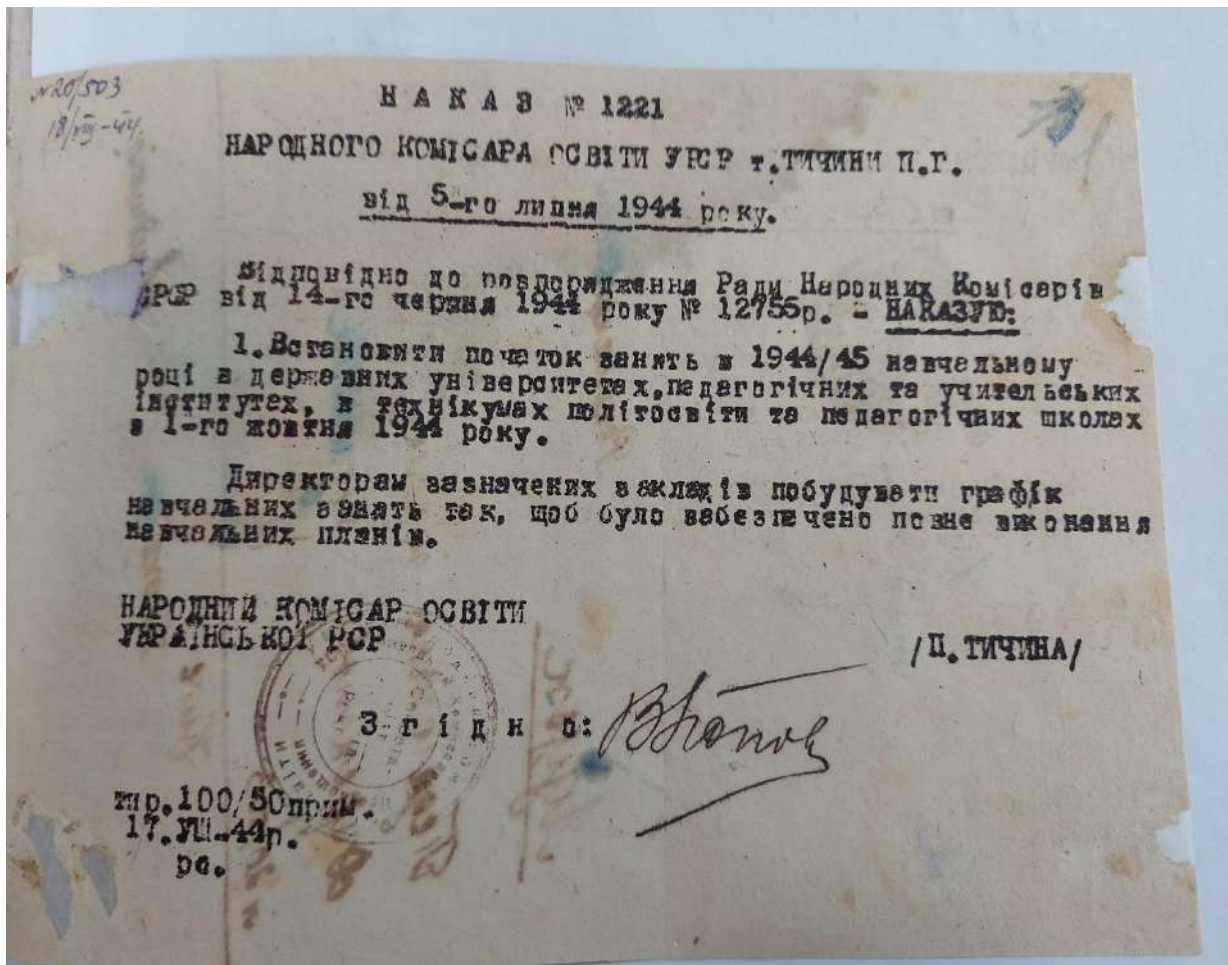
Додаток ГЗ

Новий корпус Луцького педагогічного училища

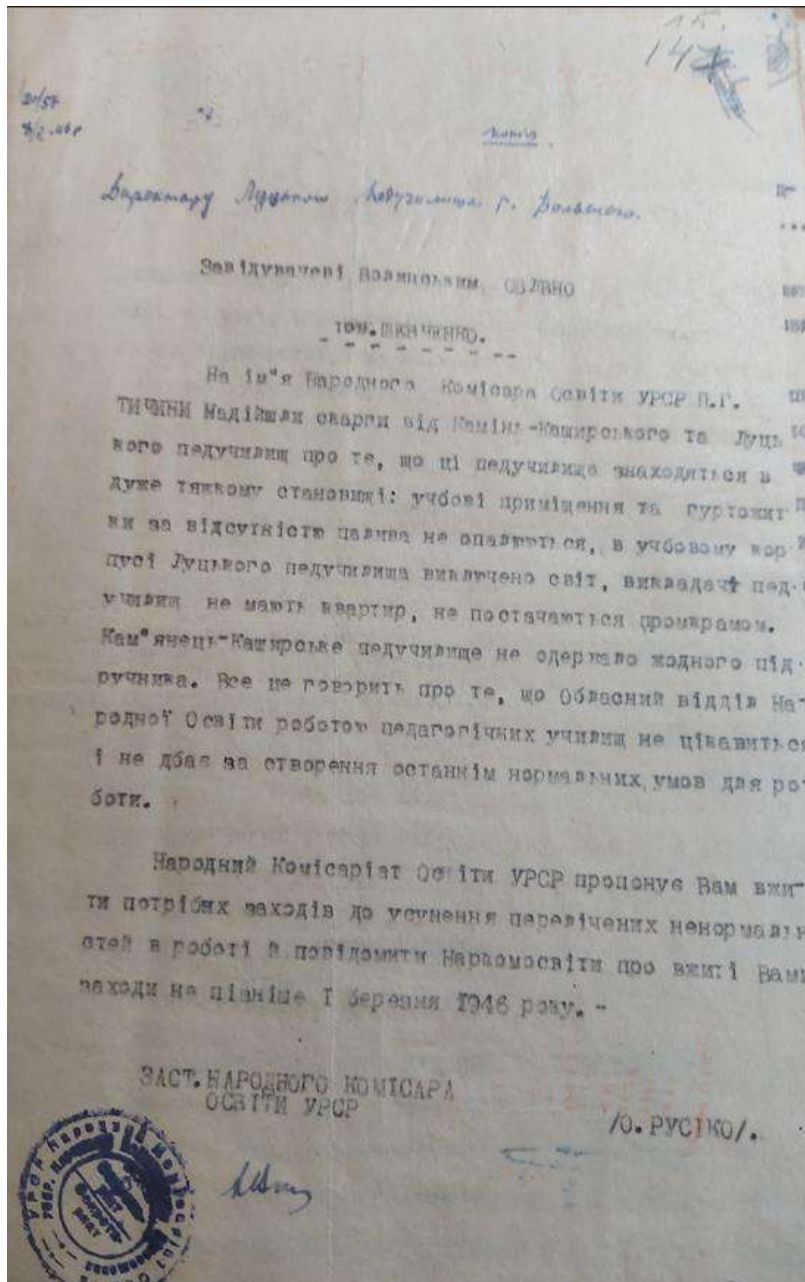
[25, с.12].

Додаток Д
Наказ про початок занять у 1944 р.

[260].

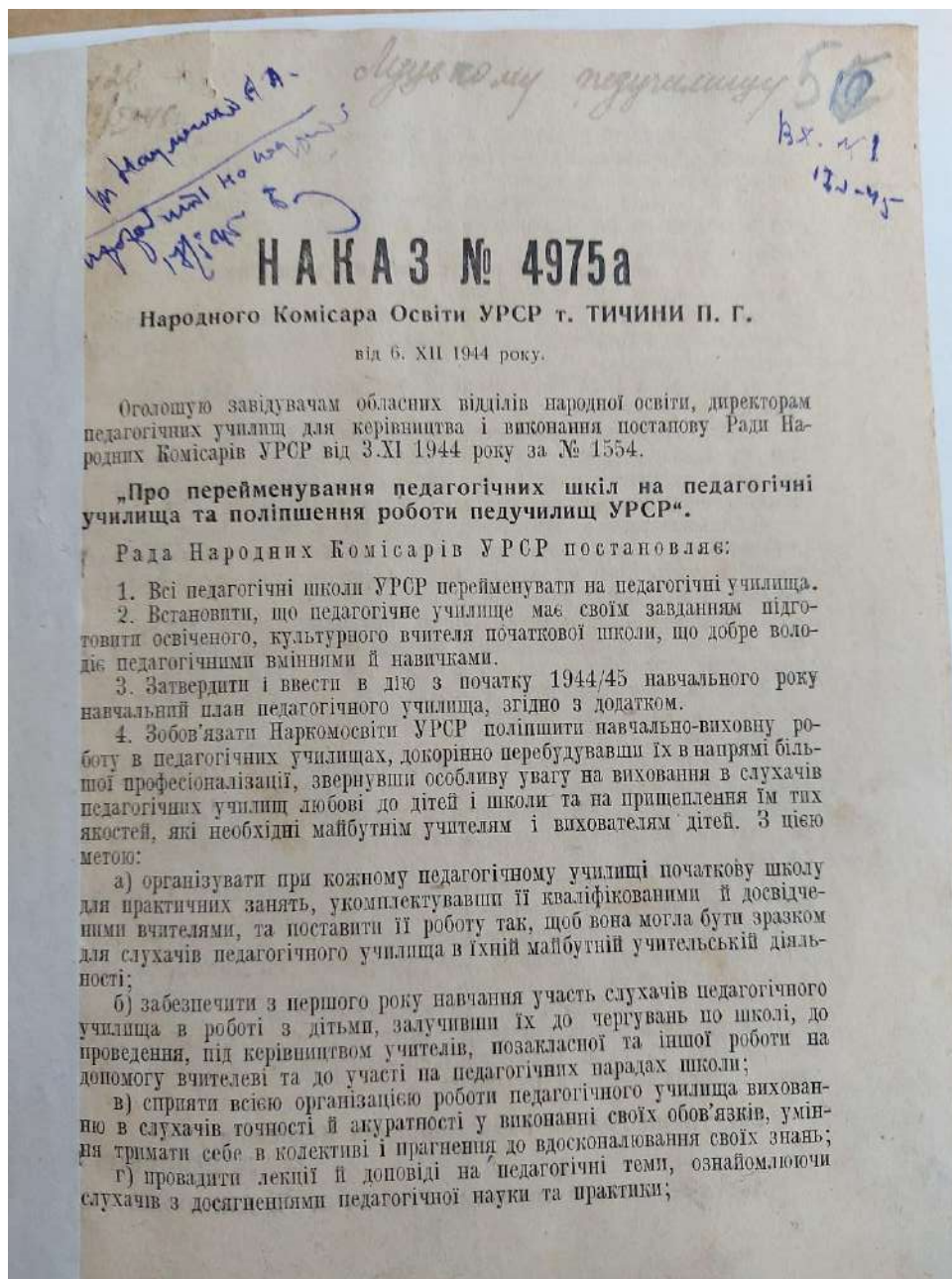
Додаток Е
Скарга Народному Комісарову освіти УРСР П. Тичині
«Про неналежні умови».

[310].

Додаток Ж1

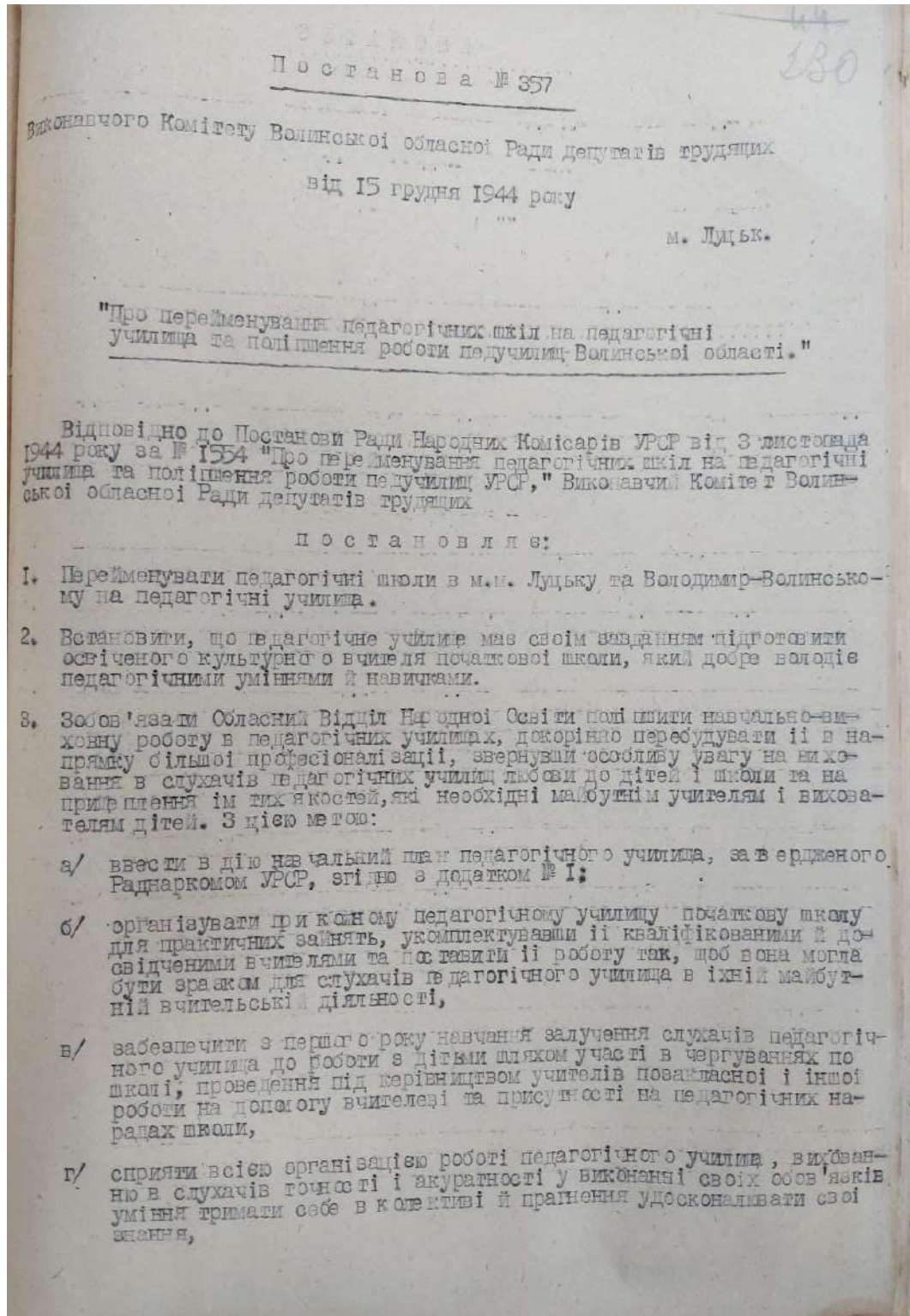
Наказ Народного комісара освіти УРСР П. Г. Тичини від 06.12.1944 р № 4975а «Про перейменування педагогічних шкіл на педагогічні училища»

[25, с.5].

Додаток Ж2

Постанова Волинського облвиконкому від 15 грудня 1944 р. № 357

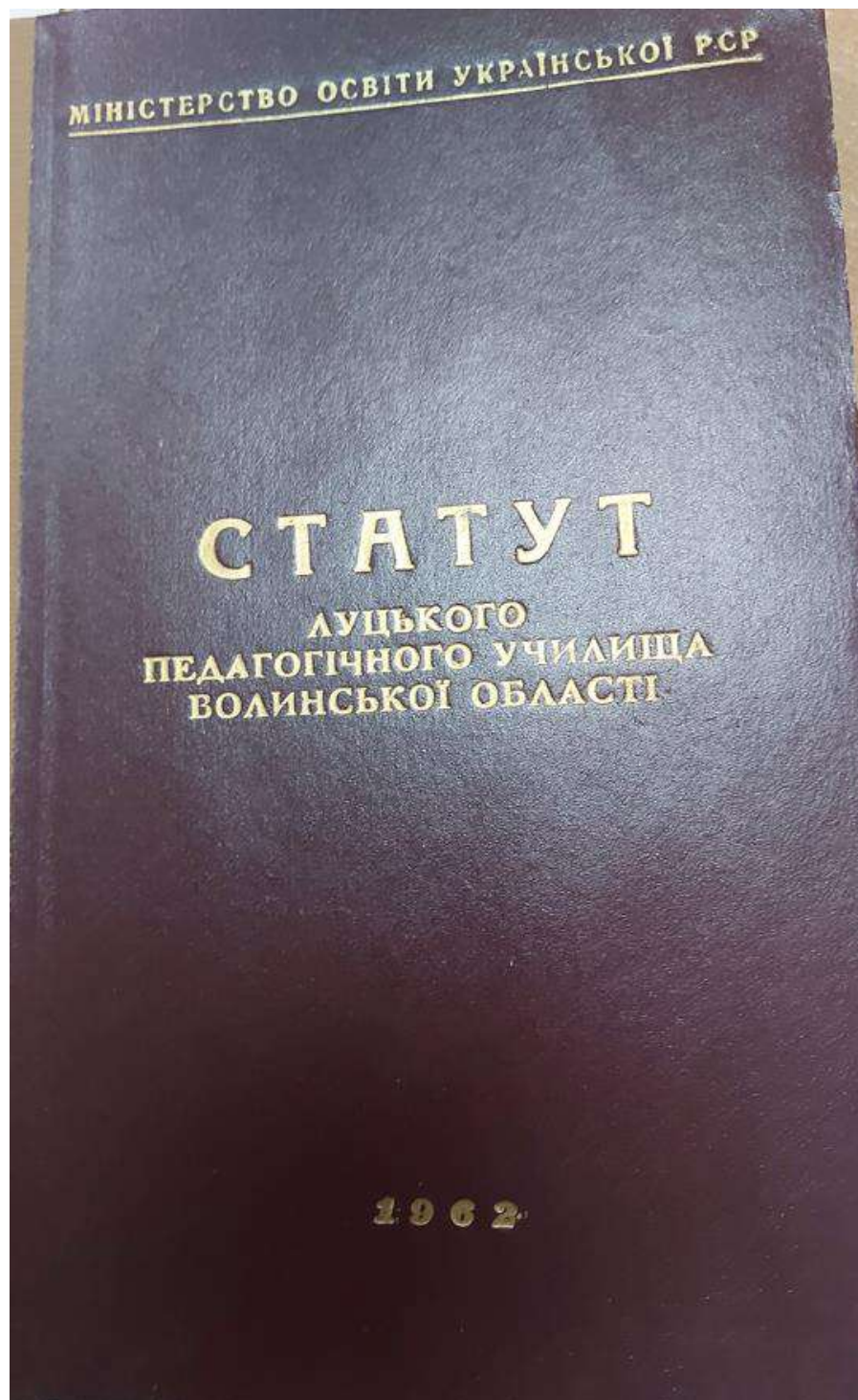

Додаток И**Перші випускники Луцької педагогічної школи (1945 р.)**

[25, с.12].

Додаток К 1

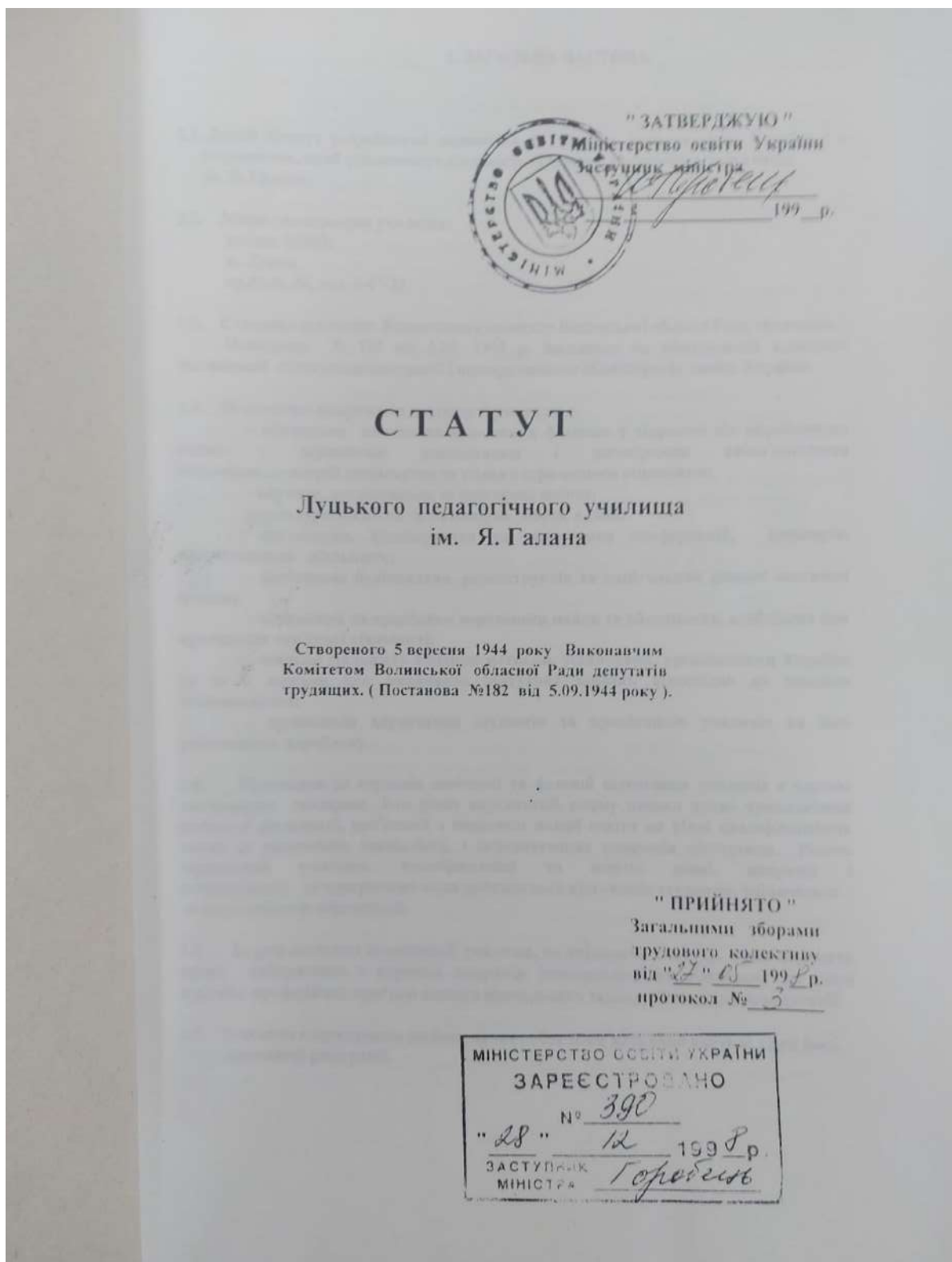
Статут Луцького педагогічного училища. 1962.

[276].

Додаток К 2

Статут Луцького педагогічного училища ім. Я. Галана 1998 р

[277].

Додаток К 3

Статут Луцького педагогічного коледжу 2003 р.

Погоджено

Міністерство освіти і науки України
Заступник міністра
М. А. Сторожук

Затверджено

Начальник управління освіти і науки
Волинської облдержадміністрації
І. В. Дзямалич

"15" XI 2003 р.

ЗАРЕЄСТРОВАНО
У виконкомі Луцької міської
РАДИ
РОЗПОРЯДКОВА № 527-РВ
ВІД 26.08.2003р.
РЕЄСТРАЦІЯ № 0405132703
ЗАВ. ВІД 26.08.2003р.

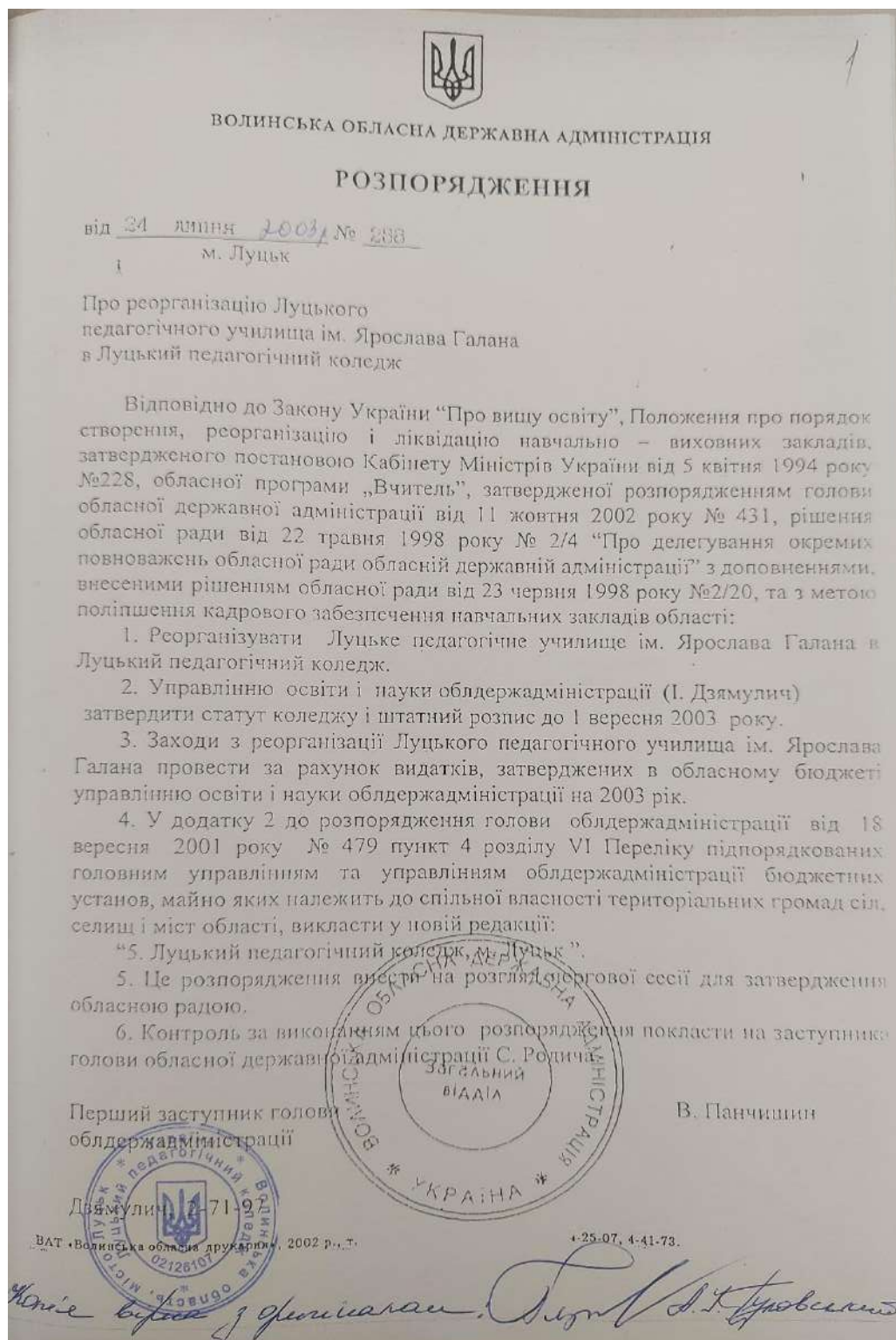
МАЗУ **СТАТУТ**
Луцького педагогічного коледжу

Коледж
заснований на комунальній формі власності
і підпорядкований управлінню освіти і науки
Волинської облдержадміністрації

Прийнято
Загальними зборами
трудового колективу
протокол № 1
від 28.08.2003р.

Додаток Л

**Розпорядження Волинської обласної державної адміністрації № 288
від 24 липня 2003 р. Луцьке педагогічне училище реорганізовано в
Луцький педагогічний коледж**

Додаток М 1**Фото педагогів училища 1944-1947 рр.**

Перші викладачі та учні педучилища

[25, с.10].

А. А. Лавренюк – один із перших викладачів навчального закладу

[25, с.5].

*Директор педагогічного училища
М. Ф. Большого (1944–1947рр.)
[25, с.8].*

*К. І. Липницька – заслужений
вчитель УРСР [25, с. 8].*

*І. О. Захар'єв – заслужений вчитель УРСР
[25, с.9].*

Додаток М2

Колектив викладачів відділення «Музичне виховання» (кінець 50-х рр.)

[25, с.21].

Додаток П 1

Штатний розпис і кошторис видатків в Луцькому педагогічному училищі на 1947 р.

№ п/п	Підрозділ	Код	Назва посади	Кількість	Особливості
1	Буржуйка	1912	Буржуйка	1	
2	Група	1915	Група	1	
3	Завхоз	1950	Завхоз	1	
4	Земельник	1945	Земельник	1	
5	Директор	1910	Директор	1	
6	Машинист	1904	Машинист	1	
7	Рад. в. п.	1910	Рад. в. п.	1	

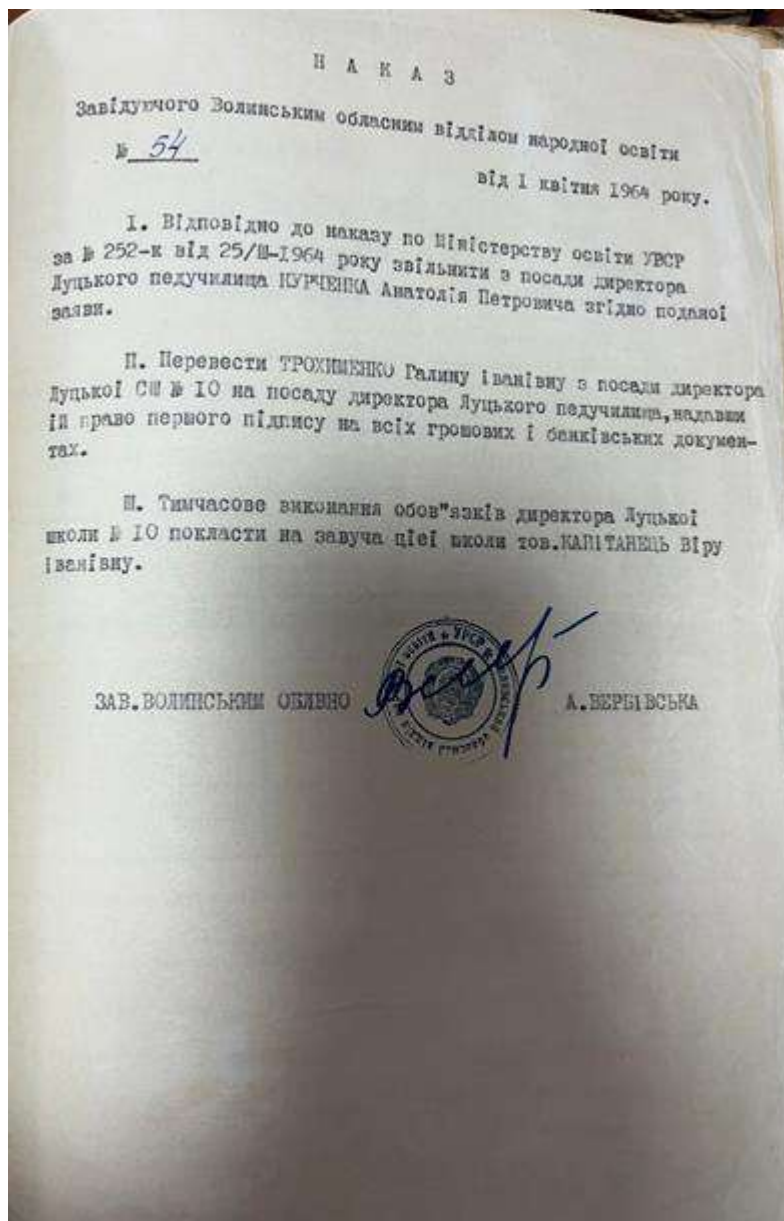
Відомість про витрати на матеріальне забезпечення штатних вчителів

№ п/п	Вид витрат	Кількість	Ціна	Всього
1	Купівля паперу	1	850	850
2	Купівля паперу	1	850	850
3	Купівля паперу	1	850	850
4	Купівля паперу	1	850	850
5	Купівля паперу	1	850	850
6	Купівля паперу	1	850	850
7	Купівля паперу	1	850	850
8	Купівля паперу	1	850	850
9	Купівля паперу	1	850	850
10	Купівля паперу	1	850	850
11	Купівля паперу	1	850	850
12	Купівля паперу	1	850	850
13	Купівля паперу	1	850	850
14	Купівля паперу	1	850	850
15	Купівля паперу	1	850	850
16	Купівля паперу	1	850	850
17	Купівля паперу	1	850	850
18	Купівля паперу	1	850	850
19	Купівля паперу	1	850	850
20	Купівля паперу	1	850	850
21	Купівля паперу	1	850	850
22	Купівля паперу	1	850	850
23	Купівля паперу	1	850	850
24	Купівля паперу	1	850	850
25	Купівля паперу	1	850	850
26	Купівля паперу	1	850	850
27	Купівля паперу	1	850	850
28	Купівля паперу	1	850	850
29	Купівля паперу	1	850	850
30	Купівля паперу	1	850	850
31	Купівля паперу	1	850	850
32	Купівля паперу	1	850	850
33	Купівля паперу	1	850	850
34	Купівля паперу	1	850	850
35	Купівля паперу	1	850	850
36	Купівля паперу	1	850	850
37	Купівля паперу	1	850	850
38	Купівля паперу	1	850	850
39	Купівля паперу	1	850	850
40	Купівля паперу	1	850	850
41	Купівля паперу	1	850	850
42	Купівля паперу	1	850	850
43	Купівля паперу	1	850	850
44	Купівля паперу	1	850	850
45	Купівля паперу	1	850	850
46	Купівля паперу	1	850	850
47	Купівля паперу	1	850	850
48	Купівля паперу	1	850	850
49	Купівля паперу	1	850	850
50	Купівля паперу	1	850	850
51	Купівля паперу	1	850	850
52	Купівля паперу	1	850	850
53	Купівля паперу	1	850	850
54	Купівля паперу	1	850	850
55	Купівля паперу	1	850	850
56	Купівля паперу	1	850	850
57	Купівля паперу	1	850	850
58	Купівля паперу	1	850	850
59	Купівля паперу	1	850	850
60	Купівля паперу	1	850	850
61	Купівля паперу	1	850	850
62	Купівля паперу	1	850	850
63	Купівля паперу	1	850	850
64	Купівля паперу	1	850	850
65	Купівля паперу	1	850	850
66	Купівля паперу	1	850	850
67	Купівля паперу	1	850	850
68	Купівля паперу	1	850	850
69	Купівля паперу	1	850	850
70	Купівля паперу	1	850	850
71	Купівля паперу	1	850	850
72	Купівля паперу	1	850	850
73	Купівля паперу	1	850	850
74	Купівля паперу	1	850	850
75	Купівля паперу	1	850	850
76	Купівля паперу	1	850	850
77	Купівля паперу	1	850	850
78	Купівля паперу	1	850	850
79	Купівля паперу	1	850	850
80	Купівля паперу	1	850	850
81	Купівля паперу	1	850	850
82	Купівля паперу	1	850	850
83	Купівля паперу	1	850	850
84	Купівля паперу	1	850	850
85	Купівля паперу	1	850	850
86	Купівля паперу	1	850	850
87	Купівля паперу	1	850	850
88	Купівля паперу	1	850	850
89	Купівля паперу	1	850	850
90	Купівля паперу	1	850	850
91	Купівля паперу	1	850	850
92	Купівля паперу	1	850	850
93	Купівля паперу	1	850	850
94	Купівля паперу	1	850	850
95	Купівля паперу	1	850	850
96	Купівля паперу	1	850	850
97	Купівля паперу	1	850	850
98	Купівля паперу	1	850	850
99	Купівля паперу	1	850	850
100	Купівля паперу	1	850	850

[279].

Додаток ПЗ

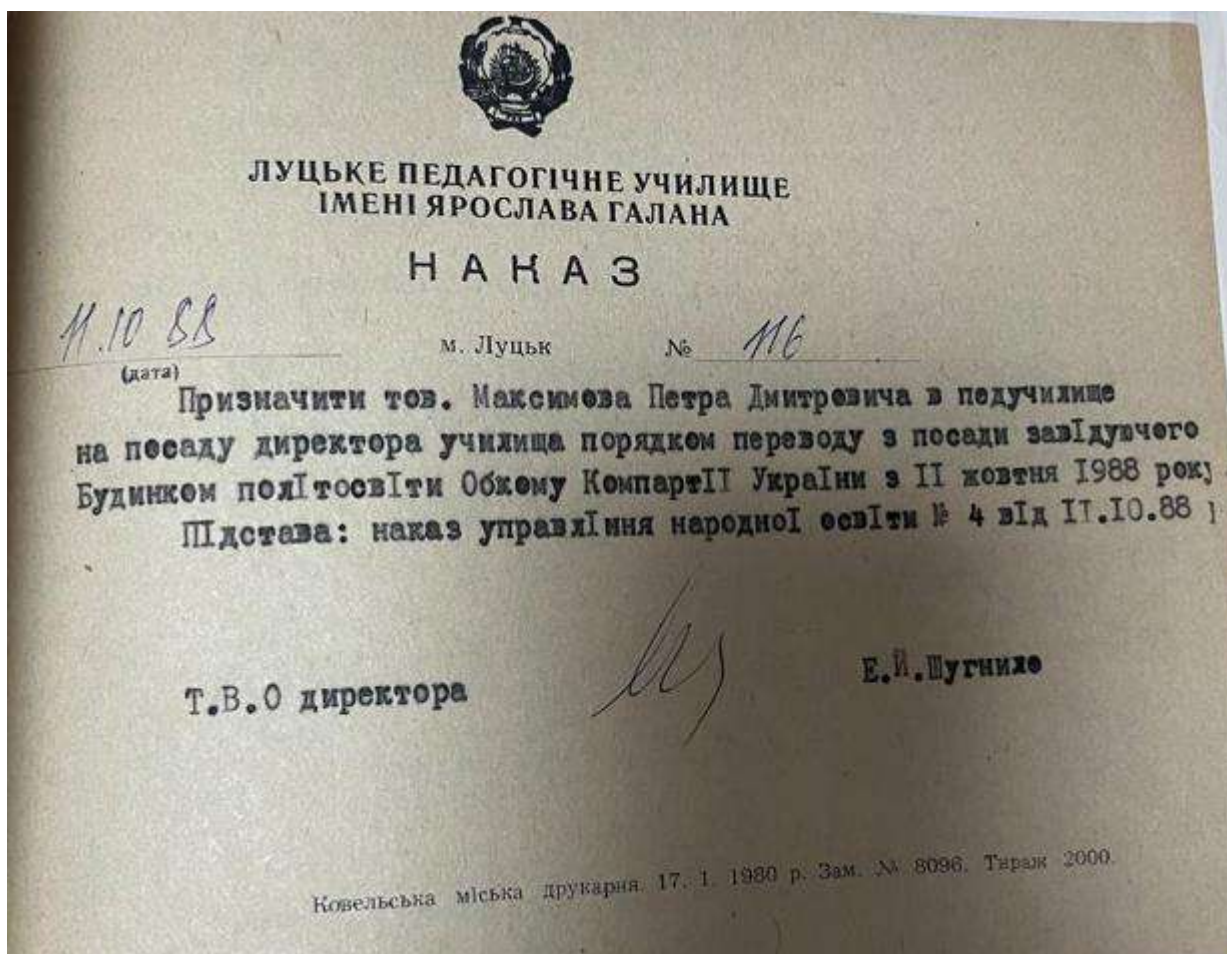
Наказ про призначення Г. І. Трохименко

[308].

Додаток П 4

Наказ про призначення П. Д. Максимова директором Луцького педагогічного училища імені Ярослава Галана

[309].

Додаток П5

Штатний розпис і кошторис видатків на 1994 рік

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ВОЛАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 Код установи 3494200
 Державний архів Волинської області
 Фоліо № 384

Дело №
 Оп. № 1
 Ел. ар. № 562

Дело №

Штатний розпис і кошторис видатків на 1994 рік

Начато _____ 19 г.
 Окончено _____ 19 г.
 На 9 листах
Збірничник: пошійімо

Державний архів Волинської області
 Фоліо № 384
 Оп. № 1
 Справа № 562

ШТАТНИЙ РОЗКЛАД
 Луцького педагогічного училища ім. Я.І.Гула на 1994 р.
 адміністративно-обслуговуючого персоналу

№ п/п	Найменування посад	К-ть посад	К-ть на поч. року	К-ть на кінець року	З/П в місяці
1.	Директор	21	1	1	639000/106000
2.	Заступник директора	95%	1	1	607100/36000
3.	Заст.директора по навч.пр.	90%	1	1	576100
4.	Заст.директора по вик.роб.	85%	1	1	543000/13000
5.	Заступник директора по АЧ	80%	1	1	543000
6.	Головний бухгалтер	90%	1	1	576100
7.	Заст.директора по практиці	85%	0,1	0,1	271600
8.	Зав. архівом	10	1	1	261000
9.	Бухгалтер I кат.	10	2	2	397000
10.	Провідний спеціаліст /бук./	16	1	1	423000
11.	Секретар шифр. частини	6	1	1	186000
12.	Секретар-машиністка	6	1	1	222000
13.	Комірник	4	1	1	156000
14.	Зав. бібліотекою	14	1	1	360000
15.	Бібліотекар I кат.	12	2	2	397000
16.	Бібліотекар-бібліограф	11	1	1	287000
17.	Лаборант	6	1	1	186000
18.	Лаборанти	7	26	26	207600
19.	Кам'єрдант	6	1	1	222000
20.	Прибиральниця	4	16	16	156000/13600
21.	Шофер ГАЗ-52	3	1	1	176000/43900
22.	Настройник муз. інструментів	11	1	1	257000
23.	Гардеробниця	2	4	4	131000
24.	Роботи по обслугод. приміщень	6	6	6	166700
25.	Директор	3	1	1	146300
26.	Айтітер	3	2	2	146400
27.	Методист	17	1	1	466600
28.	Зав. шк. відділом	17	1	1	466600
29.	Зав. дит. відділом	17	1	1	466600
30.	Зав. муз. відділом	17	1	1	466600
31.	керівник фіз.вих.	17	1	1	397000

- 2 -

№ п/п	Найменування посад	К-ть посад	К-ть на поч. року	К-ть на кінець року	З/П в місяці
32.	Шофер автобуса	6	1	1	186700/47200
33.	Майстер по рем. муз. ін. 2р.	11	1	1	287700
34.	Косильниця	4	1	1	156000
35.	Зав. гуртожитком	10	1	1	261000
36.	Діярник гуртожитку	3	1	1	146300
37.	Прибиральниця служ. прим.	3	6	6	146300/19900
38.	Сторож	3	2	2	146300/51200
39.	Вакхери	3	4	4	146300
40.	Роботи по обслугод. прим.	6	3	3	166700
41.	Психолог	17	1	1	466600

Директор *Л.І. Гуловський*
 Головний бухгалтер *Р.Л. Філяко*

Додаток Р

Фото навчальних планів 1944-1945 н. р.

Звіт про виконання навчального плану за 1944-45 навч. рік

Навчальний план
для учнів 1-4 класів

Назва предмету	1 клас				2 клас				3 клас				4 клас				Всього
	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	
Українська мова	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Російська мова	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	12
Математика	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	8
Історія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Музика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Фізкультура	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Трудове навчання	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська історія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська географія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська література	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська література	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська мовознавство	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська мовознавство	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська графіка	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська графіка	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська музика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська музика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська фізкультура	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська фізкультура	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Українська трудове навчання	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Російська трудове навчання	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4
Всього	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	148

Звіт виконання

Навчальний план
для учнів 1-4 класів

Назва навчального предмету	Листопад	Грудень		Січень		Всього
		1	2	1	2	
Українська мова	3	3	3	3	3	12
Російська мова	3	3	3	3	3	12
Математика	2	2	2	2	2	8
Історія	1	1	1	1	1	4
Музика	1	1	1	1	1	4
Фізкультура	1	1	1	1	1	4
Трудове навчання	1	1	1	1	1	4
Українська історія	1	1	1	1	1	4
Українська географія	1	1	1	1	1	4
Українська література	1	1	1	1	1	4
Російська література	1	1	1	1	1	4
Українська мовознавство	1	1	1	1	1	4
Російська мовознавство	1	1	1	1	1	4
Українська графіка	1	1	1	1	1	4
Російська графіка	1	1	1	1	1	4
Українська музика	1	1	1	1	1	4
Російська музика	1	1	1	1	1	4
Українська фізкультура	1	1	1	1	1	4
Російська фізкультура	1	1	1	1	1	4
Українська трудове навчання	1	1	1	1	1	4
Російська трудове навчання	1	1	1	1	1	4
Всього	37	37	37	37	37	148

Українська мова: 1) з програми "Українська мова" треба прочитати саме те, що зведено з елементами титли і не проходить в курсі "Українська і фізіологія людини".

1) В червні 1944 з російської мови відводилося 20 годин на методику російської мови в українській мові, а на методику української мови в російській мові, окрім в українській мові відводилося на методику російської мови.

2) 20 годин на російську літературу і 20 годин на українську літературу відводилося на вивчення творів дитячої літератури з відповідності з програмами 1944 року

Наз. відому Педагогічна школа
м.о. Зрр

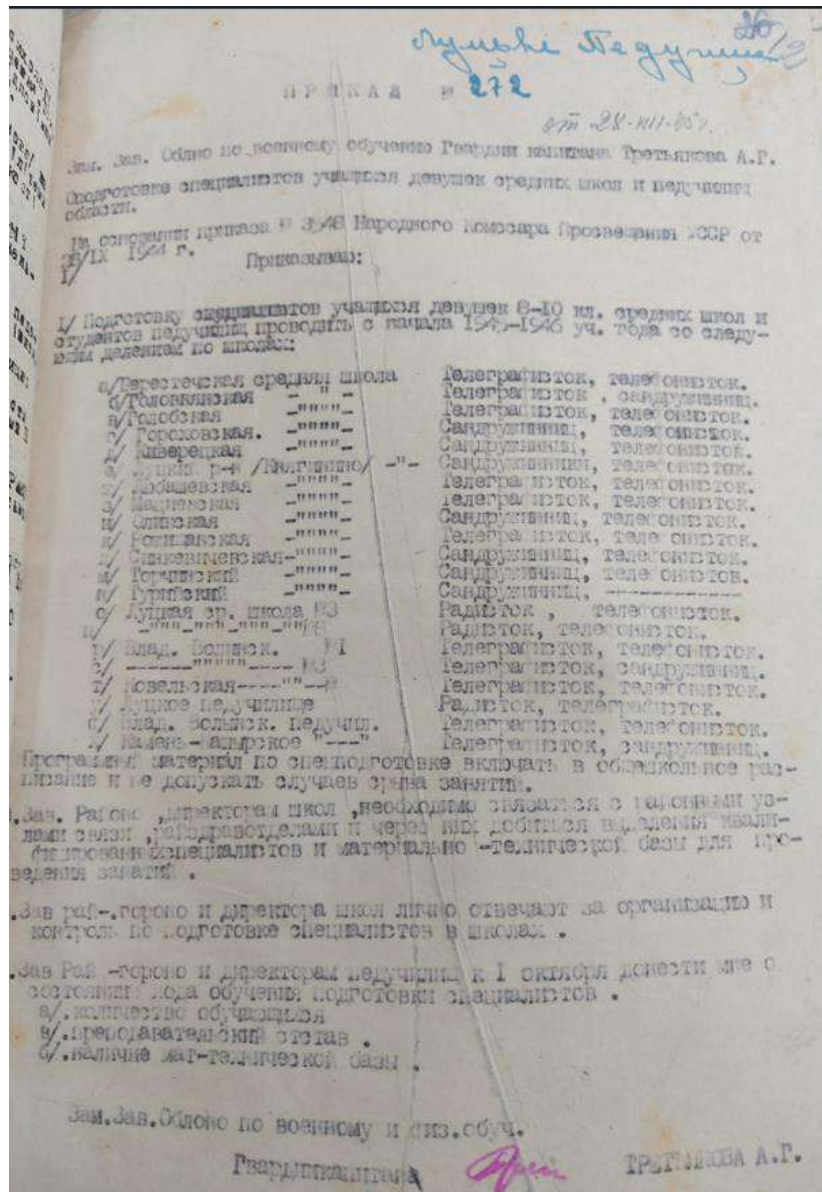
/Сюмєров/

Згідно Адам

[256].

Додаток С 1

Наказ про підготовку телеграфісток у Луцькому педагогічному училищі 1945-1946 н.р.

[257].

Додаток С2

Наказ завідувача облвно Волинської області про телефоністок

Личук Надія

НАКАЗ № 225

ПО ВОЛИНСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ВІДДІЛІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ
від 23 листопада 1944 р.

Відповідно до наказу № 2048 Народного Комітету Освіти уРСР
тов. ТИЧИНІ від 28.ІІ.1944 року

наказу №:

§ 1.

Зробити спеціальну підготовку учениць 8-10 класів середніх шкіл та студентів педшкол так, щоб до кінця 1944-45 навч. року забезпечити підготовку педісток, телеграфісток та телефоністок з такою розподілом спеціальної підготовки по школах:

Душине педагогічне школе	- підгот.	педісток, телеграфісток, телефоністок
Душине середня школа № 1	- "	телефоністок
" " " № 3	- "	педісток, телеграфісток, телефоністок
" " " № 8	- "	педісток, телеграфісток, телефоністок
Голобське середня школа	- "	педісток, телефоністок
Голобське " "	- "	телефоністок, телеграфісток
Ковальське /т-и/ "	- "	телефоністок, телеграфісток
Ковальське " "	- "	телефоністок
Льболовське " "	- "	телеграфісток, телефоністок
Льболовське " "	- "	телефоністок
Славське " "	- "	телефоністок
Вол.-Волинське /місто/ "	- "	телеграфісток, телефоністок
Вол.-Волинське пед.школе	- "	педісток, телеграфісток, телефоністок

§ 2.

Повести на зав.ОБНО, зав.МБНО та директорів шкіл персональну відповідальність за організацію систематичний контроль спеціальної підготовки учнів.

Зав.обл./МБНО та директорам педшкол до 15 грудня довести мені по кількості педісток, телеграфісток та телефоністок, по класах і курсам, що їх, де підготовлено протягом 1944-45 навчального року.

ЗАВІДУВАЧ
ВОЛИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВІДДІЛУ
НАРОДНОЇ ОСВІТИ

/В. ЛІСЧЕНКО/

3 оригіналом відно...

[262].

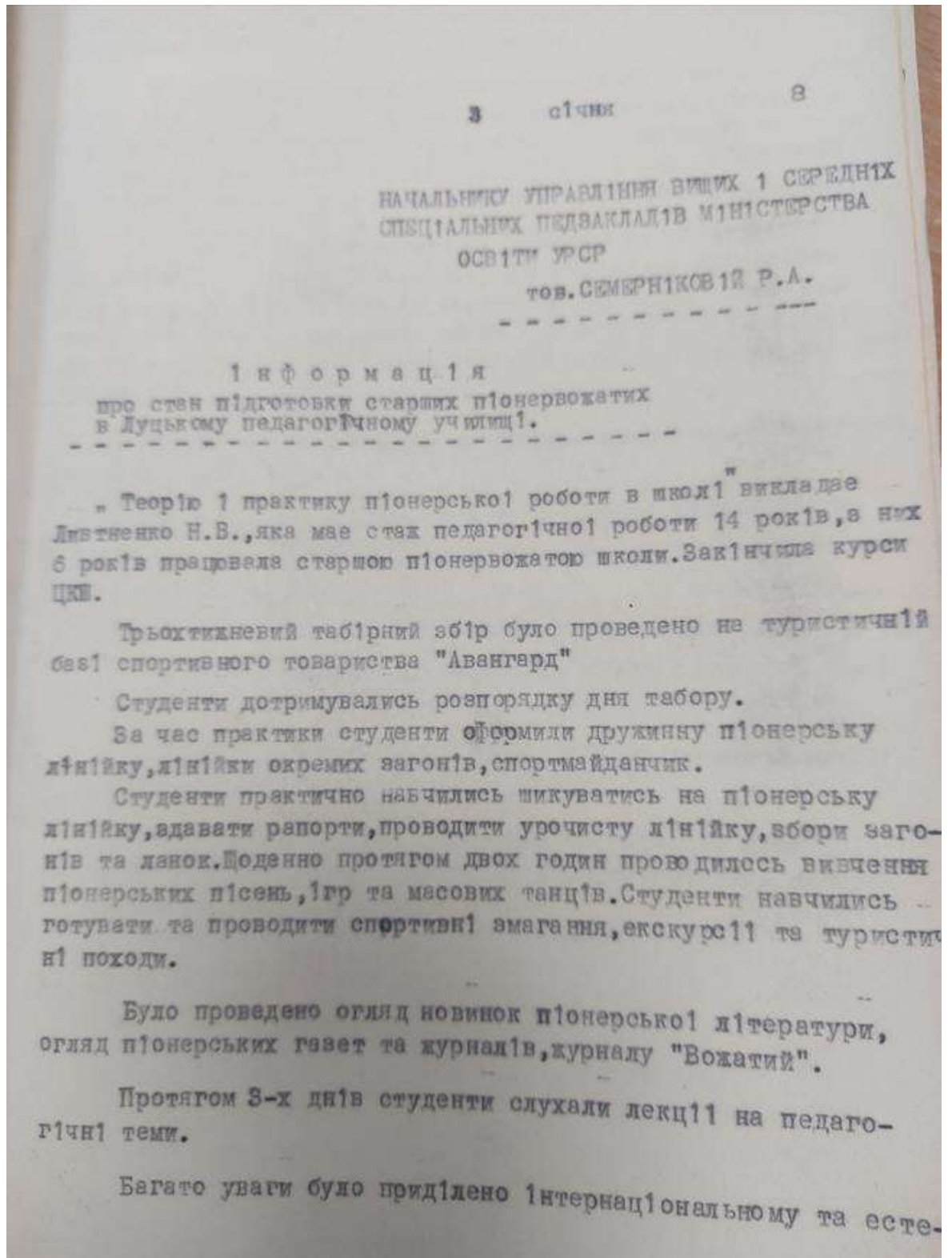
Додаток С 3

**Наказ по Луцькому педучилищу від 26 лютого 1954 року про
підготовку мотоциклістів**

[286, арк 22].

Додаток С 4

Інформація про стан підготовки старших піонервожатих в
Луцькому педагогічному училищі

Додаток Т**М. І. Волох – перший комсорг Луцького педагогічного училища**

[25].

Додаток У

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Бортнюк Т. Ю., Голя Г. М. Фінансова грамотність здобувачів освіти: теоретичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 3 (39). С. 135–142. URL: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/%20pedagogics/article/view/2586>.
2. Голя Г. М. Вітчизняна історіографія проблеми учительських кадрів церковнопарафіяльних шкіл. *Академічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип.4. С. 106–113. Серія «Педагогіка». URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/202>.
3. Галан О. М., Голя Г. М. Історія Луцького педагогічного коледжу як джерело педагогічного краєзнавства. *Академічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 65–74. Серія «Педагогіка». URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/418>.
4. Голя Г. М. Досвід Луцького педагогічного училища у підготовці вчителів Волині (1944-1952). *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2023. №17. С. 341–348. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iuu/article/view/527>.
5. Голя Г. Організація педагогічної практики в Луцькому педагогічному училищі (40-70-ті рр. ХХ ст.) *Педагогічна наука і освіта ХХ століття*. Рівне: РДГУ, 2024. № 3. С. URL: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/37/32>
6. Голя Г., Хомярчук А. Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини. *Молодь і ринок*. №10 (230) жовтень 2024. С. 149–155. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/314260>

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Голя Г. Соціокультурні аспекти підготовки вчителя національної школи: історико-педагогічний контекст. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (присвяченої 30-й річниці Незалежності України)*, (м. Луцьк, 11 листопада 2021р.) Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. С. 381–384. URL: <https://drive.google.com/file/d/1lv3mznI1XShYctO2KtPsExjGGhWLUPYM/view>
8. Голя Г. Актуалізація поглядів Михайла Грушевського на дидактику у підготовці сучасних вчителів освітніх галузей. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей*

(статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 24 листопада 2021р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. С. 22–27.

URL:

https://drive.google.com/file/d/1Anz3q0dIAq1Rd7IL_k4FQTgiZfFizpNr/view.

9. **Голя Г.** Актуальність поглядів К. Ушинського на проблему підготовки вчителя народної школи. *Актуальні ідеї Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі: збірник матеріалів педагогічних читань* (м. Луцьк, 26 листопада. 2021 р.). КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, С. Вдович. Луцьк – Львів, 2021. С. 142–145. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1ISUMRZy6w9OLOiSTLo9veU8GkBXNKYLd/view>.

10. **Голя Г. М.** Актуальність ідей підготовки вчителя у педагогічній спадщині Г. Сковороди. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Кременчуцький 18 травня 2022 р.) / [редактор-упорядник: Т. В. Кулікова] Кременчук : Методичний кабінет, 2022. С. 180–184. URL:

<https://kpk.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%98-%D0%86%D0%86%D0%86-%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80.-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.18.05.2022.pdf>.

11. **Голя Г. М.** Роль біографічного методу у дослідженні діяльності церковнопарафіяльних шкіл. *Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти*, (м. Київ, 20 травня 2022 р.). Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 54-55. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Pedagogical_bibliography_and_bibliography-2022.pdf.

12. **Голя Г. М., Брйчок С. Б.** Соціально-економічні умови підготовки учителів церковнопарафіяльних шкіл Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Наука, освіта, суспільство очима молодих: збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених* (м. Рівне, 17 травня 2022 р.). Рівне: РРГУ, 2022. С. 9–11. URL: https://rshu.edu.ua/images/nauka/nosom_2022.pdf.

13. **Голя Г. М.** Церковнопарафіяльні школи в системі освіти Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX століття). *Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Рівне, 28 квітня 2022 р.) Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2022. С. 21–23. URL: <http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/11105/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%8F%20%D0%93.%D0%9C..pdf>.

14. **Голя Г. М.** Особливості використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі початкової освіти. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя: електронний збірник*

матеріалів XII Міжнародних і XXIX Всеукраїнських педагогічних читань. (м. Чернігів, 30 вересня 2022 р.). Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка. 2022. С. 131–134.

URL: <https://drive.google.com/file/d/18BwylRnoS8UN6vpIgzYL9m2MKVfx9rSg/view>.

15. **Голя Г.** Роль краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі* : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 29 листопада 2022 р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» – ВІППО. 2022. С. 34–37. URL: <http://vippo.org.ua/files/school/2022-1680087175186409.pdf>.

16. **Голя Г. М.** Джерельна база вивчення біографій викладачів Луцького педагогічного училища. *Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання* : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. уч., (м. Київ, 16 травня 2023 р.), НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б., Тарнавська С. В., Серета Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2023. С. 118–121. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Seminar_abstract_collection_16.052023.pdf.

17. **Голя Г. М.** Особливості післявоєнної підготовки вчителів Волині (на прикладі Луцького педагогічного училища). *Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Рівне, 12 травня 2023 р.). Рівне : РДГУ. 2023. С. 84–87. URL: https://drive.google.com/file/d/1t8ho6_QsxK_HXh0QhwzYIjNbeFVN-Yye/view.

18. **Голя Г.** Особливості підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі у 1940-1950-ті рр. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 21 листопада 2023 р.). Київ : Компринт, 2023. С. 49–52. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2793271-8dc3-4b5a-8823-1ab10350cd66/content>.

19. **Голя Г.** Особливості підготовки учительських кадрів на Волині у 1939-1945 рр. *Восьмі Фльорівські читання: матеріали науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 17 листопада 2023 р.), Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. С. 18–20. URL: https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/2023_flor_chyt_zb_mater_7_maket_-1.pdf.

20. **Голя Г.** Історія та освітні традиції Луцького педагогічного училища (1939-2003рр.) *Сучасні освітні технології Волинського краю: матеріали науково-теоретичної конференції / Упорядники* : Микола Савельєв, Світлана Слюсарук-Літвін, Олександр Юриненко. Володимир (м. Володимир, 04 квітня 2024 р.). Володимир: ВВПК, 2024. С. 61–65. URL: <https://drive.google.com/file/d/1HZ35C51jhM3Q1Am2roVoTpk3MD9vflBc/view>.

**Опубліковані праці, які додатково відображають наукові
результати дослідження**

21. **Голя Г. М.** Громадянська компетентність майбутніх учителів початкових класів – основа розвитку демократичного суспільства. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей* (м. Дніпро, 25 березня 2021 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 87–91. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85cdf3c0-12b5-46ea-b3f5-7f65fad46d12/content>.

22. **Голя Г.** Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх педагогів. *Перспективи та інновації науки*. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 10(15). С. 103–113. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/2444>.

23. **Голя Г. М., Хомярчук А. П.** Формування лідерських якостей майбутніх педагогів у позанавчальній діяльності. *Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції* (м. Київ, 14–19 лютого 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 288–292. URL: https://iod.gov.ua/content/events/57/vseukrayinska-naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-liderstvo-i-obdarovanist--suchasniy-naukoviy-diskurs-i-osvitnya-praktika_publications.pdf.

Додаток Ф
Відомості про апробацію результатів дисертації
Голя Галини Миколаївни
«Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому
педагогічному училищі (1939–2003)»
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Основні положення та результати дисертаційної роботи представлено в доповідях на наукових, науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня, зокрема:

Міжнародних

1. II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців «Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (м. Дніпро, 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.
2. V Міжнародна науково-практична конференція «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід» (м. Суми, 12-13 травня 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.
3. Міжнародна науково-практична конференція «Освіта, виховання та навчання: вітчизняний та міжнародний досвід» (м. Київ, 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.
4. XI Міжнародні і XXVIII Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (м. Ужгород, 24 вересня 2021р.). Форма участі – виступ.
5. III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм» (м. Кременчук, 18 травня 2022 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.
6. VI Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід» (м. Суми, 18-19 травня 2022 р.) Форма участі – виступ.
7. XII Міжнародні і XXIX Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя» (м. Чернігів, 30 вересня 2022 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.
8. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Право і суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку» (м. Полтава 7 грудня 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

Всеукраїнських:

9. V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю (присвяченої 30-й річниці Незалежності України) «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія,

практика» (м. Луцьк, 11 листопада 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

10. V усеукраїнська науково-практична конференція «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (м. Суми, 29-30 жовтня 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

11. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Нова українська школа: нові виміри професійного розвитку вчителя» (м. Запоріжжя 16-17 вересня 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

12. XV Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (м. Рівне, 17 травня 2022 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми освіти і виховання в умовах євроінтеграційного поступу України» (м. Рівне, 28 квітня 2022 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

14. VI Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (присвячена 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди), (м. Луцьк 16 листопада 2022 р.) Форма участі – виступ

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Професійний розвиток педагога» (м. Рівне, 28 квітня 2022 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

16. VIII Всеукраїнська науково-методологічна конференція з історії освіти «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі» (м. Київ, 16 травня 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

17. Всеукраїнська науково-практична конференція «Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи» (м. Рівне, 12 травня 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

18. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні» (м. Умань, 21 листопада 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

19. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика» (м. Київ, 14–19 лютого 2024 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

20. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання моделювання у практичній підготовці здобувачів освіти як засобу професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця» (м. Вінниця, 29 лютого 2024 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

Регіональних

21. XI науково-практична інтернет-конференція «Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі» (м. Луцьк, 24 листопада 2021р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

22. Педагогічні читання «Актуальні ідеї Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі» (м. Луцьк, 26 листопада 2021 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

23. Регіональний науково-практичний семінар «Актуальні проблеми теорії, методології та практики соціальних комунікацій». (м. Луцьк, 17 травня 2023 р.). Форма участі – виступ.

24. «Актуальні проблеми теорії, методології та практики соціальних комунікацій» (м. Луцьк, 2023 р.); Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

25. X міжвузівський науково-практичний семінару «Гендерні студії» (м. Луцьк, 19 травня 2023) року. Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

26. Науково-теоретична конференція «Сучасні освітні технології Волинського краю» (м. Володимир, 04 квітня 2024 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

27. Міждисциплінарний колоквіум PhDздобувачів «Цілі сталого розвитку України» (м. Умань, 19 грудня 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

28. *Науково-практична конференція «Восьмі Фльорівські читання»* (м. Чернігів, 17 листопада 2023 р.). Форма участі – виступ, публікація матеріалів.

29. Звітні наукові конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне, 2021–2024 рр.). Форма участі – виступи.

Додаток X

Довідки про впровадження результатів дослідження
Довідка про впровадження № 1. Вінницький державний
педагогічний університет

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-612, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

30.09.2024 № 06/35 на № _____

ДОВІДКА
 про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Голі Галини Миколаївни
«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У
ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»
 зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

У період 2023-2024 рр. у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського впроваджувалися результати дисертаційного дослідження Голі Галини Миколаївни «Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)».

У сучасних реаліях виникає потреба у підготовці педагогів, здатних реформувати сучасну систему освіти, адже саме педагоги закладають фундамент для подальшого розвитку особистості, формування її життєвої компетентності та потреби в навчанні протягом життя тощо.

Систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база та категорійний апарат дослідження отримали позитивну оцінку викладачів педагогічних дисциплін університету. Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися під час вивчення майбутніми педагогами курсів педагогіки, історії педагогіки, школознавства, теорії і методики виховання, при написанні кваліфікаційних робіт й ін.

Зважаючи на актуальність та важливість проблеми, рекомендуємо подальше упровадження представлених напрацювань в освітній процес закладів вищої освіти України.

Проректор з наукової роботи Алла КОЛОМІЄЦЬ

Свєген ГРОМОВ (0432) 61-80-72

Довідка про впровадження № 1. Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

30.09.2024 № 01-12/610

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Голі Галини Миколаївни
«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У
ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»
 зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
 поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії

В умовах сучасного реформування освіти в Україні особливо актуальним та значимим є вивчення й переосмислення педагогічного досвіду і здобутків попередніх поколінь та їх інтеграції у процес розвитку освіти майбутнього на засадах національних і європейських цінностей. У цьому контексті дисертаційне дослідження Голі Г. М. є актуальним та важливим.

Результати дисертаційного дослідження Г. М. Голі впроваджувалися в освітній процес Комунального закладу « Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради впродовж 2022-2024 р.р. Матеріали дисертації використовувалися викладачами кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, зокрема систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база та категорійний апарат дослідження.

Здобутки авторки отримали позитивну оцінку, було підтверджено теоретичну і практичну значимість результатів запропонованого дослідження у професійній підготовці майбутніх педагогів та доцільність їх у впровадження в освітній процес педагогічних ЗВО (протокол №.2 від 11.09.2024р.)

Проректор з наукової
та інноваційної діяльності

Іван СТЕПАНЕЦЬ

**Довідка про впровадження №3. Рівненський державний
гуманітарний університет**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

07.10.24 № 01-12/70

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Голі Галини Миколаївни

**«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки**

Упродовж 2021-2024 рр. основні положення дисертації Голі Галини Миколаївни «Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)» апробувалися в освітньому процесі Рівненського державного гуманітарного університету – у процесі розробки та викладання навчальних курсів «Історія педагогіки», «Освітній процес в історичному вимірі», «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти», «Теорія та методика професійної освіти», а також поглибленні знань здобувачів вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, 013 Початкова освіта про трансформації в системі професійно-педагогічної підготовки вчителів.

Важливим завданням сучасного етапу розвитку українського суспільства є підготовка висококваліфікованих професійно мобільних, компетентних вчителів, здатних постійно адаптуватися до розвитку суспільства, швидко освоювати нові науково-педагогічні напрями. При цьому виникає потреба в осмисленні й врахуванні позитивного освітнього досвіду, звернення до кращих практик минулого, аналізу функціонування як системи закладів професійної педагогічної освіти в цілому, так й окремих закладів, що сприятиме підвищенню якості підготовки учителів.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи Г. М. Голі використовувалися здобувачами вищої освіти під час написання кваліфікаційних робіт, в процесі наукових розвідок здобувачів та науково-педагогічних працівників.

Запропоновані авторкою матеріали отримали позитивну оцінку викладачів і здобувачів освіти та в подальшому використовуватимуться в освітньому процесі Рівненського державного гуманітарного університету.

Декан педагогічного факультету РДГУ

В. о. ректора РДГУ

проф. Валерій СІКОВ

проф. Роман ПАВЕЛКІВ

Довідка про впровадження №4. Відокремлений структурний підрозділ «Дубенський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ДУБЕНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»**
вул. Шевченка, 54, м.Дубно, Рівненська обл., 35600, тел/факс (03656) 4-25-55
E-mail: dpkrdgu@gmail.com, Код ЄДРПОУ 25737084

від 08.10.2024 № д/Б

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Голя Галини Миколаївни
**«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»**
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Наукові положення дисертаційного дослідження Голя Галини Миколаївни з теми «Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)» упроваджувалися в освітній процес ВСП «Дубенський педагогічний фаховий коледж РДГУ» упродовж 2022-2024 років.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи Г. М. Голя використовувалися здобувачами освіти під час написання науково-дослідних робіт з педагогічних дисциплін, що уможливило формування мотивації здобувачів освіти до ґрунтовного вивчення історії української педагогіки.

Представлений здобувачкою теоретичний та фактологічний матеріал застосовується у процесі проведення лекційних, практичних занять з навчальних дисциплін педагогічного циклу. Запропоновані авторкою матеріали наукового дослідження сприяли поглибленню знань здобувачів освіти, критичному осмисленню змін, що відбувалися в освіті упродовж означеного періоду задля розуміння сучасних освітніх перетворень, врахування попереднього досвіду та уникнення помилок у професійно-педагогічній підготовці учителів.

Означені факти діють підстави для позитивної оцінки науково-педагогічного рівня дослідження Г. М. Голя та значення його результатів як актуальної вагомості роботи, що сприяє удосконаленню змісту викладання педагогічних дисциплін, поглибленню знань майбутніх педагогів про історію розвитку української освіти та дає змогу усвідомити важливість упровадження позитивного досвіду, що буде корисним за сучасних умов реформування освіти в Україні.

Директор коледжу

Валерій БАБАК

Довідка про впровадження №5. Відокремлений структурний підрозділ «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Відокремлений структурний підрозділ
«САРНЕНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
Рівненського державного гуманітарного університету»**

вул. Ковельська, 16 м. Сарни Рівненська обл., 34502, тел./факс: (03655)-3-40-60
<http://www.sttc.rv.ua>, e-mail: ped_coll@meta.ua, код ЄДРПОУ 25737015

Від 09.10.2024 № 01-13/143

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Голя Галини Миколаївни
«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У
ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки**

Матеріали дослідження Голя Галини Миколаївни «Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)», сформовані висновки і обґрунтовані перспективи застосування у освітніх процесах реформування сучасної освіти підтверджують їх значимість контексті завдань суспільного й соціокультурного розвитку Нової української школи. Саме це визначило ефективність застосування результатів цього дослідження у процесах професійної підготовки майбутніх педагогів у ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж РДГУ».

Завдяки системному і цілісному розкриттю здобувачкою специфіки професійно-педагогічної підготовки вчителів у Луцькому педагогічному училищі стало можливим оновлення змісту окремих навчальних курсів для майбутніх фахових молодших бакалаврів зі спеціальності 013 Початкова освіта.

Крім цього, викладачі ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж РДГУ» застосовують результати здійсненого здобувачкою дисертаційного дослідження у процесі створення авторських навчальних методичних посібників. Матеріали дослідження використовуються у тематичних наукових дослідницьких проєктах, при підготовці доповідей на студентських науково-практичних конференціях, семінарах тощо.

Результати дисертаційного дослідження Г.М.Голя отримали позитивну оцінку викладачів і здобувачів освіти й будуть у подальшому застосовуватися в освітньому процесі у ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж РДГУ».

Керівник
кафедри пед.наук

Петро ГОРКУНЕНКО

**Довідка про впровадження №6. Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради**

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

просп. Волі, 36, м. Луцьк, 43010, тел. (0332) 770 659, e-mail: lpk@ua.fm, код ЄДРПОУ 02126107

№ 383 «04» вересня 2024 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Голя Галини Миколаївни

**«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ (1939–2003)»
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки**

Результати й висновки здійсненого дисертаційного дослідження Голя Галини Миколаївни на тему «Професійно-педагогічна підготовка учителів у Луцькому педагогічному училищі (1939–2003)» використовуються в освітньому процесі Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Актуальними у контексті удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів є матеріали дисертаційного дослідження, що були екстрапольовані в оновлений зміст навчальних курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогіки зі вступом до спеціальності», «Теорія та методика виховання у початковій школі», «Педагогіка з основами педагогічної майстерності», що викладаються під час підготовки фахового молодшого бакалавра, бакалавра спеціальності 013 Початкова освіта.

Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися у процесі створення авторських підручників, навчальних і методичних посібників, у розробці навчальних дисциплін вільного вибору викладачами КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. А також використовувалися під час написання кваліфікаційних робіт здобувачами освіти, у процесі розширення тематики їхніх наукових дослідницьких проєктів.

Результати дисертаційної роботи Г.М.Голя отримали позитивну оцінку викладацького колективу. Зважаючи на наукову якість дисертаційної роботи, важливість та актуальність проблематики, були зроблені висновки про доцільність її подальшого впровадження в освітній процес педагогічних закладів освіти, а саме у процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Ректор

Петро БОЙЧУК